

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXIII

Ravne na Koroškem, 18. februar 1983

Št. 1

D 102322/1984

• Srečno
četrto
stabilizacijsko
leto

Prežihov
Voranc

PROGRAM PROSLAVLJANJA PREŽIHOVE 90-LETNICE

Desetega avgusta 1983 bi bil Lovro Kuhar-Prežihov Voranc star devetdeset let. Težka pot nesebičnega revolucionarja ga je pripeljala v letih pred drugo svetovno vojno v sam vrh jugoslovanskega delavskega gibanja, njegova literarna dela pa so mu prinesla sloves enega najvidnejših pisateljev jugoslovanske književnosti. Naša dolžnost je, da se spomnimo te obletnice in v letošnjem letu nadaljujemo z delom, ki smo ga začeli s Prežihovimi svečanostmi leta 1979. Spomin nanj bo ob 40-letnici drugega zasedanja AVNOJ, 40-letnici zbora odposlancev slovenskega naroda in 60-letnici II. zasedanja SKOJ rdeča nit, ki bo v letu 1983 povezovala in prevevala vso našo kulturno dejavnost.

Kulturne organizacije v naši občini (poklicne in ljubiteljske) bodo v skladu s svojimi programi in svojimi deležnimi zmogljivostmi v letu 1983 vse svoje akcije uskladile, da bi obletnice v tem letu praznovali slavnostno, predvsem pa delovno in ustvarjalno v vsej kulturni dejavnosti.

PREŽIHOVA BRALNA ZNAČKA

Vodstva šol in mentorji akcije bralnih značk v Koroški krajini bodo storili vse, da bi si v jubilejnim letu pridobilo Prežihovo značko rekordno število učencev osnovnih šol in centrov srednjega usmerjenega izobraževanja. Podelitve značk bodo še posebej svečane, povezane z literarnimi srečanji vseh vrst.

KVIZ O ŽIVLJENJU IN DELU PREŽIHOVEGA VORANCA

Kviz bodo organizirale vse osnovne in srednje šole Koroške krajine in vse osnovne šole v Sloveniji, ki nosijo Prežihovo ime. Zaključna prireditev kviza bo javna.

AKCIJA »BORBA, DELO, SADOVI«

V razpisu te akcije za leto 1983 bo tema natančneje določena. Udeleženci natečaja — učenci in dijaki vseh šol ravske občine — bodo lahko pisali svoje sestavke in upodabljali motive na temi »Prežih in njegovo delo« ter »40 let AVNOJ«.

VORANČEVA POT

Vsakoletni pohod, ki ga v mesecu februarju organizira taborniški odred Koroških jeklarjev po Prežihovi poti, bo leta 1983 množičnejši kot sicer, vsebinsko pa bo obogaten s kulturnim programom in izčrpnimi komentarji na hotuljskih postajah Prežihove življenjske poti.

VORANČEVI DNEVI '83

To množično kulturno gibanje, ki poteka po vseh krajih Koroške krajine, po zamejski Koroški, med koroškimi študenti v Ljubljani in Mariboru, vsebinsko pa obsega samostojne in skupne nastope pevskih zborov, pihalnih orkestrrov in godb, gledaliških skupin, literarnih ustvarjalcev in likovnikov, domačih folklornih skupin in kulturnoumetniških društev iz pobratenih občin vse Jugoslavije, bo v letu 1983 prepleteno z besedili Prežihovih del in bo dihala duha njegove misli.

RETROSPEKTIVA FILMOV, POSNETIH PO PREŽIHOVIH DELIH

Izbor filmskih in televizijskih ekranizacij, posnetih po delih Prežihovega Voranca, si bodo ogledali učenci in dijaki šol Koroške krajine in odrasli gledalci. Ob predstavah bodo o filmih in svojih doživetjih ob njihovem nastajanju spregovorili domači soustvarjalci prikazanih filmskih del.

POLETNE KULTURNE PRIREDITVE NA PROSTEM

Tudi na poletnih kulturnih prireditvah bo del programa obsegal dramatizacije in druge ustrezne priredbe Prežihovih besedil.

SLIKARSKA KOLONIJA RAVNE '83

Udeleženci vsakoletne slikarske kolonije na Ravnah bodo letos program svojega dela prilagodili jubileju in bodo upodabljali predvsem motive, vezane na Prežih in njegovo literarno ustvarjanje.

OSREDNJA RAZSTAVA OB MESECU KNJIGE '83

Koroška osrednja knjižnica bo svojo razstavo ob mesecu knjige '83 posvetila življenju in delu Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca.

STROKOVNO SREČANJE V PREŽIHOV SPOMIN

Širšemu krogu slovenskih slavistov in drugih poznavalcev in ljubiteljev Prežihovega dela bo namenjeno strokovno srečanje, na katerem bodo spregovorili priznani prežihoslovci o literarnozgodovinskih, idejnih, slogovnih, jezikovnih in drugih vprašanih Vorančevih del. Predavanja bodo pozneje izšla v posebni publikaciji ali v eni izmed naslednjih števil Koroškega fužinarja.

PO PREŽIHOVIH KOTLJAH

V jubilejnim letu bo izšel ponatis razširjene in dopolnjene brošure profesorja Toneta Sušnika »Po Prežihovih Kotljah«.

PREŽIHOV ALBUM

Tone Sušnik je tudi avtor Prežihovega albuma, ki bo izšel pri založbi Borec in bo z bogatim slikovnim gradivom in ustreznimi opombami prikazal Prežihovo življenjsko pot in delo.

Znotraj posameznih enot, predvidenih z okvirnim programom, je veliko možnosti za dosego zagotovljenega smotra. Te pa je treba za vsako prireditev posebej domisliti in izbrati in izmed vseh možnosti iz-

Mitja Ribičič je bil slavnostni govornik

vedbenih variant izbrati najbolj učinkovito.

O zasnovi programov sta na svoji zadnji seji razpravljala tudi oba zhora skup-

ščine kulturne skupnosti. Enotno je bila izrečena ocena, da je potrebno predlagane programe izvesti z vso odgovornostjo vseh izvajalcev.

sem spoznal, da sem zapravil veliko priložnost, ko bi bil lahko o tem povprašal pisatelja samega, a tega nisem storil.

Ker ne bi rad ponavljal stvari, o katerih so pisali že drugi, bom omenil le tiste drobce najinih pogovorov, ki že znano problematiko vsaj nekoliko niansirano osvetljujejo.

Ob nekem obisku sem pripovedoval Vorancu, da sem hodil po Jazbini in se ustavil tudi v Močivju. Pozanimal da sem se, če je v času, ki ga opisuje v Požganici, morda res živel Močivski Petruh ali kdo drug, ki bi bil doživel Petruhovi podobno usodo.

»Pa?« me je vprašal Voranc.

— Rekli so mi, da ga ni bilo, da se ga vsaj spomnijo ne, sem mu povedal.

»Prav imajo. Nobenega konkretnega Močivskega Petruha ni bilo ne takrat, ne pozneje, bi pa lahko bil Močivski Petruh vsak bajtarski sin — tudi med drugo svetovno vojsko,« mi je pojasnil Prežih.

Ko je končal, sem rekel nekako takole: Tudi med drugo svetovno vojsko bi torej lahko bil vsak bajtarski sin Močivski Petruh, tudi med drugo svetovno vojsko in po njej je šlo za Koroško in Pogorevc — vaša Požganica — je med drugo svetovno vojsko spet pogorel. Vsa snov potemtakem kliče Prežiha, da napiše drugi del Požganice.

»Saj ni rečeno, da ga ne bom, če mi bo le zdravje dopuščalo,« je rekel Voranc.

Drugič sva se pogovarjala o Jamnici. Pripovedoval mi je, da jo je napisal, ko se je po devetih letih emigracije vrnil v domovino. Pravil mi je, kako je to iz življenja domače vasi zajeto snov v romanu po svoje predelal, da se v ozkem kolektivu jamniške soseske ne zrcali več samo podoba domačih razmer, ampak tudi splošno-slovenskih dogajanj, iz katerih je dozorevala in izbruhnila revolucija. Da se mu je to posrečilo, je potrjevalo tudi pismo, ki so mu ga pisali ameriški rojaki, ko so želeli roman v nadaljevanjih objavljati v svojem slovenskem časopisu. Pisali so mu, je rekel, da dolgo niso mogli razumeti, kako je pri nas lahko prišlo do tega, kar se je zgodilo med drugo svetovno vojsko, ko pa so prebrali Jamnico, jim je postalo jasno, da drugače niti ni moglo biti.

In pripovedoval mi je o pogajanjih z neko berlinsko založbo, ki je želela izdati nemški prevod romana, a mu je postavljala pogoje, na katere ni mogel pristati. »Toda prepričan sem, da se bo stvar le dala nekako urediti. Urediti se mora že zato, ker bo romanu z nemškim prevodom odprta pot dalje proti zapadu in na sever med nordijske narode. Jamnica je eno izmed tistih del jugoslovanskih književnosti, ki si bojo preko prevodov najdalje utrla pot,« je optimistično in samozavestno zaključil.

Ko sem nekoč prišel na Preški vrh, mi je Voranc povedal, da je ravnokar odpisal v Ljubljano zbirko mladinskih črtic, ki bo imela naslov po eni izmed njih — Solzice.

»Pa ilustrator Mihelič ni vedel, kaj so to solzice, pa je za naslovno stran narisal solzice — Marijine solze. Pa naj bo! Kar je, je,« je rekel.

Janez Mrdavič

SREČANJE S PREŽIHO

Dolgčas zimskih večerov smo si pri nas doma tudi še zadnja leta pred drugo svetovno vojsko krajšali s petjem, predvsem pa z glasnim branjem krajših, preprosto napisanih povesti slovenskih avtorjev. Vse zgodbe, ki smo jih prebirali, so bile bolj ali manj premočrtno naravnane h koncu, ki smo ga slutili in marsikdaj tudi že naprej uganili. V njih je nastopalo le toliko oseb, kolikor jih je bilo neposredno vpletenih v pregledno zasnovano ljubezensko zgodbo, nikoli dotlej pa te zgodbe niso govorile o domačih — koroških krajih in naših — koroških ljudeh.

Leta 1939 pa je izšel pri Naši založbi v Ljubljani Prežihov roman Požganica. Na zaščitnem ovitku v rdeče vezane knjige je bila slika Ostrčnjakovega vrha nad Žerjavom; podoba torej, ki smo jo vsi dobro poznali. Potemtakem bo knjiga govorila o naših krajih in naših ljudeh, smo ugibali in se veselili večerov, ko jo bomo prebirali.

In res je bilo tako. Pred nami je večer za večerom oživljala domača pokrajina, pred nami so res oživljali domači ljudje — pisateljsko preoblikovane osebe, ki so jih starejši člani družine celo prepoznavali. Opisi dogodkov so budili v starejših spominih na dogajanja ob koncu prve svetovne vojske, mladostne spomine, ki so bili vsaj pri babici, očetu in materi tesno povezani z bližnjimi kraji zamejske Koroške, a kateri so vedno govorili s pridihom razočaranja in ljubezni.

Požganica je bila prvi roman, ki smo ga glasno prebrali. Krog v njem nastopajočih oseb se je vedno bolj širil, zapletena razmerja, ki so uravnavala njihove medsebojne odnose, so se vedno bolj zapletala, do ljubezenskega zapleta pa ni in ni prišlo. Začutili smo, da pisatelj s prodornim pogledom brska za skritimi gibalni zgodovinskih dogajanj. Čeprav je šlo torej za besedilo, kakršnih do takrat nismo bili vajeni in zato dogajanju ni bilo lahko slediti, je do konca pritegnilo našo pozornost.

Ne spominjam se več, ali je že takrat kdorkoli vedel kaj povedati o avtorju romana, prepričan pa sem, da sem bil ob tem prvem, čeprav le posrednem srečanju z njim bliže temeljnim značilnostim njegovega literarnega snovanja kakor kadar koli pozneje, ko sem se mu skušal približati z zgolj razumskim razčlenjevanjem. Takrat sem te značilnosti živo zaslutil in občutil.

Potem je prišla vojska. Pretresljivi dogodki štirih medvojnih let so zabrisali spomin, ki pa je takoj spet oživel, ko sem Prežiha prvič videl in slišal. Bilo je to na prvem Koroškem festivalu v ravnem parku.

Tudi ko sem ga drugič videl, še nisva spregovorila. Takrat sem bil dijak ravenške gimnazije in sem stanoval v dijaškem domu. Prebral sem vse, kar je Prežihovega do takrat izšlo in sem si lahko izposodil v dijaški knjižnici, marsikaj pa sem vedel tudi že o njegovem uspešnem političnem delovanju in o poti, ki jo je prehodil skozi pekel nacističnih koncentracijskih taborišč. Občudoval sem ga, ker je bil pripravljen toliko žrtvovati za stvar, ki ji je živel kot revolucionar in pisatelj.

In nekega poznega popoldneva sem stal na praznem guštanjskem trgu. Vsaj zdi se mi, da je bil prazen, ali pa je spomin zabil vse drugo, kar se je takrat tam dogajalo. Spominjam se samo Prežiha. Nekoliko sklonjen, z naprej nagnjeno glavo, s počasnim, težkim korakom je šel čez trg proti železarni. Večerno sonce mu je rdilo obraz.

Dobro se spominjam, da sem prav takrat neke bral o težavah, ki jih je menda imel kipar Rodin, ko je delal kip Balzaca, a ni želel poudariti njegovega zunanjskega videza, temveč notranjo — duhovno moč. Pomislil sem, da bo imel podobne težave tudi kipar, ki bo želel kdaj pozneje upodobiti Prežiha, njegovo notranjo — ustvarjalno moč.

Poln mladeniške radovednosti bi se bil rad marsikaj pomenil z njim, a si brez pravega vzroka vendarle nisem upal na Preški vrh. Ker pa je bil Voranc tudi eden največjih prijateljev tedaj nastajajoče popolne gimnazije na Ravnah, smo ga dijaki sproti obveščali o svojih uspehih pri učenju, pozneje pa tudi pri gradnji novega gimnazijskega poslopja. V teh delegacijah, ki so mu hodile poročati, pa sem bil najbrž kar zmeraj tudi jaz. Pogovor pa se seveda ni nikoli omejil samo na gimnazijo, saj je Prežih želel zvedeti tudi to, kdo je človek, ki ga je obiskal, kako je preživel vojsko, kaka so njegovi življenjski načrti. Tako sva že ob prvem srečanju ugotovila, da je Voranc že bil pri nas doma, da pozna moje sorodstvo bolje, kot sem ga poznal jaz. Občudoval sem njegov spomin.

Pozneje sva se večkrat srečala in pogovarjala o marsičem. Usmerjal je te najine pomenke zmerom Voranc, saj je bilo meni dovolj že to, da me sploh hoče poslušati in se pogovarjati z menoj. Vedno sem pazil na vsako malenkost, ki bi me lahko bila opozorila na to, da je Prežihu dovolj pogovora in je torej napočil trenutek, ko naj se poslovim, a nikoli nisem opazil takega namiga.

Šele več let po njegovi smrti, ko sem si želel odgovoriti na marsikatero vprašanje, ki je zadevalo Prežihovo življenje in delo,

Proslave na Prežihovem se je udeležil tudi Sergej Kraigher

»Črtice sem napisal 'kontra' Župančičevi cicibanski poeziji. Pa da me ne boš narobe razumel: nič nimam proti Župančiču, imeniten pesnik je, tudi proti njegovi cicibanski poeziji nimam nič. S svojimi črticami sem hotel povedati in pokazati samo to, da Slovenci nimamo samo cicibanov, da se morajo nekateri slovenski otroci že zelo zgodaj spoprijeti z življenjem, da morajo že zelo zgodaj poprijeti za vsako delo — samo to, nič drugega.«

V tistih letih sem tudi sam še imel literarne načrte in ambicije. Zdelo se mi je, da preteklost našega rodu kar kliče po literarni obdelavi. Vsi pomembni in manj pomembni zgodovinski dogodki, vsa gospodarska, socialna, politična in druga nasprotja, ki so zadnjih sto let pretresala svet, so tako ali drugače vplivala tudi na življenje mojih prednikov in življenje našega rodu. Tudi druga svetovna vojska nam ni prizanašala. S pregnanstvom v Srbijo smo morali plačati svoje stare »pregrehe«. Pripovedoval sem Prežihu zgodbe in zgodbe, on pa me je poslušal in le tu pa tam dodal kako svojo misel. Navadno me je opozarjal na zveze med posameznimi dogodki in dogajanjmi, če se mu je zdelo, da sam tega nisem dovolj dobro opazil.

Ko sem mu razložil načrt dela, ki bi zajemalo tri rodove v času dobrega stoletja, me je vprašal, če že pišem ali vsaj dovolj resno zbiram gradivo. »Še ne?! Kaj pa čakaš? Pohiti, da te čas ne bo prehitel! Življenje je kratko; če se le malo obiraš, te čas prehitel.«

Pa še to ti rečem: za kritike se ne brigaj preveč! Če te bojo hvalili, se boš prevzel, če te bojo grajali, boš utihnil, še prej ko boš v redu spregovoril.«

Poslej ni minilo nobeno srečanje, ne da bi me bil vprašal, kaj delam in kako daleč sem s svojim pisanjem.

Nekoč sem ga obiskal z večjo skupino dijakov. Z nami so bili ravnatelj gimnazije dr. Sušnik in nekaj profesorjev. Vroč dan je bil. Dijaki smo posedli po travi pod lipo, Prežih in profesorji pa na klop za mizo.

»Samo tega me zdaj ne prosite, da bi vam kaj pripovedoval!« je poprosil Voranc in pogledal proti Uršlji gori. »Zdi se mi, da bi laže prišel na vrh Gore, kot pa govoril.«

Vsi smo pričakovali, da nam bo kaj povedal. Razočarani smo bili. Pa je spre-

Miroslav Osojnik

PREŽIHOVA DELA NA ODERSKIH DESKAH, V FILMSKI UPORIZITVI IN NA TELEVIZIJI

Za Prežihova dela, predvsem za njegovo kratko prozo, sta značilni dve obliki, ki sta prebudili zanimanje pri scenaristih in režiserjih. Ti dve odliki sta dramatičnost pripovedi in jasno izražena nasprotja v dogajanju. Čas je to prepričljivo dokazal. Nedvomno so idejne in stilne lastnosti Prežihovega literarnega dela takšne, da prebujajo izredno zanimanje tudi za prenos v druge medije, kot so oder, film in televizija. Sestavek bo pregledno opisal vse take uprizoritve, ki so jih predstavili bodisi slovenski bodisi koroški izvajalci.

ODRSKE PRIREDBE IN UPORIZITVE PREŽIHOVIH DEL

Prežihov Voranc se je tudi sam želel poskusiti v dramatik. To dokazujejo ohranjeni rokopisni zapiski in osnutki za kmečko dramo, ki jo je Prežih zasnoval v štirih dejanjih po motivih svojega romana Jamnica. V tem konceptu so bila napisana tri dejanja, iz ohranjenega načrta pa je razvidno, kaj je hotel Prežih predstaviti v zadnjem, manjkajočem, nedokončanem dejanju. Zanimivo je, da je Voranc v načrtu za kmečko dramo s primernim občutkom za nujno potrebno dramatičnost na odru zliil v eno družino usode dveh družin iz Jamnice. Tudi druga imena, kakršna poznamo iz Jamnice, je avtor v načrtu za dramo delno spremenil. Tak »Načrt za kmečko dramo« je dobil v roke Herbert Grün, ki je zanimivo zamisel pripravil za oder in po Prežihovih načrtih tudi dokončal. Takó

govoril dr. Sušnik. Pripovedoval nam je o njegovem življenju in delu, Prežih pa je prikimal ali pa sklanjal glavo nad dlani, ki so mu trudne in težke počivale na mizi.

»Kje pa si?« me je poklical in mi naročil: »Pojdi v klet pa mošta nam prinesi! Saj veš, kje je grča.«

Povedal mi je, iz katerega soda naj natakam.

Mladi, razgreti sošolci so bili žejni in so grčo kmalu izpraznili.

»Pojdi in prinesi! Naj pijejo, če so žejni,« je Prežih potem še nekajkrat ponovil.

Zadnjič sem ga videl živega le nekaj dni prej, predno je odšel na svojo zadnjo pot v Maribor. V kuhinji na kavču je bolj slonel kot sedel, zaslonjen z blazinami. Vsa družina je bila vznemirjena in zaskrbljena. Vedel sem, da sem prišel ob nepravem času.

— Šel sem mimo pa sem vstopil, da vas pozdravim in vam povem, da pridno prebiramo vaše Solzice, sem mu rekel.

»Prav, prav,« je rekel Voranc. »Berite, le berite...«

Ko bi ga takrat ne bil videl, bi ne verjel, da je Božidar Jakac na portretu Prežiha res upodobil njegov obraz. Hrust, kakršnega sem poznal, se je zgrbil vase in v bolečinah ugašal.

Še zmerom rad prebiram njegova dela. V njih ga srečujem krepkega, močnega, zamišljeno zazrtega v čas, ki ga živimo.

je v bistvu tudi četrto dejanje v celoti Prežihovo.

Prvi so se s Prežihovo kmečko dramo v štirih dejanjih, ki ji je Herbert Grün dal naslov Pernjakovi, spoprijeli člani Prešernovega gledališča v Kranju; njihova »prazvedba« sega v leto 1951. Taki so osnovni podatki o kranjski uprizoritvi:

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE V KRANJU:

Prežihov Voranc — Grün Herbert: PERNJAKOVI.

Kmečko drama v 4 dejanjih.

Režija: Balbina Battelino-Baranovičeva.

Scenograf: I. Pengov.

Kostumi Mija Jarčeva.

Krstna izvedba: 27. april 1951, (10 predstav).

(Obširnejši podatki o igralski zasedbi ipd. so objavljeni v Gledališkem listu Prešernovega gledališča v Kranju, sezona 1950-51, št. 5.)

V naslednjem gledališkem listu Prešernovega gledališča (sezona 1950-51, št. 6) pa je kot odmev na krstno izvedbo izšel zanimiv prispevek, ki je v zvezi z obiskom Korošcev na premieri. Ker v koroškem revialnem tisku še ni bil objavljen, ga citiramo skoraj v celoti:

»Dne 27. aprila je naše gledališče uprizorilo edino dramo enega naših največjih pisateljev Prežihovega Voranca: Pernjakovi. Krstni predstavi sta poleg predstavnikov ob-

lasti iz Kranja in Ljubljane, Ministrstva za znanost in kulturo, Akademije za igralsko umetnost, Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani in pisateljevih ožjih rojakov prisostvovala tudi pokojnikova žena in njegov brat Avgust. Dne 2. maja je poslal Avgust Kuhar gledališču pismo, v katerem navaja vtise, ki sta jih on in vdova pokojnega Voranca dobila na krstni predstavi Pernjakovih. Zdi se nam škoda, da bi pismo obležalo neobjavljeno v arhivu. Iz njega bodo naši obiskovalci lahko razbrali, kako sodijo o Prešernovem gledališču ne samo pokojnikova ožja sorodnika ..., ampak tudi ostali koroški rojaki pisatelja, ki so bili navzoči pri krstni predstavi ...:

Na Prežihovem vrhu, 2. maja 1951

Direktorju Prešernovega gledališča Kranj
Mimo vsakega ocenjevanja, ki svojcem ne pristaja, in ki bi prav zaradi tega tudi ne bilo objektivno, Vam hočeva izraziti le občutje in se Vam zahvaliti takoj po povratku v našo Jamnico — v Kotleje.

Zahvaljujeva se Vam z Vorančevo ženo predvsem za bistvo: za toplo misel na pokojnega Voranca, na njegova dela in na njegovo domovino, ki je povzročila, da je prišel rokopis iz predala — in z dodatkom vse te pozornosti postal dogodek. Ni bil le slučaj, da smo PERNJAKOVE prvič gledali v Kranju. Zahvaliti se Vam moramo tudi kot soustvarjalcem, ker je bila zadeva konceptna in nedokončana; našemu tov. Grünu piševa še posebej — za vse ostalo pa se pridružujeva s čestitkami tistim, ki so za take ocene poklicani in merodajni.

Z najine strani bi po domače povedala, da sva ves večer gledala res hotuljsko zadevo. Seveda sem v pričakovanju mislil veliko na to, kako se boste ob tej razdalji in ob precej drugačnem tonu življenja na Kranjskem nujno oddaljili od naše barve in da bodo tipi in potek časov daleč od Vorančevega kova. Ne vem, v koliko je sploh potrebno, da je prizor vedno iz vseh strani tak, kot je bil v osnovi, kajti umetniki, začeni s piscem, imate pravico gledati in oblikovati po svoje — vendar bi Vam rada povedala prav to najino gledanje. Če si doživljal vse te Munke in Bunke (naši strici in bratrance) vse življenje, gotovo pričakuješ ob dvigu zastorja, da boš našel samo podobo. V tem smislu sva midva — in z nami še trije domačini — gledala prizore nekoliko drugače: primerjalno. Če Vam torej poveva, da je zmanjkalo celo vsake take primerjalne kritike že pri prvi sliki, boste vedeli, da ste naše okolje polno osvojili, pa čeprav ste komaj pogledali v našo Jamnico. Umetniki pač hitreje dojemate. Dali ste res Vorančevo gledanje; škoda, da ni doživel tega vabila v Kranj tudi sam.

Toliko pa že smeva povedati, da so se nama dopadli vsi od kraja. Ajta je bila ko sam zlodej. Ko sem jo zagledal po tolikih letih, sem se je spet ustrašil.

Če bi jo mi oblačili, bi je ne mogli boljše maskirati, ukriviti hrbta, a ji kljub temu pustiti tisto njeno prekleto perfidnost in gibčnost, ki jo je dvigala nad vse berače v soski. Rad bi povedal o vsakem igralcu, pa bi bilo predolgo. Mnogo govoriva o vsakem posebej. Danes nas je obiskal pravi »Ladej« — zajamčeno je hud na Vas vse, ker uprizarjate »take fabule, ko ni vse skupaj nič...« Na smejal pa se je le.

Edino piko pa imam: Munkinja — Pernjica ne sme biti nikoli brez dela, zato mora tudi v prvi sliki nekaj vrtati. Seveda, če je v pri-

čakovanju takega dogodka delo malo odložila, je razumljivo. To Vam povem zato, da boste vedeli, kako malo pripomb imamo Hotuljci. Da je s poljubom roke izražen »gospod', sem pogruntal sam.

Na poti nazaj so naju spraševali, kako je ta reč prišla v Kranj. Pa smo povedali, da so se zanimali, da so pisali, da so prišli — in smo pač radi dali. Mariborčani pridejo gledat. Menda boste povabljeni na gostovanje.

Še enkrat: iskrena zahvala za delo, za prijazno povabilo in za povabilo na Vaš lepi večer po predstavi. Zahvala Vam, tovarišica direktor, zahvala vsemu vodstvu in vsem članom igralske družine

in tople koroške pozdrave!

Avgust Kuhar, l. r. za oba«

Leta 1956 smo dočakali drugo uprizoritev Pernjakovih. Tokrat so se Korošci prvič predstavili s Prežihovim delom na odru:

DELA VSKO PROSVETNO DRUŠTVO »SVOBODA« ČRNA NA KOROŠKEM:

Prežihov Voranc — Grün Herbert: PERNJAKOVI.

Kmečka drama v 4 dejanjih.

Režija: Aleš Mrdavšič.

Scenograf: Poldi Kurnik.

Kostumi: Aleš Mrdavšič.

Krstna izvedba: 18. avgust 1956, (8 predstav).

V Črni so torej prvič na Koroškem uprizorili Prežihovo delo. Vsa stvar je bila precej zahtevna, mnenja po opravljeni premieri pa so bila nedeljena: V Črni so vso stvar imenitno opravili! Še posebej je bilo gledalcem pri srcu to, da so govorili po domače in da je bil kar cel kraj za kuliso. Člani črnjanske »Svobode« so predstavili Pernjakove v okviru prireditve III. občinskega praznika in jih zatem še trikrat uspešno ponovili. Ker so to uprizoritev predstavili domačini, pogledimo še nekatere važnejše vloge:

Pernjak	Franc Valter
Pernjica	Marija Semetinger
Ladej, prvorojenec	Ivan Travnekar
Anej, drugorojenec	Hubert Simetinger
Mojca, najmlajša	Radovičeva
Sečnjak	Franc Stakne
Sečnjica	Francka Srebot
Terba, Sečnjakova mutasta sirota	Karla Golob
Ajta, beračica	Mojca Mrdavšič

Dvanajst let pozneje so Črnjani Pernjakove spet oživili in jih še štirikrat predstavili krajnom Mežiške doline (17. 24. in 25. avgusta ter 14. septembra 1968). Eno teh uprizoritev si je ogledal tudi inž. arh. Franjo Čižek iz Maribora in med drugim takole zapisal v Večeru, dne 13. 9. 1968:

»Predstava črnjanske gledališke skupine je bila nekaj izjemnega: tu ni bilo odra, ni bilo igralcev, bili so samo Pernjakovi, živi in preprosti ljudje, bila je njihova živa, pristna koroška govorica, bil je delček prave koroške zemlje... Škoda bi bila, če bi ostala ta kvalitetna in svojevrstna uprizoritev samo na koroških tleh v okviru črnjanskega turističnega tedna. Zakaj ne bi povabili te edinstvene gledališke skupine v Maribor, kjer bi lahko gostovala s svojo pristno igro — takšno, kot jo je v svojih očeh videl Prežihov Voranc!«

Leto dni po črnjanski uprizoritvi (1957) so Pernjakovi doživeli krstno izvedbo še v Celju:

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE V CELJU:

Prežihov Voranc — Grün Herbert: PERNJAKOVI.

Kmečka drama v 4 dejanjih — 7 slikah.

Režija: Janez Vrhunc.

Scenograf: Boris Kobe — Sveta Jovanović.

Kostumi: Mija Jarčeva.

Krstna izvedba: 25. april 1957, (27 predstav).

V celjski uprizoritvi so nastopili tudi nekateri danes priznani in ugledni slovenski igralci: Angelca Hlebčecova, Marijan Dolinar, Janez Škof in drugi.

— — —

Dramatični elementi, tako značilni predvsem za Prežihovo kratko prozo, bodo vedno izzivali dramaturge, da se z njimi poskusijo na odskih deskah. Tudi Miloš Mikeln, naš koroški rojak, se je zamaknil v svet Prežihovih junakov, in nastala je njegova dramatisacija Samorastnikov. Mikeln je ostal povsem zvest Prežihovi zasnovi. Od vseh elementov je izločil le narodnostnega, ki je v noveli Samorastniki prikazan le v podobah koroške zemlje in v nekaterih drugih sprotnih opisih; takega pa je nemogoče predstaviti na odru. Tako je dramaturgu ostala zelo oprijemljiva zgodba, ki jo je po dramaturških merilih in pravilih le nekoliko prerazporedil, izločil nekatere bistvene elemente in iz drugih Prežihovih novel s poslušom odbral tisto, kar se mu je najbolj organsko povezovalo v zvesto dramatisacijo Prežihovega teksta.

Ob deseti obletnici Prežihove smrti je Mikelnova dramatisacija prvič zaživela na odru: — uprizorili so jo domačini:

DPD SVOBODA PREŽIHOV VORANC RAVNE NA KOROŠKEM:

Mikeln Miloš: SAMORASTNIKI.

Dramska kronika v 15 slikah po noveli Prežihovega Voranca..

Režija: Zofka Volčanšek

Scenograf: D. Plevnik — J. Borštner.

Krstna izvedba: 20. februar 1960, (6 predstav).

Ravenski Titov dom je bil na svečani premieri poln do zadnjega koticčka. Kako ne bi bil, saj so igrali sami domačini:

Meta	Milka Cesarjeva
Ožbej	Štefan Volf
Karničnik	Mitja Šipek
Karničnica	Marica Krivogradova
Stara Hudabivka	Angelca Močnikova
Volbenk	Peter Šetina
Župnik	Ivan Logar
Sin Ožbej	Ferdo Kutnik in drugi.

Ravenski so se s Samorastniki predstavili tudi na II. reviji dramskih skupin okraja Maribor, ki je bila maja 1960 v Slovenski Bistrici. Strokovna žirija jim je prisodila 3. mesto.

Leto dni kasneje (1961) so se s Samorastniki predstavili Mariborčani:

DRAMA SNG V MARIBORU:

Mikeln Miloš: SAMORASTNIKI.

Dramska kronika v 15 slikah po noveli Prežihovega Voranca.

Režija: Juro Kislinger.

Scenograf: Tošo Primožič.

Kostumi: Vida Zupanova.

Krstna izvedba: 18. marec 1961, (37 predstav).

Od igralske zasedbe, ki še danes polni dvorane (nekateri igralci pa so, žal, že pokojni), omenimo Milevo Zakrajškovo, Angelo Jankovo, Arnolda Tovornika, Borisa Brunčka, Antona Petjeta, Majdo Hermanovo, Marjana Bačka in Janeza Klasinca.

Spet so bili Črnjani tisti, ki so šli s Prežihom na oder:

DELAJSKO PROSVETNO DRUŠTVO »SVOBODA« ČRNA NA KOROŠKEM:

Miloš Mikeln: SAMORASTNIKI.

Dramska kronika v 15 slikah po noveli Prežihovega Voranca.

Režija: Aleš Mrdavšič.

Scenograf: Poldi Kurnik.

Krstna izvedba: 19. avgust 1972, (2 predstavi).

Prva predstavitev je bila ob turističnem tednu v Črni na Koroškem (19. 8. 1972); ob 80-letnici rojstva Prežihovega Voranca pa so jih 30. junija 1973 uprizorili na prostem v Kotljah, pisateljevem rojstnem kraju. Pri obeh uprizoritvah je sodelovalo kar 38 igralcev-amaterjev!

Zdaj pa bomo stopili čez mejo, ki Korošce samo navidezno loči! Slovenska prosvetna zveza iz Celovca je leta 1978 uprizorila na prostem, v Spodnjih Vinarah pri št. Primožu, Mikelnovo dramatisacijo Samorastnikov:

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA CELOVEC:

Miloš Mikeln: SAMORASTNIKI.

Dramska kronika v 15 slikah po noveli Prežihovega Voranca.

Režija: Marjan Srienc.

Scenograf: Marjan Srienc

Kostumi: Milena Kumarjeva

Krstna izvedba: 26. avgust 1978, (4 predstave).

Predstava je doživela velik uspeh. Tako je na koncu svojega članka v »Delu« (št. 199, 29. 8. 1978) zapisal Jože Javoršek:

»Okoli jedra vnetih gledališnikov, ki so pripravili zapleteno, zahtevno in po svoje z brezmernim trudom in samopremagovanjem nenavadno predstavo Prežihovih Samorastnikov, bi mogoče lahko zrasla skupina gledaliških vnetežev... Bilo bi naravno. Naravno bi tudi bilo, da bi počasi prerastla v polpoklicno in končno v poklicno gledališko ustanovo, ki jo Slovenci na Koroškem življenjsko potrebujejo. Taka gledališka skupina, ki bi bila živ izraz slovenske kulture na Koroškem in živa vzmet med kulture žejnimi koroškimi Slovenci, bi bila lahko v ponos tudi demokratični Avstriji.«

Po tem so bili le še domačini tisti, ki so poskušali svojega velikega vzornika prikazati na odru.

Mitja Šipek je leta 1975 naštudiral za KPD »Prežihov Voranc« Ravne na Koroškem monodramo Svetneči Gašper:

KULTURNO PROSVETNO DRUŠTVO PREŽIHOV VORANC RAVNE NA KOROŠKEM:

Prežih — Šipek: SVETNEČI GAŠPER.

Monodrama po noveli Pot na klop.

Režija: Mitja Šipek.

Scena: Mitja Šipek.

Na Prežihovem vrhu

Kostumi: Mitja Šipek.
Krstna izvedba: 8. februar 1975, (138 predstav).

Monodrama je doživela topel sprejem v vseh krogih gledalcev. Ni ga bilo kraja v Mežiški dolini, kamor Mitja Šipek ne bi prinesel značilne podobe zgaranega tesarja, pijanca in preklinjevalca Svetnečega Gašperja. Vabili so ga v kraje širom po Sloveniji. Zdaj je bil med graničarji na Strojni, drugič med študenti v Ljubljani; predstavil se je tudi v ljubljanskih Križankah in obiskal naše rojake v Celovcu in na Dunaju. Koroška kulturna kronika je zapisala kar 138 predstav, kar je gotovo svojevrsten rekord v zgodovini slovenske amaterske gledališke dejavnosti. Zato tudi niso izostala zaslužena priznanja. Mitja Šipek je že leta 1976 prejel nagrado Severjevega sklada za amaterska gledališka dela.

Mitja Šipek je neutrudno snoval naprej in priredil za oder dramatisacijo Prežihovega romana Doberdob:

KULTURNO PROSVETNO DRUŠTVO PREŽIHOV VORANC RAVNE NA KOROŠKEM:

Prežih — Šipek: JUDENBURG.

Dramatisacija romana Doberdob.

Režija: Mitja Šipek.

Scena: Jožko Fras.

Kostumi: SNG Maribor.

Krstna izvedba: 22. februar 1978, (38 predstav).

Krstno uprizoritev Judenburga so ravenski amaterji prikazali občinstvu na Ravnah ob »Vorancevih dnevih 1978«. Šipka je pritegnil četrti del Prežihovega romana, ki opisuje upor slovenskih vojakov v Judenburgu in njegovo krvavo zadušitev. Šipek je v svoji dramatisaciji ostal zvest Prežihovi besedi v 3. in 4. prizoru, v 1. in 2. pa je zaradi dramaturških meril bil prisiljen zgodbo predelati, ostal pa je veren ideji prebujanja, ki se v Vorancevem romanu pojavi že na koncu drugega dela.

Z dramo so se ravenski igralci predstavili tudi na področnem srečanju v Murski Soboti in se z njo uvrstili na republiško revijo v Krškem. Omeniti velja tudi sodelovanje na »Tečno slovenske drame« v Kranju. Prav pa je, da omenimo celotno igralsko zasedbo, ki je pomagala Judenburgu zazoreti do take umetniške višine:

Hafner	Mitja Šipek
Možina	Stanko Arnšek
Štefanič	Mirko Angeli
Dautovič	Vlado Obreza
Kurat	Bine Bevc, Ludvik Kordež
Delak	Zdravko Fajmut
Štefaničev sin	Tomaž Angeli

Epilog uspehu je bil ta, da je gledališka skupina KPD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem prejela bronasto Prežihovo plaketo za leto 1978, ker je v tem letu prav z uprizo-

ritvijo dramatisacije Prežihovega romana dosegla izredne uspehe.

Skoraj istočasno je prof. Marija Kolarjeva postavila na oder dramatisacijo Prežihove novele *Boj na Požiralniku*, ki so jo prav tako ob »Vorancevih dnevih 1978« predstavili učenci osnovne šole Prežihovega Voranca:

KULTURNO PROSVETNO DRUŠTVO PREŽIHOV VORANC RAVNE NA KOROŠKEM:

Prežih — M. Kolarjeva: *BOJ NA POŽIRALNIKU*.

Dramatisacija novele.

Režija: Marija Kolarjeva.

Scena: Marija Kolarjeva.

Kostumi: Marija Kolarjeva.

Krstna izvedba: 16. februar 1978 (2 predstavi).

Mladi igralci so doživeto predstavili dramatisacijo Prežihove novele. S preprostimi gledališkimi sredstvi so na domiselno improvizirani sceni prepričljivo predstavili boj Dihurjeve družine s skopo, nerodovito zemljo, ki se je za Dihurja tako tragično končal.

PREŽIHOVA DELA V FILMSKI UPRIZORITVI

Ugledni slovenski režiserji in scenaristi so dokazali, da je bil Prežih skoraj najbolj zanimiv za vse, ki so iskali snov za scenarije v slovenski klasični književnosti. Že leta 1955 je doživel premiero kratkometražni film *Kopljí pod brezo*:

KOPLJI POD BREZO, po Prežihovi noveli *Vodnjak*;

kratkometražni film v omnibusu *Tri zgodbe*.

Scenarij in režija: France Kosmač.

Proizvodnja: Triglav film, črno-beli.

Premiera v Ljubljani: 1. april 1955.

Premiera na Ravnah: 17. februar 1955.

Večino zunanjih posnetkov so posneli na Koroškem, pri snemanju pa je sodelovalo precej domačinov, ki so se kar dobro znašli. Poglejmo glavno igralsko zasedbo:

Miha Borovnik	Rudi Kosmač
Stari Borovnik	Andrej Kotnik (Ravne)
Mati Borovnica	Mileva Zakrajškova
Lenka, mlada Borovnica	Mira Sardočeva
Prvi kmet	Mitja Šipek (Ravne)
Rdečnikov hlapec	Stanko Hromc (Ravne)
Župnik	Ivan Logar (Ravne)
Natakarica	Truda Kosi (Ravne)
Stara Rdečnica	Justa Petračeva (Ravne)

in še cela vrsta domačinov.

V »Pogovoru s Francetom Kosmačem — režiserjem *Vodnjaka*«, ki je bil objavljen istega leta v *Filmskih novicah*, je režiser zelo zanimivo odgovoril na vprašanje, ali je skušal v svojem filmu dati tipiko koroške pokrajine in človeka:

»... Boril sem se, da smo čim več zunanjih posnetkov posneli v krajih, ki jih je imel v mislih Prežihov Voranc.

Prehod med dolinami in visokimi planinami je zelen pas napetih hribov in smrekovih gozdov, za razliko od klasične pokrajine Gorenjske, kjer tega prehoda domala ni: torej

velike površine zelenine in modrine, zaobljene oblike hribov v kontrastu z ošiljenimi kamnitimi skladi Pece in Uršlje gore. Skodlaste strehe na hišah, na hlevih, na znamenjih, še celo na tatrmanu studenca; značilna kombinacija zidane in lesene gradnje; od pomladi do jeseni žito, zloženo v kope, od ječmena do ajde; med kopami prazne štrleče sulice ostrvi — to so likovni elementi, mimo katerih ne moreš. Za nošnjo je poskrbela na osnovi študija starih fotografij kostumerka Marija Kobi; za vse mogoče rekvizite od križev do rožnih vencev, pa tja do kolovratov, glist, skrinj in kožuhov, je skrbel Janko Spreitzer, ki se je posvetoval o vsem tudi s scenografom arhitektom Tonetom Mlakarjem. Scenograf, snemalec in jaz smo skupaj izbrali terene. Prehodili smo pokrajino od Ošvena pod Uršljo goro pa do Račla pod Strojno. Ustavili smo se blizu Raven in svojim potrebam prilagodili domačiji Kurtnikovo in Skrivarnikovo.

Zadnji večer nam je pripovedoval lastnik spodnje domačije, da sta se stari Skrivarnik in stara Kurtnica nekoč hudo sporekla zaradi vode. Skrivarnik je namreč skopal pod Kurtnikovo jablano, malo nad svojo hišo, preprost rezervoar, da bi nato speljal vodo k sebi na dvorišče. Stara sosedka pa tega ni dovolila. Zadeva je prišla pred sodišče v Prevaljah. Medtem pa je za spor zvedel Prežihov Voranc (to je bilo okrog leta 1924, v času torej, ko je napisal novelo »Vodnjak«), ki je šel k sosedom in dosegel, da se »za vodo pač ni vredno tožariti«. Značaje koroških ljudi je Voranc mojstrsko obdelal v svojih delih. Meni so pred očmi predvsem njegovi ljudje iz »Samorastnikov« in »Jamnice«. Mnoge podloge za njegove like sem osebno spoznal, in primerjava med tem, kar sem z njimi doživel, s tem, kar sem v Vorancu bral, mi je bila prezanimiv študij.«

Filmski uprizoritvi novele *Vodnjak* je sledil film o Hudabelih iz belanskih globač:

SAMORASTNIKI, po Prežihovi noveli *Samorastniki*;

celovečerni film.

Scenarij: Vojko Duletič.

Režija: Igor Pretnar.

Proizvodnja: Triglav film, črno-beli.

Premiera v Ljubljani: 21. september 1963. (Film so pred tem prikazali na puljskem festivalu, dne 2. avgusta 1963.)

V glavnih vlogah so zaigrali:

Meta	Majda Potokarjeva
Ožbej	Rudi Kosmač
Oče Karničnik	Vladimir Skrbinšek
Ožbejev brat Volbenk	Lojze Rozman

Občinstvo je Samorastnike na obeh premiera navdušeno sprejelo. Film je poleg srebrne arene v Pulju prejel še vrsto nagrad: zlato areno za režijo, zlato areno za glavno žensko vlogo, nagrado za najboljšo fotografijo, diplomu za scenografijo in posebno diplomu za scenarij. Stanko Šimenc piše v svojem delu »Slovensko klasično slovstvo v filmu« takole:

»Ti podatki opozarjajo še na to, da je žirija v Pulju verjetno dobro ocenila film tudi zaradi njegove socialno-kritične orientacije; le-ta se je takrat kazala v jugoslovanskih filmih kot posledica gibanja k sodobni temi. Seveda je kritična komponenta samo eden

Tamše

Naš Voranc

Mogočno tam na hribčku
bronast kip stoji,
predstavlja nam človeka,
ki v srcu nam živi.

Nekdaj bil je komunist,
narodu svojemu v korist,
znan pisat je resnične,
tudi žalostne, pravične.

Mnogo knjig je on že spisal,
ljubil je domači kraj,
veliko hodil je po svetu
kot revolucionar se skrival je tedaj.

Hotuljcem dobro je posvetil,
a ni rabil mitraljez:
elektriko so ti dobili —
besedo držal je zares.

Spomini nanj še zdaj živijo,
vedno ga lepo časte,
tja hodijo izletniki,
kjer dom — muzej njegov stoji.

Voranc gleda današnji čas,
svojo domačo hotuljsko vas,
tam rastejo hišice svetle,
za kar zahvala njemu gre.

od elementov v strukturi umetniškega dela in je ne smemo imeti za osnovni pogoj umetniški vrednosti, čeprav tudi vemo, da nanjo vpliva. S sociološkega vidika pa je treba upoštevati, da je kritična komponenta kakega filma lahko pomemben razlog za njegov vpliv na publiko, česar pri Samorastnikih (literarnih in filmskih) ne smemo zanemariti.«

Te in morda še kakšne druge kvalitete so pripomogle Samorastnikom, da jih danes utemeljeno štejejo v klasiko slovenske filmske ustvarjalnosti.

Deset let je bilo potrebnih in že je Prežih tretjič zaživel na filmskih platnih:

LJUBEZEN NA ODORU, po Prežihovi noveli *Ljubezen na odoru*;

celovečerni film.

Scenarij in režija: Vojko Duletič.

Proizvodnja: Viba film, barvni.

Premiera v Ljubljani: 7. marec 1973.

V glavnih vlogah so zaigrali:

Radmanca	Metka Franko
Voruh	Iztok Jereb
Radman	Aleksander Valič.

Za vodnjakom in Samorastniki je torej že tretja Prežihova novela zaživila na filmskem platnu. Mnenja o uspehu filmske priredbe so bila deljena:

»Vemo, da gledalci filma niso sprejeli navdušeno, medtem ko so dokaj številni kritiki film delno odklanjali, delno pa hvalili, kar je na Slovenskem vedno izraz neke zadrege, ki običajno izvira iz (neiskrene) obzirnosti. Kritika je priznala del, celote pa ne...«

(Stanko Šimenc: Slovensko klasično slovstvo v filmu.)

Odkritje spomenika
Prežihovemu
Vorancu

Kakorkoli že, dejstvo je, da je bil Prežih že tretjič na filmskem platnu, in da se je kmalu preselil tudi na male ekrane!

PREŽIHOVA DELA NA TELEVIZIJI

Prvi je Prežih prenesel na male ekrane režiser Igor Prah:

SOLZICE, televizijska igra po Prežihovi povesti Solzice.

Režija: Igor Prah.

Proizvodnja: RTV Ljubljana.

Prva izvedba: 15. januar 1976.

V glavnih vlogah so zaigrali:

Alenka Vipotnik,

Kristijan Muck.

— — —

Leta 1977 so doživeli televizijsko premiero Trije posvetnjaki:

TRIJE POSVETNJAKI, televizijska igra po Prežihovi noveli Trije posvetnjaki.

Režija: Janez Drozg.

Proizvodnja: RTV Ljubljana.

Prva izvedba: 7. februar 1977.

V glavnih vlogah so zaigrali:

Bert Sotlar,

Jože Zupan,

Rudi Kosmač,

Cveto Sever,

Jože Kovačič.

— — —

Leta 1980 je prvima dvema sledila televizijska priredba Boja na požiralniku:

BOJ NA POŽIRALNIKU, televizijski film po Prežihovi noveli Boj na požiralniku.

Scenarij: Vladimir Frantar.

Režija: Janez Drozg.

Proizvodnja: RTV Ljubljana, barvni.

Prva izvedba: 4. februar 1980.

V glavnih vlogah so zaigrali:

Bert Sotlar, Jerica Mrzel, Polde Bibič, Anton Petje, Janez Rohaček, Maks Furjan in drugi; sodelovali so tudi domačini iz Mežice, Šentanela in Strojne.

Stanko Šimenc je nekatere elemente filma zelo ugodno ocenil:

«Film je posnet korektno, brez sledov modernega (filmskega) oblikovanja, in je zato najbrž dostopen in sprejemljiv za najširšo TV publiko, tudi za tisto, ki se posebej ne zanima niti za literaturo niti za film. Zgodbo napravi prikupno tudi uporaba koroškega narečja. Ustvarjalci in posebej lektorja, oba Korošca, so imeli dovolj spodbud v Prežihovem oblikovanju. Najbrž pa so s svojim prizadevanjem glede funkcije jezika v filmu napravili krepek korak naprej, tako da bo o ustrezni rabi slovenskega jezika v slovenskem filmu, o tem pri nas zanemarjenem problemu, treba še razmišljati in tudi kaj storiti. Ta film je lepa spodbuda za to...»

— — —

Tudi lansko leto nam je prineslo kar dve priredbi Prežihovih del:

BORBA NA TUJIH TLEH, televizijska drama po Prežihovem potopisu »Gospodstvo polje«.

Scenarij: Franček Rudolf.

Režija: Lado Troha.

Proizvodnja: RTV Ljubljana.

Prva izvedba: 12. april 1982.

V glavnih vlogah so nastopili:

Evgen Car, Mojca Ribič, Janez Rohaček, Franc Markovič, Dare Valič, Saša Miklavc, Dare Ulaga in Livij Bogatec.

Jernej Krof

Novo leto 1983

Leta grejo v vsemirje,
jaz obračam le papirje.
Kaj bi pisal za novo leto,
ker tako je že napeto.

Močna volja meni pravi,
eno misel si predstavi,
delo si naprej vzeti,
z dobro voljo ga začeti.

Kaj bi še vzdihovali,
ne bomo nič pričakovali.
Le zaupanje imejmo
pa se včasih še nasmejmo.

Čas že itak hitro mine,
misel mi v glavo šine:
kdor skrbi za vse okolje,
ga oskrbel bo najbolje.

Dobra knjiga, lepa pesem,
čeprav za koga je že jesen,
za nas bo lepo tolažilo,
nas zadovoljne ohranilo.

SVETNEČI GAŠPER, televizijska drama po Prežihovi noveli Pot na klop.

Scenarij: Mitja Šipek, Janez Drozg.

Režija: Janez Drozg.

Proizvodnja: RTV Ljubljana.

Prva izvedba: 1. november 1982.

V glavnih vlogah so nastopili sami domačini (Mitja Šipek, Milka Cesarjeva, Bine Bevc, Rado Pšeničnik), najbolj zanimivo pa je to, da je kar obe glavni vlogi (Svetnečega Gašperja in kmeta Vožnika igral Mitja Šipek sam.

— — —

Vsi ti podatki so zelo zgovorni in nas morajo prepričati o priljubljenosti Prežihovih del. Vemo že tudi, da so na ljubljanski RTV pripravili novo priredbo Prežihove novele »Pasja pot«! In kaj je lahko lepšega, kot da lahko ob 90-letnici Prežihovega rojstva ugotovimo, da je pisateljevo delo še danes tako živo in odmevno, ker nosi v sebi taka sporočila, ki so blizu našemu — in bodo gotovo sodobna tudi v kateremkoli prihodnjem času.

Viri in literatura:

1. Prežihov Voranc: Pernjakovi. Gledališki list Prešernovega gledališča v Kranju, sezona 1950—51, št. 5.

2. Prežihov Voranc: Pernjakovi. Gledališki list Prešernovega gledališča v Kranju, sezona 1950—51, št. 6.

3. Marija Hriberšek: »Pernjakovi« v Črni. Koroški fužinar 1956, št. 10—12, str. 34.

4. Franjo Čížek: Pernjakovi na koroški zemlji. Večer, 13. 9. 1968, str. 10.

5. Prežihov Voranc: Pernjakovi. Letak Celjskega gledališča (1956—57).

6. Prežih — Mikeln: Samorastniki. Gledališki list SNG v Mariboru, sezona 1960—61, št. 12.

7. Kronika KUD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem, (v: 35 let KUD Prežihov Voranc, Ravne na Koroškem, 1981).

8. Dvajset revij in srečanj gledaliških skupin Slovenije. Ljubljana, 1967.

Franc Tušek

Naša občina v letu 1983

V letu 1983 bodo možnosti za gospodarjenje bolj zaostrene kot lani, kar nam ne rekujeto usmeritve in izhodišča ekonomske stabilizacije, sprejete v resoluciji o politiki izvajanja družbenega plana občine Ravne na Koroškem za obdobje 1981—1985 — v letu 1983. Tako si bomo letos prizadevali za uresničevanje politike ekonomske stabilizacije in poglobljanje družbenoekonomskih odnosov za:

1. Povečanje izvoza blaga, storitev in znanja na konvertibilno področje ob upoštevanju kar najboljšega deviznega učinka.

2. Učinkovitejše gospodarjenje na vseh področjih proizvodnje, storitve in korišćenje znanja z najnovjšimi pridobitvami znanosti; povečevali bomo produktivnost dela, skrajno bomo varčevali z vsemi vrstami energije, repromaterialom in surovinami; izboljšali bomo izkoriščenost delovnih naprav in delovnega časa; omejili bomo tiste investicije, ki ne ustrezajo dogovorjenim kriterijem; zaostri bomo odgovornost za gospodarjenje z družbenimi sredstvi in za izvajanje dogovorjenih nalog na vseh ravneh našega družbenopolitičnega, samoupravnega in gospodarskega sistema.

3. Uskladili bomo vse oblike porabe z dejansko razpoložljivimi sredstvi ob hkratni krepitvi akumulativne sposobnosti združenega dela.

Izvoz omogoča normalno gospodarjenje

Največ besed smo v preteklem letu spregovorili zato, da bi dosegli večji uspeh v zunanji trgovini. Govorili smo o tem, zakaj moramo več izvažati in zakaj je še posebej potreben izvoz na konvertibilno področje. Menim, da ni odveč, če ponovno spomnim na nekaj osnovnih elementov, ki povzročajo, da moramo hočeš nočeš več izvažati. Skoraj nobena država ne glede na velikost, politični sistem ali stopnjo razvitosti nima doma vseh potrebnih surovin, tako, da ne bi bila odvisna od drugih. Posebej velja to za našo državo, ki je še kako odvisna od uvoza surovin, repromateriala pa tudi strojev in tehnologije ter znanja. Za nakup v drugih državah moramo ustvariti oziroma pridobiti devize tako, da izvozimo tiste izdelke, storitve in znanje, ki jih imamo in ustvarimo doma. Najbolj

pravilno bi bilo, da bi izvozili kar največ takih artiklov, naprav in storitev, v katere je vložena veliko dela in znanja. V konkurenci, ki nastopa v razvitem svetu, pa to ni vedno lahko, zato izvažamo surovine in izdelke z nižjo stopnjo predelave.

Izvoz je potreben tudi zato, da se z našimi izdelki in tehnologijo ter znanjem kosamo z razvitim svetom. Pri tem se dokazujemo z doseženo kvaliteto, ceno in možnimi dogovorjenimi roki, ki so še kako zahtevni in smo tako konkurenčni pogojem, ki jih postavlja trg.

Tretja stvar, ki jo dosežemo z našo prisotnostjo na mednarodnem ekonomskem področju, vpliva tudi na dvig našega gospodarskega, političnega in samoupravnega ugleda.

Težave, ki jih imamo z našo devizno bilanco, zahtevajo od slehernega delavca v OZD in ostalih delovnih ljudi v občini, da si prizadevajo za to, da bomo izvozili v letošnjem letu vsaj za 18% več blaga in storitev na konvertibilni trg. To pa pomeni, da ni dovolj, če izvažajo samo nekatere OZD, ampak smo dolžni to breme prevzeti vsi, ne glede na to, ali so to OZD v proizvodnji, družbene dejavnosti, obrtniki, kmetijci, gostinci in trgovci, ali so to delavci, inženirji in profesorji — vsak naj prispeva po svojih močeh in sposobnostih. Pri tem moramo izrabiti vse možnosti — od maloobmejnega prometa do že normalno utečenih poti. Za doseganje boljših rezultatov v maloobmejnem prometu je nujno vzpostaviti pristnejše kontakte zainteresiranih na tej in oni strani meje ter nadaljevati aktivnosti, ki smo jih zastavili v razgovori med predstavniki obmejnih občin Pliberka, Globasnica in Železne Kaple. Težiti moramo za tem, da bi se ti odnosi tudi na gospodarskem področju toliko razvili, kot so se med občinami ob jugoslovansko-italijanski meji (ozimski sporazum).

Poled tega, da lahko organizacije združenega dela izvažajo svoje izdelke, bi bilo prav, da proučijo možnosti sovlaganja v druge dejavnosti in tako posredno prispevajo k povečanju izvoza in s tem izboljšanju devizne bilance. Takšnih primerov pridobivanja deviz je bilo v naši občini zelo malo, čeprav imamo možnosti.

V tako zaostrenih gospodarskih razmerah, kot se nam obetajo v letu 1983, je iluzorno pričakovati visoke indekse rasti fizične proizvodnje. Nekatere organizacije združenega dela bodo glede na dokončanje posameznih investicij imele za to vse možnosti, pa moramo kljub temu računati, da je potreben določen čas, da se ta proizvodnja uteče. Zadržki bodo tudi v nezadostni možnosti z oskrbo s surovinami in repromaterialom, zato moramo tiste surovine in repromaterial, ki jih bomo imeli, kar najbolje izkoristiti. To pa pomeni, da je naša osnovna naloga proizvajati kvaliteto, s čim nižjim izmečkom, da bomo vse surovine in repromaterial racionalno izkoristili in tako dosegali kar najboljši učinek.

V preteklosti smo v sorazmerno kratkem času dosegli velike uspehe, zato imamo danes takšno osnovo, ki nam z malo večjim prizadevanjem, ustvarjalnim sodelovanjem, boljšim izkoriščanjem pridobljenega znanja, z boljšo organizacijo dela, boljšo izrabo delovnega časa ter delovnih naprav, s štednjo pri vsem našem delu, daje možnosti za dobro gospodarjenje tudi v tako zaostrenih razmerah. Poleg dobrin in zdravih osnov našega občinskega gospodarstva pa je nekaj tudi zgrešenih, za katere moramo poiskati rešitve v čim krajšem času, strokovno pravimo, da moramo takšno proizvodnjo ali dejavnost in storitve prestrukturirati. Poiskati moramo nove, bolj donosne programe, problematične proizvode in storitve pa opustiti. Boljše rezultate kot v letu 1982 lahko dosegamo tudi tako, da se proizvodno in dohodkovno bolj povezujemo. Takšno povezovanje pa moramo izboljšati znotraj posameznih OZD, v verigi navzven in tudi s tistimi, ki lahko kakorkoli pripomorejo k temu, da bo pri našem delu manj zastoja, prostega teka in s tem dosežen večji dohodek. Z dobrim povezovanjem in konkretnim sodelovanjem bomo enakomernje razvijali vse gospodarstvo in dosegali tudi boljšo delitev dela, ki pa ni sama sebi namen, ampak bo izboljšala tudi finančne rezultate.

Povsod, kjer delamo in živimo, moramo znižati materialne stroške. Na vseh sestankih delavcev, organov upravljanja, poslovnih organov mora biti kategorija stroškov stalno izpostavljena, saj z nizkimi odstotki zniževanja le-teh dosegamo velike efekte in s tem večji dohodek. Večje rezultate pa bomo dosegli, če bomo te stroške stalno sproti spremljali in analizirali in na osnovi analiz izboljševali slabosti.

Izkušnje iz preteklosti nam povedo, da je človeštvo najbolj napredovalo v časih, ko so nastopale krize. Razlogov za to je seveda več, želel bi omeniti samo nekatere:

V času krize se vsak delavec zaveda situacije, v kakršni bo on, če se stanje ne bo popravilo. Pripravljen se je odpovedati marsičemu, čemur se v normalnih razmerah ne bi. Neprimerno več poudarka se daje raziskavam, znanju in dobremu delu. Bolj se izkoristi strokovni potencial itd. To pa pomeni, da se zaostrene gospodarske situacije zavedamo tudi v OZD in drugih dejavnostih, zato vse več govorimo o raziskovalnem delu in rezultatih tega dela v vsakdanji praksi. Pri tem smo dosegli zelo dobre uspehe v večjih delovnih organizacijah, ki imajo za to usposobljen kader; težave pa nastopajo v manjših OZD, kjer kadra ni. Tudi na tem področju je potrebna večja povezanost, predvsem pa povezanost z različnimi centri, kjer je ta kader, pa naj gre za institute, ekonomske centre in tudi posamezne fakultete. Več posluha je potrebno pri porabnikih (OZD) in izvajalcih. Morali bomo bolj sodelovati in pri tem dosledneje uveljaviti svobodno menjavo dela. Ne moremo si privoščiti polovičar-

9. Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967. Ljubljana, 1967.

10. Jože Javoršek: Naravna prisotnost. Delo, 29. 8. 1978, št. 199, str. 6.

11. Prežih — Mikeln: Samorastniki. Letak SPZ Celovec (1978).

12. Prežih — Šipek: Judenburg. Gledališki list KPD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem (1977—78).

13. Stanko Šimenc: Slovensko klasično slovstvo v filmu. Ljubljana, 1979.

14. Pogovor s Francetom Kosmačem — režiserjem Vodnjaka (Filmske novice, 1955).

15. Miha Rigl: Podatki o TV uprizoritvi del Prežihovega Voranca (25. 9. 1979).

Normalno stanje

stva, zato moramo vztrajati, da se bodo posamezni elaborati in študije izkazali v praksi, to je v proizvodnji. Šele na osnovi rezultatov bomo take strokovnjake tudi dobro nagradili.

Cilj: 85 % samooskrbe s hrano v republiki

Kmetijstvo v naši občini ne predstavlja pomembnejših postavk z vidika prihodkov in dohodka ter števila občanov, saj je kmetov le 7 % v celotni strukturi prebivalstva. Pomembneje pa je, da predstavlja zemlja veliko bogastvo, če jo znamo pravilno in dobro izkoristiti.

Tega se zavedamo šele po dolgih letih, ko je hrana postala eden osnovnih strateških elementov celotnega sveta. Koliko lahko pomanjkanje hrane vpliva na politično situacijo oziroma uspeh ali neuspeh v proizvodnji, najsi bo to v industriji ali na drugih področjih našega dela in življenja, dokazujejo zadnji problemi z oskrbo.

Vsa leta po osvoboditvi smo dajali velik poudarek razvoju industrije, ki je dosegla vidne uspehe, zato je naša naloga, da vlagamo tudi v kmetijstvo več sredstev in da izkoristimo vse tovrstne možnosti, ki jih imamo v občini. Kmetijski strokovnjaki pravijo, da je možno na našem terenu gojiti živino in proizvajati meso in mleko, uspevajo tudi krompir, rž in nekateri drugi pridelki. Ko smo v letu 1982 obiskali nekatere kmete, smo ugotovili, da veliko kmetij dobro gospodarji, prav tako pa imamo skoraj 50 odstotkov kmetij, ki še zdaleč ne dajejo tistega, kar nam pomeni zemlja. Travniki zaraščajo, njive so neobdelane, propadajo pa tudi posamezna gospodarska in stanovanjska poslopja.

Velikokrat so na raznih sestankih poenostavljene diskusije o rešitvi tega problema; ko pa se poglobimo v posamezne probleme, šele ugotovimo, da ni osnovno vprašanje denar, temveč so na prvem mestu sociološki momenti, dedovanje itd. Vse to pa zahteva, da se problemov lotimo načrtno in dolgoročno.

Izvršni svet skupščine občine je za izboljšanje stanja kmetijstva imenoval po-

sebno komisijo, v kateri so strokovnjaki s tega področja, ter ji zadal konkretne zadolžitve, ki izhajajo iz usmeritev, sprejetih na skupščini občine. Ta komisija pripravlja dolgoročne, srednjeročne in kratkoročne programe razvoja kmetijstva v občini.

Iz osnutka programa je razvidno, da z zelo majhnimi družbenimi sredstvi lahko veliko dosežemo. Danes imamo v občini približno 5000 glav goveje živine, kar predstavlja komaj 0,46 glave na hektar zemlje, ki služi za pašo ali predelavo krme. V soseščini Avstriji ali Švici pridelajo na podobnih terenih do 2 glavi. Če bomo uporabili vse agrotehnične ukrepe, izboljšali pogoje gospodarjenja, renovirali nekatere hleve na kmetijah, dogradili ceste in stanovanjska poslopja ter tako zainteresirali naslednike in druge, da prevzamejo posestvo, je možno do leta 1990 pridelati v občini do 15000 glav goveje živine, kar pomeni 1,5 glave na hektar. To pa pomeni veliko več mesa, mleka in poljščin in tudi možnosti za večji izvoz. Že prej sem navedel, da je v kmetijstvu eden glavnih problemov sociološki moment. Stari kmetje, ki so vse svoje moči vložili v zemljo, se danes zelo težko odločijo, da bi kmetijo izročili potomcem. Še težje pa jo dajo v najem ali pa prodajo. Vzrokov za to je več, gotovo pa je med poglavitnimi neurejena socialna varnost (renta ali pokojnina) in neizenačeni pogoji iz zdravstvenega zavarovanja.

V naši občini so delavci iz združenega dela pokazali veliko pripravljenost za pomoč pri razvoju kmetijstva, saj že združujejo določena sredstva, ki pa ne zadostujejo. Zato bomo še nadalje uresničevali zastavljeni dolgoročni program razvoja kmetijstva, v katerem so nakazane tudi druge osnovne oblike in možnosti financiranja posameznih projektov.

Razen v kmetijstvu imamo velike rezerve tudi v malem gospodarstvu. S politiko, ki smo jo zastavili v letu 1983, moramo to dejavnost spraviti na višji nivo. Skupščina občine je ob obravnavi poročila o malem gospodarstvu sprejela konkretne skle-

pe in zadolžitve, ki pa zahtevajo ustvarjalno sodelovanje vseh dejavnikov naše družbe. Tu morajo svoje narediti organizacije združenega dela (ZR, RM in druge); navesti morajo tista opravila, ki so za njih manj zanimiva — zaradi stroškov in z drugih vidikov. Na drugi strani pa so obrtniki dolžni pripraviti katalog njihovih možnosti. Tisti, ki skrbijo za urejanje prostora, pa so zadolženi, da dolgoročno določijo obrtne cone, tako da bomo lahko tudi tem delavcem omogočili boljšo proizvodnjo in delovne razmere, ki so danes v večini primerov zelo slabi.

Vsi smo si v besedah enotni, da imamo v tej dejavnosti velike možnosti. Proizvodnja določenih predmetov ali opravljene usluge so lahko cenejše, tudi zaposlili bi lahko določeno število ljudi, vsi ti bi prispevali k večjemu dohodku itd. Zaposlili bi lahko tudi tiste, ki se vračajo iz tujine, in to tako, da bi jim svetovali, kaj bi lahko delali in na osnovi tega bi se opremili — uvozili moderne stroje, na katerih bodo delali tudi take predmete, ki jih danes uvažamo. Da ne pridemo od besed k dejanju, so kriva tudi mišljenja o tem, da so obrtniki nepošteni, da služijo in se bogatijo na račun drugih in da je pri njih prisotna kapitalistična miselnost. Menim, da smo v naši družbi sposobni odpravljati taka mišljenja, pa tudi napake, ki jih povzročajo posamezni obrtniki. Večina obrtnikov je poštenih in pridno dela, velikokrat tudi po ves dan in so si tisti denar še kako prislužili. Naše obnašanje ne sme izzveneti kot nevoščljivost. Pripravljeni smo naročiti pri zasebnikih v drugih krajih Slovenije ali Jugoslavije, domačini pa iščejo delo drugod.

Ob tem, ko govorimo o mali obrti, bi želeli posebej poudariti, da je možno in moramo to dejavnost še bolje organizirati v obrtnih zadrugah in obrtnih združenjih. Večina obrtnikov je včlanjena v te oblike organiziranja in tako dosegajo uspehe pri pridobivanju dela in materiala kakor tudi v celovitejši ponudbi svojih uslug. Pripravljeni smo, da bodo organizacije združenega dela podpirale organiziran nastop obrtnikov. Oblike dela na domu pri nas v občini skoraj ne poznamo. Združeno delo bi moralo proučiti tudi take možnosti dela, predvsem v času, ko govorimo o nezaposlenosti žensk. S tem bi zmanjšali pritisk na zaposlovanje, v veliki meri bi rešili vprašanje varstva otrok, prav tako pa bi povečali družinski proračun in s tem zmanjšali pritisk na dviganje osebnih dohodkov.

Kam vlagati akumulacijo in druga sredstva

Zaostrene gospodarske razmere v svetu zahtevajo določeno streznitev tudi glede nadaljnega investiranja. Podatki, ki jih imamo za preteklih deset let, nam povedo, da smo vlagali pretežni del sredstev v nove stavbe, medtem ko so naprave ostale zastarele. Gotovo je bila takšna politika investiranja potrebna glede na to, da smo bili nerazviti. Izkazalo se je tudi, da je večina gospodarstva v Sloveniji, pa tudi v naši občini, gradila na osnovi kreditov. Tam, kjer delavci niso združevali dovolj lastnih sredstev za razširjeno reprodukcijo, imajo danes velike težave. Smelo lahko trdimo, da so gospodarstveniki v naši občini v večini primerov svoja sredstva na-

lagali pravilno, tako, da so najemali kredite do tistih vrednosti, ki jih je preneslo gospodarstvo. Tudi odločitve pri izbiri programov so bile pravilne, kar nam dokazuje izkazani dohodek in akumulativnost ter drugi pozitivni kazalci.

Večina navedenih ugotovitev nam daje podlago, da optimistično zremo v prihodnost. Res je, da gospodarstva ne bomo mogli še naprej širiti s takšno intenzivnostjo, pa vendar moramo z razširjeno reprodukcijo nadaljevati v okviru možnosti. To pa pomeni spremembo odnosa vlaganj, več za razvoj tehnologije in naprav, manj pa v zidove — stavbe. Z drugimi besedami to pomeni: modernizirati proizvodnjo v halah, ki že stojijo — le tako bomo sposobni konkurirati visoko razvitim deželam.

Kljub temu, da imamo jasne usmeritve in kriterije, kam in kako usmeriti sredstva za razširjeno reprodukcijo, pa vendar nekateri teh kriterijev ne upoštevajo v celoti, ali pa jih zlorablajo. To se pokaže, ko bi morale posamezne investicije dajati po planu več, kot dajejo v resnici, ali ne dosegamo tistih učinkov izvoza, kot smo jih predvideli v projektih. Menimo pa, da ni toliko krivde v izbranem programu, ampak so prizadevanja, da bi dosegli v projektu navedene parametre, nezadostna.

Naslednja pomanjkljivost investiranja — tudi v naši občini — je razdrobljena poraba teh sredstev. Namesto, da bi posamezne OZD združevale sredstva za dogovorjene programe, jih velikokrat, predvsem v manjših OZD, porabljamo premalo gospodarno. Tu so velike možnosti, ne glede na to, ali bodo sredstva vložena v projekte iste panoge ali ne. Na primer, več manjših OZD bi lahko združevalo svoja sredstva za posamezne projekte v kmetijstvu, kjer so velike možnosti tudi za pridobivanje deviz. Priporočamo, da zainteresirani gospodarstveniki skupaj proučijo vse možnosti takšnega sovlaganja. Menim, da bi morali sredstva, ki so namenjena za razna skladišča ali druge pomožne objekte, usmeriti v takšne skupne programe, ki bodo dajali hitre in ekonomične učinke, v prihodnosti pa več sredstev tudi za pomožne in objekte družbenega standarda.

V minulih obdobjih so ravno v kriznih časih močno izboljševali tehnologijo in racionalizacijo gospodarstva. V takšnih obdobjih so vsa največja gospodarska združenja vlagala velika sredstva v projekte, ki prispevajo k pospešenemu razvoju tehnologije, prav tako pa so pripravljali nove programe investicij. Ker smo v sedanjih razmerah gospodarske stabilizacije omejeni pri investicijah, pa to ne pomeni, da moramo prenehati tudi z vlaganji v pripravo novih programov. Na to opozarjamo zato, ker kaže, da smo v občini zastali na tem področju, kljub temu, da nas predpisi ne omejujejo. Zato se vprašujemo, kaj bi storili jutri, ko se nam bo odprla večja možnost vlaganja v nove programe in, ali imamo v naših organizacijah pripravljene res dobre investicijske programe? Menim, da je malo pozitivnih odgovorov.

Pri investiranju v nove programe bi želeli posebej opozoriti na to, da moramo računati na prostorske možnosti in upoštevati vse druge faktorje. Omejeni smo z določeno populacijo prebivalstva, zato daj-

mo prednost programom, ki omogočajo zaposlovanje ženske delovne sile. Zgrešeno bi bilo tudi, če bi se z našimi programi omejili samo na občino ali regijo. Prisotni moramo biti tam, kjer so že določeni infrastrukturni objekti, že zgrajene hale, pa tudi drugi ekonomski pogoji, ne glede na meje in narodnosti. S pravo politiko vlaganja in delitvijo dela lahko nastopimo tudi zunaj države.

Kako razbremeniti naše gospodarstvo

V vseh resolucijah so še posebej izpostavljene vse oblike porabe — skupna, splošna in osebna. Ker so vse te oblike v glavnem odvisne od pozitivnih kriterijev gospodarjenja (produktivnost, doseženi čisti dohodek, večja rast izvoza na konvertibilno področje), je nujno potrebno, da so naša stalna prizadevanja usmerjena v doseganje in preseganje teh kriterijev, predvidenih v planskih dokumentih. Domači in tuji strokovnjaki ugotavljajo, da smo v preteklosti porabljali za te oblike porabe prevelika sredstva, ki niso v skladu z doseženimi rezultati gospodarjenja v organizacijah združenega dela materialne proizvodnje. Zato v teh OZD stalno razpravljajo, kako in kdaj bomo razbremenili naše gospodarstvo. Dokazano je že, da se tistega, kar je dobro, težko odrečemo, oziroma, da bi za to dobro kaj več naredili. Predvsem smo za stabilizacijo, kadar govorimo načeloma, ali kadar mora to bremeniti kdo drugi. Ko pa zadene tudi nas, iščemo vse mogoče vzroke in izgovore, prav tako pa dokazujemo, da smo mi vse storili, drugi pa ne. Takšne razprave so bile in so še povsod, posebej pa še v interesnih dejavnostih, krajevnih skupnostih in raznih službah, kjer njihove storitve niso nagrajene po rezultatih dela, ampak še vedno iz proračuna.

Jasno je, da kljub zaostrenim gospodarskim razmeram ni mogoče zanemariti skladnega razvoja negospodarskih dejavnosti, ker bi nam to lahko več škodovalo kot koristilo. Zato si moramo prizadevati, da bodo programi skupne in splošne porabe takšni, kakršne zmoremo v zaostrenih pogojih gospodarjenja, prav tako pa

morajo biti usklajeni tudi dolgoročno. S tem, ko se vsako leto spreminjajo pogoji za gospodarjenje — prilagajamo jim planske dokumente za srednjeročno obdobje — zahtevamo tudi programi SIS družbenih dejavnosti temeljito revizijo in usklajevanje s stvarnimi možnostmi.

V skupni porabi smo dali prednost posameznim interesnim skupnostim: socialnemu skrbstvu, zdravstvu in izobraževanju. Tam, kjer so možnosti, moramo uveljaviti neposredno svobodno menjavo, tako da bodo delavci pripravljani odvajati sredstva za posamezne storitve, ki so izven tistih osnovnih pogramov, ki jih financiramo na osnovi dogovorjenih stopenj. Ne bi bilo prav, da znižujemo sredstva tam, kjer bi nam to škodovalo, kot je to na račun zdravja delovnega človeka, na račun boljšega znanja itd. Vemo pa, da so še rezerve v organizaciji dela strokovnih služb SIS, v neracionalnem zaposlovanju v teh službah, podvajanju posameznih del itd. S široko družbeno akcijo v letu 1982 smo že dosegli uspehe, ki pa jih moramo leta 1983 še izboljšati. Mislim na dosledno izvajanje sklepov in usmeritev skupščine občine in njenih organov. Ni sprejemljivo, da se posamezni strokovni delavci ne zavedajo odgovornosti prej kot takrat, ko so sprejeti republiški ali zvezni zakoni. Primer za to je polovična rešitev organiziranja služb SIS družbenih dejavnosti in zavlačevanje z združitvijo služb SIS materialne proizvodnje.

Ko je izvršni svet občinske skupščine obravnaval problematiko zdravstva v občini, je ugotovil, da so se pomembno zmanjšali stroški zdravljenja, zmanjšala se je poraba zdravil, kljub zmanjšanju pa je bolniški stalež še vedno previsok. Velik problem je z zaposlovanjem pripravnikov. SIS za socialno zdravstvo je s stabilizacijskimi ukrepi skoraj v celoti pokrival izgubo, ki je nastala leta 1981 in 1982. Tudi šolstvo se je v letu 1982 vključilo v stabilizacijska prizadevanja. Uspeli so znižati določene materialne stroške, so pa še posamezne notranje rezerve, ki jih bomo odpravili s pomočjo širše družbe. Tu gre predvsem za izboljšanje organizacije dela šol, združevanje posameznih služb. Eko-

Peca

nomška nuja nas bo pripeljala tudi do tega, da bomo več razmišljali o enotni upravi vseh osnovnih šol ali tudi vrtec itd. Na drugi strani pa moramo priznati, da sami učitelji in profesorji niso najbolj nagrajeni. O podobnih izboljšavah bomo morali pričeti razpravljati in jih uveljavljati tudi na drugih področjih.

Še nekaj besed o vprašanju zaposlovanja.

Zelo radi v naši občini govorimo o tem, da imamo nezaposlenih že skoraj 250 ljudi. Mislim, da ni prav govoriti o nezaposlenih, bolje bi bilo reči: toliko in toliko ljudi se ni pripravljeno zaposliti na razna sorodna dela. Primanjkuje nam delavcev v trgovini, gostinstvu, kmetijstvu in drugih dejavnostih, vsi bi pa radi šli v glavnem v pisarne ali druga že popolnoma dela. Sprašujemo se, ali ni častno vsako delo, tudi tisto, kjer je delovni čas deljen.

Posamezni direktorji iščejo delavce ali delavke po drugih republikah, mi pa imamo toliko nezaposlenih. Neprimerno kadrovska struktura bomo morali preusmeriti v tista dela in naloge, kjer je kadrovski deficit. Spremeniti pa bomo morali tudi nagrajevanje teh deficitarnih poklicev, tako bo gotovo naraslo zanimanje zanje.

Sredstva za zadovoljevanje splošnih potreb lahko v letu 1983 porastejo samo za 10,7% nominalno. Poleg drugih ukrepov, ki so bili sprejeti v zvezni skupščini, pomeni to za našo občino skrajno racionalno in varčno gospodarjenje. Glede na to, da imamo popolnoma očiščen proračun, je vprašanje, kako zadostiti vsem potrebam, ki so jih podali porabniki proračuna. Začeli smo s široko akcijo racionalne porabe teh sredstev v posameznih sodiščih, inšpekcijah, krajevnih skupnostih, občinski upravi, pa tudi navzgor. Zato pozivamo

delegat v omenjenih dejavnostih, naj se zavzemajo za sprejete usmeritve na vseh ravneh, ker le tako bomo s stabilizacijo uspeli. Pri tem ne morejo biti izjeme sodišča, inšpekcija ali krajevne skupnosti, pa tudi drugi ne.

Nerešenih problemov, o katerih bi lahko pisali in o katerih bi morali spregovoriti v javnih obćilih je še več. Želel sem opozoriti samo na tiste, ki jih moramo reševati v občini v letu 1983 kot prednostne, saj jih nakazuje tudi resolucija.

Namenoma nisem pisal o problemih, ki nam jih povzročajo drugi z raznimi ukrepi ali nepravčasnimi usmeritvami.

Vse probleme, najsi bodo doma, v krajevni skupnosti, OZD, občini ali na drugih ravneh, bomo rešili samo z načrtnim, ustvarjalnim in skupnim delom poslovnih struktur, delegatov v samoupravnih telesih ter družbenopolitičnih delavcev — skratka, vseh delovnih ljudi naše občine.

Poročilo o delu srednje šole tehniško – naravoslovne in pedagoške usmeritve Ravne na Koroškem za šolsko leto 1981-82

V okviru srednje šole so delovale v šolskem letu 1981/82 naslednje usmeritve:

kovinarsko-predelovalna, metalurška, naravoslovno-matematična in pedagoška.

Usmeritve so nastale v zvezi z zakonom o usmerjenem izobraževanju. Po novih vzgojno izobraževalnih programih so delovali vsi prvi letniki. Ostali letniki pa so delali po starih programih.

I. VIP: KOVINARSTVO IN STROJNIŠTVO

V program I. letnika in programe poklicne kovinarske metalurške šole (drugi in tretji letnik) ter program strojnega tehnika je bilo vpisanih ob koncu leta naslednje število učencev:

I. letnik: $156 + 46 = 202$; od tega jih je z uspehom izdelalo 164 (81,2%).

V drugi letnik pa je napredovalo 179 (88,6%) učencev (tu je všteti 15 učencev, ki so napredovali v II. letnik — program IV. stopnje — z negativno oceno iz tujega jezika).

II. letnik PKMS: $112 + 14 = 126$ — razred je izdelalo 121 (96%) učencev;

II. letnik STŠ: $29 + 6 = 35$ — razred je izdelalo 31 (88,6%) učencev;

III. letnik PKMS: $109 + 17 = 126$ — razred je izdelalo 119 (94,4%) učencev;

III. letnik STŠ: $28 + 2 = 30$ — razred je izdelalo 26 (86,7%) učencev;

IV. letnik STŠ: $22 + 7 = 29$ — razred je izdelalo 28 (96,6%) učencev.

VIP KOVINARSTVO IN STROJNIŠTVO SKUPAJ: $456 + 96 = 548$, od tega je z uspehom izdelalo 489 (89,2%) učencev, napredovali pa so 504 (91,9%).

II. METALURGIJA TER PRIDOBIVANJE IN PREDELAVA KOVIN

I. letnik (srednji program): $23 + 7 = 30$, izdelalo: $18 + 7 = 25$ (83,3%), napredovalo v drugi letnik; $21 + 7 = 28$ (trije učenci so napredovali z negativno oceno iz tujega jezika v program IV. stopnje).

I. letnik (skrajšani program): $21 + 0 = 21$, izdelalo 18 (85,7%).

II. letnik (skrajšani program): $19 + 0 = 19$, izdelalo 14 (73,7%).

Skupaj vsi: $63 + 7 = 70$; izdelalo 57 (81,4%), napredovalo pa 60 (85,7%).

III. VIP: NARAVOSLOVNO- MATEMATIČNA TEHNOLOGIJA IN SPLOŠNA GIMNAZIJA

I. letnik: $23 + 38 = 61$; izdelalo: $22 + 38 = 60$ (98,4%);

II. letnik: $33 + 63 = 96$; izdelalo: $33 + 63 = 96$ (100%);

III. letnik: $28 + 71 = 99$; izdelalo: $28 + 71 = 99$ (100%);

IV. letnik: $31 + 70 = 101$; izdelalo: $31 + 70 = 101$ (100%).

Skupaj vsi: $115 + 242 = 357$; izdelalo: $114 + 242 = 356$ (99,7%).

IV. VIP: UČITELJ IN PEDAGOŠKA GIMNAZIJA

I. letnik: $11 + 82 = 93$; izdelalo: $9 + 79 = 88$ (94,6%);

II. letnik: $11 + 42 = 53$; izdelalo: $10 + 40 = 50$ (94,3%);

III. letnik: $4 + 28 = 32$; izdelalo: $4 + 28 = 32$ (100%);

IV. letnik: $13 + 50 = 63$; izdelalo: $13 + 50 = 63$ (100%).

Skupaj vsi: $39 + 202 = 241$; izdelalo: $36 + 179 = 233$ (96,7%).

ŠOLA — VSE USMERITVE IN PROGRAMI SKUPAJ

vsi učenci	1216
od tega izdelalo	1135 (97,3%)
napredovalo je	1153 (94,8%)
ni napredovalo	63 (5,2%)

Z uspehom smo lahko zadovoljni. Najboljši uspeh imajo učenci naravoslovne usmeritve, kar smo tudi glede na izbiro lahko pričakovali. Največ negativnih ocen je bilo pri matematiki in tujem jeziku. Vendar pa negativna ocena iz tujega jezika ne vpliva v kovinarski in metalurški usmeritvi na napredovanje v programe IV. stopnje.

1216 učencev smo v šolskem letu 1981/82 razporedili v 42 oddelkov. Od tega so bili: kovinarski: 18; metalurški: 3; naravoslovno-matematični in splošna gimnazija: 11; pedagoški: 10.

Učence v vseh programih je poučevalo 60 učiteljev za nedoločen čas, 11 za določen čas in 16 učiteljev — zunanjih sodelavcev iz železarne Ravne — skupno torej 87 učiteljev.

Letni delovni načrt za šolsko leto 1981/82 smo skoraj v celoti realizirali. Od planiranih 60.236 učnih ur za vse usmeritve in programe smo jih realizirali 58.559, kar predstavlja 97,2%. Vseh planiranih ur nikoli ne moremo realizirati predvsem zaradi odsotnosti učiteljev (seminarji, delegatski sistem, bolezni in drugi opravičeni razlogi).

Prav tako nismo uspeli realizirati celotnega programa ekskurzij v oddaljene kraje zaradi vmesne prekinitve regresov za vožnje in splošne draginje.

V prvem letniku metalurške, kovinarske in pedagoške usmeritve učitelji niso mogli

v celoti predelati predpisane učne snovi zlasti pri naslednjih predmetih: matematika, tuji jezik in kemija. Učni načrti in učbeniki so pri teh predmetih za te usmeritve prezahtevni in preobširni.

Tuji jezik je še posebej problematičen v kovinarski in metalurški usmeritvi, saj se ga nekateri učenci, ki so se odločili za programe IV. stopnje (v te lahko napredujejo z negativno oceno iz tujega jezika) sploh nočejo učiti.

Učiteljski zbori usmeritev so se redno sestajali in obravnavali problematiko usmeritve in učencev. Celotni učiteljski zbor je vsako konferenčno obdobje analiziral delo in rezultate vseh usmeritev. Oddelčni učiteljski zbori so se sestajali po potrebi in obravnavali žgočo problematiko v oddelku.

Ravnatelj in predstojniki so spremljali delo učiteljev, oddelkov in usmeritev. Učitelji so se borili s težavami, ki so bile povezane z uvajanjem novih programov. Velike težave so bile zlasti z individualizacijo in diferenciacijo pouka v I. razredih kovinarske in metalurške usmeritve. V teh oddelkih so učenci, ki so nadpovprečno sposobni, pa vse do onih učencev, ki bi z veliko truda komaj zmogli program.

Učitelji so imeli težave tudi z učili in drugimi učnimi pripomočki, v I. polletju pa še s specialnimi učilnicami za biologijo, kemijo in fiziko.

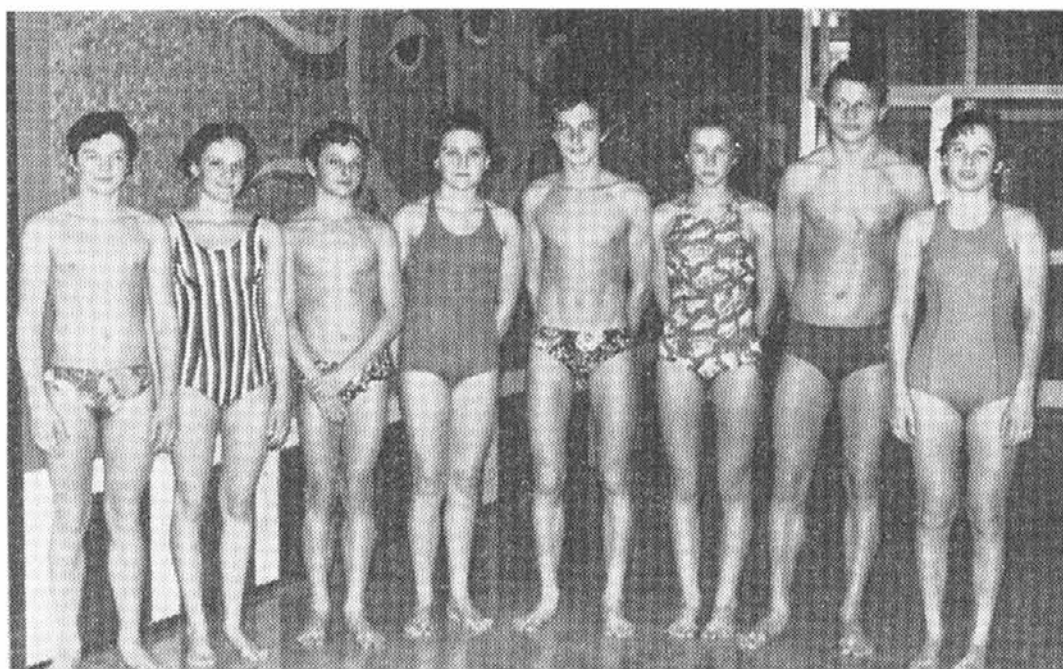
V tem šolskem letu je bilo izročeni 97 pohval in podeljenih 31 nagrad 245 učencem, kaznovanih pa je bilo 138 učencev. Nagrad nismo mogli podeliti večjemu številu učencev zaradi skopo odmerjenih finančnih sredstev.

Učenci so bili aktivno vključeni v 58 interesnih dejavnosti na šoli. Nekateri učenci so se vključevali tudi v dve in celo v tri dejavnosti. Na šoli pa je še vedno precejšnje število učencev, ki se v interesne dejavnosti nočejo, mnogi pa zaradi narave dela in prevoza ne morejo vključevati.

Največ uspehov so dosegli učenci v raznih kroških ŠSD in se s svojim delom zopet uvrstili v sam republiški vrh. Veliko učencev je tekmovalo za Cankarjevo nagrado. V tekmovalstvu iz znanja tujega jezika so se uvrstili na prva mesta v republiškem merilu. Ena učenka pa se je uvrstila med najboljše v zveznem merilu ter bila za nagrado v Angliji. Vrsto uspehov so dosegli učenci tudi v drugih kroških ter v kroških v okviru MKUD. Tu so izstopali z delom in nastopi zlasti člani recitacijskega in dramskega krožka ter člani mešanega pevskega zbora. Člani literarnega krožka so izdali eno številko »Misli mladih«, četrtošolci pa almanah »Vresje«. Učenci imajo velike težave s tiskom, saj je vse zelo drago.

Na šoli je organizirana malica za učence, kuhamo pa tudi kosila. Malico je prejelo 45,1% učencev. To so predvsem učenci iz kovinarske in metalurške usmeritve. Tem učencem so v šolskem letu 1981/82 plačevali malice štipenditorji. Za šolsko leto 1982/83 pa tega ne bo več. 86,4% učencev iz teh dveh usmeritev prejema štipendije, vendar za prehrano večina noče izdajati denarja.

Tako se problem prehrane na šoli vedno bolj zastruje. Hrana bi morala imeti polno ekonomsko ceno, ker šola v menjavi

V spomin na del prve plavalne ekipe PK Fužinar

dela ne dobiva denarja za kuharice in za materialne stroške kuhinje. S šolskim letom 1982/83 se je ta problem še bolj zaostрил, saj so ob nenehni dražitvi živil cene malic in kosil daleč prenizke in zamrznjene.

Ravnatelj in predstojniki so se sestajali vsak teden in so sproti reševali problematiko šole in usmeritev. Največ pozornosti so posvetili uvajanju novih programov v I. letnike. Usklajevali so delo med usmeritvami in se dogovarjali o izvedbi kulturnih, naravoslovnih in telesnovzgojno-obrambnih dejavnosti.

Razredniki so opravili svoje delo v skladu z delovnim načrtom šole. Spremljali so delo in dogodke v oddelkih, sodelovali s samoupravo učencev v razredih, s predstojniki, ravnateljem, s pedagoško službo, s starši in drugimi.

Učitelji so načrtovali in koordinirali svoje delo v predmetnih aktivih. V skladu s smernicami območnih aktivov so se dogovarjali, kako realizirati učne načrte in kako prilagoditi snov učencem.

Pedagoško svetovalna služba je spremljala učence in delo v vseh usmeritvah na šoli. Pripravila je analizo učnega uspeha za vse učence, ki so se vpisali v I. letnik. Ukvarjala se je z usmerjanjem in preusmerjanjem učencev. Skupaj z razredniki je načrtovala vzgojno delo z učenci. Vodila je akcijo vpisa novincev in vpisa maturantov na višje in visoke šole. Individualno je obravnavala problematične učence in svetovala drugim učencem. Imela je stalne stike s štipenditorji učencev.

Šola sodeluje z vsemi delovnimi organizacijami v naši regiji. To ji je potrebno zaradi proizvodnega dela in delovne prakse in zaradi tega, ker so OZD štipenditorji večine naših učencev v metalurški in kovinarski usmeritvi. Ti stiki so zelo dobri z vsemi OZD, še posebej pa z železarno Ravne na Koroškem.

Šola vzdržuje stike s krajevnimi skupnostmi in z ustanoviteljema — SO Ravne na Koroškem in železarno Ravne, s SIS za kulturo, telesno kulturo in za izobraževanje v okviru občine ter s PIS za kovinarstvo in metalurgijo, za vzgojo in izo-

braževanje ter z izobraževalno skupnostjo Slovenije.

Tesne stike ima šola tudi z družbenopolitičnimi organizacijami v občini in v koroški krajini.

V šolskem letu 1981/82 so učenci I. letnika vseh usmeritev opravljali v OZD koroške krajine proizvodno delo. Proizvodno delo je uspešno potekalo, tako da so bili zadovoljni učenci in delovne organizacije.

Šola je izvedla za izvajalce proizvodnega dela štiri seminarje. Vsak seminar je trajal 37 ur. Organizirala je posvete z organizatorji proizvodnega dela in vzpostavila stike z vodilnimi in vodstvenimi delavci v OZD. OZD so oskrbele vsem učencem na proizvodnem delu zaščitna sredstva in malico.

Samoupravni organi na šoli so sproti spremljali in analizirali delo šole. Veliko dela je poleg delegacije delavcev v svetu šole opravil svet šole, v katerem so zastopani učenci in predstavniki ustanovitelja in širše družbe.

Ob razumevanju delavcev v OZD, naših občanov, družbenopolitičnih organizacij v OZD in v občini ter skupščine občine Ravne na Koroškem smo v tem šolskem letu dogradili za potrebe usmerjenega izobraževanja prizidek, v katerem je osem specialnih učilnic (po dve za fiziko, kemijo in biologijo ter po ena za računalništvo in matematiko), ki merijo skupno 601,6 m², štiri kabineti (106,3 m²), kuhinja (201 m²), jedilnica (173,9 m²), stopnišča, hodniki in drugo (213,2 m²). Koristna površina prizidka je torej 1296 m². Objekt je zgradil Gradis Ravne in je stal z dokumentacijo 32.234.859,50 din; z opremo vred pa 39.443.560,30 din. V tem znesku pa nista vštet komunalna oprema in zunanja ureditev, ki ju je financirala SKIS — Ravne na Koroškem.

Viri sredstev so bili naslednji:

iz samoprispevka občanov	
in OZD	29.720.990,00 din
izobraževalna skupnost	
SRS — za opremo	1.139.464,60 din
investicija šole	
v opremo	8.113.631,70 din

Na cilju

Raziskovalna skupnost — Ravne za računalniško opremo	469.474,00 din
Skupaj	39.443.560,30 din

Veliko dela so opravili tudi učenci s prostovoljnim delom (izkop in zasutje računalniškega kabla) in delavci iz železarne Ravne pri opremljanju učilnice za računalništvo.

V šolskem letu 1981/82 je bilo torej opravljeno na šoli veliko delo. Delo smo lahko opravili le ob pomoči družbenopolitičnih organizacij na šoli (OO ZK, ZSMS in OO sindikata) ter samoupravnih organov delavcev, sveta šole in šolske skupnosti — skratka, ob sodelovanju vseh delavcev, učencev in drugih delegatov v organih samouprave ter ob vsestranski pomoči naših občanov in delavcev v OZD, organiziranih v sistemu socialističnega samoupravljanja.

Ob koncu šolskega leta 1981/82 je opravilo zaključne izpite naslednje število kandidatov:

— poklicna kovinarsko-metalurška šola	100 + 17 = 117
— strojni tehnik (mladina)	21 + 7 = 28
— metalurški delavci — SKR	14 + 0 = 14
— gimnazija, splošna smer	31 + 70 = 101
— gimnazija, pedagoška smer	13 + 49 = 62
	179 + 143 = 322

V šolskem letu 1982/83 je vpisanih po usmeritvah naslednje število učencev:

A) kovinsko-predelovalna usmeritev:

I. letnik	
— SR	189 + 57 = 186
— SKRP	1 + 9 = 10

II. letnik	
— SR — IV.	102 + 33 = 135
— SR — V.	48 + 8 = 56
III. letnik	
— PKMŠ	111 + 13 = 124
— strojni tehnik	28 + 6 = 34
IV. letnik	
— strojni tehnik	25 + 2 = 27
Skupaj	444 + 128 = 572

B) metalurška usmeritev:

I. letnik:	
— SR	51 + 10 = 61
— SKR	24 + 2 = 24
II. letnik	
— SR — IV.	5 + 0 = 5
— SR — V.	20 + 8 = 28
— SKR	18 + 0 = 18
Skupaj	118 + 20 = 138

C) naravoslovno-matematična tehnolo-gija + splošna gimnazija

I. letnik	21 + 46 = 67
II. letnik	22 + 38 = 60
III. letnik	33 + 63 = 96
IV. letnik	28 + 71 = 99
Skupaj	104 + 218 = 322

Č) pedagoška usmeritev

I. letnik	4 + 59 = 63
II. letnik	8 + 79 = 82
III. letnik	9 + 40 = 49
IV. letnik	4 + 28 = 32
Skupaj	25 + 206 = 231

Vse usmeritve skupaj 691 + 572 = 1263

Izobraževanje ob delu — odrasli

V šolskem letu 1981/82 je bilo vpisanih v:

— metalurško tehniško šolo, zaključni razred	30 + 0 = 30
od tega jih je opravilo 14 zaključni izpit	
— poklicna kovinarska in metalurška šola, zaključni razred	23 + 2 = 25
od tega jih je opravilo zaključni izpit	19 + 1 = 20
— delovodska šola — zaključni razred	38 + 2 = 40
vsi so uspešno opravili zaključni izpit	
— obratni strojni in metalurški tehnik — nadaljevalni program — I. letnik	43 + 3 = 46

V šolskem letu 1982/83 se šolajo odrasli ob delu le v nadaljevalnem programu za strojne in metalurške obratne tehnike:

v I. letnik je vpisanih	
— smer obratni strojni tehnik	37 + 3 = 40
— smer obratni metalurški tehnik	6 + 0 = 6
Skupaj	43 + 3 = 46

v II. letnik je vpisanih	
— smer obratni strojni tehnik	24 + 3 = 27
— smer obratni metalurški tehnik	8 + 1 = 9
Skupaj	32 + 4 = 36

Poleg tega smo v šolskem letu 1981/82 izvedli za potrebe OZD 55 tečajev in seminarjev, v katerih se je izobraževalo 828 odraslih ob delu ali iz dela. Pri tem funkcionalnem izobraževanju je sodelovalo 83 različnih predavateljev iz različnih OZD.

ZAKLJUČNI IZPITI

V šolskem letu 1981/82 so jih opravili:

A) MLADINA:

a) Poklicna kovinarsko-metalurška šola:
100 + 17 = 117

Strojni ključavničarji:

1. Antolič Slavko — Črna na Koroškem
2. Adamič Franc — Črna na Koroškem
3. Bogataj Milan — Črna na Koroškem
4. Breznik Denis — Mežica
5. Breznik Cvetko — Dravograd
6. Brezočnik Anton — Ravne na Koroškem
7. Bricman Marjan — Slovenj Gradec
8. Buček Drago — Ravne na Koroškem
9. Bunderla Boris — Dravograd
10. Dihpol Martin — Prevalje
11. Fajmut Darjo — Črna na Koroškem
12. Galinec Iztok
13. Germ Blaž — Črna na Koroškem
14. Grešovnik Zvonko — Slovenj Gradec
15. Grobelnik Janko — Ravne na Koroškem
16. Ivartnik Marijan — Kotlje
17. Javornik Milan — Zerjav
18. Kaker Albin — Črna na Koroškem
19. Kalajžič Goran — Kotlje
20. Knez Marijan — Slovenj Gradec
21. Korez Franc — Mežica
22. Krajnc Danilo — Prevalje
23. Krapež Zvonko — Dravograd
24. Lapajne Emil — Mežica
25. Laznik Marijan — Dravograd
26. Lesnik Damjan — Mežica
27. Logar Jakob — Ravne na Koroškem
28. Lopatni Tomas — Ravne na Koroškem
29. Magdič Marjan — Ravne na Koroškem
30. Namar Igor — Dravograd
31. Obretan Marijan — Prevalje
32. Oder Martin — Dravograd
33. Oderlap Zdenko — Črna na Koroškem
34. Ošlak Matjaž — Mežica
35. Paradiž Mitjan — Ravne na Koroškem
36. Pirnat Sašo — Slovenj Gradec
37. Počivalnik Roman — Prevalje
38. Požgan Fredi — Dravograd
39. Puugartnik Drago — Ravne na Koroškem
40. Senica Goran — Slovenj Gradec
41. Stropnik Dušan — Mežica
42. Škrobar Darko — Ravne na Koroškem
43. Šmon Janez — Mislinja
44. Štruel Peter — Mežica
45. Tamše Stanislav — Slovenj Gradec
46. Tavčman Oto — Prevalje
47. Tominc Niko — Prevalje
48. Triplat Rado — Podgorje
49. Turičnik Jože — Slovenj Gradec
50. Vetrh Robert — Dravograd
51. Vezonik Branko — Slovenj Gradec

Ključavničarji:

52. Enci Bojan — Prevalje
53. Krebelj Valter — Slovenj Gradec
54. Podojsteršek Robert — Prevalje
55. Repas Franjo — Slovenj Gradec
56. Šart Valentin — Prevalje
57. Škafar Jože — Slovenj Gradec

Strugarji:

58. Brezovnik Matjaž — Trbonje
59. Cepec Viktor — Ravne na Koroškem
60. Dvornik Rok — Slovenj Gradec
61. Horvat Irena — Pameče
62. Hovnik Aleksander — Mežica
63. Kaluža Meri — Leše
64. Krebs Anica — Ravne na Koroškem
65. Kresnik Sonja — Libeliče
66. Lah Izidor — Brdinje
67. Lampret Maksimiljan — Dravograd

68. Lenko Gojko — Črna na Koroškem
69. Luter Miran — Slovenj Gradec
70. Mavrič Dušan — Ravne na Koroškem
71. Meh Ivan — Slovenj Gradec
72. Mlinar Damjan — Mežica
73. Močilnik Milan — Libeliče
74. Popovič Milan — Prevalje
75. Ranc Jože — Ravne na Koroškem
76. Repanšek Vito — Mežica
77. Senica Julijan — Prevalje
78. Sidar Adolf — Prevalje
79. Šertel Cvetka — Slovenj Gradec
80. Šipek Tomaž — Prevalje
81. Štifter Igor — Črna na Koroškem
82. Turičnik Ciril — Slovenj Gradec
83. Valente Sašo — Prevalje
84. Vidmajer Boris — Prevalje
85. Vončina Roman — Mežica

Rezkalci:

86. Belaj Liljana — Črna na Koroškem
87. Berzelak Zdravko — Dravograd
88. Gostenčnik Ana — Ravne na Koroškem
89. Gregorec Irena — Žerjav
90. Janet Gvido — Ravne na Koroškem
91. Janšek Ivan — Prevalje
92. Navotnik Milena — Slovenj Gradec
93. Plemen Ivanika — Ravne na Koroškem
94. Rataj Davorin — Ravne na Koroškem
95. Strmčnik Bojan — Slovenj Gradec
96. Tomaž Tatjana — Črna na Koroškem
97. Večko Marija — Ravne na Koroškem
98. Zih Damjan — Ravne na Koroškem

Brusilci:

99. Čevnik Roman — Prevalje
100. Gostenčnik Anica — Slovenj Gradec
101. Gregor Vlasta — Črna na Koroškem
102. Gros Zvone — Kotlje
103. Morn Rafko — Črna na Koroškem
104. Razbornik Evgenija — Ravne na Koroškem
105. Smonkar Suzana — Črna na Koroškem
106. Zagernik Marija — Slovenj Gradec

Talilci:

107. Bošnjak Ivica — Dobje
108. Halilič Ramiz — Prnjavor
109. Lešnik Julijan — Ravne na Koroškem
110. Marcijuš Stjepan — Nedelišče
111. Marmorac Mujo — Lukovica
112. Marmorac Redžo — Lukovica
113. Rožan Jože — Kotlje
114. Zunko Igor — Ravne na Koroškem

Livarji:

115. Košutnik Slavko — Črna na Koroškem
116. Peršak Zdravko — Prevalje
117. Sklepič Ivan — Ravne na Koroškem

b) Strojni tehnik:

21 + 7 = 28

1. Ambrož Edvin — Dravograd
2. Ažnoh Ivana — Slovenj Gradec
3. Bivšek Helena — Mežica
4. Gorinšek Mirko — Dravograd
5. Hovnik Vlasta — Slovenj Gradec
6. Jevšnikar Darko — Prevalje
7. Karničnik Miran — Dravograd
8. Klemenčič Apolonija — Ravne na Koroškem
9. Kotnik Damijan — Dravograd
10. Kotnik Marijan — Ravne na Koroškem
11. Kotnik Marjeta — Ravne na Koroškem
12. Ledinek Borut — Slovenj Gradec
13. Mlačnik Branislav — Ravne na Koroškem
14. Nabernik Janez — Vuzenica
15. Petre Julijana — Žerjav
16. Planinc Božo — Ravne na Koroškem
17. Plešivčnik Zdravko — Ravne na Koroškem
18. Pokleka Marijana — Ravne na Koroškem
19. Pogorevčnik Anton — Ravne na Koroškem
20. Ramšak Silvo — Ravne na Koroškem
21. Stefanovič Miran — Ravne na Koroškem
22. Špalir Branko — Dravograd
23. Šrajner Peter — Muta
24. Vavče Miran — Dravograd
25. Vogel Stanko — Prevalje
26. Vravnik Bojan — Dravograd
27. Vrhovnik Ivan — Radlje ob Dravi
28. Vivod Božidar — Slovenj Gradec

c) Metalurški delavci — SKR:

14 + 0 = 14

Valjavci profilov:

1. Burzič Adi — Črna na Koroškem
2. Kajtazovič Janez — Slovenj Gradec
3. Merzdovnik Stanislav — Slovenj Gradec
4. Pogorevc Božo — Slovenj Gradec
5. Skarlovnik Bojan — Slovenj Gradec
6. Zajc Ferdo — Dravograd
7. Zmrzlikar Alojz — Črna na Koroškem

Talilec pri elektro peči:

8. Englert Ivan — Ravne na Koroškem

Žarilci:

9. Kotnik Stanko — Ravne na Koroškem
10. Kun Zdenko — Slovenj Gradec
11. Mlačnik Andrej — Ravne na Koroškem
12. Novak Andrej — Črna na Koroškem
13. Pečoler Janko — Dravograd
14. Prošt Ludvik — Mežica

č) Gimnazija splošne smeri

31 + 70 = 101 (100%)

1. Blagojevič Bogdan — Prevalje
2. Cigale Aleš — Ravne
3. Golob Renato — Prevalje
4. Kocen Peter — Mežica
5. Kralj Žiga — Slovenj Gradec
6. Kristan Matej — Slovenj Gradec
7. Pikalo Matjaž — Prevalje
8. Pušnik Miro — Črna
9. Triplat Borut — Mežica
10. Vočko Dimitrij — Dobje vas
11. Brumen Andreja — Dobje vas
12. Bnamuš Bojana — Preški vrh
13. Hrasnik Barbara — Kotlje
14. Kac Tatjana — Dobje vas
15. Klančnik Julijana — Podgorje
16. Klanjšek Majda — Ravne
17. Kolmanič Metka — Ravne
18. Koren Vanja — Dobje vas
19. Krevh Tonka — Šmartno
20. Lednik Jasmina — Mežica
21. Mešnjak Sonja — Prevalje
22. Mikuš Aleša — Slovenj Gradec
23. Osojnik Renata — Poljana
24. Pariš Alenka — Slovenj Gradec
25. Pavlič Darinka — Trbonje
26. Pavše Helena — Prevalje
27. Planinšek Jasna — Mežica
28. Pogorelčnik Branka — Slovenj Gradec
29. Raišp Natalija — Slovenj Gradec
30. Režonja Jana — Ravne
31. Salecl Tatjana — Slovenj Gradec
32. Šinigoj Darja — Dobje vas
33. Ternek Jožica — Dravograd
34. Vodovnik Romana — Črna
35. Golčer Tomaž — Ravne
36. Jelen Boris — Prevalje
37. Jeseničnik Tomo — Črna
38. Pečnik Simon — Ravne
39. Plešnik Janko — Mežica
40. Pogorevc Klemen — Stari trg

41. Repanšek Borut — Črna
42. Rogina Davorin — Prevalje
43. Skudnik Boris — Mežica
44. Širnik Branko — Ravne
45. Vidmar Staško — Mežica
46. Buhner Tatjana — Črna
47. Cvitanic Suzana — Ravne
48. Čegovnik Almira — Kotlje
49. Dokl Metka — Ravne
50. Forstner Jasmina — Prevalje
51. Gabor Marija — Ravne
52. Guček Darja — Mežica
53. Ježovnik Viktorija — Prevalje
54. Lužnik Kazimira — Slovenj Gradec
55. Marin Maja — Ravne
56. Matkovič Nives — Mežica
57. Mezner Jelka — Ravne
58. Mlakar Barbika — Slovenj Gradec
59. Mlakar Darja — Sentjanž
60. Pokorny Darja — Vuzenica
61. Pokrižnik Mirjana — Vuzenica
62. Potočnik Irena — Šmartno
63. Potočnik Janja — Šmartno
64. Potočnik Nataša — Slovenj Gradec
65. Repotočnik Olga — Dravograd
66. Slavič Martina — Ravne
67. Vavče Andreja — Ravne
68. Žerdoner Nevenka — Dobje vas
69. Arnšek Dušan — Radlje
70. Jelenko Vinko — Dovže
71. Kovač Mihec — Dravograd
72. Rozman Peter — Mislinja
73. Seitl Peter — Vuhred
74. Špes Miran — Radlje
75. Štaleker Borut — Slovenj Gradec
76. Tratnik Hrabro — Muta
77. Urbancl Emil — Dravograd
78. Vaukan Iztok — Mežica
79. Arh Nada — Slovenj Gradec
80. Capl Marta — Muta
81. Čas Alenka — Slovenj Gradec
82. Flis Darja — Dravograd
83. Gašper Simona — Muta
84. Gostenčnik Andreja — Radlje
85. Gostenčnik Tatjana — Radlje
86. Javornik Suzana — Radlje
87. Jurčec Darja — Slovenj Gradec
88. Kobolt Tanja — Radlje
89. Krivograd Karmen — Brezno
90. Ladič Suzana — Dravograd
91. Ledinek Frančiška — Muta
92. Meh Dušica — Pameče
93. Mravljak Silva — Vuhred
94. Ott Alenka — Dravograd
95. Pačnik Jožica — Šmartno
96. Pepelnak Lilijana — Radlje
97. Pogorelčnik Olga — Stari trg
98. Račnik Mirjana — Muta
99. Rotovnik Nada — Dravograd
100. Šantl Sonja — Muta
101. Unterlechner Simona — Radlje

Pustna povorka

d) **Gimnazija pedagoške smeri**

13 + 49 = 62 (100%)

1. Sahornik Darko — Muta
2. Bertonec Mira — Ravne
3. Savelli Neva — Črna
4. Krenker Zdenka — Dobrije
5. Hajtnik Dušana — Pameče
6. Cepec Majda — Radlje
7. Miklavc Irena — Mežica
8. Pisnik Vlasta — Prevalje
9. Koren Mateja — Prevalje
10. Urh Bojana — Primož
11. Namestnik Angelca — Vuzenica
12. Lampret Janja — Vuzenica
13. Ocepek Anka — Stari trg
14. Herman Zdenka — Vuzenica
15. Pisnik Jolanda — Muta
16. Sredenšek Zora — Radlje
17. Dretnik Gorazd — Slovenj Gradec
18. Günther Erik — Dobja vas
19. Godec Borut — Mežica
20. Jeromel Janez — Razborca
21. Kovač Zoran — Ravne
22. Trstenjak Marko — Ravne
23. Dražnik Zdenka — Dravograd
24. Janžekovič Branka — Slovenj Gradec
25. Kasper Blanka — Dobja vas
26. Keber Milena — Mežica
27. Kotnik Irena — Šentjanž
28. Korošec Terezija — Prevalje
29. Praper Suzana — Vuhred
30. Pušnik Blanka — Ravne
31. Sveček Ljubica — Zg. Vižinga
32. Schuller Valerija — Prevalje
33. Vačun Bernarda — Mežica
34. Zupančič Breda — Radlje
35. Gradišnik Andrej — Dobja vas
36. Kadiš Matevž — Prevalje
37. Korošec Vojko — Muta
38. Prikeržnik Jože — Prevalje
39. Ruter Primož — Ravne
40. Svečko Zmago — Kotlje
41. Čegovnik Jelka — Ravne
42. Černe Mateja — Kotlje
43. Črešnik Renata — Vuzenica
44. Drofelnik Andreja — Libeliče
45. Ficko Verica — Radlje
46. Grubelnik Bojana — Ravne
47. Jeromej Andreja — Dovže
48. Jonke Tatjana — Ravne
49. Kobold Helena — Šmartno
50. Krajnc Lilijana — Slovenj Gradec
51. Marošek Iris — Prevalje
52. Potočnik Helena — Prevalje
53. Simetinger Margareta — Črna
54. Sredenšek Breda — Radlje
55. Šimunic Bernarda — Mežica
56. Špegu Marija — Dravograd
57. Špes Marijana — Podgorje
58. Šteharnek Jasna — Prevalje
59. Uršič Jasmina — Dravograd
60. Valenti Nada — Muta
61. Vezovnik Mira — Muta
62. Vonta Milena — Dravograd

B) **ODRASLI — IZOBRAŽEVANJE
OB DELU**a) **Pokliena kovinarska in metalurška šola:**

19 + 1 = 20

1. Čekon Andrej — kalupar-livar
2. Gregor Slavko — talilec
3. Kompan Stanislav — talilec
4. Valentar Ivan — valjavec
5. Drozg Jože — kalilec
6. Kamnik Ignac — kalilec
7. Ilič Ratomir — kalilec
8. Brinar Anton — ključavničar
9. Cehner Jože — ključavničar
10. Franc Srečko — skoblar
11. Heračič Mohamed — ključavničar
12. Koprivnik Jože — ključavničar
13. Kresnik Silvo — strugar
14. Lešnik Drago — ključavničar
15. Perger Silva — rezkalka
16. Santner Vili — brusilec
17. Sebastjan Drago — ključavničar
18. Sidar Stanislav — ključavničar
19. Smrečnik Franc — ključavničar
20. Štruc Cveto — rezkalec

Metalurška tehniška šola

14 + 0 = 14

1. Brankovič Marjan
2. Burja Savo
3. Kaker Jože

4. Kušej Mihael
5. Močnik Leopold
6. Naglič Mirko
7. Praznik Milan
8. Prikeržnik Peter
9. Pučelj Maks
10. Strmčnik Milan
11. Strmšek Stefan
12. Stramec Avgust
13. Valente Jože
14. Sveršina Danilo

Strojna tehniška šola

1 + 0 = 1

1. Finžgar Roman

Delovodska šola:a) **Strojna smer:**

35 + 2 = 37

1. Breznik Anton
2. Geld Zlatko
3. Germadnik Mirko
4. Golob Ciril
5. Golob Ervin
6. Gracelj Dušan
7. Gutman Franc
8. Herman Marjan
9. Kaker Jelka
10. Kašnik Niko
11. Kerec Marjeta
12. Knez Jože
13. Kobal Slavko
14. Kos Franc

15. Kotnik Marjan
16. Kovač Aleksander
17. Leitgeb Branko
18. Lesnik Ivan
19. Mlakar Stanko
20. Mlinar Rudi
21. Pečnik Anton
22. Prikeržnik Jože
23. Razdevšek Ivan
24. Razdevšek Leopold
25. Rodošek Bojan
26. Rotovnik Mirko
27. Rožen Ivan
28. Sveček Avgust
29. Špiler Jakob
30. Štavadker Milan
31. Todorovič Dragan
32. Turjak Franc
33. Valente Franc
34. Veladžić Jusuf
35. Vrabič Ivan
36. Videčnik Jakob
37. Zlof Vido

b) **Metalurška smer:**

3 + 0 = 3

1. Kompan Stanislav
2. Oder Branko
3. Rožej Franc

Mitja Šipek

Pogled za filmske kulise

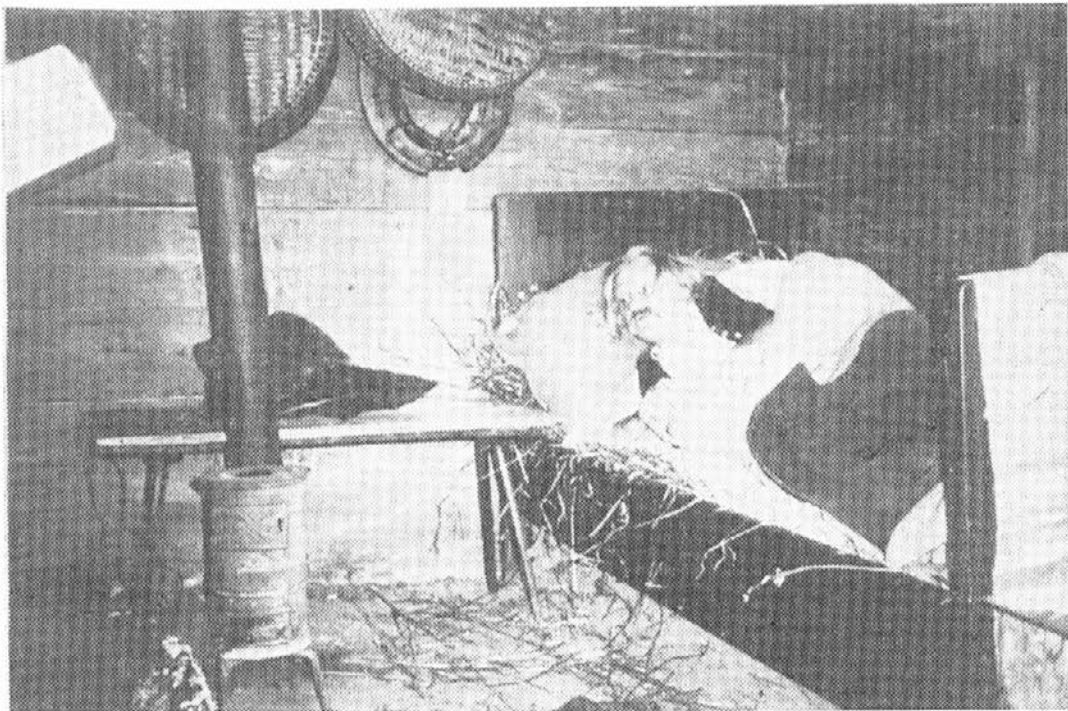
»Taka je kot filmska zvezda«, smo včasih ocenjevali kako ritasto lepoticu in pri tem mislili predvsem na njeno postavo in nežen obrazek, manj pa na njeno mesto v družbi. Nekoč so ljudje mislili, da so vsi filmski igralci bajeslovni bogataši in sploh ljudje, ki si lahko privoščijo vse, kar običajnim zemljanom ni sojeno. Nekaj je bilo tudi resnice na tem. Ko pa so se pričeli na zaslonih

vrstiti domači filmi z našimi igralci, nihče več ni verjel, da so ti ljudje supermilijarderji, v njih so pričeli iskati vsak svoj idol.

Povprečen filmski igralec pri nas, ponavadi odrski igralec, ki nastopa tudi v filmu, je kaj obžalovanja vredna figura in če ne bi imel neskončnega veselja do igre, ne bi nastopil niti v enem filmu. Res smo slišali in brali, da so nekateri po-

Moj kršen duš
što bregovje

Gašper se posavlja

grabili težke milijone, vendar so bile to izjeme, v resnici pa pri filmu, vsaj pri nas, res ne moreš obogateti. Mnogo več kot denar pomeni umetniški uspeh, ki naredi igralca velikega. Da smo v časih, ko v naših kinematografih denar ni bil vprašanje, zagledali tudi kakega znanega igralca iz tujih dežel, ki je bil verjetno zares tudi dobro plačan, ni bil vzrok v tem, ker pri nas ne bi našli dobrih umetnikov, temveč bolj zato, ker so režiserji menili, da bodo zvaneča imena pomagala pri prodaji filma. To je bilo deloma tudi res. Danes pa je vse drugače! V naših filmih nastopajo skoraj izključno domači igralci, priznani dramski umetniki in zadelj tega filmi niso nič slabši, prej boljši in pri gledalcih so bolj sprejeti.

Ko sem po snemanju domačega filma hodil z Bertom Sotlarjem, Poldetom Bibičem in drugimi po kmetijah, sem bil presenečen, kako so jih ljudje pozdravljali, skušali priti z njimi v pogovor in sploh so bili povsod dobrodošli, pač zato, ker so jih gledalci pomnili iz najrazličnejših vlog, ki so jim ostale v spominu, ne pa zato, ker so multimilijonerji.

S prvim filmom sem se srečal skoraj pred 30 leti. Takrat smo na Ravnah snemali prvi Voraščev film »Koplji pod brezo«. Glavno prizorišče je bilo pri Hartmanu na Brdinjah, nekaj smo posneli še v cerkvi na Poljani in drugo v ateljejih.

Mlado igralsko skupino ravskega gledališča je režiserka Lea Ferkova zbornala pred Titov dom, kjer nas je filmski fotograf posnel z leve in desne, od spredaj in od zadaj. Potem je bila skraćena ekipa povabljenca še v Ljubljano na preizkus in ponovno slikanje.

Končno nas je ostala peščica, ki so bili izbrani za snemanje pri filmu.

Dobil sem vlogo, sicer ne kdovekako obširno, pa vendar. Jurič pa je odigral kar zajeten tekst in zelo prepričljivo, amater med profesionalci. Že takrat je bilo čutiti nekakšno konkurenco med profesionalci in amaterji, vendar to na snemanju ni prišlo kdovekako do izraza. Mnogih naših igralcev, ki so takrat sodelovali, ni več med živimi, pa tudi od profesionalne ekipe jih že precej manjka.

Tisto snemanje nam je vsem ostalo v lepem spominu, pa ne zaradi milijonov, ki jih ni bilo, temveč zato, ker smo tako družno sodelovali pri ustvarjanju domačega filma. Ravne z okolico so bile filmsko razpoložene in uspeh filma za tiste

čase ni bil majhen, danes ga vidimo še tu in tam, ko ga potegnejo iz kinoteke, pa se vnuki ne morejo načuditi svojim filmskim dedijem in bicam.

Potem je steklo nekaj Voraščevih filmov, ne da bi sodelovali domači igralci: »Samorastniki«, »Ljubezen na odru«, »Posvetnjaki« in »Solzice«.

V primeri s prvim filmom so bili vsi naslednji tehnično bolj dovršeni, na vrsto so prišli barvni filmi, snemani z moderno tehniko. Vendar je vsem manjkala domačnost in predvsem je motil jezik, posebno še, če se je igralec skušal v narečju. Jezik je vedno spotakljiv za domačina in nesmiselno je pričakovati, da bi se kdorkoli, ki ni rojen in ne živi pri nas, »koroščin« naučil tako dobro, da ga ne bi pogruntali. Najteže pa je igralcu istočasno paziti na jezik in na igro. Eno od teh dveh gotovo trpi, po navadi jezik.

Pa ni samo to! Korošci imamo svojevrsten način življenja, gibanja, takega, kot ga je mojstrsko opisoval Vorašč, ki je bil pač naš.

Potem se je pojavil režiser Drozg in si zamislil, da bi Voraščovo besedo spravil na film kar naj bolj originalno. Zares se je potrudil in poiskal pristno samorastniško prizorišče nad Mežico, vključil je kar dva do tri lektorje, ki so glavni vlogi — Sotlerju in drugim, ki niso Korošci, pomagali do pristnejšega govora.

Bert se je neznansko potrudil in skoraj uspel, Jerca je itak Korošica, otroci v glavnih vlogah pa bolj originalni ne bi mogli biti. Razen tega je vključil še vrsto domačih igralcev in statistov. Vse to je filmu dalo tisti čar in pristnost, da je bil pri nas, pa tudi zunaj naše ožje domovine, sprejet boljše kot katerikoli drugi film do sedaj. To je bil televizijski film »Boj na požiravniku« presnet na 35 mm filmski trak. V tem filmu so mi namenili vlogo hudega botra nesrečnim Dihurčkom.

Kmalu za tem sem sodeloval v filmu »Splav meduze« kot upravnik šole za slepe otroke, ki ga je snemala beograjska ekipa v režiji Karpa Godine. Snemali smo v zavrženih vaseh prav na jugoslovansko-romunski meji. Spomini na to snemanje so svojevrstni. Sorazmerno dolg tekst z dolgimi samogovori sem dobil v roke dan pred snemanjem, snemali pa smo v neprijaznem, hladnem vremenu nepretrgoma od jutra do noči, skoraj do jutra, z malico vmes. To je pravo garanje in ne delo in bi dobro premislil, če bi se še enkrat obvezal za tako vlogo, čeprav mi je bila vloga

zelo pri srcu, ekipa pa tudi. Bil sem edini amater med profesionalci.

Film je bil deležen zelo ugodne kritike tudi v inozemstvu, res pa je, da je bil zgrajen takorekoč za izbrane gledalce, za večino pa teže razumljiv.

Povabili so me skoraj istočasno še k sodelovanju pri filmu »Nasvidenje v naslednji vojni«. Snemali smo v Ljubljani in kot kočijaž, ki pelje mladega skojevca v partizane, sem s parom konj prevozil nekaj deset kilometrov po ljubljanskih ulicah. Organizacija tega filma pa je bila vse prej kot vzorna, saj smo večkrat čakali po ves dan, da smo potem posneli eno ali dve sekvenci ali pa nobene. Umetniškega užitka pri tem filmu res nisem doživel, tako je pač pri veleprojekti.

Drozg je bil navdušen nad uspehom »Boja na požiravniku« in si je zamislil, da bi na film (16 mm) posneli še »Svetnečega Gašperja«, ki je do tedaj doživel kot monodrama že 120 ponovitev.

Predložil je predrzen scenarij — Gašperja in Vužnika, obe vlogi naj bi odigral jaz. Ko sem razmišljal o tej zamisli, se mi je zdelo sicer tvegano, toda v bistvu sprejemljivo. Gašper in Vužnik sta pravzaprav eno, naš koroški človek, garač, trdibučnejč, a poštenjak. Enemu je pač bilo usojeno, da bo vse življenje hlapec, drugi pa gospodar, oba je rodila zemlja, obema pije kri in oba se vanjo vračata z eno samo razliko — drugače oblečena.

Ko pa sva že razglabljala, kakšne posledice zna imeti taka dvojnost, sva si bila edina, da bo nekateri, ki poznajo Gašperja in monodramo, motila, drugih po morda niti ne. Tako se je tudi izkazalo.

Taka odločitev pa je vnesla vrsto problemov, ki jih monodrama ni poznala.

Tekst, ki je pri monodrami posnet na traku, se mora odigrati. Zato moramo najti najmanj Vužnico. Zaprošili smo Cesarjevo Milko, ki se ni obnavljala in je Vužnico tudi odlično predstavila. Potrebno je bilo izdelati scenarij za posneti tekst. Ta je takorekoč nastajal spontano na sceni. Potrebno je bilo najti dvojnika, ki bo odigral »hrbteno vlogo« Gašperja in Vužnika. Ko sem vse to slučajno pripovedoval Radu, mi v šali zine: »Bom pa kar jaz«. Nikoli v življenju ga še nisem videl na odru, ko pa sem ga premeril po dolgem in počez, sem se odločil: »Na, roka, mi obljubiš, da boš sodeloval«. Nato on zopet v šali: »Zakaj pa ne«. In bilo je storjeno. Tako je Rado postal moj dvojnik, vse drugo pa je storila maska. Če v napovedi ne bi bilo omenjeno njegovo ime, ga nihče ne bi prepoznal, nekateri so ga šele potem, in to po razsežnosti njegove »pozadine«.

Potem smo se domislili, da film ne sme trajati manj kot 40 minut, časa pa ni bilo niti tri dni, še manj pa denarja. Da bi snemali prizore iz Gašperjevega življenja, ni bilo časa, kaj drugega pa ne pride v poštev. Na misel mi je prišla dvojna vloga Gašperja-Vužnika in Voraščev tekst: »Vidiš, Gašper se posavlja, kmalu bo prišlo nad tebe in tudi ti se boš tako posavljaj, posušil se boš, izgorel na plevnjači in prav nič ti ne bo pomagal odmev teh stoletnih smrek«.

Gašper umira, Vužnik umira, Gašper umira kot hlapec v bajti skoraj sam, obkrožen le od Vužnikove družine, Vužnik umre kot gospodar in od njega se posavlja cela fara, škropijo ga, mu zapojejo.

Enkratna priložnost, da ohranimo prastar, neokrnjen in čudovit koroški običaj, ko pridejo sosedje molit k mrliču in pojo tisto staro, nikjer zapisano pesem »Marija z Vogrskega gre«. Režiser je predlog takoj sprejel in že sva sestavljala scenarij. Postavili bomo prav take »pare« kot pred 100 leti, povabili bomo »Šentanelke pav-

re«, da pridejo molit in da zapoje tisto staro pesem, na mizo bomo postavili prav take dobrote, kot je bil običaj takrat — mošt, kruh, jabolka in nič več.

Ko sva vse to pogruntala, sva šla na lov za sceno. Nisva dolgo ugibala. Zapeljala sva se na Strojno k Janežu. Prastara, zaščitena kmetija, ki premore vse, kot je bilo še pred sto leti, se nama je zdela najbolj primerna. Vstopila sva in brez obotavljanja skoraj ukazala: »Tukaj bomo snemali film!« »Kakšen film?« se je začudila gospodinja, postarna ženica. »Ja, film o starem tesarju.« Gospodinja ni rekla ne »ja« ne »ne« in tako sva si razlagala, da bo »ja«! Ko sva se vračala, sva kar v avtomobilu ponovno analizirala scenarij. »Prekratko bo«, pravi Janez, »kaj še lahko storimo?« »Spoved, kaj pa spoved«, sva se oba v isti hip domislila. Da: »Pred štiridesetimi leti me je fajmošter iz spovednice nagnal pa sem mu svoje grehe po resnici povedal, pa če sem se pridušil zraven, ali je zato resnica manj vredna?« Spoved bo pa opravil že tako tradicionalen naš gospod župnik Bine, ki se je predstavil že v »Čedrmaču« kot presvitli škof in v »Judenburgu« kot vojaški kurat. Tudi Bine je brez oporekanja pristal in tako je bilo vse nared za snemanje.

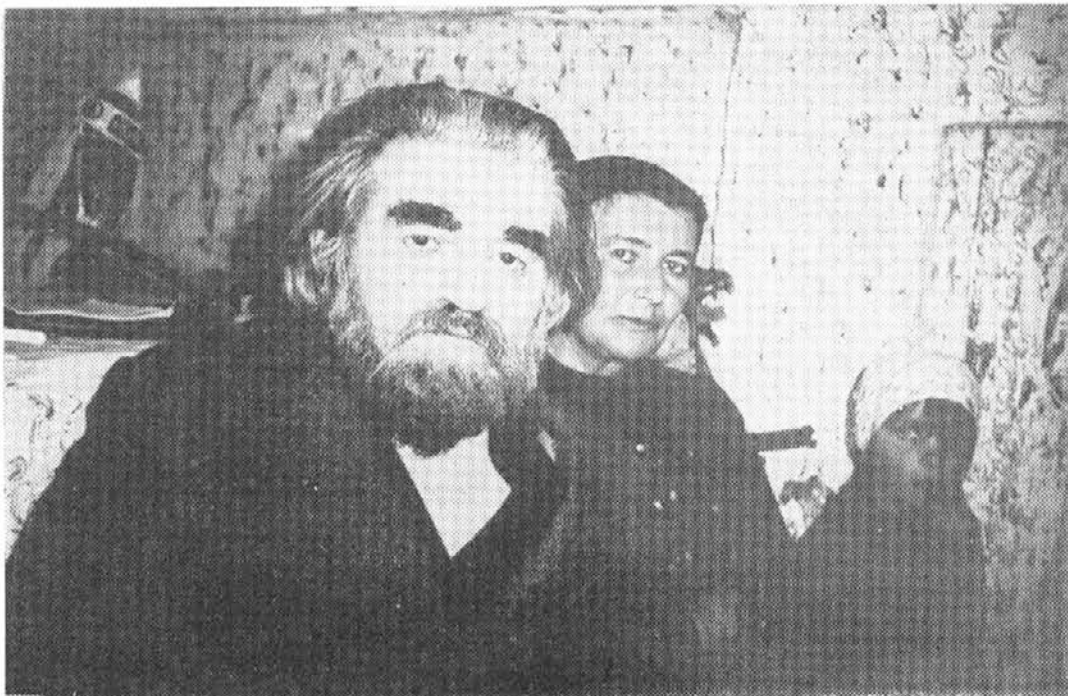
Lepega dne zopet pridivja Janez: »Jutri snemamo,« zapoveduje kar brez uvoda, ekipa je pri Plodru, toda včeraj je na Strojni zapadlo kake pol metra snega. Ekipa ni opremljena za zimske vožnje, vsaj tovornjak, ki vozi opremo, ne. Gremo pogledat, se v trenutku odločimo in že riže džip po blatni suhovrški cesti, toda ne prav daleč, ko se zagriže v novozapadli sneg. Čim više smo, tem več ga je in na Strojni ga je kar pol metra. Džip ga je po malem zmagoval, tovornjak ga pa ne bi. Ko se oglasimo pri Janežu in suhoparno sporočimo, da jutri pričnemo snemati »Svetnečega Gašperja«, nam ne verjamejo prav, ko pa le naročimo še kosilo, nas jemlje gospodinja bolj resno; kosilo je za 20 ljudi, kolikor šteje ekipa. Nazaj grede tehtamo, pri katerem pavru bomo sedaj, ponoči, organizirali primerno obut traktor, ki bo odpeljal kramo na snemanje. Potrkali smo kar pri Sekalu in potožili našo nevoljo. Priletni dedi in njegov sin gospodar Ludba, sta menila, da se temu lahko pomaga in da se mora, če gre za tako imenitno stvar, kot je snemanje domačega filma, skorajda šentanelskega. Brez mnogih besed je obljubil, da bo ob zori natovoril kramo in jo s traktorjem zvelkel na Strojno.

Kamen se nam je odvalil od srca, saj smo pridobili en dan; če bi ga izgubili, bi bilo snemanje vprašljivo, na razpolago smo imeli vsega tri dni. Požirek pravega domačega in še kregl mošta na vrh sta nas šele postavila na realna tla, čeprav se je ura nagibala k polnoči.

Tedaj sem se spomnil, da mi manjka še kup rekvizitov. Ardeseja, pa gašperček v sobi, kjer Svetneči Gašper jemlje slovo od tega sveta. Ludba se spomni, da je nekaj takega v kletišnji. Pogledamo in zares je vse tu, pa še en obnošen jopič smo iztaknili.

Končno sem se lotil še poslednjega problema. Vužnik bo napanar, zato pa mora ob parah stati mrliška krsta, grobo obdelana, taka, kot so jih delali pred sto leti.

Sekalov dedi je bil vse življenje odličen kolar in je izdeloval prav vse iz lesa, tudi mrliške krste za mnoge šentanelce. »Oče, ali bi mi naredili truglo,« se okorajžim. »Kakšno truglo,« se čudi dedi. »Ja truglo za moj pogreb,« mu silno resno razlagam. »Koliko pa stane,« mu ne pustim do besede. »Kakih sto petdeset jurjev.« To je pa poceni, si mislim, saj že same deske stanejo toliko. »Pa mora biti izdelana grobo, tako kot pred sto leti,« mu še naročam »in v treh dneh.« »Pa se

Vužnik med odmorom na parah zraven Vužnice

menda ne boš obesil,« si je stavec mislil, rekel pa ni nič. »Saj jo dobite nazaj,« sem hotel še popraviti nizko ponujeno ceno. »Čemu pa, če jo plačaš, jo pelji domov!« »A, to pa ne,« sem se ustrašil, »kaj pa mi bo doma, se lahko zgodi, da jo še komu ponudim za rojstni dan in ko bo čez leto dni zopet čakal na darilo, bi ga še pobaral, če je že letošnjo porabil.« Tako sem mislil na glas, kar je sporožilo plaz smeha in tako se je ura nevarno pomikala proti jutru.

Pri Janežu nas je sprejel čudovit sončen zimski dan in ob osmi uri so že zabrnele snemalne kamere. »Dihurčki« so ustvarili v prvih scenah pravo strojansko vzdušje. Medtem je masker obdelal Vužnika in Vužnico ter »hrbto« vlogo.

Snemali smo tri dni od jutra do noči in še ponoči. Janeževa domačija je postala filmski studio. Snemali smo na gumnu, v kuhinji, v bajti, v kleti, okoli bajte, v veliki hiši je bila garderoba in še v spalnico smo namestili del opreme. Mlada Janeževa nam je kuhala kosila, preprosto, vendar odlično, gospodar pa ni odrekel odličnega lesnikovca.

Vse bi bilo v redu, le da nam je že kar toplo sonce sproti lizalo sneg tako hitro, da so se za kamero kar potegnile kopnice. To pa ne velja! Če smo začeli v snegu, moramo v snegu tudi končati. Kamera se je pričela izogibati streh, ki so že prvi dopoldan počrnele. Tedaj pa je Janež zapregel traktor in prikolico in hajd po sneg. Sproti ga je dovažal in komaj smo sekvenco posneli, že ga je toplo pomladansko sonce požrlo.

Doživetij ni in ni zmanjkalo, le časa je vedno bolj primanjkovalo. Če v treh dneh ne posnamejo, je za to leto ali pa celo za vedno konec televizijskega Gašperja. Dlakocepsko natančni snemalci je obupaval in skorajda ni pospravil kamere, saj smo več kot pol materiala posneli le po enkrat in če bi na filmu bila tehnična napaka, si lahko ves trud zataknejo za klobuk, zato smo se kar tresli, ko smo pričakovali sporočila, kakšen je videti razvit material. Pa je le bilo vse v redu. Prišel je še zadnji dan snemanja, ko je bilo treba posneti skupinski prizor pri mrliču.

Že dopoldne so pavri postavili prave pare. Pri Sekalovem dediju sem prevzel naročeno krsto za svoj pogreb, jo naložil na prikolico in tako smo jo mogočno peljali na Strojno. Ljudje so nas srečevali in začudeno zmajevali z glavami, kaj take-

ga pa še ne! Pavri so bili že zbrani in lotili smo se zadnje vaje, da bi kar najlepše in spoštljivo zapeli staro pesem ob parah. Janeževa veža ima čudovito akustiko. Že po drugem poizkusu smo pesem posneli za filmski prikaz.

Potem se je pa zataknilo. Pavri so prišli sicer skromno oblečeni, vendar režiser nikakor ni bil zadovoljen. Pričelo se je oblačenje in slačenje, Janežu smo »zabrali« vse najbolj ponošene jopiče in hlače in čez pol ure je bila družina videti čisto drugačna, pa vendar še ne taka, kot je hotel Janez. Potem je zmanjkalo statistov. Janez je ročno mobiliziral vso Janežovo družino in jih nekaj potisnil pred pare na kolena, druge po klopih in za mizo. Sedaj je bilo vse, kar je živega pri bajti, na filmu, še kure, ki so se sprehajale po dvorišču, so statirale.

Ko bi ravnokar morala udariti »klapa«, nastopi spet nova težava. Reflektorji pričnejo v hitrem zaporedju utripati. S tako lučjo snemalci noče snemati. Očitno je, da je v omrežju vključen večji motor, nekdo žaga drva ali melje, morda teče gater. Telefonov ni, kmetije pa so razmetane po več ur hoda druga od druge. »Matko, v džip in na teren, dokler ne odkriješ in ustaviš motorja.« To je bilo kot nalašč zanj, saj je komaj čakal, kdaj bo na zares pravem terenu preizkusil vozilo, ki ga je pred kratkim sestavil. Napeto smo čakali, saj nas je bilo kakih štirideset s pavri vred, kdaj se bo luč umirila. Končno! Matko je odkril šepavi gater nekje na zadnji Strojni.

Sedaj pa zares gremo snemati!

Vužnik je ležal na parah negiben, tisočvatni reflektorji so ustvarjali neznosno vročino v prepolnem prostoru. »Ne dihat,« je vpil režiser, »pozor, snemamo,« je ukazovala režija, »playback,« je napovedoval tonski snemalci, pavri so peli na že posneto melodijo. Potne srage so mi kaj kmalu pritiskale na lice, ko sem brez dihanja negibno ležal na parah. To pa ne gre! Mrlič se ne sme potiti: »Prekini! Obriši pot.« »Ponovno šmin-kaj, ne dihati, snemamo.« Skozi zaprte veke sem natančno videl in še bolje slišal, kako se pavri nalivajo z bistrim lesnikovcem, pričelo se mi je temniti pred očmi. »Zejen!« sem vzdihnil komaj slišno in kamera je utihnila. Ko sem se ves zdelan dvignil na parah, je Sekalov dedej pograbil krigl mošta in mi ga sočutno ponudil: »Na, na-

pij se, vse sorte sem že doživel na tem svetu, tega pa še ne, da bi mrliču na parah piti dajal.«

Po treh urah potu in žeje je bil prizor posnet, na srečo brez napak.

Za ta dan pa snemanja še ni bilo konec. Potrebno je bilo še posneti sceno v kleti, v črni kuhinji, ko se Vužnik odpravlja po gospoda. Tudi tu ni šlo brez komedij. Nekoliko surovi »pacni« na odprtem ognjišču so tako zakadili prostor, da drug drugega nismo več videli, še manj pa kamera. Treba je bilo zračiti in počila nam je šipa. Ko pa je ogenj bil že tak, kot je treba, se je Vužnica opekla. Ekipa je bila že pošteno utrujena in tisti, ki v tem trenutku niso imeli dela, so polegli po klopih, vsi drugi pa so se zagnali v noč, da posnamemo še poslednji kader — Vužnikovo pot na faro. Električarji so priklopili razdelilno omarico na vod, reflektorji so bili razmeščeni po gozdu, Vužniku pa so napeljali skozi hlačnico in rokav kabel, v roki pa je držal leščerbo, seveda električno, in široko zamahoval z njo, ko je stopal po že nekoliko zmrznjeni poti nizdol, kot pravi Voranc v svoji noveli. Ob strani je tekel pomočnik, ki je vlekel kabel, pred menoj je ritenski tekel snemavec s kamero in za njegovim hrbtom pomočnik snemalca, ki ga je podpiral, da ne bi padel na hrbet, če bi se slučajno spotaknil. Pot je bila nekoliko nagnjena in pokrita s snegom, da je bila prava umetnost loviti korake. Dvakrat smo poizkusili in tretjič posneli. Bilo je skoraj polnoči, ko so ugasnili poslednji reflektorji ter smo se zares izmučeni odpravili po blatnem kolovozu proti dolini.

Tako se je rodil televizijski »Svetneči Gašper«, ob sodelovanju vseh, brez kakršnihkoli honorarjev, ob skromnih odškodninah za stroške prevozov in ob skrajno požrtvovalnem sodelovanju Janeževe družine, šentanelških pavrov in vseh drugih, ki so pomagali ustvariti koroški zapis Vorančeve besede.

Predvsem smo uspeli bodočim rodovom ohraniti dragocen zapis lepega koroškega običaja in še lepše pesmi ob parah. Nekateri so menili, da je to odmik od Voranca. To je res, da je monodrama bolj verna Vorančevemu zapisu. Televizijska priredba Vorančevemu besedilu nekaj dodaja, vendar se od njegovega izročila ne odmika.

Naslednji dan smo z ekipo, pod Drogovim vodstvom, že snemali naslednje Vorančevo delo, prirejeno za televizijo »Pasja pot«. Zgodba o Kurnikih, ko po sedemnajstem porodu dvojčkov Kurnica umre, ne da bi dočakala čudodelno pasjo juho. Zgodba je bila posneta pri Sv. Duhu nad Suhim dolom, na Selah, na Razborju in v Slovenj Gradcu. Poleg številnih poklicnih igralcev tudi pri tem projektu sodelujejo domači igralci in statisti. Zopet bo največja hiba koroško narečje, ki ga večina igralcev ne obvlada. Vendar bo treba ta pojav, ki se mu pač ni mogoče izogniti, vzeti v zakup. Vsako narečno področje, posebno če je majhno, pač ne more imeti svojih igralcev, še amaterskih ne, kaj še poklicnih. Potem se je pač treba odločiti, da se popolnoma odrečemo narečni igri, ali pa prenašamo nekoliko polomljen dialekt. Včasih se to izplača, saj ima narečje svoj čar, četudi ni ravno najbolj čisto in pristno.

V tem zapisu ne smemo pozabiti na velik delež širše družbe. Nikoli ni v železarni nastal problem pomoči v taki ali drugačni obliki, kadar gre za ohranjanje kulturne tradicije, pa tudi ne takrat, ko zastavljamo korak za novimi kulturnimi dosežki. Železarji se zavedajo, da je naš uspeh v dobrem jeklu in plemenitih jeklarjih. Velik uspeh je skupen uspeh in dobro ime celega kolektiva — v kulturi.

Hrbtna vloga mora biti tudi v obraz popolnoma podobna Vužniku

Ivan Penec

POTI KOROŠKEGA VOKALNEGA KVINTETA

»Mato, v sredo ob sedmih bo vaja! Za ta nastop se moramo dobro pripraviti, zato bodi točen!« je neizprosno pevovodja Albin.

»Ni problema,« je slišati v odgovor zamolkel bas izpod kuštrave glave enega izmed kvintetovcev, ki ga je potrebno občasno iskati z lučjo ob belem dnevu, da sta lahko vaja ali nastop pravčasno izvedena. Na srečo je Edi, drugi bas, njegov pevski kolega po glasu in tudi drugače, pravi specialist za zagotavljanje njegove navzočnosti, saj pozna vsa skrita mesta, kjer bi se utegnili zadrževati. Ko smo slednjič zbrani vsi, vemo, da bo vaja vsaj pol ure daljša, kot bi sicer bila, saj so vzroki nastale zamude tako »prepričljivi« in zanimivi, včasih tudi, lahko bi rekli, celo pretresljivi, da terjajo daljšo razlago ali utemeljitev.

Ko pevci kvinteta slednjič pričenemo z vajo, začnemo z uvodnim delom, ki pomeni obvezno vpevanje: po oktavih gor in dol, z občasnim »dihaj s trebuhom« in »glej pevovodjo« ali kakšno vrsto glasbene vzgoje. V tem času se očistijo grla, obrazne mišice in glasilke postanejo elastične, glasovi so ubrani in pripravljeni na naslednji »zaresni« del vaje.

»Knis' liepa, knis' luba,
knis' dečva za me . . .«

Če je razpoloženje pravo, je pesem dobro zapeta; tedaj je čutiti mravljinca po hrbtu ali pa dobiš tako imenovano kurjo kožo, kar so seveda čisto subjektivni kriteriji ocenjevanja našega umetniškega postvarjanja. Med njimi so še morebitna mnenja navzočih bližnjih sorodnikov, medtem ko sodi med objektivne kriterije presoje ponavadi le mnenje pevovodje.

»Pa štam dovsa je prešu, pa štam dovta je šov, pa sn zabva ga barat, po kaj je pršov!«

Zgodi se, da zadnji del vaje poteka tudi v gostilni »Topler« ali v drugem primernem okolju, kjer je poslušalstvo zastoj, zaradi česar tudi ni posebno kritično ob morebitnih spodrslih.

Pesmi, ljudske, večinoma koroške, kakšna dalmatinska, so dokaj čudna protiutež modernim ritmom, ki bijejo iz glasbenega avtomata. Neena-kopraven boj z glasnejšo tehniko je včasih dolg in naporen, pa zato pogosto uspešen.

»Pijmo, bratci, vince, naj voda tam stoji!«

Takšni smo pevci Koroškega vokalnega kvinteta, občasno pevci okteta Poljana, kadar je pevec dovolj za oktet. Osemnajsto leto že utrjujemo pot petju v manjših skupinah na našem koroškem koncu ob maloštevilnih drugih takšnih skupinah. Z iskanjem novih oblik izpovedi slovenske ljudske pesmi, z ubranim podajanjem, predvsem pa z ljubeznijo do naše koroške ljudske pesmi, smo bili dobrodošli povsod, kjer smo nastopali. Z izborom pesmi, v katerega smo vključevali tudi pesmi drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti, pa borbene in umetne pesmi, smo nastopali od Murske Sobote do Trsta, od Solčave do Sombora, od Pliberka do Traberka, skratka, povsod tam, kjer so nas potrebovali in nam radi prisluhnili. Poleg naše glavne dejavnosti, nastopanja na koncertih, proslavah, svečanostih, otvoritvah, ob raznih jubilejih, smo večkrat snemali za radio Maribor, snemali smo oddaje za televizijo, posneli samostojno LP ploščo in v zadnjem času kaseto v sodelovanju z MPZ »Srce« iz Dobrle vasi. Bili smo tudi pobudniki

zdaj že utečenega srečanja malih vokalnih skupin Slovenije in zamejstva in podobno. Z veliko dobre volje in ob zavesti, da tudi mi pomagamo bogatiti naš kulturni prostor, smo in še radi počenjamo vse to, pri tem pa nam je v največje plačilo uspešen posnetek kakšne naše pesmi ali pa spontan aplavz občinstva v dvorani.

To, da je naše delo zasnovano na amaterski podlagi, da pomeni naše delovanje določeno sprostitev po delu, da smo člani naše koroške kulturne tovarišije, kakor se je rad izrazil Josip Košuta, ter da se stvari lotevamo, če se le da, z vesele plati, je naš delovni in pevski moto.

Takšna zavest nas je prevevala že, ko smo pridobivali pevske izkušnje v oktetu izpod Uršlje, pri Vresu, Fužinarju in drugod, pa smo kasneje, s svojo občutljivo dušo, ki je dana pevcu, našli zatočišče v manjši pevski skupini, kjer je možnost samopotrjevanja večja, kjer so odnosi bolj pristni, a zato odgovornost posameznega pevca večja.

»Čej so tiste stazice,
ki so včasih bile . . .«

Pogosto smo prepevali v Šentanelu, ob manjših slovesnostih ali raznih jubilejih. Zaradi majhne zasedbe skupine so nas za takšne priložnosti vedno radi vabili. Velikokrat so ta vabila prihajala zadnji čas, tako da je bila navzočnost posameznih članov kvinteta močno vprašljiva, ob tem, da je moral tenorist Folti prihajati celo iz Avstrije. Tako je bilo tudi ob republiškem seminarju gozdarjev za gojenje gozdov. Različni strokovnjaki, med njimi Nemci, Angleži, Avstrijci in drugi, so v spremstvu svojih častitljivih dam zasedli prijetne prostore pri Marinu. Peli naj bi jim tudi mi. Nastop je bil dogovorjen za petnajsto uro. Ura je bila že čez petnajsto, ko je Mato ugotovil, da nima obleke za nastop. Ob zadnjem nastopu jo je pozabil bogve kje. Nepogrešljivi Edi ga je potegnil, vsega neboljjenega, v avto in odpravila sta proti Prevaljam. Čez pol ure sta se vrnila. Mato se je preoblekel kar na hodniku, pri čemer mu je širokopleči Edi služil kot zavesa. Brez vpevanja smo planili k že nestrpnim gostom in jim zapeli. Aplavz je bil po vsaki pesmi silovit in dolg, z raznimi medklci kot »beautiful, village singers boy's« in podobno. Toda oči dam so se vse pogosteje ozirale k slokemu dolginu, ki se je malo pred tem preoblečil na hodniku. Začuden so gledale njegov mnogo preširok suknjič, ki ga je dobil pri najbližjem prijatelju, in hlače, za katere se ni dalo ugotoviti ne porekla, niti barve, še manj pa, kateri pritlikavec bi mu jih bil utegnil posoditi.

Med doživetji, ki nam bodo ostala še dolgo v lepem spominu, je bil tudi koncert v mali dvorani Vatroslava Lisinskega v Zagrebu. Občinstvo v nabito polni, akustični dvorani, nas je izredno toplo sprejelo in nas vnovič prepričalo, da je ubrano zapeta koroška ljudska pesem naš kulturni kapital, ki ga moramo negovati še naprej z vso skrbjo in ljubeznijo. Pohvale so deževale od vsepovsod, tako da nam je bilo kar malo nerodno, a vendar toplo pri srcu.

Sledilo je povabilo na večerjo v bližnjo luksuzno restavracijo. V elegantnih črnih oblekah in še v metuljčkih sta Edi in Mato v naskoku zavzela šank v sosednjem prostoru, nasproti našega. Pa sta bila brž nazaj. Z »ajde, konobarji, pa šta vi radite ovdje?« ju je namreč ogovoril avtoritativen možakar, očitno direktor restavracije.

Po večerji smo morali koncert praktično ponoviti, ob številnih dodatkih, ki so jih gostitelji kar naprej zahtevali. Bilí so navdušeni nad »Mojcem«, zavzeto so prisluhnili šentanelski »Je pa

sobota večer«, »Doberdobo« in številnim drugim pesmim. Obogateni za novo prijetno doživetje smo se vračali domov.

Takšnih in drugačnih doživetij je bilo mnogo. Zelimó si jih še več. Ni dvoma, da moramo v tej dinamiki življenja iskati svojo notranjo ubranost

Ajnžik

Nesojena ljubezen

(Odlomek iz romana — nadaljevanje)

Vigred je spet potrkala na duri. Močno, odločno in brez obotavljanja je vstopila. Zelo se ji je mudilo, bila je namreč že v zamudi, kajti zima se ji je le nerada umaknila; tudi ona je prišla v deželo precej pozno.

Po pusti in dolgočasni novembrski megli so sledili lepi, sončni decembrski dnevi. Sonce, ki je ta letni čas na koncu moči, je prijetno ogrevalo zemljo, ki so jo mrzle, jasne noči oklenile v zmrzal, ki je bila čedalje globlja. Jutra so vstajala v močni slani, ki v nižinskih legah tudi čez dan ni izginila; na drevje je legalo ivje, se širilo z vrhov v doline in je bilo tako bogato, da je v kosmih viselo z vej. Takšna, s soncem obžarjena pokrajina je kazala naravnost pravljično podobo. December se je preveznil že v drugo polovico, lepo vreme je še vedno držalo, vendar kmetje še niso postorili vsega, vsak je še našel nekaj, kar je dobro opraviti pred snegom. Topot kot kamen trde zemlje, ki so jo čutili pod stopali, jim je bil prijeten. »Dobra podlaga za ozimino«, so ugotavljali zadovoljni. »Da le ne bi bilo odjuge«, niso mogli nekateri brez tiste zaskrbljenosti, ki je kmečkim ljudem že v krvi.

Bližal sč je božič. »Zelen božič, bela velika noč.« »Gospod in zima ne šenkata«, je bilo pogosto slišati staro ljudsko modrost. »Jaz pa rečem, jaz pa rečem, božični prazniki so najbolj lepi, če je snega do riti«. Brez krepkega izražanja ni mogel Kupljen povedati ničesar. »Zima brez snega je kot noč brez spanja«, je menil stari Modrej. Zdaj bi radi sneg tudi kmečki ljudje; ti so sicer vselej zadnji, ki si to zažele.

in mirnost, svojo izpolnitev. Pesem je za to najprimernejša, ne glede na vztrajnost in potrpežljivost, ki jo zahteva pevska vaja in ne glede na težko obvladljivo koncentracijo, ki jo zahteva snemanje.

Pesem je naša nuja, odrešitev in sporočilo.

Dan pred božično biljo se je vreme nenadoma spreverglo. Dan je legel k počitku še popolnoma jasen, zbudil pa se je zadelan z gosto, nasičeno meglo, ki se je spustila prav nad zemljo. V zraku je bilo čudno mirno, čutiti je bilo neko napetost; vse je kazalo na sneg, tudi nizek in nemiren let sinic. Iz zraka je dihala otoplitev, vendar zamrznjena zemlja ni odjenjala. »Po snegu smrdi«, je letelo od ust do ust. Vsakemu je bilo jasno, da se napetost, ki je visela v zraku, mora sprostiti.

V takem tihem, brezvetrnem stanju je zdržalo nebo vse dopoldne. Potem so priletele prve snežinke, posamezne in redke, da bi jih lahko prešteval. Toda kdor bi se lotil tega, bi kmalu odnehal: snežinka je bilo čedalje več, hitro so pobelile zamrznjeno pokrajino. Sneg merimo s posebno mero: kmalu ga je bilo za mačjo sled, sredi popoldneva za cokljo, zvečer za gleženj in preden so se ulegli k počitku, je segal že do kolen. Z nočjo je nizko nebo postalo še bolj darežljivo, sneg se je kar usipal, njegova debelina je hitro rastla; s svitom se je nebo umirilo, sneg je segal do pasu. K polnočnicam so gabali po celem snegu, ki se še ni usedel.

Zima, ki je prišla z zamudo, je hotela priti na svoj račun, zato je nategnila. Snega sicer ni bilo previsoko: ko se je sesedel in deloma skopnel, je zapadel nov; prihajal je po obrokih. Tudi še v marcu. »Predolgo bo pod odejo«, je kmete zaskrbelo ozimino. »Srčca, da je zemlja zamrznjena«, so se tolažili drugi. Po sončnih bregih so bile že nekajkrat kopnice, tu se je zemlja odtajala, a jo je ponovno prekrila snežna odeja. »Delo na

Vužnik na parah ne vzdrži brez mošta

polju bo zaostalo in bo potem vse na kupu«, je kmečke ljudi skrbelo čedalje bolj. »Ne bo utegnili ničesar zrasti«, so trdili najbolj črnogledi.

»Jaz pa rečem, jaz pa rečem, ni še tako hudo. Ko bo prišla vigred, bo naredila svoje«, je spet čebelil Kupljen. »Poglejte Ošvena! Mi imamo vsako vigred že posajene njive in zelene travnike, on pa nam še vedno kaže zasneženo polje. Toda tudi njemu sneg skopni, potem pa narava hitro opravi svoje. Če ne bi bilo tako, bi bil on že nekaj let za nami.«

Tako so modrovali in se med seboj tolažili kmečki ljudje, ki niso mogli drugega kot pripravljati drva za naslednjo zimo.

Zapoznala vigred je kar butnila na dan. Nena doma, z vsemi močmi. Sonce je hodilo že precej visoko in njegova moč je bila izdatna: brstje je naravnost razganjalo, polja so zelenela hitro; rast trave bi skoraj lahko videl s prostim očesom. Vse to prebujenje se je dogajalo kljub snegu, ki je to Peco in Uršljo goro pokrival še do podnožja. To sta naša hladilnika, so primerjali ljudje in se bali slane.

Kmečki ljudje so se zagnali na polje. Razvažali močno dišeči gnoj, zarjaveli plugi so morali izpod strehe; zarezali so prve brazde. Glasno priganjanje vprežne živine se je čulo od soseda do soseda. Pri prvem izhodu so se voli najprej iznoreli, potem so leno in enakomerno prestavljali preležane ude, ne menceč se veliko za priganjanje in nenehne klice vozačev in oračev.

Bil je lep aprilski dan. Ogromna kotlina med Uršljo goro, Peco in Strojno se je kopala v razkošni sončni kopeli, v katero so uhajale vonjave, ki so puhtele iz zimskega spanja prebujene zemlje, posebno tam, kjer je bila sveže preorana. Celo duh hlevskega gnoja se je s to mešanico vonjav skladno spajal. Ptice so se z žgolenjem kosale med seboj, nekje na robu gozda jo je nažigala kukavica. Dih vigredi je bil navzoč na vsakem koraku, razlezel se je vsepovsod in dramil naravo za novo rast, za novo življenje.

»Hej, Pram, hej no, Šek!«

Stara, že odslužena vola, se nista dosti zmenila za priganjanje orača, brezbržno sta vlekla plug s počasnimi in enakomernimi koraki. Korak je bil enak koraku, tako po dolžini kot v časovnem razmaku; nič ga ni moglo spremeniti, ne klici kakor tudi ne žvižganje biča, ki ga je orač občasno zavihtel po zraku.

Oranje brežne njive je težko delo. Za vse: za orača in za vprežno živino. Že res, da se v bregu zemlja sama vali izpod pluga, je pa hoja toliko bolj težavna. Nositi po strmini sedem stotov, kot sta jih imela Tratnikova vola, vleči plug in biti tesno vključen v jarem, je pravo mučenje. K temu še lahko prištejemo nadležne muhe in obade, ki neusmiljeno napadajo nemočno žrtev. Posebno huda je hoja za vola, kadar gre nad brazdo: zaradi lastne teže, mehke zemlje ali splozkega gnoja volu rado spodrsne, v brazdo se mu vdre zemlja, iz brazde se z veliko težavo spravi nazaj na pravo mesto.

Prav nič boljše se ne godi oraču. Niti za trenutek ne sme izpustiti iz rok pluga, saj mu ga lahko vsak hip vrže kamen iz brazde. Naporna zanj je tudi hoja, saj mora hoditi vedno po sveže zorani zemlji. Težavno je obračanje na ozarah, posebno, če je vprežna živina neučna, ali celo poredna. Da ostane plug na zadostni višini, mora biti tudi pri obračanju četverno oje napeto. To vsak star in izkušen vol dobro ve, hudo pa je, če tega iz nagajivosti ne stori.

Težava za sebe je tudi sočna trava, ki tako zapeljivo ščegeče v nosnice zasopljene vola; ta vonj ga včasih zapelje, mimogrede zgradi šop trave in že je zastoj tu.

»Hej, Pram, hej, Šek!«

Franci je oral na gornji njivi za krompir. Vola nista potrebovala vodárna, zato je oral sam. Sam je bil tudi s pustimi in otožnimi mislimi, ki so ga obdajale nenehno in se niso dale odgnati kot sitna jesenska muha. Bil je slep in gluhi za vse okoli sebe: ni ga privlačila podoba lepega vigrednega delavniškega jutra, njegove nosnice niso zaznale prijetnega vonja zemlje; zdramil ga ni niti prvi glas kukavice, ob katerem postoji vsak. Za plugom je hodil odsotno, delo je opravljal samodejno, kot da bi bil vprežen kot vola.

Zaradi nesrečne ljubezni je bil Franci popolnoma razdvojen. Sam sebi se je zdel kot kup ruševine, ki jo je treba potisniti nekam daleč stran in zemljo izravnati; prav tako, kot to opravi buldožer. Ta veliki, doslej nepoznani stroj, je prav takrat na veliko oral gozdne ceste. Da, najel bi buldožer, naj počisti ruševine mojega življenja in pripravi teren za nekaj novega. Tisto novo naj bi stalo nekje na tujem.

Glede nameravanega odhoda v tujino se je Franciju zelo kujalo. Plaznikovega Štefija za bo-

žične praznike ni bilo domov. Daleč je in vožnja je draga, so ga zagovarjali njegovi domači. Bo prišel, za gotovo, če ne prej, za veliko noč, so se tolažili Plaznikovi, Franci pa je bil nestrpen in mu ni kazalo drugega kot čakati. Čakal je in dočakal veliko noč, toda Štefija ni bilo. V redkih pismih je domačim zagotavljal, da pride, kdaj in za kako dolgo pride, o tem je bil nejasen. Dela ali zaslužka v pismih ni omenjal.

Franci ni bil več samo nestrpen, ampak ga je začelo čedalje bolj skrbeti. Na uho so mu namreč prišle govorice, da za naše sezonske delavce v tujini ni več tako rožnato, za delo postaja tudi tam kriza, tuji gledajo že po strani. Čul je tudi druge neprijetne reči, ki jih seveda ni mogel preveriti. Smola se me drži povsod, je že večkrat ugotavljal povsem razočaran.

»Hej no, hej, hap!«

Franci je priganjal vola, da sam ni vedel, kdaj. To je delal podzavestno, z mislimi je bil drugje. Zmenil se ni niti za jato lačnih, krakajočih vran, ki so se spuščale na svežo ral in se mastile s črvi, ki so se tako nenadoma znašli sredi belega dne. Vsakokrat, ko so se jati približali voli, je z glasnim frfutanjem odletela na nasprotno stran njive.

Prav tak sem, kot sta Pram in Šek, se je primerjal s parom volov, ki tudi nista stopila drugam, kot jima je bilo ukazano. Premalo odločen sem, si je priznaval. Odločno bi moral nastopiti, pa četudi bi zaradi tega odšli od hiše vsi domači! Toda ostal bi nekdo, tista, ki mi pomeni največ. Vpregla bi se v jarem in vlekla voz skupnega življenja. Čedalje bolj jasno se je zavedal, da je v stanju, v katerem je tičal, v veliki meri kriv on sam. Že vnaprej bi moral vedeti, da bo njegovemu razmerju z Zalko mati nasprotovala. Na materin odpor bi moral pričakati pripravljen! Ali še bolje, na to ne bi smel čakati! Še pravočasno bi moral stopiti pred mater in ji odločno povedati, kako daleč je z Zalko, da je ne misli imeti za norca, ker čuti do nje pravo, resnično ljubezen, ki mu jo ona tudi vrača. Jaz potrebujem ženo, grunt pa gospodinjno. Zalka pa je za oba prav primerna. Da, tako nekako bi moral povedati materi, še preden se je pripetila nesreča. Toda to zame sploh ni nesreča, nasprotno, velika sreča, ki je nisem znal zgrabiti. Izmuznila se mi je pred nosom. Bom jo še kdaj ujel? Mogoče, toda ne tako kmalu. Zalka in njeni domači tega ne morejo tako hitro pozabiti. Ta udarec, to ponižanje je za njih tako veliko, da si zdaj še ne upa stopiti pred nje in jih prositi odpuščanja. Kaj ko bi Zalki pisal? To bi bilo mogoče. Koliko stvari, prijetnih in neprijetnih, se uredi s pisanjem! Obžaloval je, ker mu to ni prišlo že prej na misel.

»Oha, voo!«

Na ta klic sta utrujena vola obstala v hipu. V zamišljenosti ni bil dovolj pozoren; kamen mu je iztiril plug in sledil je velik, za dobra dva koraka dolg oplaz. Tega vesten orač ne sme podorati, kajti na takem mestu se njiva zatravi. Naši predniki so bili na to zelo pozorni. »Štj nazaj! Oha, štj nazaj!« je kričal Franci in z vso močjo vlek plug ritensko. Vola sta povelje razumela in stopala počasi nazaj. »Hej naprej! Oha, voo!« je moral takoj preklicati svoje povelje, kajti tisti hip sta se vola pripravila na scanje. Po starem, nepisanem pravilu mora vol pri tem svojem opravilu obvezno mirovati. Potem je šlo spet počasi naprej. Ubogljiva in pametna vola sta, je v mislih priznaval. Škoda, ker sta že stara! Namenjena sta za polog za traktor, kdo ve, če se bo to tudi zgodilo. Jaz odhajam, kdo bo imel še interes za traktor? Ženske? Milan? Ne verjamem, da bi pustil službo in se oprijel kmetovanja, čeprav pogosto trdi, da ga kmečko delo veseli. Sicer pa, kaj me briga. Moji najbližnji se poživžga-

Ekpa se pripravlja na snemanje

jo na mojo srečo, jaz se na nje in tudi na grunt. Odšel bom, prav gotovo. Pri tej misli ga je spet stisnilo pri srcu. Minila sta že dva tedna po veliki noči, toda Plaznikovega Stefija še ni bilo domov.

Sonce, ki je v zgodnjih dopoldanskih urah tako prijetno gredo, je bilo zdaj za delavca, ki je moral težko delati, že premočno. Franci je bil v majici in si je moral pogosto brisati pot z obraza, prsi in pleč, kolikor mu je bilo v dosegu roke. Obadov še ni bilo, toda roj drobnih muh in mušic je bil prava nadloga za prizadevna vola, ki sta se branila z glavino in z repom. Vročina je utišala tudi ptice, poiskale so si hladno zavetje; isto je storila jata vran, ki po obilnem obroku ni bila več tešč. Zrak nad mestno kotlino se je zbistril: meglena tančica, pomešana z rjavim železovim prahom, ki je zjutraj kot preproga zastirala mesto, se je na videz razblinila v nič. Nebo je bilo brez oblakov, zrak čist kot umit. Po višini sonca je Franci sklepal, da se bliža enajsta ura, čas, ko je treba izpreči vole za opoldanski počitek. Dve uri opoldanskega počitka moraš dati vprežni živini. Počitek in kaj za pod zob se prileže tudi oraču. Franci je izpregel.

Za težave, ki jih je imel Franci zaradi odhoda v tujino, mati Tratnica seveda ni vedela, zato si je njegovo odlaganje tolmačila po svoje. Premislil si je, je ugotavljala z zadovoljstvom. Srečala ga je pamet. Zaradi ene ženske naj bi pustil tako lep grunt in šel hlapčevati tujcem! Na to je mislil le v največji jezi, toda zdaj misli prav gotovo bolj trezno. V njem je tudi nekaj moje krvi, je pomislila z nemajhnim ponosom. Koliko razočaranj, nesreč, žalosti in Bog ve kaj še vse sem morala že preživeti, toda gruntu se nisem izneverila. Nisem obupala, zdržala sem. Po vsaki težki preizkušnji sem se še bolj navezala na zemljo. Koliko deklet mi je zavidalo, ko sem se prisožila k Tratniku; prav gotovo mi niso privoščile sreče in — bile so uslišane. Pri Tratniku sem doživela več hudega kot dobrega. Bi vse to zdržala, če se ne bi tako krčevito držala zemlje? Pravijo, da ima grunt korenine do pekla. To je resnica. Grunt veže nase tudi Francija, da se tega še sam ne zaveda. V razočaranju rine nekam na tuje, toda ostal bo doma. To čutim. Zemlja ga ne bo izpustila iz rok. Navezan je na njo, pa tega ne ve. Vem, da je prav zaradi grunta pozabil na Tončko, prav tako bo sčasoma pozabil tudi Zalko. Grunt hoče tako, ubogal ga bo. Prišel bo čas, prišlo bo zanj spoznanje, da sem imela v obeh primerih prav. Kdaj želi mati hudo lastnemu otroku?

Tako se je tolažila mati Tratnica, take misli so jo pomirjale, ji dajale moč pri delu in ji daljšale spanec. Bolelo jo je samo to, ker s sinom ni mogla navezati pravega stika. Že res, govorila sta, a le najnujnejše, brez česar ne moreš pri vsakdanjem delu; o stvarih, o katerih ne morejo molčati niti tisti, ki so si v družini v hudem. Večkrat si je predstavljala, da stoji med njima velika ovira, neka stena, čez katero se ne moreta zblížati. Kako rada bi prebila ali preskočila to steno, toda za to se je čutila nemočno, prenevedno, da bi spet spravila v stari tir tiste razmere, ki so bile pri hiši še pred velikim zapletom, ki sta ga skuhalo njen sin in dekle. Toda ta stena se mora podreti, kar sama od sebe, čas bo prinesel svoje, si je dopovedovala. Dopovedovala in upala.

Dekleta, ki so pri Tratnikovi hiši sestavljale nekakšen tretji tabor, so bile drugačnega mišljenja. Materino nespametno ravnanje in njeno trmo so sicer obsojale že od vsega začetka, toda

Vužnik vozi truglo za svoj pogreb

le med sabo, materi si tega niso upale povedati; imele so namen, da ji povedo, a so s to neljubo stvarjo odlašale. Pusto, neljubo zadevo lahko odložiš. Pri tej razpravi sta pogosto sodelovala tudi Minka in Milan.

Poleg mučnih, skoro nevzdržnih razmer, ki so vladale v družini in popolnoma spremenile mirni tempo življenja, so se dekleta čutile tudi oškodovane. Predstavljale so si, da so prav te razmere krive, da ne morejo življenja začeti na svoje. Hodile so v službo, toda navezane so bile na dom, dom jih je potreboval, brez njih mati ni mogla. Trdo kmečko življenje jim je že v rani mladosti slikalo podobo lepega in brezskrbnega mestnega življenja, želela so ga doseči čim prej. Toda vmes je prišla vojna, za njo trdi časi, ki so tudi od kmečkega človeka terjali težak delež.

»Da smo se le mogle roditi pod takšno nesrečno zvezdo! Smo že imele v življenju sploh kaj dobrega?« so je jih v tej krizi lotevale brezupne, mračne misli. »Neprestano delo, pomanjkanje, skrbi, strah in negotovost med vojno. Tudi po vojni je bilo nekaj let prav hudo za nas. Vse to je bilo navrženo naši mladosti. Oškodovane smo za veliko, tega nam nihče ne more povrniti.« To je mimo, toda vsaj zdaj bi rade preobrat na bolje, rade bi začele povsem na svoje. Razmere, ki zdaj vladajo v domači hiši, jim tega ne dopuščajo.

»Kako rade bi šle študirat ali se kaj izučiti, toda nikoli ni bilo za to denarja, vselej so nas potrebovali za delo na gruntu!« Spomnile so se tudi te, že tolikokrat izrečene obtožbe, ki so jo metale v obraz staršem, predvsem materi, ne zavedajoč se, kako so jo s tem prizadele. Prav tako se niso zavedale, kdo je bil temu kriv.

Pri taki razpravi je bila Pepka tiha. Tudi ji ni kazalo drugega, saj ona, kot najmlajši član družine, je prišla na svoj račun. Dokončala je gimnazijo in dobila je službo v pisarni. Sestre je grizla tiha zavist, ki je občasno butnila na dan; zdaj je bila poleg matere žrtev tudi sestra. Kako so si one svoj čas želele, da bi šle v šolo bodisi v Mežico, Slovenjgradec, v Maribor ali celo v Ljubljano! Med vojno so pomislile tudi na celovške šole! Vse to so bile za nje nedosegljive, neizpolnjene sanje. Vselej in vsakokrat je bila ista pesem: ni denarja, ni časa! Zdaj smo dobili gimnazijo takorekoč pred nos, vanj se je zgrnila ukaželjna šolska mladina iz vseh dolin, iz vseh stanov in poklicev. Tudi kmečki. Mladina se

sploh ne zaveda, kakšno srečo ima, so dostikrat trdila razočarana Tratnikova dekleta.

»Zdaj gremo v drugo skrajnost. Pred vojno so lahko študirali samo za to izvoljeni, zdaj gre v šole skoro vse! Le kdo bo potem še delal?« V zagrenjenosti so se spomnile tudi te misli.

Ob teh izbruhih sta bili prizadeti dve. Pepka se je počutila krivo, zdelo se ji je, da je storila hudo, morda celo pregrešno ali kaznivo dejanje; materi pa je na novo odprla rano, ki je tolikokrat krvavela ob očitkih za nekaj, česar ni bila kriva.

Kriza v domači hiši je dekleta pripeljala tudi do tega, da bratu niso bila več nevoščljiva, kot se je to dogajalo že nekaj let. Franci, kot edini sin, je bil nesporno določen za naslednika; to je večkrat omenil rajni oče, bodisi trezen ali v pijanosti, tako je dal zapisati tudi v testamentu. Sodnik, ki je vodil zapuščinsko razpravo, je predlagal, da do njegove polnoletnosti prevzame grunt mati. To se je tudi zgodilo in ostalo, kajti Franci ni silil v to.

»Franci bo posedel vse, me bomo ostale praznih rok.« »Franci je že preskrbljen, me pa še ne vemo, kaj bo z nami!« Taki in podobni očitki so padali pogosto, večkrat kar mimogrede, brez pravega povoda. Mati je včasih skušala dokazovati, da njegov položaj ne bo vreden zavdanja. »Hudi časi so za kmeta,« je rada poudarila. Franci je take očitke vselej pametno preslišal.

Zdaj so dekleta spremenila svoje mišljenje. Zaradi nesreče, ki jo je imel brat pri svoji nesojeni ljubezni, mu kot bodočemu gospodarju niso več zavidale; to so porinile nekam v ozadje, pozornost pa so zdaj obrnile na resnost položaja, v katerem se je nahajal.

»Naš Franci se ne bo nikoli oženil,« je nekoč vzdihnila Ančka.

»Postaven fant je, naš grunt pa tudi ni najslabši na našem hribu.« Francka je skušala pomirjati. »Morda se še najde deklet, ki bo hotelo priti k nam.«

»Ne rečem, da se ne bi našla. O tem ni dvoma, težava je le v tem, ker je Franciju minilo veselje do ženitve. Kako tudi ne? V Tončko je bil zaljubljen, Zalko je imel rad, z nobeno pa ni mogel narediti resnice samo zategadelj, ker ni bilo to po volji materi! Ostal bo sam.«

»Poglejte, koliko takih primerov imamo že v našem kraju, koliko v občini, da ne govorimo o

Na kmetih

tem, kakšno je to stanje v naši ožji domovini!« To je navrgel Milan, ki sicer ni imel navade posgati v družinske probleme, raje je pomagal Franciju pri delu. »Samci so in to bodo tudi ostali. V največ primerih. Vesel sem, da nimam grunta.« Pri teh besedah je nagajivo poškilil na Minko.

»To sem vesela tudi jaz. O svoji življenjski poti bom odločala sama.« Tega mnenja je bila Francka, ki je bila že godna za ženitev.

»Pri naši hiši gre že ritensko.« Minka, ki je živela z družino v mestu, a je še vedno rada prihajala domov in se štela za člana Tratnikove družine, je pridjala svojo skrb. Ta skrb je razvnela Milana.

»Mehanizacija kmetijstva gre z zelo hitrim korakom naprej. Kmetje kar tekmujejo med seboj, toda pri naši hiši se je mehanizacija ustavila. Kosilnica in obračalnik sta premalo! Rečeno je bilo, da bo traktor pri hiši že letos, vendar vse kaže, da ga ne bo. Tudi drugo leto najbrž ne. Franci nima za to nobenega zanimanja. Raje dela z voli, ki so že davno zreli za mesarja. Fant je izgubil veselje do kmetovanja, to si moramo biti na jasnem! Zakaj, vsi vemo, toda pomagati mu ne moremo. Naša edina pomoč je v tem, da poskušamo omehčati mater.«

S temi besedami je spet opozoril na veliko nalogo, ki jo je že večkrat predlagal, namreč, da se pred materjo odločno postavijo na Francijevo stran. To je gostobesednim dekletom zaprlo usta. Do tega spoznanja so prišle že same, vsaka zase, le da si tega niso upale priznati na glas, kaj šele, da bi odločno stopile pred mater in skušale rešiti, kar se še sploh rešiti da. Molčeči, zaskrbljeni obrazi so zrlili drug v drugega, ali nekam v prazno. To je trajalo nekaj trenutkov, zaradi napete tišine pa so se vsem zdeli zelo dolgi.

»Ko bi mati le ne bili tako trmasti!«

Iz Franckinih prsi je prišel globok vzdih.

Franci se ni nikoli posebej zanimal, od kod je Zalka doma. Zadovoljil se je s tem, da je pač iz Gornje Savinjske. Da bi kdaj šel v te kraje, ni imel priložnosti. Dokler je bila Zalka še otročja, ni pomislil na to, pozneje za to ni bilo več časa, saj je ljubezen z Zalko tako hitro minila. Kot lepe sanje, ki te za trenutek osrečijo, ko se pa prebudiš, je vse spet po starem. Zdaj, ko se je

odločil, da napiše Zalki pismo, se mu je ta malomarnost maščevala. Zalka je pustila pri Tratniku samo ime in priimek, druge podatke je odnesla. Franci je sicer vedel za ime vasi, ni pa mu bila znana hišna številka in končna pošta, kar je za zanesljivo dostavo nujno potrebno. Pismo, kakršno je nameraval pisati Zalki, nikakor ne sme priti v neprave roke!

Pogosto je gledal na zemljevid in ugotavljal, da ta kraj ni niti preveč oddaljen od Mežiške doline. Uršlja gora, Peca, Smrekovec in Raduha, samo ta pogorja nas ločijo od njega. Zaradi slabih prometnih zvez pa je ta kraj kar precej daleč od nas. Da se pripelješ tja in nazaj potrebuješ cel dan; celo pozno ponoči prideš domov, so mu vedeli povedati nekateri, ki jih je o tem skrbno in previdno spraševal.

Franci je bil v škripcih. Kje dobiti naslov? V poštev sta prišla dva: penzionist Hren in Zalkin stric na Čečovju.

Hrena je takoj izključil. Kako naj stopi pred tega človeka, ki je bil v njegovih očeh pošteni in ki je za Tratnikovo hišo, prav posebno še za njega storil veliko dobro delo? Priznaval si je, da so tudi njemu storili krivico vsi Tratnikovi, posebno on! Če je že prišlo tako daleč, kar Hren kot pameten mož gotovo razume, je bila njegova dolžnost, da bi se odločno postavil na stran Zalkke. Pa se je potuhnil pred nevarnostjo kot plaha kura in nemočno gledal, kako razburjena, popolnoma zaslepljena mati grobo in prostaško žali dekle, ki jo je imel in jo ima še vedno rad! Dopustil je, da jo je zapodila od hiše kot velikega grešnika, ki naj bi Tratnikovi hiši storil nepopravljivo krivico! V resnici je bilo prav narobe. On pa se ni niti malo zanimal, kam je šla in kako ji gre! Vse to je Hrenu le predobro znano, zato je bolje, da se mu ne prikaže pred oči.

Ostane torej le še stric. Napisal bo pismo in mu ga odnesel s prošnjo, da ga odpošlje. Ob tem sklepu se je lotil pisanja. Ni šlo brez težav. Ne samo nekaj večerov, žrtvovanih je bilo tudi nekaj pol papirja, preden je bilo pismo sestavljeno tako, da si ga je upal oddati. Za pisanje ni bil namreč nikoli posebno navdušen, zato je bilo pismo, v katerem je želel izliti svoja čustva in iskreno prošnjo za odpuščanje, zanj velika preizkušnja.

Predvsem je v pismu poudarjal, da jo ima še vedno rad. Trpi, ker je prišlo do tega žalostnega dogodka, trpi zato, ker nista več skupaj. Odločil se je, da gre na delo v Nemčijo, v lesu da bo

delal. Na grunt se požvižga zaradi nje; ko se vrne, se bosta vzela, zato ga naj čaka! Takrat gotovo ne bo treba nikogar vprašati, je poudaril. Prosil jo je, naj skuša odpustiti vsem, ki so ji storili krivico, tudi njemu, je posebej prosil. Rad bi jo obiskal, preden gre v tujino. Če ne sme pred oči njenim staršem, naj sporoči kraj, datum in uro, kjer bi se dobila! Rad bi jo še vprašal, kako je z njo, s tistim, kar je tudi njegovo, toda za to se je počutil nemočnega; zdelo se mu je, kot da so njegove misli in črka preokorne za te reči. To se morava pogovoriti ustmeno, si je želel. Tvoj še vedno vdan Franci! se je podpisala že utrujena, pisanja nevajena roka.

Stric ga je sprejel in odpravil kar na pragu, toda vedel se je vljudno in ustrezljivo obljubil, da bo pismo odposlal na pravi naslov. Franci se mu je hvaležno priporočil in se nemudoma poslovil.

Odgovor je pričakoval že čez nekaj dni. Nestrpno je računal, koliko časa rabi pošta tja in nazaj; prišel je še dan dva za odgovor in seštevku mu je nakazal dan, ko bi lahko prišel odgovor. Pisma ni bilo tistega načrtovanega dne, ne naslednji dan ali teden. Zalka ni dala glasu od sebe. Bil je kakor na trnju. Od Plaznikovih je zvedel, da pride Štefi v kratkem domov. Takrat zagotovo pojde z njim. Kako naj gre brez slovesa nje, ki jo ima rad? Nekomu se mora zaupati, preden gre tako daleč. Vedel je, da bo razgovor z materjo nemogoč, saj pameten ne; nepopustljivo bosta trmoglavila vsak svoje in obtoževala drug drugega; morda celo z žaljivkami ne bosta štedila.

Razočaranemu Franciju je šlo vse narobe. Zalka ni odgovorila, Plaznikovega Štefija ni bilo domov. Prišel pa je mlinar Andrej. Po dolgem času. Vsi pri hiši so ga bili iskreno veseli. Prijateljstvo, sklenjeno v stiski, se ne razdere tako hitro. V času, ko je že vse kazalo, da bo zmagalo nasilje, je bil prav mlinar Andrej tisti, ki jim je vlival upanje: redno je prinašal novice, vesele, žalostne, zastrašujoče, vznemirljive, verjetne in neverjetne ter celo nemogoče. Vsem niso mogli verjeti, toda dogodki, ki so sledili, so potrdili, da je prinašal resnične vesti. Zato so vsi pri Tratniku imeli v tega moža veliko zaupanje. Mati si ga je štela kot starega prijatelja, otroci so ga imeli v prijetnem spominu iz hudih časov. Tudi pozneje, v času obnove domovine, ki je bil za kmečkega človeka velika preizkušnja, jim je Andrej stal ob strani; znal je pravilno presojati ukrepe, ki si bili nujni in so terjali velike naloge in napore vseh delovnih ljudi. Ne samo to. Znal in drznil si je javno povedati in kritizirati nepravilnosti, ki so se tako pogosto dogajale.

Zdaj ga že res niso videli precej časa. Bolehen je, so čuli praviti, tudi v bolnici je bil. Da ni bil trdnega zdravja, ni bilo težko uganiti. Upadlo lice ni kazalo prave barve, zmeraj živahne oči so izgubile lesk in bile so vdrt; najhuje pa je bilo to, da ga je pogosto napadal suh, votel kašelj. Sušica ga lovi, je sama pri sebi ugotavljala mati. Naravnost bolelo jo je, ker se kljub takemu stanju še ni odpoval tobaku.

Tisto nedeljsko popoldne je bilo kislo vreme. Po malem je rosilo, vmes je pihal mrzel veter. Zato je bilo še toliko bolj prijetno posedeti s starim hišnim prijateljem. Tudi Franci, ki je ob nedeljah navadno bil sam zase, je prisedel.

»Kaj smo se ti zamerili, Andrej, da te ni bilo tako dolgo k nam?« je bila iskrena mati.

»Ha, ha, ha, ha,« je iz izsušenih prsi votlo zadonel smeh, ki je dal vedeti, da s pljuči ni vse v redu. »Leta, leta naju že love.« Istočasno je

Tratnico močno potrepiljal po rami. »Staramo se, treba bo izpreči in dati mesto mladim. To velja tudi za tebe, Mica! Kako dolgo še misliš sama držati grunt?«

Gost se ni zavedal, kako je s tem dregnil v živo. Načel je problem, ki je že nekaj časa kot mōra visel nad Tratnikovo družino, obregnil se je ob zadevo, ki je bila pravzaprav v popolni temi in ji nihče ni vedel izhoda. Nenadno vprašanje je prizadelo vse. Prekrižane roke matere so se spustile na krilo, tudi njen obraz ni mogel skriti presenečenja. Francija je polila rdečica, kot bi ga zalotili pri prepovedanem dejanju; nervozno je pripogibal časopis, ni mogel obsedeti mirno. V zadregi tudi dekleta niso vedela, kam s pogledom. Morečo tišino napetih trenutkov so motile samo muhe, ki so se pred neprijaznim vremenom zatekle v kuhinjo.

»To ni tako enostavno.« Mati se je čutila dolžno, da prekine molk, ki je bil težak za vse. »Dekleta dandanašnji nočejo več iti na kmete za gospodinje.« Njen glas ni mogel skriti vznemirjenosti.

»Še rade, še rade se bodo ženile na grunte. Časi se vedno spreminjajo. Zdaj se obračajo v prid kmeta.«

»Zakaj potem kmečka mladina še vedno beži od doma?«

»To je naravni proces, ki je nujen. Hudo pri tem je samo to, ker zapuščajo zemljo tudi tisti, ki bi morali prevzeti kmetijo. To je velika, boleča rana našega gospodarstva, ki se mora ozdraviti. In se tudi bo. Razvoj gre sedaj v to smer. Premiki in spremembe so v celotnem svetovnem gospodarstvu, ne samo pri nas. Industrija bruha noč in dan proizvode v taki meri, da jih človeštvo ne more več porabiti, zato se zaloge kopičijo. Tu se bo zataknilo. To pa se ne bo zgodilo pri hrani, kajti te močno primanjkuje. Kako se svet obrača! Industrijsko blago se kopiči, milijoni ljudi pa stradajo, mnogi umirajo od gladu! Jaz pa pravim tako,« je govornik z očitnim naporom zvišal glas, »ne usmiljenje do kmeta, položaj sam terja, da damo kmetijstvu vso podporo! Ne samo pri nas, v svetovnem merilu! Kakor smo prva leta po vojni zapostavljali kmetijstvo, tako mu bomo morali v bodoče dajati vso prednost! Razmere na kmetih se bodo spremenile tako, da bodo kmečki fantje, ki se še udinjajo na tujem, radi prišli domov. Tudi v razvitih državah se že pojavlja brezposelnost, tuji delavci bodo morali domov.«

Morda bi mlinar še našteval, pa ga je napadel kašelj. Mati mu je bila nadvse hvaležna. Povedal je stvari, ki še kako zadevajo njeno hišo in družino. Gotovo se bo nekaj prijelo tudi sina, da bo odgnal še zadnjo misel na Nemčijo. Sam Bog te usliši! si je vroče zaželela.

Zalka se je končno oglasila. Franci se je mudil v mestu, in se je kot vsakokrat, oglasil na pošti. Vroči, ščegetajoči mravljinici so ga spreleteli, ko je dobil v roke pismo, ki je z drobnimi, lepo zaokroženimi črkami dalo vedeti, da je njegovo. Ni si ga upal takoj odpreti, odnesel ga je domov še zapečatenega. Doma, v svoji sobi, ko bo sam, ga bo prebral. Stiskal ga je k sebi kot nekaj zelo dragocenega; nekaj, kar je za njegovo bodočnost nadvse važno. Tisti dan se mu je zdela pot domov daljša, nestrpno je čakal na trenutek, ko bo zvedel to, kar je dolgo težko čakal. Pri odpiranju pisma so se mu roke tresle. Drobne, lepo zaokrožene črke so mu sporočile naslednjo vsebino:

Spoštovani Franci!

Zvedela sem, da greš zaradi mene v Nemčijo. Lepo te prosim, tega nikar ne stori! Preveliko nesrečo sem že nakopala nad vašo hišo, zato ne bi rada, da bi bila še večja. Še enkrat te prosim, bodi pameten, ostani doma in **pozabi** na mene! Nikar ne hodi do mene!

Pozdrav!
Zalka.

Franci je bral enkrat, dvakrat, trikrat, pozneje sam ni vedel, kolikokrat. Drobne, lepo zaokrožene črke so mu plesale pred očmi, v glavi se mu je vrtelo, pollašala se ga je omotica; v prsih ga je stiskalo, dušilo. Tega, kar je pisalo v pismu, ni mogel razumeti. Je mogoče, da se mu tista, ki jo je ljubil z vsem ognjem svoje prve resnične ljubezni, tista, ki mu je ljubezen tudi vračala, zdaj odpoveduje? Takšnega hladnega pisma ni pričakoval. Nadejal se je, da ga bo ozmerjala, mu povedala, kar mu gre, toda kljub temu tako, da bo iz pisma dihala vsaj za kanček ljubezni. Bolel ga je že sam naslov: Spoštovani Franci! Tako napišemo na poslovna pisma ali med znanci, toda med prijatelji, posebno med zaljubljenici to ne zadostuje. Spoštovani Franci! Kot da bi nikdar ne slonela na njegovih prsih in šepetala: rada te imam, Franci! Že res, njuna ljubezen je butnila nenadoma in z vso silo, bila

je kratkotrajna, končala se je zaradi nesrečnega naključja, toda kljub temu je ni mogoče pozabiti tako hitro. Pozabi na mene, je podčrtala. Kdo more to zapovedati njegovemu srcu? Prav gotovo je proti svoji volji zapisala to, kar ne čuti v notranjosti. Preveč je bilo razočarano njeno ljubeče srce, preveliko rano so usekali vanj pri Tratniku, zato je izlila v pismo, ki je prišlo okoli Karavank, svoje razočaranje in ogorčenje. Tistemu, ki si jo je tako hitro vzel, zaužil in razočaral, je na kratko povedala, kar mu gre. Pozdrav Zalka! O, ko bi vsaj napisala: Te pozdravlja tvoja Zalka! Takšen podpis bi spremenil celotno vsebino, pa naj bi ga še tako ozmerjala. Dala bi mu vedeti, da ga kljub vsemu hudemu, kar je doživela pri njihovi hiši, ima še vedno rada. Pozdrav Zalka! Manjka še samo žig in pismo bi bilo povsem poslovno.

Te misli so spremljale Francija povsod. Dan za dnem. Pismo je nosil kar s seboj in ga ponovno bral, čeprav ga je znal že na pamet. Vsakokrat je prišel do zaključka: Če bi mu dala le majhno, rahlo upanje, bi obesil Nemčijo na klin; ostal bi doma in se oprijel kmetovanja. Čakal bi na njo, mati bi se gotovo spametovala in vse bi bilo spet dobro. Ker pa upanja ni, bo odšel v Nemčijo. Našel bo delo kljub slabi napovedi mlinarja Andreja.

Na dvorišču

Rudi Mlinar

PRIČAKOVANJA

— O ja, poznam te sanje, reče, a se mu pri tem sploh ne sanja, kaj je hotela. Raje opazuje, kako se temni deževni oblaki zbirajo okrog sonca in je prav radoveden, kako dolgo se bo sonce še upiralo tem lačnim mokrim pošastim.

— Naliv bo, reče in jo prekine sredi stavka.

Ona otrpne in ramena se ji čudno žalostno povesejo.

Nič ne reče, njen pogled pa... njen pogled prinaša vse tisto, kar Jože imenuje suha nevihta.

— Res bo naliv, madona, bo hudič.

Njegove besede podpre zamolklo grmenje. Vidi, kako za trenutek zdrsneta njeni očesi z njegovega obraza in se leno pomakneta v smer, od koder so vreli temni oblaki.

Začuti olajšanje. Ni lahko zdržati njene očitajočega pogleda, ki hoče opravičilo. Za kaj neki.

Ker ni poslušal njenega čvekanja.

Saj imam svojih skrbi čez glavo, naj vzame hudič še njene, z njo vred. Počoha se s svojo kosmato roko po glavi in je prav vesel, da mu ni potrebno teh besed izreči na glas.

Na dušek izpije kozarec temnega vina in je pripravljen na njen vračajoči pogled.

— A res ne moreš manj piti?

Zdaj ga začuti, kako se mu plazi čez ramena na vrat. Glavo potegne vase in tako čaka.

— Pa kaj naj drugega, reče, kaj naj drugega — ponovi zase.

— Da ne veš, baraba si, zdaj me boš nacedil s tem vinom, potem me boš vlekel gor v svojo umazano luknjo in če bom imela srečo, se boš celo malo potrudil okrog mene... A ti sploh veš zame, za moje probleme. Dolgi, svetli lasje ji ne-

varno zaplapolajo okrog prehitro postarane obraza.

Jebenti, ga prešine, bi ti eno primazal. A ti ni všeč...

Potem začuti tisto znano napetost in s pogledom skuša za njeno bluzo.

— Joške pa ima, av.

— Pa ja ne boš začela, ko boga te prosim, a nama ni lepo, daj, zini, no, kaj ti pa manjka?

Najrajši bi se ugriznil v svoj lažnivi jezik.

Ko pa vidi, kako se njene oči topijo od teh laži, mu je naenkrat nerodno.

Sem pa res baraba, si misli, pa res nisem nikoli poslušal, kaj ima povedati, samo vtikal sem ga vanjo, v ta njena razširjena bedra. Še malo pa se bom cemeril. Misel ga butne v rob možgan, da se skremži. Kar naenkrat ga je obsedlo, da je tudi ona človek.

— Lepo, a je tebi lepo z menoj.

— Ja, mi je, res mi je... ti bi šla?

Vina ni več, ona pa ima še poln kozarec.

— Ne boš? Stegne roko in prime kozarec. Njen pogled ga ujame sredi giba, naenkrat je roka tako težka, da je ne more potegniti k sebi. Spusti kozarec in potegne s prsti po luži na mizi.

Ujame oddaljen pogled fanta pri točilni mizi. Prsi se mu razširijo.

— Ti, a se midva poznavata?

Za trenutek zapiči pogled v njega. Vidi, kako so lica fantu rahlo zatrepeta in kako so se njegove motne oči zapičile v njegova široka ramena. Vidi, kako oni odkimava in hiti pobirati drobiž po šanku.

— Si videla, tega... tega mulca.

Globoko vdihne in potegne roko k sebi.

— Na, saj lahko, ga ne bi več prenesla, jaz ga imam dovolj.

Skuša biti mirna, njene prsi pa se za spoznanje hitreje dvigajo. Zasači jo, kako skuša s pogledom tja nekam pod mizo.

Pograbi kozarec in temna pijača zdrsne po njegovem grlu.

— Paše, reče in jo gleda kolikor mogoče lepo.

— Paše, paše, mu kima ona in se smehlja ter vstaja.

— A bi šla, saj imava čas, sedi, kaj si mi prej pripovedovala, te res nisem poslušal.

Pomigne suhi natararici, ki se naslanja na šank in leno zeha v svojo pest.

Skozi odprta vrata rahlo potegne in prinese s ceste nekaj prahu. Od časa do časa se zasliši grmenje. Zdaj, ko so oblaki prekrili sonce, nenadoma niso več tako temni.

Dež bo pa res potreben, modruje kot kakšen kmet, čeprav nima niti pesti svoje zemlje. Če se malo nagne, vidi, kako onstran ceste hitijo spravljati seno.

— Pa ja ni kaj narobe s teboj, vzdihne ona in se počasi spusti nazaj na stol.

Si videl, zdaj, ko se skušaš proti njej prvič obnašati kot človek, zdaj pa ti reče... a ni kaj narobe s teboj.

Pa jo potem razumi.

— Čisto nič, tako mi je prišlo, misliš, da jaz ne znam biti drugačen, boš videla, čisto drugačen sem lahko, če hočem.

Pa mi tako in tako ne verjame, si misli in jo pozorno gleda. Tudi ona njega gleda z rahlim začudenjem.

Vidi njene zagorele roke, ki nemirno slonijo na mizi, gleda njene dolge prste. Roke pa ima kakor kaka gosposka frajla, ne pa, da je s kmetov. Zdaj bi te morali videti doma.

— Ti misliš, da bodo spravili seno, preden bo ulilo?

— To, vidiš, me pa niti malo ne skrbi. Še pogleda ne skozi vrata.

Natararica prinese dva nova kozarca, ošine njene suhe noge, ki štrlijo izpod kratkega krila.

— Mater je suha, kam bi... zdrzne se in šele tedaj razume njene besede.

— Ti je vseeno, pa pomisli, da tvoj stari prav zdaj tudi spravlja seno, pa da njemu ni vseeno. A misliš, da ti je res vseeno? Glas mu pridobi rahel prizvok mračnosti.

Ona ga začudeno gleda.

— Pa ja nisi pijan. Kaj me spominjaš starega, zame ga ni več, a ti sploh razumeš, zame ga ni več. Jebenti, si tečen, zdaj mi boš pa začel razlagati o senu in... ja, da bi te poslala nekam... saj veš, kam.

Včasih si se ga nažrl, pa nisi metal ven tako neumnih.

Je ta njena jeza pristna. Skuša biti mirna. Kako da mi je prišlo to na misel. Morda zato, ker ti ubogi vrage zunaj švicajo, da jim lije po stegnih.

A jaz pa ne švicam, pomisli, jaz se kopljem v svojem švicu, ko se spopadem s svojo železno Berto v fabriki in se izpod njene glave usuje na tisoč svetlečih obadov, ki se ti zažrejo v glavo kot igle. Pomisli na svoje plese, ko vročina puhti z

Samota

železnih gredic, ko se brusilna plošča na rafami zajeda v razpoke in se divje plesoč ob tisočeriš iskrach premika enakomerno gor in dol, on pa sloni široko razkoračen, na očeh očala, ki imajo rosna stekla...

— Madona, utihni, še smrdiš po hlevskem gnoju, pa bi rada bila... no, kaj bi rada bila, zini.

Zakaj bi se je bal, si reče in jo ostro pogleda. Njena lica se začudeno razpotegnejo. Ne ve... ali bi se smejala ali bi se jezila. Vseeno pa dobro ve. Ne šali se. Čisto resen je.

Morda pijan, pa vendar resen.

Gleda ga, kako pije, dolgi požirki, rahlo nazaj nagnjena glava, z dolgimi mastnimi lasmi, neobruto brado...

— Kaj bi rada bila, to, kar sem bila, že ne...

Najmanj, kar bi lahko bila, bi že moral vedeti.

Pogledal jo je, kakor da ne bi mogel verjeti svojim ušesom. Ona, Tatjana, mu je to rekla in niti ni mislila neresno.

— Kaj, da bi moral vedeti, a se ti je skisalo v glavi. Misliš, da je to najino kavsanje...

Pa saj si čisto nora?

V glavi mu je nenadoma postalo čudno pusto, prvič je začutil, kako se ga popito vino počasi loteva.

Skušal je misliti na kaj drugega. Obrnil je glavo proti odprtim vratom. Prav tisti hip je mimo odpeljal traktor, poln sena.

So vendarle uspeli, je nekako zadovoljno pomislil. Težke deževne kaplje so začele počasi padati na razpokan asfalt.

Dvoje suhih nog se je leno odpravilo proti vratom...

— Pusti jih odprta...

Ja kaj me zijaš, pusti, naj poje dež, naj se ga nagledam.

— Ja, nagledam, kaj pa je na njem lepega... Njen nizki glas je za trenutek obvisel sredi sobe, napolnjene s težkim, soparnim zrakom.

Vseeno ga uboga. Vidi jo, kako se hitro spravi za šank. Kaplje postajajo številnejše, bliski se prepletajo za velikimi, umazanimi šipami.

Kako lep je dež, pomisli in s kančkom očesa pogleda na njo.

Sedi popolnoma mirno, njene oči so obrnjene pod strop.

Kaj neki premišluje, kaj se plete v tej njeni glavi... Pozna jo že tri leta. Prvič, mrtvo pijan, se je zbudil poleg nje... Potem se je to dogajalo... ja, kar pogosto, ga je spreletelo. Prepogosto, mnogo prepogosto.

Njene oči so še vedno iskale po stropu svoje izgubljene sanje. Le slučajen blisk je v njih pustil sled neke motno lesketajoče se neresničnosti.

Zunaj je bil pravi pekel.

Tudi v njem ni nič manj divjalo, dalj je gledal v njene oči, dalj je spoznaval...

— Tatjana...

— Daj no, kaj pa iščeš na stropu, zasmejal se je, čeprav je njegov smeh skrival v sebi vso tisto prekleto tesnobo, ki je ni mogel prenesti, pa naj je prihajala še tako nenapovedano.

— A se res ne boš spametovala...?

Dregnul jo je. Zdramila se je in ga začudeno pogledala. Le za kratek hip so se ujele njune oči, prekratek, da bi mogla razumeti.

Zato je tudi sunkovito vstala, gledal je njene prste, kako so se krčevito oprijeli stola, kako je za hip, pa res samo za kratek hip, še omahovala... on pa ni mogel reči ničesar, samo gledal jo je, kakor da bi pričakoval nekaj, kar se bo moralo zgoditi.

— Pa lepo se imej... pijanec!

Njene besede so bile tako nežne kot tedaj, ko sta vsa prepotena ležala sredi razmetanih rjuh in se ga je oklenila, ter lezla po njegovi prepoteni koži. Zato je bilo prvo, kar je začutil, prijetno ščemenje navzgor po hrbtenici.

Še tedaj, ko je njena postava za hip zakrila odprta vrata in deževne kaplje, ki so enakomerno padale in odskakovale s črnege asfalta, tudi tedaj je še vedno čutil blagodejni zvok njenih besed.

Da je sam, je začutil šele čez čas.

Bilo je naenkrat vse tiho, pretiho... slišal je svoje dihanje, muho, ki je brenčala okrog njegove glave, deževne kaplje, ki so padale na prag... tišino, ki se je začela polasčati njegove notranjosti.

— Plačat...

Beseda je udarila v nasprotno steno.

— Plačat... je ponovil še enkrat, četudi je videl, kako je že pri prvem kliču planila izza šanka.

Stala je ob njem.

Ni dvignil pogleda, z roko je čvrsto objel njeno zadnjico in jo potegnil k sebi.

Tisto malo odpora, ki ga je zaslutil, za njega ni predstavljalo ničesar.

— Prosim te, a boš plačal, reče ona in hiti nekaj ččkati po bloku, ob tem pa ji roki vidno trepetata in se ji koža na zadnjici napne, kot tedaj, ko pričakuje injekcijo.

Se ti dopade, ti suhlica, ti je všeč, če te potipljem po ta zadnji, saj kar trepetiš in bi se razčlenila, če bi le še malo bolj vztrajal.

Zakaj tudi ne bi... jebenti pa tako življenje... modruje in pri tem z drugo roko seže nazaj v žep po denarnico.

Tedaj že tudi ve, da ne bo vztrajal.

Tudi ona to začuti, izvije se iz njegovega prijema in mu pomoli pod nos kos papirja z na hitro nametanimi številkami.

Vrže šop bankovcev na sredo mize in vstane.

Začuti, kako ima težke noge, pogleda njene prste, ki pobirajo denar in iščejo drobiž.

— Obdrži... reče in velikodušno zamahne z roko.

— Hvala, zasliši njen glas, v katerem ni nobenega veselja, prej je čutil prizvok razočaranja.

Si pričakovala, da bi te še bolj stisnil za rit, te povabil k sebi, a si to pričakovala.

Si to hotela... pa saj s tabo ne bi imel nobenega užitka.

Misli so se mu vrtinčile v glavi, ko je stopal proti vratom.

Jaz sem pričakoval, da bom sedaj gnal Tatjano k sebi... Ona je pričakovala, da... krščenduš, a je res to pričakovala, pa saj ni mogoče, da se je zasukala vame. Zakaj pa tudi ne, a tebi ni všeč?

Všeč, no ja, mi je...

In nisi nikdar pomislil, da bi ti in Tatjana?

Stal je med vrati in se pogovarjal sam s seboj. Ravno prav vina je imel v sebi, da je to zmožel. To je bila njegova priljubljena igrica za ure, ko je čepel v svojem brlogu in so bile pred njim noči in so bila pred njim jutra, ko se je oglasila budilka in ga poklicala.

Še vedno je lilo.

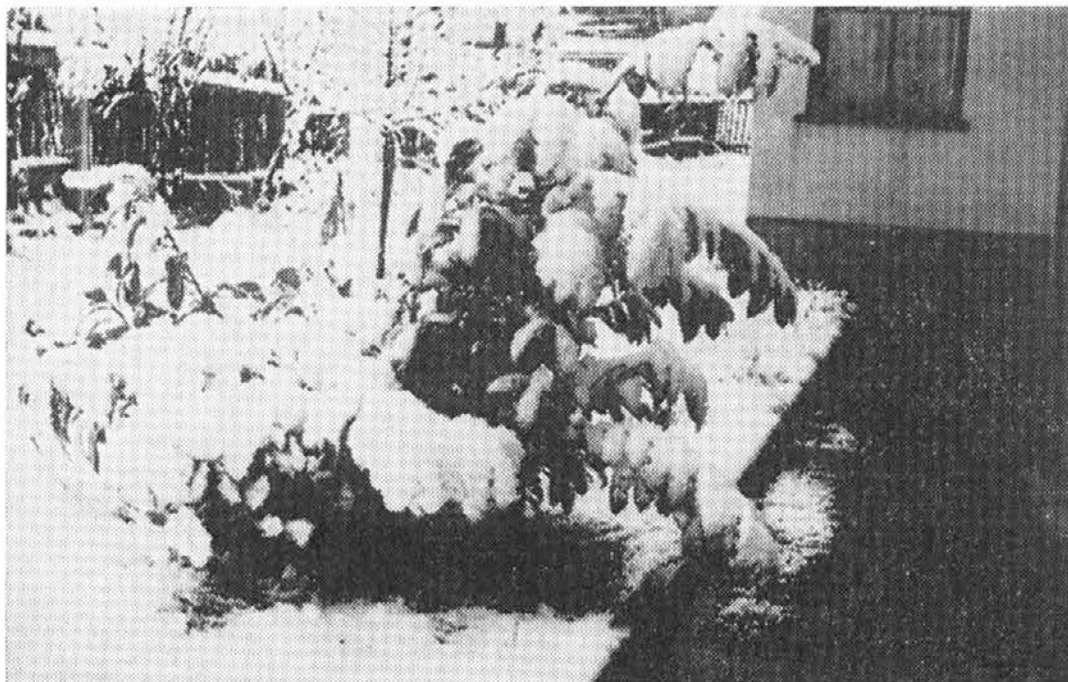
Stopil je na cesto. Začutil je kaplje na svojem licu. Bile so tako prijetno hladne, zato je stopal čisto počasi po cesti, proti velikemu bloku sredi parka.

Nič več ni premišljeval, samo vpiljal je prijetno mokroto dežja, nastavljal svoj obraz kapljam, kot bi pričakoval, da bodo mogle sprati vse težke misli, vse tiste blodne sanje, ki so bile tako različne od njegovega sedanjika.

Prav te sanje so bile krive, da je zavrnil Tatjano. Tam v njih pač ni bilo prostora za čistilko s kmetov, ki je živela s še dvema nekaj blokov navzdol ob cesti.

Okolica je imela vse tri za kurbe...

Le on pa je vedel, kako je s Tatjano. Saj si ni upal trditi, da ni kdaj tudi s kom drugim, vendar je vedel, da se vedno vrne

Prvi sneg

k njemu. Tudi ona ni našla vsega tistega, kar je iskala.

Srajca se mu je napila dežja, postala je težka.

— Kaj se pa sprehajaš po dežju, a se ti je utrgalo...

Ivan se znajde z odprtim dežnikom za njim. Pokrije ga in se mu reži v obraz.

Ivan je njegov prijatelj, zato se Jože zareži nazaj, četudi bi tisti hip raje videl, če ga ne bi bilo in bi lahko sam še naprej razpredal svoje misli.

— Paše mi, prekleto paše, reče in vzame dežnik iz Ivanovih rok in ga zapre. Ta ga pogleda, potem pa mu je všeč, to vidi Jože po tem, da ga dregne pod pazduho.

Sedaj stopata ob robu ceste. Še vedno drži zaprti dežnik v roki, čez čas ga potisne v njegove roke.

— Kam greva, se odkašlja Ivan.

— Pojma nimam, kam predlagaš?

Pogleda ga z zanimanjem, saj že ve, da ima vedno zanimive predloge. Danes se res še ne želi zabubiti v pusto sobo.

— Bi šla k meni?

Razočarano ga pogleda. Kot da je tvoja luknja kaj boljša od moje, pomisli, pa grem že raje k Tatjani...

Čakaj, pa saj ne bo hotela, zdaj že ne...

— Ja, kaj pa mozgaš, greš ali ne greš, imam še liter odlične slivovke pa nekaj bi se zmenila...

V njegovih vodenih očeh vidi nekaj, kar ga zmrazi, nekaj čudnega se razleze po njegovi notranjosti. Čisto nagonsko slutí, da je tisto nekaj bi ti povedal en sam velik drek.

— Ne, ne... čisto sem moker, se bova drugič zmenila, ne danes!

Odločno je pogledal v njegove prazne oči, ki so znale biti včasih tako neprijetne. Kaj vruga iščeš... zakaj me potrebuješ.

Pa ne da naklepaš spet kakšno svinjarijo. Ob teh mislih se spomni, kako je pred letom skoraj zaglavil, ko je v navidez čisto pošteni kupčiji nosil ukradene predmete čez mejo.

In prav Ivan mu je to predlagal.

V grlu se mu je naredil cmok. Samo odkimal je.

— Tudi prav, pa drugič... povem pa ti, Jože, da se tokrat nimaš kaj bati, vrglo pa bi lepe denarce... res lepe...

Sladke, omamne besede so se lepile na njegova ušesa.

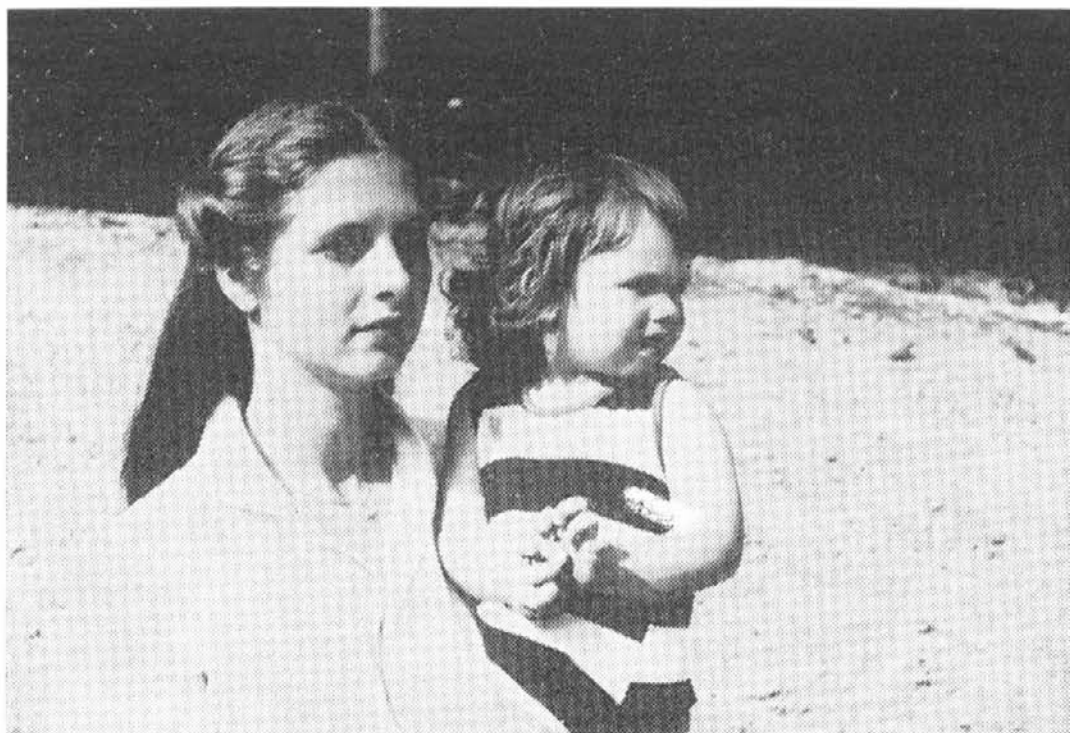
Zdaj bi ti moral zakopati pest v ta tvoj sladki gobec, potem bi moral hitro stran... Toda, že ko to premišljuje, ve, da tega ne bo storil. Tako malo je ljudi, ki mu včasih rečejo toplo besedo. In Ivan je eden teh redkih, četudi nikoli ni vedel, ali je to njegovo prijateljstvo resnično.

Prav zaradi tega je včasih tako nerad vzal denar od njega in si je prizadeval, da mu ga je vrnil takoj, ko je mogel. Tudi sedaj sem mu dolžan pol milijona...

Ob tem ga je bolno spreletelo. Spomnil se je noči, ko je zaigral pri kartah skoraj vso plačo... in vedno tedaj, ko bi ga bilo najmanj treba, je bil ob njem Ivan s svojim denarjem.

— Greš?

A vidiš, kako omahujem, ti vse vidiš, si misli Jože in se še enkrat skuša zagledati v njegove oči, kot da bi v njih iskal, ali

Čestitke za dan žena

misli iskreno. V teh očeh pa ne vidi ničesar.

— Ne, res ne morem... glavo imam prekleto težko in če verjameš ali ne, najrajši bi se malo naspal, saj veš, zjutraj je ših... se opravičuje in že drži za kljuko na vratih.

— Tudi prav... veš pa, kje me najdeš, ko prideš, se bova zmenila, velja. Ivan žlobudra s svojim medenastim glasom in odpira dežnik, čeprav je že čisto moker.

— Ja, velja in nikar toliko ne mencaj... te že poznam, madona, veš, da te poznam, nič kaj pametnega ne pogruntaj, kadar imaš tak glas in kadar tako mencaš. Spet bi nekaj zakuhal, spet neko svinjarijo. Kar tiho bodi, sva prijatelja, ampak za take in podobne svinjarije si najdi drugega, mene pa pusti.

A ti misliš, da če sem dolžan pol milijona, da bom...

— Utihni, takoj utihni... saj sploh ne veš, za kaj gre.

A sem ti prijatelj ali ti pa nisem, to mi zdaj izkozlaj.

Hudiča, zdaj ima pa čisto drugačen glas. Končno, poznavajo se, prešine Jožeta od temena do pete, spet ne more drugega, kakor da glasno prizna.

— Ja, sva, sva prijatelja, zato te tudi ne kresnem po njuški, zato te zdaj poslušam, čeprav mi gredo mravljinici po hrbtu, kadar se me dotakne tvoj medeni glas.

Bolje je zate, da mi ne omenjaš več teh stvari, lahko bi, veš, pozabil na to, da sva prijatelja.

Sam nase je ponosen, da je spravil skupaj tak govor.

Opazuje njegovi roki, ki se oklepata dežnika, nogi, ki še vedno mencaata na mestu in slutí, da se v tej okrogli, s kodrastimi lasmi pokriti glavi pletejo najrazličnejše misli, ki jih on, Jože, ne more razbrati. Tudi zaradi tega ga jezi. Da mu tak debelušen švercer, ki bi ga položil z enim zamahom, da mu tak soli pamet.

Pa naj je prijatelj, ali pa ne, njemu že ne bo solil pameti.

— Ma ja nisi jezen, a si, povej. Sem ti rekel kaj narobe, sem te res užalil? Tak si, da te skoraj ne spoznam več, reče Ivan. Prvič začuti, da misli iskreno.

— Me je ena kurba zajebala, zamomlja Jože.

— A Tatjana?

— Ona ni kurba, ti trotl zarukani, kolikokrat ti bom še to moral reči, izgini!

Obrne se, ne da bi ga še enkrat pogledal.

Tatjane ni. Le to je bil sposoben dojeti v teh desetih minutah, odkar je potrkal na razmajana vrata v bloku številka 8.

Sedi za mizo, pred njim je kozarec žganja, ob steni, na razmetani postelji pa leži nemarno razgaljena Silva in ga s pomilovanjem gleda, kakor da bi hotela reči: Zbrisala ti jo je, zato sem pa jaz tu. Prav te besede vidi v njenem izzivalno položenem telesu, prav to ga vabi izpod kratkega krila, ki je kakor slučajno zlezlo čisto nekam gor in se izpod njega vidi celo rob nečesa, kar naj bi bile hlačke.

Vendar je za kaj takega premalo pijan.

— Pa je vendar kaj rekla, preden je šla, je karkoli naročila, skušaj se spomniti... govori hitro, ker se mu mudi, obsedlo ga je do zadnjega vlakna, da jo mora najti.

Ona pa ga samo gleda, v kotičku ust se ji nabira smeh in nič ne skriva, kako uživa, ker ji je pokazal, kako je zaskrbljen.

— Kaj sta pa imela, zakaj te pa tako skrbi, kam je šla, saj se bo vrnila, še vedno se je.

Silva si prižge cigareto in si potegne stol, na katerem ima pepelnik, bliže k postelji, potem puhne dim, dva v zrak in se zopet zagleda vanj. Njen sluzasti pogled drsi po njem, da se počuti prav nemarno nerodno. Nič ne skriva, da ga požira z očmi, da si ga želi dobiti med svoja stegna, ker bi potem bil ta pusti popoldan vsaj za silo znosen.

Še vedno ne verjame, da bi se Jože moges upirati belini njenih razkritih stegen.

Prasica, spreleti Jožeta, četudi nima nič proti njej. Le sedaj ga moti, sedaj pre-

mišlja o Tatjani, sedaj, ko je ni, je nenadoma začutil v sebi čudno, nerazumljivo praznino. Vse mogoče je že pomislil, le tega, da bi bil v Tatjano zaljubljen, le tega si še ni upal priznati.

Le kam je šla?

Kam neki je mogla iti, ali je resnično vzela njegove besede tako za hudo.

— Pusti to, jaz sem te nekaj vprašal in daj si dopovedati, da tu sprašujem jaz in ne ti!

V tej nizki sobi deluje njegova visoka postava nekam nestvarno.

Silva se rahlo zgane, z obraza ji počasi leze smehljaj, roka seže h krilu in ga vleče proti kolenom.

— Ti, v naši sobi pa ne boš vpil, sikne nenadoma proti njemu, da je prvi hip čisto zmeden. Vpil si, reče, sem vpil... le vprašal sem jo, to kuzlo, ona pa...

Ej, Silva, lahko te je še enkrat toliko, meni, meni ne boš govorila, kar se ti bo zljubilo.

Samo gleda jo in premišlja. V njem se nabira neka čudna jeza, in že ve, da bo naredil neumnost, če bo ostal le še za hip. Vendar ostane, ker hoče vedeti, kam je šla Tatjana in ker ve, da ona to ve, to vidi v njenih očeh.

Vidi pa tudi, da mu tega ne misli povedati, ker je zavrnil njena potna stegna, ker se je zadržal nanjo, namesto da bi se slinil ob njenih nogah in bi oba začutila, kako ga lahko vodi kakor lutko po svojem telesu.

— Povej, kje je, samo to hočem vedeti, nič več, saj razumeš, govori mirno in stopi korak proti njej, čeprav ni nameraval.

Ona ga samo gleda.

Ne boš si upal, ne, ne boš si upal, govori njen pogled, ki ga zadira v njegove oči.

Nekaj je na tem pogledu, da obstane rahlo nagnjen naprej, kot bik, preden napade.

— Povej, zadnjič te vprašam!

Še preden pove do konca, ve, da ne bo govorila, skuša se obvladati. Stane ga precej napora, da vzravna svoje telo in pomiri svoje potne, tresoče roke, ki bi s takšnim veseljem padle na njen obraz. Oba molčita in se gledata.

Ona za spoznanje izzivalneje.

Je že začutila, da si ne bom mazal rok na njenem licu, sedaj je najbolje, da grem.

Kljub temu pa le še vztraja, včasih niti sam ne ve, zakaj bolj ne uboga svojih notranjih nagibov, ki mu vendar ne svetujejo neumno. Morda prav zaradi tega, ker bi hotel, da bi se vendarle že enkrat lahko postavil na lastne noge.

— Kaj buljiš vame?

— A bi res rad vedel? reče Silva nenadoma s čisto spremenjenim glasom. V njem ni več tiste trme in kljubovalnosti, pred katero se je moral umakniti.

Kdo bi poznal ženske, ga spreleti, prej mi ne bi povedala, pa če bi mlatil po njej kot po vreči, zdaj pa mi bo... mi bo, če bom pameten. Reče pa kar se da zbrano.

— Saj veš, Silva, da bi rad. Moram jo dobiti, še danes.

Usede se nazaj na stol. Tudi ona zavzame svojo pozo na postelji.

— Veš, da ima Tatjana danes rojstni dan, reče nenadoma Silva.

Rojstni dan ima, in ko je šla k tebi, je bila tako srečna, ne vem, zakaj... vem pa, da je nekaj pričakovala.

Pri šanku

Ko se je potem vrnila čisto mokra, je bila videti strašna. Nič ni govorila in če ne bi bilo dežja, vem, da bi imela lica prav tako mokra, in to od solz. Sploh razumeš, da je jokala. Prvič, odkar jo poznam.

Vdihnili je in videti je bilo, da se je zamislila. Tako sta ostala nekaj dolgih trenutkov.

Jože se je zagledal nekam skozi okno v prihajajoči mrak, kakor da bi tam zunaj lahko našel odgovor na svoja vprašanja...

Rojstni dan ima, saj res, štiriindvajseti julij je danes, lani sva bila na koči. Le kako sem lahko pozabil. Je bila zaradi tega tako, tako drugačna?

In jaz sem pil, pil in sem mislil samo na to, kako jo bom spravil gor v svojo sobo in jo bom...

— A veš, da sem pozabil, jebenti pa vse skupaj. Pozabil sem. Lokal sem ga kot za stavo, še zdaj imam težko glavo, ona pa je pričakovala lepo besedo.

— Ne boš se zdaj zlival tu pred mano, kar si ga zasral, si ga in zdaj se ne da pomagati veliko.

— Povej mi, kje je, potem bom že naredil, da bo vse tako, kot mora biti.

— Bi ti povedala, a veš, da bi ti povedala, vendar ne vem, da ti ne bo všeč. Sicer pa, zaradi tega si ni šla rezat žil, to si lahko brez skrbi. Vrnila se bo in potem ji boš povedal vse, kar ti leži na duši.

— Hočem jo videti sedaj, ti, ne zajebavaj me.

Ona se dvigne s postelje in sede, tako da ima glavo naslonjeno nazaj na steno in potem, ko se prepriča, da ga vidi čisto jasno, reče:

— Kam pa naj bi šla, tebe je odpisala, že res, da so bile pri tem tudi solzne, toda ko je odhajala, madona, ko je odhajala, je točno vedela, da te ne bo več pogledala. Mi je naročila, veš, da če bi jo iskal, da ti ne smem povedati, pa ti bom vseeno, ker slutim, da je to tudi hotela. Z drugim je šla, misliš, da znaš samo ti porivati.

Saj sem nekaj takega slutil, je zarezal Jožeta skozi glavo, da jo je sklonil in skušal biti kar najbolj miren. Samo, da ne bo videla, kako mi kri udarja v glavo, samo,

da ne bo videla, kako se mi tresejo roke. Zelo miren moram biti, samo miren.

— Vidiš, pa ni bilo tako težko, da si mi povedala. Ona ima kar prav, baraba sem in neresen...

Pograbil je poln kozarec žganja, ki se ga do sedaj ni niti dotaknil, in ga v enem požirku izpil. Pekoča tekočina se je razlezla po grlu in mu za trenutek umirila vrelo kri, ki je razbijala v sencih.

Hitro je vstal in z roko zamahnil proti njej, kar naj bi pomenilo, da odhaja.

Zdrvel je po stopnicah in se ustavil šele pri vhodnih vratih.

Kam? Kam? mu je ključalo v možganih in njegove velike, dolge roke so se čudno vile ter iskale, kje bi udarile.

Z vso silo je butnil v vrata, ki so se treskoma odprla.

Zunaj je bil pozen popoldan.

Zakoračil je po cesti, ne da bi prav vedel, kam ga bodo ponesli njegovi dolgi, nemirni koraki.

Dostikrat je že tako bežal sam pred seboj in ni imel nobenega cilja, nobenega smisla...

Žganje ga je še vedno peklo po grlu.

Še sam ne ve, kdaj se znajde v zanikrni gostilni ob cesti, sedi za mizo in iz daljave sliši svoj glas, ki naročuje vinjak.

Pekoča tekočina mu za hip zbistri razum, gleda v pijančka, ki si obupno prizadeva, da bi mu nekaj dopovedal.

Jože ga jezno odrine: Prekleti dan, preklet ti, prekleti vsi!

Glas mu je visok in tako čudno tuj, kakor da sploh ne bi bil njegov in najbrž tisti hip tudi ni.

Samo pije, koliko kozarcev že. Pa še vedno lahko misli in še vedno se mu ni na oči vlegla tista omamna koprena, ki bi mu lahko izbrisala iz glave vse te preklete misli, ki se ne dajo utopiti.

Počasi vendarle tone, še se včasih pred njega postavi Tatjana in mu skuša dopovedati, da ne pomaga, če pije.

Potem pa že zopet vidi, kako se po njenem telesu plazijo tuje roke in potem mora zopet piti, mora, ker teh rok ne more drugače odstraniti, ne more...

Omahne s stola in se zvali pod mizo. Vendar tega ne čuti več. Ne vidi, kako ga nekaj rok vleče po gostilni, kako se mu režijo, kako ga zavlečejo ven na dvorišče in ga pristonijo na staro jablano, ki je doživela že nič koliko takih prizorov, zato se niti ne vznemiri, ampak molče prenaša glasno sopenje in vdihava vonj po popitem alkoholu, le tega ne more razumeti, zakaj se na njegovih ustnicah pojavlja smehljaj, saj drevo ne razume sanj.

Ustavil ga je možiček z nemarno poraščenim obrazom, majhnimi sivimi očmi, ki so izpod potnih las nemirno begale po njem.

— Kam le, ven, na zrak... na kozlanje mi gre... mu skuša dopovedati Jože in skuša priti mimo njega.

— Grem še jaz, reče ta in že je pred njim. Njegove suhe noge se spotikajo med razmetanimi kosi, med prahom, roke mu opletajo okrog pasu, umazana črna bandura na njem visi kakor na strašilu sredi koruze.

Ubogi hudič, da sem ti moral pomagati... zdaj se te pa ne bom znebil, mozga Jože in gleda v plesočo postavo, kako poskakuje pred njim. Nekoč, ko so ga fantje pri malici le preveč dražili, se je zavzel za njega, ker ni mogel prenesti, da bi se komurkoli godila krivica... Od tedaj se ga je Glista, kakor so poimenovali možička, držal, kadar je mogel. Ob njegovih mišicah in širokih ramenih se je počutil bolj varnega, in resnično so ga fantje puščali pri miru. Zato pa je moral toliko več opazk prenesti Jože, ki mu je kmalu postalo žal, da se je sploh vmešal.

Ta trenutek pa... četudi bi bil rad sam, je vendarle potreboval nekoga. Glista sicer ni bil tisto, kar je potreboval, a kaj, ko ni mogel izbirati.

Prišla sta skozi vrata, se izmuznila med naloženimi skladovnicami jeklenih cevi in se zleknila na travo ob steni hale.

Tu je bila senca, s ceste se ni videlo.

Skrit kotiček, kjer si je lahko ukradel nekaj trenutkov počitka. Zleknil se je po travi in zaprl oči.

— Te daje, vidim, da si čisto zelen v obraz. Saj sem ga jaz tudi imel, ne vprašaj, smo ga požrli najmanj pet litrov, kaj pet, najmanj osem ga je bilo.

Glista je žlobudral s svojim piskajočim glasom in skušal biti kar najbolj tiho, četudi je bilo le malo verjetno, da bi ju lahko kdo slišal.

Končno pa, kaj jima morejo.

Jože je imel čisto prazno glavo. Spanec se je lepil na njegove oči, v prsih ga je nekaj peklo in ob tem je začutil bolečino, ki se je naselila v želodcu, vendar je vedel, da ne bo mogel bruhati. Ta bolečina je bila drugačna.

Bolj živa, bolj trdovratna.

— Sem še snočnji, o veš, da sploh nisem legel, zbudil sem se naslonjen na jablano pri Mačku, reče Jože, ker nekaj mora povedati, nekaj mora govoriti, potem vsaj za hip pozabi, kako ga stiska po želodcu.

Vse naokrog je bil hrup.

Nad glavami je drdral po svojih tirnicah žerjav in kolesa so presunljivo cvilila, ko so se ustavljala. Spodaj se je iz kupov še neočiščenih odlitkov kadil rjavkast, zadušljiv dim, ki se je lepil v nosnice in s sladkobnim vonjem silil na bruhanje.

Zamišljenost

Zrak, kolikor ga je sploh bilo, je migotal in sredi te meglice, svetlečih bliskov, šopov isker in kupov jeklenih odlitkov najrazličnejših oblik so se kakor duhovi premikali ljudje.

Oklepal se je svoje rafame. Brusna plošča se je leno premikala po gredici, šopi isker niso bili tako dolgi kakor običajno in tudi roke niso imele moči, da bi se lahko resnično spopadle z jekleno pošastjo, ki jo je držal v rokah.

Na čelu pa so se mu kljub temu nabirale potne kaplje, v nogah je čutil slabost in sililo ga je na bruhanje.

Ozrl se je naokrog.

Hala je hrumela. Četudi ni bila ne vem kako dolga, ni mogel videti do konca, tja, kjer se je skozi odprta vrata usipalo sonce. Le slutil ga je.

Vsi so bili zatopljeni v delo.

Spustil je rafamo iz rok, da je plošča udarila ob tla in se je dvignil oblak prahu.

— Hudič zarukani, a jo boš pobral... je zatulil njegov levi sosed in odskočil iz oblaka prahu, ki ga je dvigovala brusna plošča. Njegov glas je bilo komaj razločiti. Le po zariplem obrazu in žilah, ki so mu izskočile na vratu, je Jože lahko sklepal, da se dere, kolikor mu dopuščajo pljuča. Stegnil je roko, ujel jekleni ročaj ter dvignil ploščo s tal in jo priklenil na verigo, ki je visela z ročnega žerjava, s katerim si je prenašal gredice na kozo, kjer jo je potem obdeloval.

Ni se mu zdelo vredno, da bi se opravičil.

Z enim samim gibom je snel kapo in očala in jih nemarno odvrigel na kup že očiščenih gredic.

Še enkrat je s pogledom skušal prodreti proti izhodu...

Ko mu ni uspelo, je počasi po debelem sloju prahu med kupi odšel proti širokemu svetlemu okviru, ki je postajal vedno večji.

— Kam?

Odpre oči in se zagleda v košček neba nad seboj.

Tišina.

Dolga. — Te nekaj grize, vidim, ni to samo od krokanja, skuša biti preroški Glista. V njegovem glasu začuti kanček sočutja.

Le kako si to mogel videti, se zamisli Jože in pogleda v njegove žive, nemirne oči, ki tudi ta hip ne mirujejo, ampak se sprehajajo po njem ter nekaj iščejo.

V tem pogledu ni zlobe.

Resnično mu je zame, spreleti Jožeta.

— Me grize, res me, a se mi to vidi, pa ne, da se mi to vidi... utihne in se ugrizne v jezik. Le kaj mi je, pomisli, moral bi vendar biti tiho, le kako mi lahko pomaga tak palček.

No, če mi pomagati ne more, ne more mi potem tudi škodovati, jaz pa moram komu povedati...

— Vidi se pa res, vidi... a bodi brez skrbi, drug tega ne bi opazil, jaz, vidiš,

znam videti tudi takšne reči. Vsi pravijo, da sem neumen, slabič, vsi... no, ti mi tega že še nisi rekel, mislil si pa tudi tako, tudi to, vidiš, vidim. Sem ti pa vseeno hvaležen, rekel mi pa le nisi. Zato mi kar lepo zaupaj.

— Ze tako vem, da gre za žensko...

Samo poslušaj ga in se čudi, česa podobnega ne bi pričakoval, od njega že ne.

Dvigne se na komolce, utrga travno bilko in jo začne počasi grickati. Potem pa začne pripovedovati.

O tem, kako je divjala nevihta, kako je prišla Tatjana, kako je bilo potem, kako se je končalo.

Minilo je kar precej časa.

Ze zopet je bila tišina.

Na drugi strani so po cesti ropotali viličarji, slišala so se kovaška kladiva.

Zelezarna je hrumela, rezki zvoki so se mešali med seboj in ustvarjali vtis velikankega čebelnjaka.

Izpljunil je prežvečeno travo. Bilo mu je malo laže, s pogledom je ošinil uro na roki in utrujeno pomislil, da bi bil sedaj že zadnji čas, da bi se spravil nazaj za rafamo, ker bo drugače imel prekletost slabšit, ki ga bo moral potem čez teden zapolniti. Včasih se je to dalo, včasih ne, pa je bil potem petnajstega ves napet, ker je končna številka v plačilni kuverti pokazala manj, kot bi lahko.

— Kaj boš naredil? Glista se je pomaknil bliže.

— Kaj pa naj naredim?

— Da se, veš, da se narediti mnogo. Lahko jo pozabiš, saj do včeraj tako nisi mislil resno z njo.

No, vidim, da je to najslabše, zapiknil si si v glavo, da jo moraš imeti, četudi boš morda potem mislil drugače.

Babnica je, kot so vse druge, zdaj je užaljena, že jutri ti bo jedla z roke.

— Ona že ne...

— Zakaj pa ne, saj ni drugačna, to se ti samo zdi. Le mene poslušaj, kupi ji nekaj, nekaj, kar si, recimo, že dolgo želi, prideni en usran šokep rož, si nadeni sporkorniški ksiht, potem pa potrka pri njej pa boš takoj videl, kako se ji bodo raztegnile ustnice in če boš pri tem še zažrgolel kaj takega, kar je rada slišala, stavim celo plačo, da se ti bo vrgla okrog vratu in potem se je ne boš iznebil nikdar več.

— Res misliš, da bi...

— Jasno da, samo ne klej me čez leta, ko se boš na mrtvo skregal z njo, da sem ti jaz kriv.

Jaz ti to le povem, prijateljsko povem.

Nekaj takega ona tudi pričakuje od tebe. No, lahko se motim, a moj nos mi pravi, da imam prav.

Ob tem se je Jože zamislil, globoko zamislil.

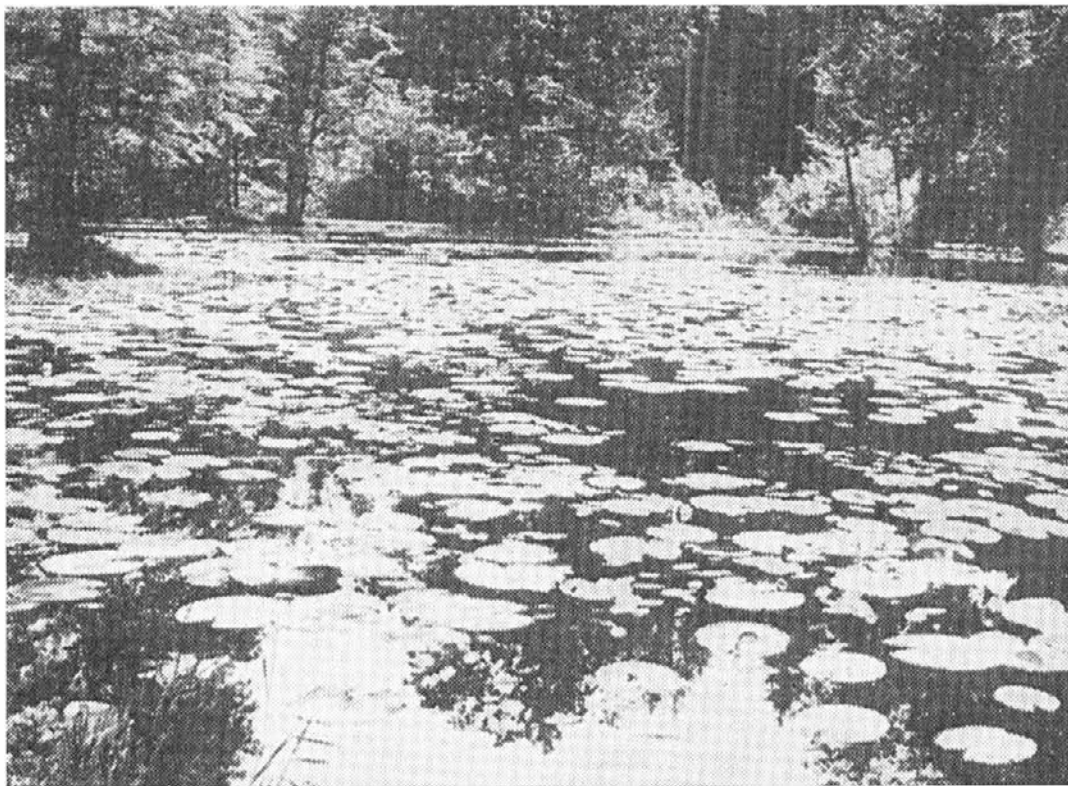
Ze tretjič je zavladała tišina.

Pa ne dolgo.

— A tu sta, jebenti, je mojster ves na luftu, ker sta jo zbrisala, sem si rekel, tu sta, in res sta tu... sem si rekel, ju moram posvariti da ne bo še večji hudič...

Umazana glava se je stegnila na dolgem suhem vratu čez kup cevi in skozi redke zobe so se kotalile besede, ki so bile tako odveč.

— A naju res išče, je takoj pokonci Glista in si hiti otresati delovno obleko, ki je

Arboretum Volčji potok — čudovito negovana narava in okolica. Številni ribniki in pestra drevesa dajo pokrajini svojstven pečat

tako umazana, da se le še na nekaterih mestih vidi prvotna modra barva.

Jože se ne gane.

— A boš ti kar ostal, je zaskrbljen Glista.

— Tebe še posebno išče, drugi teden morajo biti gredice v mehanični, in prav vsi trije ste danes leni, kakor da bi se dogovorili, laja glas iz kupa.

— Tiho bodi, se zadere Jože nad njim. Kar pojdi, jaz se ga ne bojim, reče potem proti Glisti.

Temu ni potrebno dvakrat povedati, neverjetno hitro izgine, nekaj časa ju še sliši, kako hitita proti vratom.

Sedaj je sam.

Kupi ji kaj takega, kar si že dolgo želi... je rekel Glista.

Tistile uhani bi se mi najbrž lepo podali...

Saj, madona, stanejo skoraj pol milijona...

Ja, dragi so...

Je to rekla, ja, najbrž je to res rekla.

Leži in grizlja že drugo bilko.

Pol milijona, jaz pa danes, ko je šele petindvajseti, nimam več kot dvesto jurjev, in to do konca meseca, pa Ivanu sem dolžan... Ivanu.

...res lepi denarci bi se dobili!!

In že je mislil samo na to. Začutil je, kako veliko moč ima beseda denar, denar...

In Tatjana bo zopet kakor nekoč...

— A si tu... a sploh veš, da te že dve uri iščem.

— Ne se dreti, naveličano reče Jože in pogleda navzgor, čeprav ve, koga bo videl. Široko razkoračen se je pred njega postavil mojster in njegova štrleča brada je tokrat še za spoznanje nagnjena naprej.

— To pot te bom dal na disciplinsko, jebenti, da te bom dal, jaz se lahko raztrgam, pa ob takih barabah ne bom spravil gredic do konca tedna v mehanično, a jih boš potem ti šel poslušat k ravnatelju,

a ti misliš, da njega briga, da imam opraviti s samimi pijanci...

Jože se dvigne, in četudi je mojster velik, se z njim ne more primerjati.

— Ja, ja, je že v redu...

— Ne, ni... in nehaj se mi režati, ti, ti...

— No, no, pomirite se, hudiča, saj ste čisto rdeči tja v fris.

Nalašč se mu smeji, čisto vseeno mu je. Kaj pa mu more? Da bi ga dal na disciplinsko — prej bi se dvakrat usral v svoje gate. Z roko ga je odrinil in, kakor da ga sploh ni, odšel proti vratom v halo.

— Dal te bom na disciplinsko, jebenti, da te bom dal, boš potem videl hudiča, take barabe dobim, kjer hočem...

Prilepil se mu je na pete in se ga ne iznebi. Prerivata se skozi prah in kupe, žerjav cvili, iskre se usipljejo, hrumi in buči, da ga komaj čuje.

Še vedno pa je z njim, tečen kakor obad.

— Marš stran od mene, še en korak, pa ti zakopljem tako, da se do dveh ne boš zlizal, zavpije Jože in se hitro obrne.

Skoraj zaleti se v njega, usta se mu odpirajo kot ribi na suhem, na čelu se mu nabirajo potne kaplje.

Nekaj hoče povedati.

Zapiči mu pogled v oči, le še hip omahuje, potem se hitro obrne, nekaj zakolne in se izgubi v prahu.

— Moral sem mu povedati, kje si, oprosti, se dere Glista ob njem.

— Nič, nič, kriči Jože.

Zopet je tu ob svoji Berti. Zahrumi se, strese in v steno se vsujejo svetleče nitke.

Jeklo se upira, majhne razpokice se skrivajo, vendar njegovemu očesu ne morejo uiti.

Čuti moč, ki jo je načrpal iz zemlje.

Čuti moč in misli na Ivana.

Še kako ve, da ne bi smel, toda, kdo mu bo to zabranil, kadar je vprašanje Tatjane.

Čas potem mineva neverjetno hitro.

Pol dve, hrumenje po hali počasi utiha, le še tu in tam je slišati, kako udari jeklo ob jeklo in žerjav prazen divja proti koncu hale, kjer je lestev.

Pospravi svoje stvari, zaklene omaro.

— Zdravo, Ivan, kako se imaš, reče Jože, ko vstopi v njegovo sobo, ne da bi potrkal, ker je že od zunaj slišal, kako iz radijskega sprejemnika buči narodna glasba.

Ivan se presenečeno obrne, potem njegov obraz spreleti eden tistih nasmehov, ki ne povedo ničesar.

Z roko seže k radiu in ga ugasne.

— Saj sem vedel, da boš prišel, madona, sem vedel, sem si rekel, da bi šel sam, pa mi je nekaj reklo, počakaj, ga boš videl, da bo prišel in vidiš, da se nisem zmotil. Nos, moj dragi, nos...

Ze zopet ta medenast glas...

Nos, madona, vsi imate nos za nekatere stvari, jaz pa se že ne morem pohvaliti, da bi imel nos. Te misli kar same za hip zavzamejo Jožetovo glavo.

— Saj nisem prišel zaradi tega, skuša lagati Jože.

Ivan se samo reži in mu kaže stol, kamor naj sede. In že mu nataka kozarec črnega vina.

Četudi se nekaj v njem z vso silo brani pijače, se ji vendarle ne more upreti. Ko potegne dvakrat, je že vse dobro, rahel drget, ki ga je spremljal vso pot, se porazgubi kakor jutranja meglica.

Z očmi se sprehodi po Ivanovi sobi. Tu je kaj videti. Sredi nereda nekatere stvari naravnost izstopajo. Najnovejši televizor v kotu, gramofon... in celo nekaj knjig na vrhu omare, ki so se po ne vem kakšnem čudežu znašle tukaj.

V odprti omari je hranil Ivan pravo bogastva steklenic in Jože se sploh ni mogel odtrgati od njih. Kakšne etikete vse so to bile...

— Gledaš moje največje bogastvo? ga zmoti Ivan in stopi k omari.

— A vidiš tu... pravi škotski viski pa albanski konjak, najboljša francoska vina iz Bretanije, da o naših pijačah niti ne govorim.

— Kje dobiš vse te steklenice, reče Jože, ker kar slutiti, da Ivan pričakuje njegovo vprašanje, obenem pa skuša biti kar se da naraven, da ne bi takoj začela s pogovorom, ki se ga je vseskozi bal.

— Za to moraš imeti pa zveze. Teh sedemdeset steklenic je priromalo k meni po kaj čudnih poteh, največ jih staknem od šoferjev, ki prevažajo robo za železarno, nekaj malega jih pa tudi sam nakupim.

— Se ti ne zdi, da se ti bo omara zrušila od takšne teže?

Morda Ivan zasluži, da te vrste pogovor ne vodi tja, kamor bi moral, zato kar presliži njegovo vprašanje, zapre omaro in se s svojim značilnim smehljanjem, ki mu prida še nekaj nestrpnosti, usede na drugi konec mize in naliže nov kozarec, tokrat natoči tudi sebi.

Jože gleda, kako se debeli, gladki prsti spretno ovijejo kozarca ter ve, da je prišel trenutek, ko bo moral priznati, da je prišel zaradi njegovega povabila.

Zaradi tega se odloči, da bo takoj skušal izvedeti.

— Si rekel, da imaš delo zame. Ali ga še imaš?

Srkne nekaj vina, da skrije rahlo vznemirjenost, ki se ga poloti vedno, kadar ima opraviti z nevarnimi stvarmi, in to bo že nevarna stvar, to ve, četudi še ni izvedel ničesar.

— Imam, še ga imam...

— In...

— Kaj in...

— Kaj je to delo, mora na dan z besedo Jože.

Ne upa si pogledati proti Ivanu, ta pa, kakor da čaka ravno to.

Zato nekaj časa oba molčita.

Potem se Ivan le odloči.

— Če si pripravljen nekaj malega tvegati...

— Saj sem vedel, vskoči Jože in kakor da skuša vstati.

Ivan ga samo gleda, nič ne reče, saj vendar dobro ve, da ne bo odšel.

Ko se Jože zopet usede, spreleti njegov obraz zaničljiv nasmeh. Tisti hip zasovraži Jože sam sebe, zasovraži tako, da mu trpek smehljal spreleti obraz.

— Rekel sem, če si pripravljen nekaj malega tvegati, pravim, nekaj malega tvegati, potem bo, kakor sem rekel. In nikar, te prosim, več ne vstajaj, prišel si zaradi tega, da nekaj zaslužiš — ali ne, torej jaz tudi ne bom ovinkaril.

Moj prijatelj, kdo je, zate ni važno, zato o njem ne bova govorila, vidiš, ta prijatelj ima malo obrt.

Odprl jo je šele pred kratkim in ima nekaj težav.

Iz teh težav ga lahko rešiva midva. Za svoje delo potrebuje nekaj medenine, bakra.

Kaj je to zate, ki delaš v železarni. Prav dobro vem, kako slabo je zavarovano skladišče teh kovin.

Ivan je umolknil in srknil nekaj vina, ves čas pa ni spustil pogleda z Jožeta.

Gleda me, kakor da bi hotel vse prebrati z mojega obraza, madona, a je res vse zapisano na njem. Nemirno se je presedel.

Nekaj podobnega je pričakoval. zdaj ko je izvedel, se mu je naredila v grlu grda kepa, ki ni hotela nikamor.

Spomnil se je, koliko najrazličnejšega materiala je šlo iz železarne, kako so včasih odkrili skupine, ki so se ukvarjale z vsem mogočim... vse se mu je vrtelo v glavi kakor slabo zmontiran film.

Že se je videl, kako nosi medeninaste plošče, ki so bile tako lepo zložene za mrežo, ki bi jo lahko prerezal z navadnimi škarjami za jeklo. Pa različni profili. Kako jih tudi ne bi videl, vsak dan je šel mimo, vsak dan in nikoli ni pomislil...

Kradem naj... kradem v svoji fabriki, a je vse to res potrebno.

In ko da bi iskal potrditev svojih besed, se je spomnil na Tatjano in potem ni bilo misliti, da bi zmagala njegova vest.

Prav zaradi tega je pokimal.

— Že veš, kako se bo to dalo izvesti? je tiho rekel Ivan.

— Skoraj, da bi vedel, le to, kako boš spravil vso robo ven, le to mi ni jasno.

— Z avtom, tovornjakom..., ki bo parkiran blizu skladišča in ponoči, uredil si boš, da boš delal ponoči, boš enostavno znosil robo v avto, ostalo je moja skrb. Enostavno, ali ne?

Ozke dilce imajo vedno več privržencev

Ivan pravi: ZELO ENOSTAVNO, njemu pa se v glavi vrti od tega enostavnega in z grozo spoznava, kako ne bo mogel več nazaj, kako je sedaj do vratu v zadevi in da ga iz nje ne reši nihče več. Prav zaradi tega ga hudičevo jezi, ker se mu nekje znotraj, zadaj za možgani oglašča še nekaj, kar mu vztrajno kaplja v že izdelano zavest in tisto je, da je še ogromno nevarnosti in da vse skupaj sploh ni TAKO ENOSTAVNO.

Samo tega zdaj ne more povedati Ivanu, njemu najmanj... Če bi to naredil, potem bi na njegovem obrazu lahko prebral eno samo veliko stvar, pred katero pa je bežal, odkar se je prvič spomnil. da sploh obstaja in to je bila njegova vražja hvala, kako je vedno in povsod pogumen, kako se on pač ničesar, res ničesar ne boji. Le kako bi mogel njemu dopovedati, da to ni strah, le kako, ko pa bi še sam ne verjel tega.

Zdaj je pač bilo, kar je moralo biti in če pravi ta skodrana glava, da je to enostavno, potem mu je pač verjeti, ker kam pa bi prišel, če ne bi verjel, tedaj bi pač lahko zasral vse skupaj in potem zadnje pričakovanje o Tatjani in njenih zlatih uhanih, potem pač ne bi bilo njenih toplih stegen, ki bi se ovijale okrog njega...

— Samo pazi, jemlji res samo najboljšo robo, nič plehovja, nič odpadkov, samo najboljšo robo, razumeš... in še nekaj, nikar ne pozabi na tiste elektromotorje, ki so tako lepo zloženi tam... tiste bova prodala midva.

Razumeš, midva, drugače se nama ne splača.

Samo poslušaj, kako mu njegove besede počasi prodirajo skozi možgane.

— A bom zmogel sam? ima pomisleke.

— Boš, moraš sam, razumeš, moraš... imaš celo noč pred sabo, in to boš zmogel. Desetkrat boš pa ja zmogel tistih nekaj metrov. Skozi halo in potem do vogala, to je čez petdeset metrov, in če vsakič neseš petdeset kil, več ne bo šlo, potem je to pol tone. Prevečkrat!!!

— Ne bo šlo, boš videl, ne bo šlo... desetkrat sem ter tja in v sosednji hali ponoči delajo, naj se mi zmuzne en sam profil, bo zaropotalo, da bodo vsi pokonci.

Bi šlo, če bi bil avto bliže. Čakaj?

Mislím, kaj bi bilo, če bi bil avto pod oknom. Ko sem enkrat notri, potem bi odprl okno in... ja, mislim, da bi tedaj šlo mnogo hitreje.

Ivan ga je gledal, najbrž je tudi on gruntal, kako bi vse skupaj šlo. Nič ne reče.

— Dobro, bom zrihtal, da bo avto pod oknom, tretje okno od vogala, ali ne? reče in počasi srkne pijačo.

— Tretje, reče Jože in tudi on v dolgih požirkih izprazni kozarec. Kaj če bo kdo vprašal, zakaj je avto ravno tam? Premišljuje, a molči.

On prav gotovo ne premišljuje o tem, njega to ne briga, svojo tolsto rit bo imel varno spravljeno v svoji postelji, jaz bom pa delal, da bo teklo po meni.

Bi ga vprašal za denar, ga rajši ne bom, si bo mislil, da nimam. To, da nimam, najbrž že tako ve, saj bi drugače sploh ne hotel.

Da delam zaradi Tatjane, pa sploh ne sme zvedeti.

Tišina.

Skozi okno lije sonce svoje tople žarke, čutiti je prijetno toploto, vino je pa tako prijetno hladno in tako omamno.

Le kdaj mi je utegnil natočiti kozarec in zamenjati steklenico?

— Kdaj? se zdrami Ivan.

— Kaj kdaj, je presenečen Jože, ki čisto pozabi...

— Ja, kaj se pa meniva, kdaj bo to.

Malo pomisli.

— Bi v petek šlo.

— Bi šlo, zakaj pa v petek?

Mu naj povem, da je petek zame srečen dan, saj bo počil od smeha.

— Tedaj jih najmanj dela ponoči, imajo že dopuste, reče, ker pač mora opravičiti svoj predlog, čeprav to najbrž sploh ne drži.

Ampak če je rekel petek, potem bo pač petek.

Danes je ponedeljek.

Še štiri dni.

Da se premisliš, še štiri dni, da se premisliš...

— Je vse v redu s teboj, zasluti Ivan nevarnost.

— Ja, je, kaj naj bi bilo narobe, skuša biti miren.

— Ne vem, se mi je zdelo, da si začel nekaj premišljevati. To pa pri takem delu ni dobro. Preveč premišljevati namreč.

Se lahko vse zaserje, če boš veliko premišljeval.

— Pa denar? Nisi me vprašal, koliko bo to vrglo?

— Ja, koliko bo to, res, se zdrami Jože. Čuti, kako ga prijetno greje popito vino. In tisti glas tam zadaj se sploh ne sliši več, kakor da ga je počasi utopil. Ostale so samo njegove besede... **DA SE PREMISLIŠ, KI PA JIM NE VERJAME, SAJ KAJ NAJ PREMISLI, KAJ NAJ PREMISLI.**

NAJ PREMISLI O NJENIH BEDRIH!

Neumnost, res ni kaj premišljevati, ga prešine. Kar pozabi na denar. Zato ne more verjeti, ko sliši.

— Kaj praviš, bo dovolj milijonček zate.

— Ne več?

— Težko, ne smeš pozabiti na šoferja pa name pa... preveč delov, preveč, da bi lahko bilo več. Razumeš?

— Razumem, pravi, četudi mu ni ni vse jasno. Ker pa bo dovolj za njene zlate uhanne, je miren, več ne potrebujem, pomisli, zase res ne potrebujem niti dinarja tega denarja.

— Te spet nekaj žre. Ivan se dvigne in stopi p oknu, široko odpre obe oknici, da je začutiti, kako se skozi sobo spreleti topel veter, ki skuša narediti vse lepše, bolj prijetno.

Globoko zajame sapo.

Tudi sam se dvigne.

— Še kaj, reče.

— Nič več, pa saj mi ni treba ponavljati, kako je potrebno, da si tiho, da ne pisneš niti besede, da se ga ne nažri te dni...

Saj ni treba, da ti to govorim.

Če ne bom zrihtal tovarnjaka, ti bom javil, kar pa res dvomim.

Ko bo vse končano, ti prinesem denar.

Stopil je k njemu in mu potisnil poln kozarec vina v roko.

— Na zdravje in na najin uspeh, reče in ga gleda v obraz s svojimi nemirnimi očmi, s katerimi vnaša nemir tudi v njega.

Zajame sapo, hoče reči, kako je vse razumel, kako se on, Ivan, nima kaj bati, da ga ne bo nič zasral, da bo vse, kot je treba, pa se mu zazdi neumno vse skupaj, zaradi tega samo izpije vino.

Ne bi smel toliko piti, se oglasi v njem. Ne poslušaj.

— Torej si vse razumel. Čim več, tem bolje, tem več bo denarja...

Spremi ga do vrat in mu jih odpre, pri tem pa ga treplja po rami, da čuti njegove roke, kako težko padajo po njem. Gleda njegova polna lica, na katerih se nabirajo potne kapljice od popitega vina, in tako ve, da je tudi on najbrž že ves rdeč v obraz, saj je na mizi že druga steklenica skoraj prazna.

Ne, saj ni pijan, le toplo mu je. Toplo in prijetno, če pomisli na to, kako bo v soboto vstopil skozi njena vrata in kako ji bo dal uhane.

Potem bova šla k meni. Pospraviti boš moral, ga spreleti. Prav gotovo bom, si pokima.

Nič mu ni mar, da je še vedno ob njem Ivan, občuti ga le kakor težko sivo senco, ki se vleče skozi svetel sončen dan, kjer sta onadva, srečna...

Končno je sam.

Visoko v drevju se prerekata ptici, samo sliši, kako se oglašata med gostim listjem. Stopa počasi skozi park.

Mnoge misli se mu hočejo prikrasti v glavo, vendar jim ne da, ker se boji, da bi jim ne bil kos.

Le svojim sanjam danes pusti, da ga zavijajo v skrivnostni pajčolan, iz katerega sploh ne vidi več stvarnosti.

Njegove močne roke so tedaj čisto lahke, noge se komaj dotikajo trdega asfalta, ulica postane tako svetla, saj ne vidi ničesar, kar bi lahko odvezlo njegovim sanjam blesk in lepoto.

Sanja.

Morda sanja tedaj, kadar mu vino nosi skozi glavo omamne lahke misli, morda sanja, ker kadar spi, ne doživi teh sanj.

Da, najbrž zaradi tega sanja podneva...

Naša gora

Kako lepo mi bo. Od zdaj bom bolj delal, naredil bom nekaj nadur, potem pa bom nekje staknil spodobno stanovanje in se bom znebil svoje smrdljive luknje v samskem domu.

Takšno stanovanje, kjer bodo okna obrnjena proti travnikom, proti gozdovom, goram, ki se bodo kopale v jutranji zarji.

In rože bodo krasile vsa okna, rože, ki jih bo sadila ona, jih zalivala in negovala...

Ne bo ti uspelo...

Zakaj mi ne bo uspelo, ali sem jaz kaj bolj drugačen, kakor so drugi, ali sem mar jaz kaj drugačen?

Kaj pa sploh hočem!

Nič takega, kar ne bi bilo mogoče. Madonna, moje sanje sploh niso sanje, a je to sanjarjenje, da bi nekaj imel, da bi bil, kakor so drugi.

Za takšne, kakor si ti, za takšne je tudi to, kar praviš, sanjarjenje. Zbudi se.

SANJARJENJE.

Hudiča, pa take sanje, a sanjam, da hodim po tej kurčevi ulici, da se mi noge zapletajo, da me folk gleda, kakor da bi padel z lune.

Kurc, pa tako življenje.

Saj bo bolje, bo bolje, bo bolje, bo...

V žepu je stiskal poldrugi milijon. Ali je bil korak tudi zaradi tega mnogo hitrejši kakor običajno, ali pa ga je toliko bolj priganjala zlatarna tam na koncu ulice, ki je bila v soboto odprta samo do dvanajstih.

Pogledal je na uro.

Kazala je pol dvanajstih.

Niti sedaj, ko je bilo že vse za njim, ni mogel zadihati tako, kakor je pričakoval, da bo lahko zadihal še ponoči, ko je opravil svoje delo tako, kot si je le lahko zamislil.

Resnično, vse mi je šlo od rok, je pomislil zadovoljno. Ni mu bilo težko priti v skladišče, odpreti okno in skozi njega znesti mnogo prvovrstne medenine na pokrit kamion, ki je stal zunaj pri oknu.

Bilo je mnogo bolj mirno, kakor si je sploh lahko predstavljal, da bo in ves prikriti strah, ki ga je nosil ves teden v sebi, se je porazgubil po njem, kot se porazgubijo prve deževne kaplje, ki padejo na razsušeno zemljo.

Bilo je nekaj, kar ga je na tihem jezilo.

Četudi mu je sedaj na obrazu ležal nasme, ga je vendarle v notranjosti grizlo dvoje.

Prvič, za svoje delo je prav gotovo dobil samo delček dobička, ki ga je pospravil Ivan.

Ko so zjutraj ocenili škodo, je presenečen izvedel, da je bilo blaga za okrog trideset milijonov, on pa je dobil milijon pa pol, pravzaprav dva, ker pa si je Ivan takoj odštel svoj del, ki mu ga je bil dolžan, je vse skupaj zneslo samo ta milijon in pol.

Ze res, da mu Ivan niti toliko ni namestoval dati in je moral napeti vse sile, da je izpustil iz njega še en milijon.

Prekleti oderuh! In on se ima za mojega prijatelja.

Drugo pa je bil strah, ki je počasi, a vendarle vztrajno lezel vanj.

Ze takoj zjutraj, ko je prišla policija in se je komaj izmuznil zaslišanju, in potem iz ure v uro, ko je prišel k Ivanu in je ta zaslutil ta njegov strah, ki se je v obliki potnih kapljic nabiral na njegovem čelu.

Pa ta prekleta vest v njem.

Naj si je dopovedoval, da pravzaprav ni oškodoval nobenega, in kaj je, prosim vas, železarni teh borih trideset milijonov, je vendar ostajal velik kamen, ki je ležal neke v prsih in ga je vedno bolj občutil.

Toda še vedno mu je uspelo, da je vse lepo zadrževal daleč v notranjosti in še vedno mislil na zlatarno tam na koncu ulice, na Tatjano, ki je ni videl od tiste deževne sobote, ko je šlo vse narobe.

Ni se je izogibal, pa tudi iskal je ni.

Imel je preveč dela s pripravami.

Sedaj je kočno prišel čas, da ji bo izpolnil te njene sanje, ki jih je tudi ona sanjala.

Prišel je čas, ko bo lahko stopil pred njo in mu pri tem ne bo potrebno pogledati v tla...

ZLATARNA.

Vstopil je. Skozi debelo steklo je padala sončna svetloba, zadaj ob steni pa so se igrale sence. Moral je počakati nekaj trenutkov, da so se mu oči privadile na žametni mrak, ki se je dvigoval iz temnih vitrin, kjer so na modrem žametu ležali zlati predmeti.

Stal je tam ves neroden, velik in z razkuštranimi lasmi, z brado, ki je ni obril že več dni, v zmččkani zeleni srajci, ki ni mogla skriti njegovih dolgih mišičastih rok.

Izza pulta ga je opazoval mlad fant, njegov pogled je spominjal na mešanico radovednosti in strahu.

Nič ni bilo na njem podobno kupcu... prej roparju.

Bi se zadril na tega fantalina, bi mi najbrž padel v naročje in bi si potem lahko vzela, kar bi hotel, je pomislil, ko je opazoval mladeniča, kako se trdno naslanja na pult in se mu lica začenjajo rahlo tresti.

Za njim so se odprla vrata.

— Dan...

— Dober dan, reče prodajalec in njegov kamniti obraz se razleze v smehljaj, ki bi si ga na njem le stežka predstavljal.

Obrne se, za njim je obstala ena tistih žensk, ki žive tam više na pobočju hriba, kjer so hiše tistih ljudi, o katerih je šel glas; ti pa imajo...

— Želite? se prodajalec obrne k njej... ne k njemu.

Začuti, kako se nabira v njem, skuša ostati miren. Pogled pa le zapiči v prodajalca, ki ga zmeden umika in se skuša narejeno resno posvetiti ženski, ki že stoji pri pultu.

Kaže pa, da tudi njo moti njegova postava, ki nerodno stoji sredi med z zlatom napolnjenimi vitrinami in vrati.

Le kaj iščem tu, le kaj iščem tu, kjer me te oči gledajo, kot da bi padel z lune.

Roka mu začuti suhi šelest bankovcev, stopi k vitrini.

Skozi debelo steklo se zagleda v verižice, prstane, uhane...

— Vzela bi uhane... biti pa morajo ravno takšni, kakor so bili uhani, ki mi jih je kupil mož za obletnico poroke?...

Izgubila sem jih...

Ženska je skomignila z rameni in se zadržala v prodajalca, kot da bi ga hotela še vprašati, kaj sploh išče tukaj ta tip, ki bi bolj spadal v zakotno beznico, kjer bi ga posadil za razmajano mizo in bi bil v lep okras vsem pijanim pojavam, ki se v takem okolju premikajo skozi gost cigaretni dim, ropot kozarcev, kletvice... Tu pa je na modrem žametu ležalo zlato s svojim leskom, tišina... bitje ure na steni.

Gledal je uhane in potrpežljivo molčal, kljub temu pa je vseskozi opazoval oba.

Prodajalec se je zamislil.

— Potem pa se mi zdi, gospa, da imate resnično srečo, samo en tak par uhanov še imamo na zalogi.

Približal se mu je in odprl predal pred njim, z očmi je ošinil njegov poraščen obraz, stegnil svojo suho, negovano roko v predal in iz njega vzela lepo rdečo škatlico, v kateri sta na prav tako rdečem žametu ležala dva prekrasna uhana.

— Te bi vzela, reče Jože in ga pogleda.

Za nekaj trenutkov je čas obstal, prodajalec je zinil in usta so mu ostala odprta, ženska je otrpnila sredi giba, ko je odpirala svojo ročno torbico.

Potem so se njegove ustnice izkrivile v kisel nasme.

— Prosim?

— Te uhane bi vzela, ponovi glasno in jasno, vendar brez grobosti.

Zdaj ni poti nazaj. Četudi je v vitrini še mnogo lepih uhanov, mu nekaj v njem pravi... ti so pravi. Zaradi tvojih hladnih oči, ženska, zaradi tvojega preziranja, ljubi prodajalec, mu nekaj šepne.

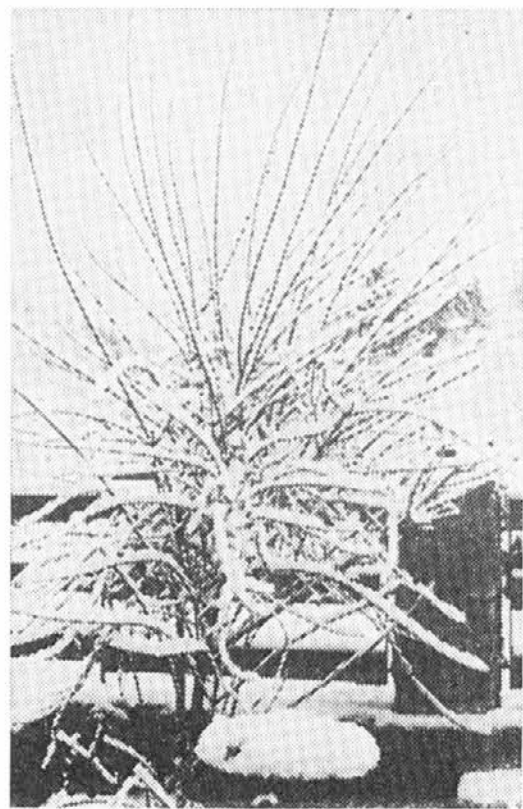
Zaradi preziranja, teh njegovih rok, oči, neobritega obraza...

Sem mar jaz slabši, kakor so drugi, kaj je na meni slabšega kot na tej ženski v visokih petah, s skrbno počesanimi lasmi, rdeče namazanimi ustnicami... in tako hladnim pogledom.

— Te uhane si je izbrala gospa... skuša biti prodajalec grob, ter stopi proti njej, ki vse skupaj opazuje z neprikritim prezirom. Njegova dolga roka se stegne in bliskovito zagrabi prodajalca čez pult ter ga sredi koraka vrže nazaj.

Zdaj je na njegovem obrazu že strah.

— Bil sem jasen, ali ne... te uhane bom vzela jaz... RAZUMETE, JAZ! Zadnje be-

Sneg olepša

sede ponovi tudi ženski, ki sploh ne more verjeti svojim očem.

Prodajalec se je tresel pod njegovim prijemom, jasno je občutil njegov strah. Imelo ga je, da bi stresel to telo in...

Počasi izpusti železni prijem. Mirno opazuje, kako se on nasloni bled na gladke šipe in kako na njih puščajo roke motne sledi.

Gleda ga, kako se obupno ozira proti ženski.

Ta takoj dojame, da je prodajalec izgubil bitko, pravzaprav je niti začel ni.

— Te uhane sem si izbrala jaz, prav te moram imeti... RAZUMETE, vi imate na izbiro vse ostale.

Dajte jih sem!

Glas ji je bil rahlo tresoč, vendarle pa ni bilo v njem strahu, še več, začutil je celo rahlo ukazovalnost, ki mu je takoj pognala kri v glavo. Sedaj ni mogel...

NIKAMOR, SAMO GANI SE...

Koliko stanejo, napiši blok in bom lepo odšel.

Bil sem tu pred njo in te uhane sem izbral zase.

Rahlo se je nagnil čez vitrino. Ujel je njegov prestrašeni pogled, s katerim je ošinil vrata za njim. Ulica je bila prazna.

Ura je kazala že nekaj minut čez dvajseto.

Torej bi morala biti prodajalna že zaprta.

Preden se je prodajalec zavedel, je vzela iz njegovih rok škatlico, ki se je kar izgubila med njegovimi prsti, utrgal listek s ceno in ga malomarno vrgel pred prepadenega in prestrašenega prodajalca.

Le toliko časa si je vzela, da je prebral ceno... devetstodvajset tisoč...

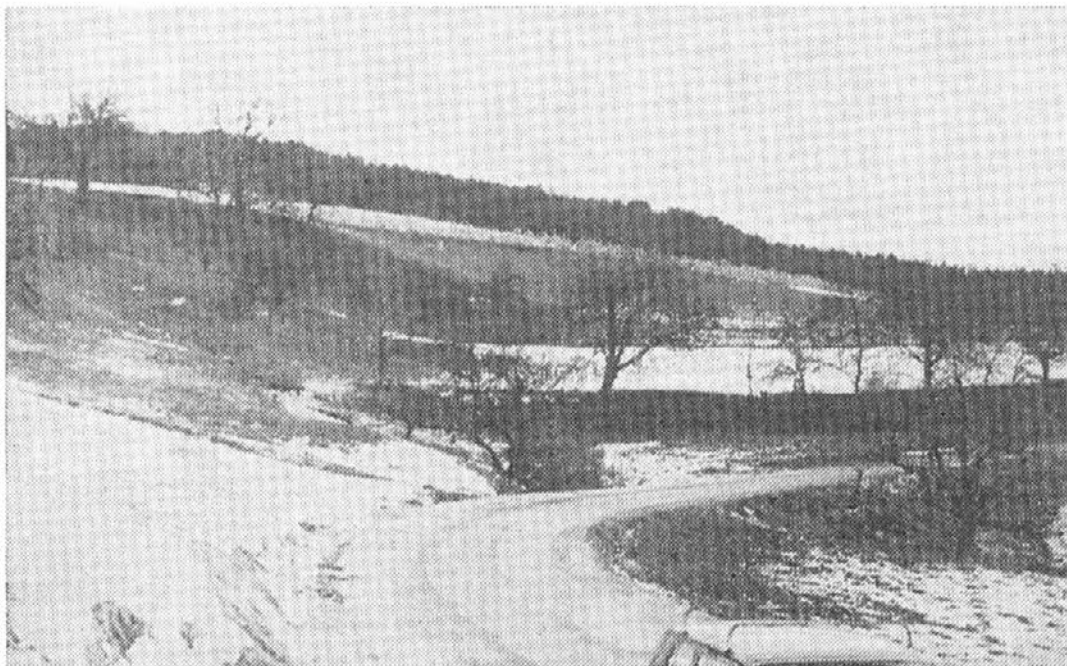
Iz žepa je vzela bankovce.

Kar tako. Sploh ni imel denarnice.

Stel je počasi, ker je hotel, naj vidita, da ima...

— Nesramnost... je siknila ženska.

— TIHO, je grozeče odvrnil in jo ošinil s svojim najbolj odločnim pogledom.

Protiv Šentanelu

To, kakor da je predramilo prodajalca.

— Ne prodam.

— Ne PRODAŠ?

— NE.

— NE?

Roka je šinila čez in se prilepila čez njegove potne lase.

Glavo mu je vrglo sunkovito nazaj, telo ni moglo dohitevati hitrosti, s katero je šinila pest.

Udaril je ob steno in se ob njej zrušil na tla.

Pogledal je proti njej.

Sedaj je tudi v njej rasel strah. Rdečica se je umikala bledici, hotela je zakričati, vendar si je premislila, ko se je srečala z njegovimi očmi.

Potisnil je denar na rob vitrine.

Na steni je ostal madež krvi.

Krvi?

Po hrbtu mu je šinila ledena strela. Sklonil se je čez pul, spodaj na podu je videl temno, stokajočo senco.

Hvala bogu, se mu je utrgalo nekje znotraj, globoko je zajel sapo. Sedaj bom odšel, si reče in odide, uhane potisne v žep skupaj z roko. Odpre vrata in prvi hip zunaj obstane sredi sončne svetlobe.

Čudovit dan, ga prešine.

ZAKAJ?

Kaj zakaj?

ZAKAJ sem ga moral udariti, to paro ubogo.

Moral si ga, ker je...

Kaj?

Ker je preziral, preziral je tvoje roke, obraz, tvoj JAZ.

Koraki so postali dolgi in hitri.

Ozre se, vidi, kako je ženska pohitela po ulici in ustavila vse, ki jih sreča, ni jih veliko.

Vidi, kako kaže za njim.

Naj kaže.

Kam?

Prazapprav ve, kam. In tudi gre tja.

Skozi park, po cesti med hišami, daleč je stari del kraja, z dvema umazanima ulicama, z dvema umazanima, toda domačima gostilnoma.

Ne vidi ju. Le naprej...

ZAKAJ?

Zaradi tebe, TATJANA.

Bo sploh doma, stiska svojo pest in čuti, kako se v njej upira majhna rdeča škatlica.

Vzame jo iz žepa, za hip obstoji, ni mu mar, da je sredi pločnika in da ga vidita dve frklji, ki ližeta sladoleđ, naslonjeni na steno hiše, s katere odpada omet.

Odpre jo...

Vidi, kako se zasvetita uhana, omamljen vpija blesk zlata. Občuti silno moč, zapre škatlico in pohiti naprej.

Dekleti se spogledata in dregneta druga drugo, radovedno ga opazujeta, kako se ustavi pred veliko umazano rumeno stavbo in izgine skozi velika vrata.

Že stoji pred vrati.

Odprta so, gleda po sobi,

— KJE JE TATJANA?

— Je ni, se oglasi sredi razmetane postelje. Tu je ona, ki jo že pozna, in tu je tudi druga, ki ga radovedno gleda, tudi njo je že videl. Po hrbtenici mu gomazijo največje pošasti, ki ga pritiskajo k tlom, le kako naj verjame, da je ni.

Tri postelje, dve dekleti, ena postelja prazna, pospravljena...

POSPRAVLJENA.

— Kje je, reče, četudi sluti.

— Odšla je domov, se dvigne s postelje Silva, druga ne reče ničesar, samo gleda v zmečkano revijo.

Kaj naj naredim?

Prazna postelja, ni je, odšla je... ni je. Stopi nazaj, in tu so potem stopnice, ki vodijo ven na sončno ulico. Ulica pa vodi skozi dolgo vrsto hiš in med njimi je nekaj znanih. Saj ne ve, kaj bi.

Stoji sredi pločnika, pred hišo in sploh ne more dojeti resnice.

Tako je verjel v Glistine besede, zdaj pa...

Kradel je, udaril je, vse za njo... ona pa je enostavno odšla, ne da bi se oglasila.

Tam je gostilna.

Vidi jo.

Skozi meglico plavajo znani šumi.

Ropotanje kozarcev,

cigaretni dim,

polito vino,

razmajane mize.

Ni mu potrebno več prigovarjati.

Pa saj ni strahu, ni niti vesti, niti obžalovanja zaradi tega, ker je udaril, niti bo-

jazni, ker je kradel, da lahko izgubi službo, da je lahko zaprt, ničesar ni...

Je le praznina, obupna in boleča se je razlezla po njem, megla sredi sončnega sobotnega popoldneva.

Kako obupno sovraži soboto.

Pa naj je deževna,

naj je sončna.

Tako osamljene so, prazne, puste...

Tu so samo gostilne, zanikrne luknje, kjer se vsak beg konča.

Kjer se začnejo in končajo pričakovanja.

Čakala sta ga na stopnišču pred sobo. Trudnih korakov, s praznimi očmi, ki so gledale nekam mimo njiju, kot da ju sploh ni, se je ustavil pred njima.

Eden je bil mlad, visok in mu je uniforma lepo pristajala, drugi, starejši, ga je z zanimanjem opazoval, oba pa sta bila naveličana, prazna in nista v njegovih očeh videla vsega obupa in razočaranja, ki je čepelo v njem.

Bila sta tu, ker je tako zahtevala služba.

Prijava proti njem se je glasi:

Pretep prodajalca v zlatarni, nasilno obnašanje in pobeg.

Odklenil je vrata s svojo tresočo roko in skušal v sebi zatreti vso omamo, ki se ga je pollaščala iz minute v minuto.

Pravzaprav so mu bile misli skoraj popolnoma jasne; četudi je popil ogromno, se ga pijača ni hotela prijeti.

Ko je to spoznal, je tudi vedel, da mora domov...

— Čakata name, reče in vstopi ter pusti vrata odprta. Ne da bi pogledal, ve, da sta vstopila za njim.

Sede na posteljo in zapre oči, ni mu mar za to, da sta se spogledala, naj se kar, nisem ju klical, ne bom se opravičeval, ne bom ju gledal.

— Vi ste danes nekaj po dvanajsti pretepli prodajalca v zlatarni, je rekel starejši.

Samo poslušal vaju bom, si je na tihem rekel Jože.

— Mislim, da nama boste morali odgovoriti, je vztrajal starejši s svojim mirnim glasom, ki pa je vendarle hotel odgovor.

Ni odprl oči, ko je rekel.

— Da, jaz sem ga udaril, ne pretepel, udaril enkrat samkrat...

Glas se mu je za spoznaje tresel. Tega se niti ni zavedal, bolj se je ukvarjal z vsemi mogočimi prikaznimi, ki so se v divjem ritmu vrtele okrog njega.

Bilo je divje in bilo je lepo, zaradi tega za nobeno ceno ni hotel odpreti oči, samota v njem se je napolnjevala z vsemi mogočimi spakami, ki so vse kričale, se smejale in se vrtele, vedno hitreje in vedno bolj divje. Pravzaprav ni več čutil, kako je z njim. Vedel je, da sta še vedno v sobi, kajti skozi daljavo, ki jih je ločila, je prav jasno slišal šume, ko sta premikala stole in se usedla za mizo.

— Dobro, sedaj niti ni važno, ali ste ga udarili enkrat ali večkrat, dejstvo je, da ste ga poškodovali.

Morava vas predati sodniku za prekrške in potrebujeva nekaj podatkov.

... najprej ime in priimek?

Je rekel ime in priimek. Da, to je rekel, se mu reži spaka z dolgimi, svetlimi lasmi, njenimi lasmi.

Še vedno ima zaprte oči.

— Jože Šavc.

— Zaposlen?

— Železarna ... čistilnica
 — Poročen?
 — Ne
 — Rojen?
 — 12. 1. 1953

Ne zbežite, sence, ostanite... Skozi glavo mu buči in lomi vihar, še vedno pa jasno sliši vsako vprašanje, ki pada skozi zrak proti njemu. Skoraj začudeno posluša svoj glas, ki se trga nekje v njem in je tako naraven, tako prazen.

Tišina.

In v tej tišini se ustavlja v njem karneval. Vrtiljak se še vedno vrti, še vedno so stoli polni režečih spak, ki se smeji, mu govorijo in ga vabijo, naj se popelje z njimi.

Saj bi se.

A ostaja daleč proč, zunaj tega vrtečega kroga. Vidi, kako se stoli prazni.

Izginjajo režeči obrazi z njenimi lasmi, njenimi ustnicami, njenimi očmi...

Ne zbežite, sence...

— Nočem biti sam, krikne...

— Sam, saj še nisva odšla.

Vem, vem... vidva tega ne razumeta. Nočem biti sam, nočem...

Potem vidi.

Ivana, Silvo, prodajalca, žensko... zate sem kradel, tu imam uhane, tu ležim pijan sam.

Jutri pa je nedelja in potem je ponedeljek, je moja železna Berta, prah, dim, hrup...

— Imate še kaj povedati, ker drugače bi odšla.

Če imam še kaj povedati?

Ali imam.

Ničesar...

Imaš!

NIMAM!

IMAS!

— Jebenti vse skupaj, krikne in plane pokonci.

Komaj se ujame za omaro, da ne pade. Odpre oči in se zastrmi po sobi. Razmetani deli obleke... miza, in onadva, ki ga začudeno gledata.

— A sem jaz pošast, a sem, povejta. Zakaj jaz ne morem tako, kot lahko vidva, zakaj se meni vsaka stvar razbije v roki kot steklena čaša?

Zijata, kar dajte... a povem vama, da se mi ni zmešalo, ne, ni... Seže z roko v žep, še vedno je tam, vrže jo na mizo pred njiju, škatlica se odpre in iz nje pade uhan. Bleščeč, lep in sam.

— Uhani, za Tatjano. Ne poznata je. Tako velika kurba ni, da bi jo vi poznali, ne, tako velika ni.

Sploh ni, zame ni kurba.

Ali mislita!

Mislita malo, devetstodvajset tisoč so stali, in sedaj niso vredni ničesar, ničesar ni vreden niti ta ostali denar.

Vrže pred prepadena policista nekaj zmečkanih bankovcev.

Vzemita vse, jaz tega denarja ne potrebujem.

Ne, ni potrebno spraševati, kje sem dobil, ni potrebno.

Če norim, naj znorim do konca.

Tista kraja bakra in medenine včeraj v železarni je moje delo, zdaj je tako vseeno.

Utihne, potne kapljice se nabirajo na njegovem poraščenem obrazu, oči mu gorijo z nekim čudnim, brezizraznim plamenom.

Ne vidi, kako se spogledata.

Verjameta mu.

— Prosim vas, da greste z nama!

— Z vama, ZAKAJ?

— Vse sem povedal, pustita me.

Kako sem utrujen... in vrtiljak se še vedno vrti prazen.

— Morate z nama. MORATE!!

Vstaneta in stopita korak proti njemu. Umika se jima. Barva njune uniforme se mu zažre v široko odprte oči.

Vrtiljak pa se vrti, vrti...

Korak nazaj, korak nazaj... korak naprej, korak naprej.

Prehitro, zadaj je odprto okno... roke zagrabilo v prazno.

Krik.

V drevju ob hiši vzletita ptici v jasno popoldansko nebo.

Gruča ljudi se začne zbirati pod blokom.

Nekje zavije sirena.

Nada Kranjc

Čudne rozine

Živela je nekoč — še pred nedavnim — pod Uršljo goro ženica. Tako se sicer začenjajo pravljice. To pa je resnična zgodba, da bolj resnična ne bi mogla biti.

Že zelo dolgo je od tega, kar je bila mlada in lepa. Tako dolgo, da še sama ni vedela, kdaj je to bilo. Zdaj so ji obraz prepredale gube, kakor da je pokrit s pajčevino. Drobceno telo — kakor da je otroško — je bilo sključeno. Morda od let, od garanja na njivah, v hlevu, v bajti, morda od skrbi — ali od vsega skupaj. Grčasti prsti na rokah, vozlaste noge z nabrekli žilami — vse to nekako zbito k tlom — je bilo vse prej kot ljubko in otroško. Od mladosti so ji ostale samo oči — toplo modre, nagajivo živahne, kakor njeni hitri gibi. Njen svet? Nizka hiša je gledala izpod slamnatega čela, pa dve dekleti in dva poba. To je vse, kar ji je ostalo za možem. Mladi ženi so ga vzeli v prvi vojski, ko je ležala s četrtem novorojencem ob sebi. Na njivah — segale so vse do gozda tik za hišo, da so ji srne pogosto objedle mlado rast — po travnikih — povsod je bila sama za delo. Za moškega bi bilo hudo in prehudo — za njo ni smelo biti. Dalje njen svet ni segal. O pač! Hodila je v planino po črnicah in brusnicah — in celo v Slovenjgradu je bila. Njenim otrokom se je to zdelo smešno malo, ozko in revno. Niso ji zaupali svojih skrivnosti, ko je planina zaživela. Takrat, ko je spet pokalo po svetu v drugi svetovni vojski.

O, dobro je vedela, da se smukajo po večerih zunaj okrog oglov, čudne sence izginjajo v hlevu. Njeni trije se spogledujejo in šepetajo med seboj. Zdaj pa zdaj je kaj izginilo iz hiše: ajdova moka, pest fižola, svinjsko plečce. Za vse je vedela, kaj in koliko imajo, saj je tenka predla tiste čase... Starejši hčeri — bila je že sama na svojem — poročena v zgornji vasi — njej se je včasih potožila. Ona pa — nič. Kakor da so se vsi zarotili proti njej. Nihče ji nič ne pove, le sami med seboj šušljajo. Kaj se godi?!

Neke noči je zmanjkalo Vanča — najstarejšega. Mislila je, da je morda šel k dekletu, pa ga je nemška patrolja zadržala, saj ponoči nihče ni smel iz hiše. Ko pa ga nekaj dni ni bilo od nikoder, ji je bilo vsega dovolj. Z drobno roko je udarila po mizi: »Kaj se godi v tej hiši? Mislite, da ne vem, kako mi odnašate, samo odnašate. In kje je Vanček? Že ves teden ga ni domov, vidva pa — nič! Zdaj mi je dovolj! Na dan z besedo!« »Mati, saj ne razumete, še bolj bi se jezili — pa

tudi varno ni. Manj ko veste, bolje je za vas in za nas — vse. Nič slabega ne počnemo. Nekoč bo vse jasno in nam boste dali prav.« »Seveda — nekoč, nekoč, ko bo prepozno! Bajto nam bodo zažgali, kot so jo Turičniku. Uklenjene nas bodo odgnali, to sem morala doživeti! Ko smo bili mi mladi, smo spoštovali stare in nismo delali po svoji glavi. Zdaj pa mladina kar po svoje! Ti samo garaj ko črna živina pa trpi! Zato, da bi mi kaj povedali, vam pa nisem dovolj dobra...«

Potem je bilo nekaj dni hudo pri hiši. Nihče se ni pogovarjal. Materin težki molk je ležal nad vsemi kot zvon. Brez volje so se lotevali dela, zato jim ni šlo od rok. Mati si je ruto potisnila še bolj na oči. Rdeče, objokane so bolj pekle kot beseda. In vendar ji bo nekdo moral povedati — še nocoj — ne gre drugače!

»Pavlek, tebe ima najrajši, kar sam ji povej,« mu je prigovarjala Lenčka. Zvečer je Pavlek bolj brodil po skledi in je malo zajemal. V morečo tišino je zaropotala žlica, potem še stol in nazadnje besede: »Mati, po snegu diši. Uršlja ima kapo, kmalu bo padalo. V planino bom moral po hlode. Tako povejte, če bo kdo spraševal po meni!«

Mati ga je prestrašeno pogledala, pa še preden je katero zinila, jo je prehitel: »In še to! Pri naši hiši bo javka. Pravzaprav je že dolgo, le povedali vam nismo. Zdaj veste. Kuriirka bo prinašala pošto za partizane, nas eden pa bo prihajal ponjo. Lenčka že vse ve, ne bojte se! Samo do pomladi potrpite, takrat bo konec. Vse bo dobro!« Toliko besedi naenkrat še svoj živi dan ni spregovoril — v eni sapi. Pri hiši se ni veliko govorilo. Peli so pač včasih — pa tega je že davno! Zdaj ni bil čas za petje. Ves tak — zasopel — obenem pa čudno lahek, ker se je znebil bremena, je napeto čakal. Mati bo zdaj zdaj jezljivo pobilskala izpod rute. Vedel je — ko topla modrina njenih oči potemni — takrat ni dobro biti preblizu... Zdaj pa — nič! Le žalostno ga je pogledala. Tak presunljiv, dolg pogled ga je zadel, da mu je šlo skozi srce — vse do nog.

Kot blisk ga je prešinilo: ... koliko je prestala ta drobna ženica! Kako sama je bila z vsem hudim, vse življenje, čeprav so si delili isto streho! Nič ni ostalo v njenih rokah, vse je spolzelo skozi te žuljave dlani — celo otroci. Sram ga je bilo vlage v očeh. Nikoli si niso razkazovali nežnosti. Pobrjal je klobuk s peči. Ni ju več pogledal, ne

matere ne Lenčke. Vežna vrata so zadrlesknila, zašklepetala so okna, plamen v petrolejki je vztrepetal.

»... tudi ti, Pavlek. Jaz pa sem mislila... Me misliš tudi ti zapustiti, Lenčka? Le kar povej! Boljše bo prej ko slej — naj pride vse naenkrat nadme!«

»Jaz ostanem, mati, moram ostati, saj veste, pri nas je javka.«

»Javka, hajka, partizani! Ničesar ne razumem, ne vem, nočem vedeti, preneumna sem, prestara, saj tako pač mislite, ne?«

In pri tem je ostalo, poslej se nista več pogovarjali ne o tem ne o čem drugem.

Zapadel je sneg. Zgodaj se je zmrčilo tisto popoldne. V hiši je široka krušna peč vsa topla čakala na hlebe kruha. V nečkah je mati mesila lepljivo rženo testo. Lenčka je nemirno pogledovala na staro stensko uro z utežmi. Prestopala se je od okna k vratom, prisluškovala in čakala. Vedela je, da pes ne bo zalajal, saj jo že pozna — kurirko. Že dolgo je, odkar je prvič prišla tja za hlev. Danes bo prišla prvič v hišo. Kaj bo storila mati?

Zaškripal je sneg. Lenčka je planila k vratom. Vstopilo je dekle, rdeče kot zimsko jabolko. V težki stari jopi, titovka ji je postrani čepela na lasih, opasač z revolverjem, kurirska torba čez ramo — taka je obstala pri vratih. Materi so pa roke obstale v testu... Kaj takega! Ženska, dekle, še pol otrok — pa z orožjem! Tako sta se srečali za droben poblisk v očeh: ženska od včeraj in danes! Kurirka se je prva zganila. Spraznila je torbo Lenčki v predpasnik. Ta pa je vse zmašila v skrinjo pod zakmašno obleko. »Bom že potem spravila vkraj na varno, zdaj se pogrej, jaz stopim na stražo pred hišo. Mati ti bodo dali kaj toplega, saj je še v priskrcu nekaj od poldneva.« Lenčko je kar odneslo na prag. Prav ji je prišel izgovor, da mora na stražo. Kdo ve, kaj bo storila mati? Zdaj bo, kar bo. Dekle si je odpelo opasač in ga odložilo na klop pri peči. Negotovo je pogledovalo okrog sebe. Kako žehti toplota od peči in testo diši... Takrat pa je planila Lenčka s praga: »Švabi! Hitro! Hitro! Od vrta sem gredo. Teci v gozd, skrij se! Jaz jih zadržim pri nas.« Prepozno. Pes je lajal, trgal se je na verigi. V polmraku so se naglo bližale sence. Dekle bi moralo skozi vežna vrata prav mimo njih, da bi doseglo gozd za hišo. Skozi kuhinjsko okno! Proti gozdu gleda. Okno ima železne križe! Ne gre! Kam!? Na podstrešje! Prepozno! Pred hišo so zatopotali težki koraki. Planili sta nazaj v sobo. Zbegane tri ženske so otrpnile. Pa je zgrabila starka opasač s klopi, strgala je dekletu kapo z glave in — vse zamesila v lepljivo testo v nečkah. Vrata so se na stečaj odprla. Na pragu je stala nemška patrolja. Nastala je napeta tišina. Le skrinja v kotu je vpila, rasla je in vpila. Na vso moč težka je vlekla poglede nase... Nobena je ni pogledala. Kaj je vrelo v tistem drobcu trenutka v treh ženskah? Vsega je konec. Vse je izgubljeno! Zdaj, zdaj se bo zgodilo tisto strašno, pa ni mogoče premakniti nog. Kakor v groznih sanjah, ko ne moreš pobegniti. V zadušni vročini pod nizkim stropom je ostro zaudarjal vonj po znoju, tobaku. Mešal se je s kiselkastim vonjem domačega kvasa. Je bil le hip ali cela večnost. Neznosno je bilo in tesno, da je jemalo sapo. Zdaj, zdaj se bo nekaj prelomilo, počilo bo, tako ni mogoče več zdržati. In počilo je! Jezljivo in osorno: »Kaj pa stojš in zijaš, tora torasta. Kaj še nikoli nisi videla uniforme? Ne slišiš, kako krulijo prašiči.

Dolina Kamniške Bistrice — v ozadju Kamniške Alpe

Zgrabi že no škač s pomijami!...« Mesila je in mesila testo, da ji je ruta še bolj zlezla na oči. »Ti, Lenčka, pa prinesi mošta iz kleti pa krajec kruha je tudi še in zaseke prinesi, naj se ta dva pogrejeta in pokrepčata!«

Kurirka se je zganila. Odnese la škač v hlev, od tam je bilo le še dober korak do gozda. Lenčka je dolgo šarila v kleti, preden se je prikazala z moštom. So ji roke drhtele od prestanega strahu ali od začudenja nad materjo? Eno je kot pribito: odsihdob jo je gledala s ponosom in tihim občudovanjem.

Mati pa je postrgala iz spomina svojo polomljeno nemščino, kolikor je še ostalo od stare avstroogrške šole. Pritoževala se je čez mlada dekleta, ki da niso za nobeno rabo. Nečke je postavila na peč, pokrila je testo s čudnimi rozinami... da bo vzhajalo.

Kurirka se je še pogosto oglasila, Vanča pa ni bilo več s planine. Visoko gori štrli v planinsko tišino beli kamen z zvezdo na vrhu — z imeni padlih. Med njimi je tudi njegovo ime. Mati nikoli ni mogla do tega spomenika, previsoko je bilo in predač. Njen najmlajši — Pavlek — se je vrnil bolan in na smrt utrujen. Hiral je doma in izhiral. Ostali sta sami z Lenčko. Včasih je hodil po ozarah nabasan koš, kopasto nabasan s pesinimi listi ali diščo deteljo, tako nabasan, da ni bilo videti drobcene, sključene ženice pod njim. Le oči so s svojo toplo modrino ogrevale zapuščeni dom. In pa velika krušna peč.

Hčerka Ivanka je svoj dom napolnila s pobi. Še in še jih je rodila. Toliko jih je bilo, da so sami nosili svojo babico, pravili so ji »bica« — čez travnike proti vaškemu pokopališču. In ko so na ozarah počivali, jih je bilo dovolj za celo izmeno.

Hiša ne gleda več izpod slamnatega čela. Pokrili so jo z rdečo opeko. Ni več košate krušne

peči, tudi tistega koša ni več. Veliko se je spremenilo odsihdob. In otroci? Tudi otroci so se spremenili. Saj ne verjamejo več v Kralja Matjaža, ki naj bi spal pod Peco. Tostran in onstran Pece je bilo v zadnji vojni veliko Matjažev. Vsi ti Matjaži in kurirji, kurirke so dobro opravili svoj posel. In ne nazadnje tudi bica.

Pripis: Črtica »Čudne rozine« je bila nagrajena na festivalu »Kurirček«. Avtorica jo je predelala, da je primerna tudi za bralce Fužinarja. Nastala je po resničnem dogodku v Mislinjski dolini.

Suzana Praper

Čakanje

Čakam... ropotanje,
čakam... mir,
in jaz čakam,
čakam vlak življenja...
in v tem vlaku bo nekdo...
Tako je lepše,
tako se hitreje dospe.

Zaman čakam vlak,
on ne prihaja,
vem,
a ljubim ga,
zato upam
in čakam sama,
kot berač na ulici,
ki utrujeno prosi vbogajme.

Zame ne obstajaš več,
a živeti moram,
zato upam
in vem,
da boš prišel.

Jože Štajner

POŠAST V KOGOVSKEM

Poznal in rad sem imel človeka iz Prežihovih Kotelj. Bil je prava dobričina, ves kosmat in na videz grob, a bil je mehak kot očka in tudi laži ni trpel. Kdor ga ni poznal, mu naj povem, da je bil tak kot pravi viharik izpod Šmohorice. To je bil Peter Zabrnčnik, Kogovnik, ki so ga Hotuljci klicali tudi Kozarin. Tam gori na Kogli je gospodaril kot kralj na Betajnovi. Ko sva z bratom Lojzom leta triinšestdesetega tesala v Brčnikovem lesu, čisto pod kogovsko mejo, neki dan zgodaj zjutraj čujeva starega Kogovnika, da gre z voli nekam dol. Šel je namreč v Žerjavlji mlin. Kmalu se je tudi vračal proti domu. Ko pripelje vstric najinega sečišča, čujeva, da zaustavlja: »Oha, oha!« in že tudi kliče: »Lojzi, Pepi, pojdita mi pomagat!« Takoj sva odvrгла orodje in skočila tja. Od Brčnika proti Koglu je bila na cesti precejšnja mlaka in te so se voli izognili, kar je imelo za posledico, da so tudi gare zdrsnile vstran za smreko. voli pa so stopili za drugo, kjer so obtičali z zlomljenim ojesom. Jaz sem takoj izpregel vole, Lojz je pa gare malo zamaknil, in stari je že zlezal raz gare z manjšo odrgnino. Skočil sem gor na Kogel po primerne vrvi in verige, Lojz je pa medtem izpraznil gare, jih obrnil, usekal primerno ranto, in kar kmalu so bile gare nared. Zdevljeva vreče na gare, stari je sam vpregel vole in že je veselo sa zahvaljujoč peljal proti domu. Ni pa še bilo poldan, ko ga uzreva, ko rine dol po bregu skozi grmovje. Midva sva se ravno pripravljala, da bi šla jest, ko je stari že pred nama in tudi že tišči zajetno grčo z moštom Lojzetu v roke. Na prvi štor je položil v hodnikovo rjuhico zavito malico — velik krajec čisto svežega, lepo zapečenega rižnega kruha. Tega se pač nisva smela braniti, ker kaj takega v lesu pač ne zraste tako pogosto. Zraven pa je bila še prava svinjska klobasa, ki pa tudi ni bila tako hitro okrogla. Ko sva se midva zalagal z malico in se zamakala s kot sonce čistim lesnikovcem, je stari pripovedoval, kako je ravno tu, kjer mu je danes crknilo oje, tisto oje tudi usekal, to je bilo pred trinajstimi ali štirinajstimi leti. Vesta, poba, ko sem tisto oje posekal tu v Brčnikovem, sem ga pa zanesel v grmovje češ, ko bom pa iz mlina vozil, ga bom pač gredoč domov peljal. Ko že vržem les v grmovje in mislim iti po travniku proti domu, ugledam Vužnikovega Naca, ko gre od Ivartnika proti Brčniku. Z njim si nisva bila prav po knofih, zato sem se ga raje izognil, zato sem zavil ravno tu skož, kjer zdaj sedimo, in sem mislil iti tam, kjer je steza od žage na Kogel. Ko pa pridem do tam, vidita tisto jelšje, še sedaj me strese, ko se spomnim: Tam uzrem strašansko kačo! Ko to izreče, sva se midva nekako samodejno spogledala, kar staremu ni ušlo. Zgrabi z obema rokama vsakega za eno roko, in skoro krikne: »Kaj! ali mi ne verjameta!« Takrat pa Lojz starega prime in reče: »Oče midva vam verjameva, saj sva tudi midva v tistem letu videla tisto pošast.« Zdaj se je stari umiril in nadaljeval: »Vesta, poba, ko sem tisto pošast ugledal, sem zaenkrat kar otrpnil, nato sem šele treščil v beg sem gor, kolikor so me nesle moje stare noge.« Seveda sva mu tudi midva morala po-

vedati, kako sva se srečala s tisto kačo. Malo smo še govorili o tej kači in on je vstal, vzela grčo, ki je bila že tudi prazna. Že je bil visoko gori v hribu, ko se še obrne in zakliče: »Hej, poba, kadar bosta žejna, kar pridita po mošta. Midva sva še malo posedela, mošt je nama le bolj skočil v glavo kot pa studenčnica. Za tesanje nisva bila več sposobna, ker je žnura le preveč migala. Zato sva se odločila, da še nekaj podreva in pripraviva za drugi dan. Ker je pa v Brčnikovem šlo proti kraju s tesanjem in je Lojz že itak moral iti tesat v Janeče, sva pogledala tja proti kogovski meji, koliko je še tam, to bi še jaz obtesal. No, tam ni bilo kaj prida. Lojz še kar šari nekaj po lesu, jaz se pa usedem v breg in si prižgem cigareto. Ko tako potegnem nekaj dimov, uzrem skoraj meter od sebe med grmovjem in kamenjem neko luknjo, vsaj tolikšno, da bi klobuk skozi vrgel. Zanimanje za to odprtino me je tako pritegnilo, da sem se takoj presedel k luknji in opazoval, ali je jazbečja ali lisičja. Pozornost pa sem posvetil nečemu drugemu. Dim, ki sem ga tako močno vlekel iz cigarete, je potegnilo v tisto luknjo. Takrat pokličem Lojza. Ko pride bliže, strokovnjaško ugotovi, da ta luknja ni ne jazbečja niti lisičja. Jaz sem mu seveda skočil v besedo in bleknil, da je tu pač domovanje tiste preklete kačje pošasti, pred katero sva že nekoč bežala, jaz celo dvakrat. Ker sva bila po moštu kar precej korajžna, se je Lojz kar lotil širjenja tiste luknje, in že vtaknil glavo noter. Kmalu jo izmakne in reče: »Ko bi imel baterijo, tako ne vidim nič.« Stečem na sečišče, kjer sem imel baterijo v jopiču. Ko mu jo dam, se takoj spusti dol, vtakne glavo v luknjo in kar z rameni rine vanjo. Meni se je zdelo, da kar predolgo nekaj gleda, in če ga ni tista pošast hipnotizirala. Potrpljenje me mine, zgrabim Lojza za hlačni pas, ga povlečem ven in ga postavim na noge.

Sedaj se vprašujoče pogledava iz oči v oči. Lojz se mi zdi nekam bled, reče pa nič, jaz

tudi nič. Porine mi baterijo v roke: »Na, poglej, imel boš kaj videti.« Spustim se dol in nekako v strahu porinem glavo v luknjo, z baterijo sproti vse presvetim. Tudi jaz sem menda do pasu zlezal v rov. In kaj sem videl! Rov se blago spušča kakšna dva metra v globino in tudi razširi se skoro za meter. V tisti globini sta dva pokončna kamna, vsaksebi kakšnih sedemdeset ali osemdeset centimetrov, kot kakšni podboji. Zgoraj je vse prepleteno s koreninami, spodaj je močno zasuto s kamenjem. A med temi podboji zija temna luknja gor nekam v hrib. Sedaj Lojz mene povleče iz luknje, me postavi na noge, ter me v zraku obrne k sebi. Sedaj nekaj trenutkov nemo in vprašujoče zreva drug drugemu v oči. Lojz prvi spregovori: »Pepi! veš, kaj sva odkrila?« Jaz sem takoj pomislil, da ni mogoče to tisti rov, o katerem so starejši ljudje govorili, da je speljan od Šrotnege na Kogel. Tudi Lojz je bil istega mnenja. Ko sva sede kraj rova debatirala, kaj bi sploh moglo biti, dim od cigarete vleče notri, sva ugotovila, da mora rov voditi navzgor, ker dim navzdol ne vleče. Odvrгла sva misel na rov od Šrotneka, pač pa sva se spomnila, kaj nama je pripovedoval stari možak, Pavšerjev Tomaž, ki je bil tudi zelo načitan, saj sva si pri njem tudi mnogo knjig sposodila. Na Koglu je bil že davno v fevdu nekakšen lovski gradič ali postojanka nekdanjih plemičev, ki so bili menda precej lopovski, in ravno tu bi lahko bil skrivni vhod in izhod. Ker se je pa nagibalo k mraku, sva rov lepo zadelala in zamaskirala. Zmenila sva se pa, da bova ta rov nekoč raziskala, do tega seveda nikoli ni prišlo. Ker sva mislila, da bova to raziskavo kmalu naredila, okolice tudi nisva zaznamovala, da bi lahko rov kdaj pozneje odkrila. Čez dan ali dva je Lojz šel tesat v Janeče, jaz sem imel še doma delo.

Zadnji dan, ko sem bil pri Brčniku gotov, sediva z gospodarjem pred kletjo in nekaj obračunavamo. Stara Brčnica nama prinese iz kleti mošta, ravno takrat pa stari Kogovnik mimo pripelje iz mlina. Seveda s čisto novimi garami. Priveže vole z garami pod košato jablano in že od daleč kliče: »Hej, Marička! Boš meni tudi dala mošta.« Ker je bil po navadi ves razgaran, srajco nikoli zapeto, niti hlače, je že od daleč razkazoval svoje močne in kosmate prsi, in seveda tudi svojo že

Ni je več

davno uvelo moškost. Ona se ironično obregne: »Prkleči sivc, saj hlače si zapni, da ne boš kazal svoje vedle ropotije!« »Uh, Marička, a si se pa že am vzela, al ti bi menda še kar rada, da bi nama še zaropotalo, kot je včasih gori za dvorniško kašto!« Zdaj pa skoči kvišku gospodar Brčnik, ves v smehu, in pravi: »Ja, mati, mogoče pa tudi jaz nisem Brčnikov, ampak Kozarinov sin.« Takrat se pa stara Brčnica obrne in reče: »Prekleti terci, ne prinesem vam več mošta,« in je šla v bajto. Še nekaj časa smo se smejali, nato je Kogovnik šel s svojo vprego naprej proti domu, in zdi se mi, da sem ga takrat zadnjič videl.

Takrat sem bil še mlad, in jih nisem mogel razumeti. A danes, ko sem tudi jaz v letih, vem, da so bili tudi oni nekoč mladi. V tisti dobi pa je bila ljubezen, če nisi bil poročen, skoro kot kraja. Pustimo to. Sedaj moram bralcu povedati, kako sva se z bratom Lojzom srečala s tisto kačo velikanko.

V šolo sem že hodil, mame ni bilo doma, služili so nekje, mene in mlajšega brata je imela na skrbi babica, ki pa je vse lepe dni hodila v dnine. Mlajšega brata Andreja je jemala s seboj, jaz pa sem moral v šolo. Moralo je biti v nedeljo, kajti babica so bili doma in midva z Andrejem sva morala iti nabirat gobe, kadar je pač bilo mogoče. Nato so jih babica očistili in ko jih je bilo dovolj, so jih nesli prodat v Guštanj. Za izkupiček so pač kupili soli in najnujnejše hrane. Tako sva takrat šla z Andrejem nabirat gobe. Andrej je bil skoro tri leta mlajši od mene. Hodila sva po Brčnikovem lesu in prišla že skoro do kogovske meje. Imela sva lepo novo košarico, že skoro do polovice polno, da je postajala že kar težka. Ker pa brat itak ni nabiral, sem košarico pač nekje pustil, brat je ob njej stal ali pa sedel. Jaz sem pa gobe kar v kapo nabiral in jih nosil v košarico. Ko sedaj tudi letam s kapo, precej vstran od košarice, naenkrat uzrem strašno veliko kačo, zvito v ogromen kolobar. Za enkrat sem čisto otrpnil, nato sem z največjo hitrostjo treščil v beg, komaj sem še kriknil: »Kača!« Kdo bi vedel, kako sem pač tekel, ko sem pritekkel v bajto, sem skoro treščil v naročje bratu Lojzu, ki je ravno takrat prišel domov on je namreč služil pri Svetinetu. Lojz je hotel vedeti, kaj je bilo in kje je Andrej. Sedaj uzreva tudi Andreja, ki jo drobi iz gozda proti bajti. Bil je ves podelan, jokati sploh ni mogel, in je le nemočno hlipal. Ko sem pa Lojzu povedal, kje sem videl tisto pošast, in odnehal prej, da sem moral z njim in mu pokazati. Tudi košarica je bila še tam. Pri košarici sem jaz obstal, Lojza sem pa z gibi rok usmerjal k mestu, od koder sem prej videl pošast. Sedaj Lojz nepremično obstoji in gleda v tisto smer. Zdaj vem, kačo že vidi. Malo se prikloni, malo prestopi, začne plezati na manjšo jelšo, mogoče meter visoko, od tod opazuje pol minute, ko rahlo zdrski nazaj dol. Tu zdaj nekaj išče in najde smrekove storže; dva ali tri si vtakne v desni žep. Čisto nalahno gre nazaj in spleza na drugo jelšo. Tudi tu v višini metra ali malo više obmiruje in čisto počasi maje z glavo sem in tja. Zdaj se z levo roko močnejše oklene debela, z desno pa izvleče iz žepa storž, in že ga tudi vrže. Nič. Zdaj ima že drugi storž v roki, malo še okleva, a se ojunāči in vrže storž precej močnejše kot prej. Takrat pa pade na tla kot hruška, samo še krikne: »Bejži!« Nisem ga več videl, tudi jaz sem treščil tod,

Na poseki

kjer sem videl, da je grmovje zamigalo. Seveda je Lojz mnogo hitreje tekel, saj je bil starejši za pet let in tudi hraber je bil toliko bolj. Zdaj sem bil jaz na tistem kot prej mlajši brat, samo s to razliko, da ni bilo mogoče ugotoviti, če sem se podelal, ker sem tudi hlačke izgubil. Tudi lepa košarica je bila za vedno izgubljena. Za njo se je babica še kako tožilo. Pozneje mi je brat pripovedoval, da pač nikakor ni mogel videti, če ima kača krono na glavi in zlati ključek obešen okrog vratu, in to od zakladov, ki so skriti pod kogovskimi lipami. Ko se je kača dvignila visoko v zrak, mu je samo pokazala ogromen jezik, on pa njej pete, če jih je še sploh utegnila videti.

Do tod je vse lepo in prav. Samo nekaj je vmes. Nihče nikomur ni verjel, tudi stari grofovski žagmašter je nekoč videl tega vruga, a le delno, in tudi ravno tam. To je bil Rok Videršnik.

Pravzaprav vse skupaj niti ni bistveno. Čudno pa je, da ni več kdo videl tega plazilca, in to, da smo ga vsi videli v letu 1919.

Mogoče se bo kdo oglasil na moj prispevek! Nekaj sem pa dolžan napisati. Leta 1944, ko je slavna Štirinajsta divizija prišla na Štajersko, so deli Štirinajste prešli tudi del dravograjsko-mežiškega okrožja. Za njimi je ostalo mnogo ranjencev in ozebljih borcev. Brat Lojz je dobil nalog, da najde mesto za nekakšno bolnico. Takrat je začel iskati tisti rov, ki sem o njem prej pisal, kar pa je bilo zaradi silnih snegov popolnoma nemogoče. Tudi pozneje se ni mogel orientirati, da bi našel tisti rov. V drugi polovici maja sem zvedel po kurirjih, da tesar išče neko luknjo in bi rad dobil zvezo z mano. Ko sem pa dojel, kaj in zakaj on to jamo išče, sem tudi zvedel, da je padel v bližini Janeta nad Kotljami, in skoro nato, da je padel tudi mlajši brat Andrej (Rigo). Zdaj je pa tudi mene gnalo (saj je tudi mati decembra 1943 v Auschwitzu preminila), da bi šel daleč od domačega kraja, kar mi je tudi uspelo. Saj sem kmalu nato bil rešen čete, nato sem šel na Štajersko in vse niže na Dolenjsko, v Belo krajino, Notranjsko, Primorsko in za svobodo v sam Trst.

Danijela Skobir

Povodni mož na skali

Ljudje v Suhodolu so večkrat opazili, da na neko skalo hodi sedet, povodni mož. Večkrat so ga skrivoma opazovali.

Zmenili so se, da mu bodo na skalo nastavili med, da ga bo lahko lizal. Po hišah so zbrali med, in ko so ga imeli dovolj, so se odpravili k skali. Bili so zadovoljni, ko so videli, kako jo je z užitkom polizal. Od takrat so mu vedno nosili na skalo med.

Nekoč pa so si zaželeli, da bi ga ujeli. Eden od njih je predlagal, da bi mu na skalo postavili škornje in jih namazali z macesnovo smolo. Ko bi jih obul, bi se mu prilepile na noge in izgubil bi svojo moč. Te zamisli so se oprijeli.

Pripravili so škornje in šli iskat macesnovo smolo. Po napornem iskanju so pozabili na utrujenost, hitro namazali škornje, jih odnesli na skalo in napeto čakali. Ko je povodni mož prišel, se je razveselil škornjev in jih takoj obul. Ko je bilo že prepozno, je šele spregledal, kakšno past so mu nastavili. Suhodolčani pa so vsi veseli pritekli iz svojih skrivališč in odpeljali svoj plen v vas. Zmenili so se, da bodo povodnega moža z verigo privezali pri kmetu, mimo katerega je vodila pot na Uršljo goro, saj so vedeli, da bodo ljudje čez nekaj dni množično hodili na Uršljo goro, ker se bo takrat pričelo »žeganje«.

»Takrat bodo ljudje iz drugih krajev videli naš plen in nam ga bodo zavidali,« so govorili med seboj. Prišlo je prvo žeganje. Ljudje so hodili mimo kmeta in opazovali povodnega moža. Ta jih je prosil, naj ga vzamejo s seboj. Ljudje bi radi uslišali njegovo prošno, Suhodolčani pa o tem niso hoteli slišati niti besede.

Prišlo je srednje žeganje. Tudi tokrat je povodni mož prosil, naj ga vzamejo s seboj. Tudi sedaj so pri Suhodolčanih naleteli na gluha ušesa.

Prišlo pa je še zadnje žeganje. Spet je bila cesta polna ljudi in povodni mož jih je tako dolgo nadlegoval, da so Suhodolčani le privolili, da ga vzamejo s seboj. Med potjo pa jih je spet začel nadlegovati. Prosil jih je: »Pustite mi, da

dvignem skalo. Videli boste, da bo izpod nje takoj pritekla kristalno čista voda.« Ljudje so se spogledali in si z nemimi pogledi povedali, da temu tega ne smejo dovoliti. Ves čas jih je povodni mož nadlegoval s svojo prošnjo. Ko so bili že tik pred ciljem, so se ljudje zmenili za počitek. Povodni mož pa je spet rekel: »Pustite mi, da dvignem skalo. Prav bi bilo, da bi tu tekla voda. Ljudje pridejo sem žejni in lahko bi se odžejali.«

Vedeli so, da govori povodni mož resnico, zato so mu le dovolili. Vzdignil je kamen in isti hip je dobil nazaj tudi svojo moč. Nastala je jama, iz nje pa je pritekla kristalno čista voda. Preden se je povodni mož pogreznil v jamo, jim je še rekel:

»Imeli ste ptička, vendar ga niste znali uporabiti. Vsaj to bi me vprašali, zakaj je orehov križ, pa bi imeli vsi dovolj.« Ko je to povedal, je izginil in niso ga več videli. Šele, ko so si ljudje opomogli od začudenja, so pričeli premišljevat o njegovih besedah. Prišli so do spoznanja, da je imel povodni mož prav in da še danes nihče ne ve, zakaj je orehov križ.

Če se bo v Suhodolu še kdaj pojavil povodni mož, bodo ljudje zagotovo vedeli, kako naj z njim ravnajo.

Dokaz temu dogodku pa je voda, ki še danes teče na najvišji točki pod Uršljo goro in odžaja vse, ki jih pot vodi tam mimo.

Po očetovem pripovedovanju

obesil, je bila menda zelo iskan predmet za copranje. Najbolj ugoden dan za copranje je bil baje kresni večer. Na večer pred božiča pa so o mraku pod strešnim kapom prisluškovali, seveda jih ni smel pri tem nihče motiti. Kar so slišali, se je v naslednjem letu uresničilo. Na primer poroka, rojstvo, smrt, vojne, požar, bolezen itd.

Pa še razni običaji so bili skozi vse leto, kakršne je bilo greh opustiti ali zanemariti.

Na moji poti v šolo so bila tri mesta, kjer je baje strašilo. Pri Jagrovi kleti so videvali srednjeveške kvartopirce. Pri Votli peči so videvali vodnega moža. Na Blatnikovem klanecu je strašilo menda zato, ker so tu furmani tako grozno preklinjali.

Usojeno življenje

Ker sem spraševal v prazno, sem začel sam pri sebi ugibati, če nam je res vse vna prej usojeno, kar se nam bo zgodilo, in kar bomo doživeli; potem je vseeno, ali smo dobri ali slabi, če molimo ali ne molimo. Ni se nam treba izogibati nezgod; če je itak vse usojeno, se nima smisla zdraviti, če smo bolni.

Sicer pa za zdravnika itak ni bilo denarja. Naj omenim še naslednje. Imel sem ošpice, oslovski kašelj, vnetje srednjega ušesa in ne vem, kaj še vse. Pa nisem videl zdravnika, kvečjemu kakega mazača, ali pa je bilo moje zdravilo božja mast. To je pomenilo počakati, da bo samo minilo. Enako je bilo z zobozdravnikom. Ko me je že nezdržno bolel zob, so me napotili na Pohorje, gori nekje da je neki možak, ki izdira zobe. Vzel sem pot pod noge. Pri Bergantu sem krenil v hrib in od hiše do hiše spraševal, kje stanuje možak, ki izdira zobe. Končno sem ga našel. Bil je star in umazan, še bolj umazane in zarjavele so bile njegove klešče. Mučil je sebe in mene, dokler ni onemogel. Nazadnje sem šel domov, ne da bi mi spulil zob. Čez nekaj let sem ga dal končno spuliti pri vojakihi.

Slišal sem odrasle pogovarjati se o Avstrogrski, o Jugoslaviji, Slovincih, o Nemcih, o cesarju, o kralju, o kronah, o dukatih, o rajniških, o dinarjih. Vse so mešali. Vprašal sem, pa nič. Nikomur se ni zdelo potrebno, da bi mi razložil. Pred vsem da smo mi Slovenci in da smo bili stoletja pod tujo državo Avstrijo, da je le ta vojno izgubila, da je Avstrija imela cesarja, mi pa da smo združeni v novo državo SHS. Tudi tega mi niso povedali, da imamo kralja Aleksandra, ki je sin srbskega kralja Petra prvega in da je naš prvi denar dinar, ostalo pa je dediščina razsule Avstrije. Še posebno dolgo si nisem bil na jasnem, za koga se je kdo vojskoval. Nisem si znal predstavljati, da so se naši očetje borili in umirali za Avstrijo, in šele na koncu vojne so se naši prostovoljci borili za svojo domovino in našo Koroško, ki pa smo je, žal, le malo dobili.

Spolno vzgojo smo se učili na cesti, seveda ne le v lepi obliki. Nosečim ženskam so pravili, da so vampaste. Če je neporočena imela otroka, so rekli, da se je skurbala in podobno. Pri verouku so nas med drugim učili tudi to, da je Marija brez madeža spočeta. Vedeti, kako smo bili mi spočeti, pa je bil strogi tabu. Ko sem bil v zvezi s štokrlo na jasnem, sem slišal od starej-

Ivan Lačen

Bolestno otroštvo

Ko primerjam življenje današnje mladine z mladostjo moje generacije, bi ji imel kaj zavidati. Ko sem jaz postal radoveden zakajček, nihče ni imel časa odgovarjati na moja vprašanja. Največkrat so kar preslišali, ali pa so odgovarjali: nimam časa, tiho bodi, kaj te briga in podobno.

Bajke dedijev in bic

V tistih časih sta dedej in babica otrokom najraje pripovedovala bajke o strahovih. Pa tudi navada je bila, da so se ljudje veliko pogovarjali o strahovih. Otroci smo vlekli na ušesa in jemali vse preveč resno. Posledica je bila, da smo bili strahopetni, ter si ponoči nismo upali iz hiše, ko je bilo treba lutat. Če so me pa na večer kam poslali, da me je nazaj grede lovila tema, sem prišel ves prestrašen domov. Vse, kar se je v gozdu premikalo ali šumelo, so bili strahovi. Zato smo še ponoči veliko sanjali o strahovih. Bajali so na primer o škopniku: To je bil žareč snop, ki je ponoči letel po zraku in so se od njega usipale iskre. Letel je v ravni črti malo nad strehami hiš in nenadoma izginil. Navadno je letel nad tako hišo, kjer so živeli bolj ali manj brezbožni ljudje. Ni bilo malo ljudi, ki so trdili, da so ga že kdaj videli.

Spet druga bajka je pripovedovala o divji jagi, ki je navadno strašila fante, ki so vasovali. Menda so čuli, da sta se dva pasja laježa podila z nenaravno hitrostjo, zdaj na tem hribu, zdaj že na drugem in nato na tretjem. Če je na svoji poti zadela na človeka, mu je baje zasadila sekiro v hrbet. Rana se seveda ni videla. Pač pa je prizadeti čutil bolečine do smrti. Če ni šel naslednje leto isti dan in uro na isto mesto in se usedel na panj, na katerem je bil usekan križ. Tedaj je divja jaga spet prišla in vzela sekiro iz njegovega hrbta. Tedaj je menda bolečina ponehala.

Sledi še naslednja bajka. Potnik, ki je ponoči hodil sam po samotni, naenkrat ni

mogel več iti, kamor je želel. Pač pa je šel tja, kamor ga je vlekla neznana sila in ga včasih baje privedla na prav nenavaden kraj, kamor sicer ne bi mogel priti. Če je zaslišal šum kakega potoka, je lahko takoj spet normalno hodil.

Spet drugi so pripovedovali, da jih ponoči tlačijo. Začelo se je tako. Med spanjem mu je začela na noge lesti neka gmošta, ki se je raztezala vedno bolj proti glavi in ga končno naredila popolnoma negibnega. To je trajalo uro do dve, če ga ni slučajno kdo prej prebudil.

Pa še ena bajka. Zemljiški lastniki, ki so v svojem življenju na skrivaj prestavljali mejnike v svojo korist, so baje po smrti prihajali to krivico popravljati. Bajke so jih ljudje videli in slišali stokati: »Tu sem ga zmaknil, kam naj ga vtaknem.«

Neka bajka pripoveduje o ljudeh mesečnikih, ki da so ob polni luni ponoči podzavestno vstajali, šli na streho ali na kako drugo nevarno višino, kamor je bilo bedé skoraj nemogoče priti. Ni pa jih smel med tem nihče po imenu poklicati, ker tedaj bi baje padel v prepad. Če so bile bolne svinjne, so rekli, da so uročene. V takih primerih so klicali na pomoč ljudi, ki so bili večji urok zagovarjati s posebnimi čira čarami. Če pa so na vratih hleva imeli pravilno narisano posebno znamenje, se uroka ni bilo treba bati.

Točo so po mnenju praznovernežev delali čarovniki. Nekateri so znali tudi točo zagovarjati (preprečiti). Še danes nekateri proti toči nastavljajo navzgor obrnjeno ostro orodje. Če se bo le ena toča na njem presekala, bo nevarnost gotovo prenehala.

Nekatere podobne bajke še danes niso čisto izumrle. Poznam ljudi, ki pravijo, da ne bo sreče, če jim črna mačka prečka pot. Če srečajo najprej žensko, se za nekaj časa vrnejo. Če blizu kake hiše poje čuk, bo tam gotovo kdo umrl. Vrv, na kateri se je kdo

ših sošolcev tudi, da zgodba o Adamu, Evi in jabolku ni takšna, kot nas učijo. Zato sem začel dvomiti o vsem, kar so nas učili.

Prvič sem se počutil manj vrednega, ko sem zvedel, da je naša šola samo za kmečke in da imajo trški otroci svojo šolo. Ko smo imeli skupno šolsko mašo, sem imel priložnost videti, da so bolj oblečeni od nas. Obuti so bili, vsaj večina v čevlje, mi pa poleti bos, pozimi pa tudi v coklačah. Naša tolstovrška šola nam je dajala zelo omejeno osnovno znanje, saj je imela le dva razreda. Domače naloge nam niso dajali, ker je obveljalo mnenje, da moramo po šoli biti doma — pastirji.

Najmanj si današnja mladina predstavlja dolge zimske večere brez radia ali televizije, a tudi brez luči. Zaradi varčevanja je v hiši gorela le ena petrolejka, pri kateri je bilo nemogoče brati. Če pa je bilo treba iti v hlev, so nesli to edino luč tja, v hiši pa smo bili ta čas v temi. Zato smo bili toliko bolj navezani na poslušanje bajk.

V šoli in doma so nas istočasno z molitvijo učili ponižnosti do gosposke. Rekli so, da bomo, ko dorastemo, laže dobili službo, za katero je bilo tiste čase najteže.

Prosjačili od hiše do hiše niso samo berači, ampak tudi mnogi brezposelni. Ko sem mater vprašal, če bom tudi jaz beračil, ko bom star, mi je rekla, da bom srečen, če ne bom.

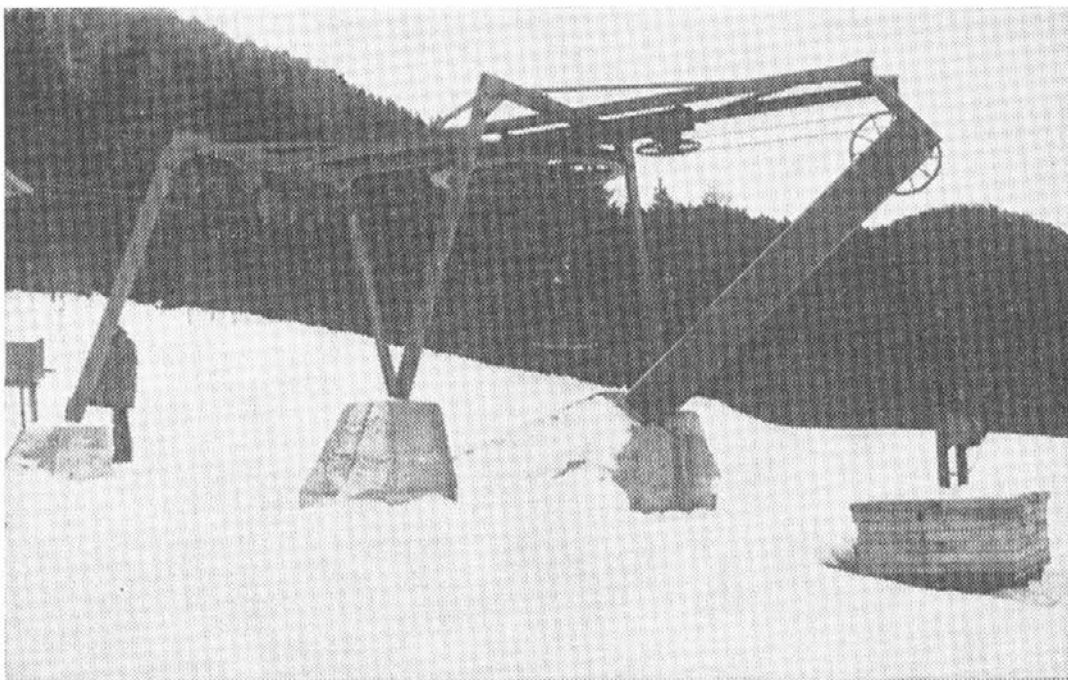
V bližini naše hiše je stanoval drvar, po imenu Blaž. Le-ta je bil med vojno ujet v Rusiji. On me je na skrivaj učil ravno proti ponižnosti. Češ, gosposka nas zatira, ker se boji, da bi ji postali enakovredni. Tako me je Blaž spravil v dvom o resnici in pravici. Pa ne samo to. Še dolga je pot, preden dohitiš zamujeno in prideš kot samorastnik na sled zdravih misli in osveščenosti in se znebiš čuta manjvrednosti, ki ti je bil vsiljen.

Rok Gorenšek

MESEČINA

Vse naokrog je vladala globoka, skrivnostna tišina jasne poletne noči. Mesečina je v tisočerih svetlih pramenih lila skozi vrhove in vejevje košatih smrek na mehka gozdna tla. Na tleh in po grmovju je trepetala ter migotala, da se je zdelo, kot da bi skakali srebrni, svetli zajčki po gozdu naokrog. Nobena divja žival, nobena nočna ptica ni zmotila tega globokega, ponočnega gozdnega miru. Le voda v bližnjem potoku je šumela in žuborela, ko je tekla in se zlivala po kamenju navzdol. Toda to enakomerno šumenje v tih noči je bilo bolj podobno uspavanki, ki jo poje speča narava, kakor pa šumenju vode v potoku.

V ta čudoviti mir speče, mesečne poletne noči, sredi molčečega gozda so iznenada zadoneli pritajeni koraki. Zaslišali so se s poti, ki je peljala skozi gozd. Po poti je prihajal in se vračal domov mlad, zaljubljen par. Prav gotovo so tudi nanju vplivali in ju prevzeli čari te tople, poletne, mesečne noči v gozdu. Zakaj hodila sta čisto počasi, s pritajenimi, rahlimi koraki, tesno objeta,

Spodnja postaja

z rokami okoli ramen. Ko ju je pot pripepljala iz temine med drevjem na majhno, svetlo, s srebrno mesečino obsijano jaso sredi gozda, se je ženska nenadoma tesneje oklenila moškega in globoko vzdihnila rekoč: »Oh, dragi! Kako prelepa noč je nocoj, kot nalašč za ljubezen!« Moški jo je po teh besedah samo trdneje objel in tesneje stisnil k sebi ter molče stopal po poti naprej. Hipoma pa se je ženska obrnila k moškemu, se vzpela na prste, ga vroče poljubila na usta in mu zašepetala v uho: »Ljubi! Veš kaj? V taki čudoviti, mesečni noči, tako daleč v gozdu me pa še nikoli nisi...!«

Po teh besedah se mu je izvila iz objema, ga sunila z rokami od sebe, da se je opotekel in skoraj padel po tleh, ter zbežala po z mesečino oblitni jasi. Moški je za trenutek nemo obstal, ne vedoč, kaj bi storil, nato pa je pridušeno zaklical za žensko: »Hej, ti! Počakaj no malo! To, kar si želiš, pa ni tako težko storiti. To se pa ja lahko še nocoj zgodi!« Ženska je tedaj za hip obstala, se obrnila nazaj k njemu in mu odgovorila: »Seveda ni težko, ljubi. Le če me povprej ujameš in dobiš, to pa ne bo šlo tako zlahka, kot si ti misliš.« Po teh besedah je planila znova v beg. Preskočila je pot in zbežala po ozki, z mesečino osvetljeni preseki, ki je vodila med drevjem in grmovjem k potoku. Šele tedaj se je moški zganil in skočil za njo, rekoč: »Le počakaj me, ptičica. Te že ujame. Potem boš pa že videla!« Pognal se je po jasi, preskočil pot in stekel po preseki za njo k potoku.

Ženska je medtem pritekla do potoka, ki pa se je prav na tem kraju razlival v širok, okrogel, globok tolmun. Iz tega tolmunca je na sredini molela za mizo velika, gola, bela, s svetlo mesečino obsijana skala. Vsa zadihana je ženska obstala na bregu potoka. Moškega je slišala že tik za seboj. Nikamor naprej ji ni bilo več mogoče uiti. Le na skalo v potoku je še mogla priti. Brez oklevanja se je pognala z brega in skočila na skalo, ki je molela iz vode. Naprej ni bilo poti. Ni bilo več rešitve. Voda v tolmunu je bila preširoka in pregloboka. Morala se je ustaviti in ga počakati. Trenutek za njo je priteknel na breg potoka že tudi

moški in z vzklikom: »Ha, ptičica! Sedaj si pa moja! Sedaj te pa imam, ne uideš mi več nikamor!« Skočil z brega in pristal tik ob ženski na beli skali sredi črnega, mokrega tolmunca. Ves zasopljen je segel po njej in jo z divjo močjo stisnil k sebi. Ženska se ni branila. Z rokami ga je objela okrog vratu in se tesno prižela ob njegovo telo. Vzdrgetala sta. Srca sta jima pričeli razbijati v vratu in sencih. Vroče ustnice so se jima same od sebe našle in se združile v dolgem, sladkem, strastnem poljubu. Vse okoli njiju je potemnelo in se zavrtelo. Počasi, čisto počasi, tesno objeta, sta omahnila in zdrnila na trdo, ozko skalo, ki sta jo občutila kot najmehkejšo posteljo pod seboj. Preplavila sta ju slast in užitek, da nista ne videla, ne slišala ničesar več okoli sebe. Nad njima se je poredno smejal mesec in ju oblival s srebrno mesečino. Moški in ženska pa sta na ozki, samotni skali sredi potoka utonila v opojno prabitnost. Njunjo sopenje in vzdihovanje se je pomešalo s šumenjem vode v potoku, ki je s svojim bučanjem in žuborenjem odnašala glasove njune ljubezni in strasti v daljavo.

Suzana Praper

Ni bilo nasmeja

**Ko sem te zagledala pred leti,
sem zbirala moči,
da bi se lahko uprla
tvojemu nasmeju.**

**Prepozno je bilo spoznati,
da le sanje mi ostanejo,
da preostane mi pozaba,
ki boleča je in težka.**

**Ko sem te zagledala včeraj,
zbrala sem svoje moči
in pogledala ti v obraz
in ti,
— ne, nisi se nasmehnil.**

Leopold Budna

Kramljanje z Bico pod staro uro

»Tako držiš besedo, dragi doktor! Ne bom se vam izneveril, stalno bom redno prihajal, potem pa te zopet od nikoder ni.«

»Vse to pa le ni res. Da me od nikoder ni? Ali nisem zopet tukaj?«

»Si tukaj, da, pa še res je. Toda, to je še daleč od tistega, kar si obljubil. Vendar te ne smem preveč kregati, ker te potem gotovo ne bo več. Sem pa zelo vesela, da si zopet prišel, zopet me muči nov problem, zopet imam cel kup vprašanj zate.«

»In kaj se je zgodilo, če smem vprašati. Gotovo ste zopet zvedeli kaj novega, ali pa kaj takega, da vam ne da ponoči miru in razglablja te.«

»Res je. Sem že res v letih, nisem pa seveda stara, med nama rečeno. Kljub temu pa bi rada vedela kaj več o kapeh, preden me bo kap zadela. Slišala sem namreč, da večina starih ljudi umira od kapi. Jaz pa pravzaprav sploh ne vem, kaj se zgodi pri človeku, ko ga zadene kap?«

»Pri nas je res udomačen izraz: kap. Vsi vemo, da je to nekaj bolezensko zelo težkega, res pa je tudi, da cel kup ljudi ne ve, kaj pravzaprav pomeni kap, oziroma kaj se zgodi s človekom, ki ga prizadene kap. Verjetno izraz kap res ni najbolj posrečen. Pravilneje bi bilo, če bi kap imenovali udarec, take izraze poznamo v nekaterih tujih jezikih, tudi v latinščini. Pri nas pa je ta izraz udomačen, zakaj bi ga spreminjali, če se je tako udomačil.«

»Slišala sem namreč, da tega zadene srčna kap, da drugega zadene možganska kap. V obeh primerih rečemo kap, vendar sta to dva različna organa, pa si ne morem predstavljati, kaj se pri kapi pravzaprav dogaja?«

»Res sta med ljudstvom razširjena pojma možganska kap in srčna kap. Ljudje pa ne vedo, da obstajajo kapi tudi vseh drugih življenjsko pomembnih organov. Poznamo tudi pljučno kap, jetrno kap, vranično kap, ledvično kap, črevesno kap, kap noge oziroma obeh nog in kap ene roke ali obeh rok. Seveda ti pojmi v domači govorici niso razširjeni, ker so v veljavi običajno drugačni izrazi za imena teh obolenj.«

»No, o teh drugih kapeh pa res nisem še slišala. Zakaj ne?«

»Po vsej verjetnosti čisto iz preprostega razloga, ker sta v zgodovini medicine bila najbolj jasna pojma možganska kap in srčna kap, in sicer še v časih, ko zdravniki o medicini niso kaj dosti vedeli. Niso pa vedeli zato, ker medicina še ni bila toliko razvita, predvsem pa, ker niso bile dovoljene obdukcije, ki so šele po smrti pokazale, za kakšen vzrok bolezni je pravzaprav šlo.«

»Ne bodi no toliko skrivnosten, doktor! Povej mi po domače, kaj je pravzaprav kap.«

»Četudi bom skušal povedati to precej po domače, verjetno le ne bo tako dobro razumljivo. Potrudil se pa bom. Da bi to lažje razumeli, bom začel pri možganski kapi. Mislim, da vsi vemo, da vsi naši organi, tudi možgani, rabijo za svoje življenje in svoj obstoj dovolj dotoka krvi. S krvjo namreč pridejo v možgane razne hranilne snovi, tudi kisik, razne rudninske substance, vitamini in hormoni. Pri mladem človeku, ko je ožilje mlado in precej elastično, pa tudi sicer zdravo, možgani pravzaprav s prekrvavitvijo nimajo nobenega problema. Dobijo dovolj krvi, dobijo dovolj vseh potrebnih snovi za svoje življenje, oziroma, kot rečemo, za svojo presnovo, ali bolj učeno rečeno, za svoj metabolizem. Kakor hitro pa žile na kakršenkoli način zbolijo, ali pa se degenerativno okvarjajo, pa postane za možgane problem normalnih funkcij. Če bi zopet po domače povedali, vsi vemo, da se mladi ljudje lahko učijo, da so brihtni, da niso tako izrazito pozabljivi. Stari ljudje pa postajajo močno pozabljivi, njihova pozabljivost se iz dneva v dan veča in močneje izraža. Nam vsem je poznan pojem, da gre pri starih ljudeh za aterosklerozo ožilja. Običajno rečemo, da je pač star, da mu možgani ne funkcionirajo tako, kot bi bilo potrebno, da je postal pozabljiv, da nekaj z njegovimi možgani pač ni v redu. Kot sem omenil, je v mladih letih ožilje, tudi možgansko, precej elastično, običajno zdravo, običajno dobro funkcionira in se možgani ne morejo pritoževati zaradi slabe preskrbe s krvjo in kisikom. Nekako pri 30 letih pa se začne pri našem ožilju degenerativni proces ožilja, ki ga imenujemo arteriosklerozo, ali po domače poapnenje ožilja. Sicer izraz poapnenje ožilja ni popolnoma pravilen, pa se je tudi tak udomačil in naj ostanemo pri njem. Dolgo časa, tudi nekaj desetletij, kljub napredujočim procesom arterioskleroze ni zaznati pri možganih pomanjkanja kisika, oziroma preskrbe s krvjo. Vendar začnejo ljudje tam okoli 50. leta le tožiti, da si določene stvari veliko težje zapomnijo, kot so si jih nekoč. To so že prvi znaki, da možgani niso več sposobni vseh tistih funkcij kot v mladih letih. Do tega spoznanja prihaja seveda pri različnih ljudeh v različni starostni dobi. Nekateri tožijo o tem že pri 30 letih starosti, drugi pa si med 50. in 60. letom starosti še marsikaj zapomnijo. Poudariti pa moram, da je precejšnja razlika med tem, kaj si lahko na novo zapomniš, kaj ti je pa ostalo fiksiranega znanja v možganih že od preje. Skupno z začetnim težjim zapomnjevanjem pa gre v korak tudi pozabljanje. Vsi vemo, da si v starejših letih pač zlasti zapletene probleme težje zapomniš, pa da si tudi bolj pozabljiv.«

»Seveda, to sem tudi pri sebi opazila. Zanima me pa, zakaj se določenih stvari iz zgodnje mladosti zelo dobro spominjam, medtem ko včasih pozabim, kaj sem včeraj kosila ali večerjala.«

»Mogoče sem bil res nekoliko nejasen. To, kar so si zapomnili in doživljali mladi možgani, so si dobro zapisali v svoje celice. Kar pa se dogaja v starejših letih, pa je v možganski celici zapisano samo bežno, ker stare možganske celice niso več sposobne take zapomnitve, pa zapis že tudi hitro izgine, lahko kar čez noč ali celo čez nekaj ur.«

»Vendar še nisva pri kapi.«

»Res, seveda o kapi še nisva nič povedala, zlasti o možganski kapi. Vendar je ta uvod bil potreben, da bova sedaj proces kapi bolj razumela. Povedal sem že, da se z leti in starostjo ožilje spreminja, kviri, degenerira. Pri takem degeneriranem ožilju pa pride lahko do raznih trenutnih težkih bolezenskih stanj. Taka ostarela in neelastična žila lahko iz različnih vzrokov, predvsem pri ljudeh, ki imajo visok krvni pritisk, nenadoma počni. Ko žila v možganih počni, nastane seveda krvavitev iz te počene žile v možgansko tkivo. V možganskem tkivu se nabere veliko krvi, odvisno pač od tega, kako velika žila v možganih je počila. Če je počila čisto majčkna žilica, bo običajno krvavitev manjša, če bo pa počila večja žila, bo krvavitev večja. Možgani pa so tesno zaprti v lobanji. Pritisk krvi iz krvaveče žile seveda pritiska na možganske celice; če je pritisk izredno močan, tako rekoč stisne ali zaduši možganske celice, tedaj nastopi običajno kmalu smrt. Če je pa ta krvavitev manjša, je izliv krvi manjši, je tudi pritisk na možgane manjši. Ne nastopi takoj smrt, pač pa pride običajno do ohromelosti. Človeški možgani in ostalo živčevje pa je urejeno tako, da ohromelost nastopi običajno na drugi strani telesa, kot je v možganih krvavitev. Če pride do krvavitve v levi polovici možganov, ohromi običajno desna stran telesa in obratno. Ko rečemo, da je nekoga zadela kap po desni strani, vemo, da je krvavitev v levi polovici možganov. To je ena oblika možganske kapi. Druga oblika možganske kapi pa je po svojem nastanku nekoliko drugačna. Zaradi degenerativne stene možganskega ožilja pride lahko do trenutne zamašitve neke možganske žile. Od mesta, kjer je zamašitev žile nastala, od tega mesta naprej, zaradi zamašene žile, možgani ne dobijo več krvi, z drugimi besedami potrebne hrane in kisika. Zato možgani na tem mestu odmirajo. To odmiranje možganov pa povzroči približno enake posledice kot krvavitev v možganih. Ponovno je to možganska kap, samo na drugem principu. Zopet pride lahko do trenutne smrti, do težje ali lažje oblike kapi, pač odvisno od tega, kje in kako pomembna žila, oziroma kako velika žila se je zamašila.«

»Tole sedaj čisto razumem. Moti me pa, dragi doktor, da sem slišala za primer, ko je imela neka bolnica obolelo srce. Bila je še mlada, a je prišlo do možganske kapi, zdravniki pa so rekli, da je tej možganski kapi krivo obolelo srce. Kako si pa naj to razlagam?«

»Čisto res je tako, kot ste slišali. Pri obolelih srcih, predvsem pri tistih, ki imajo srčno napako ali pa zelo razširjeno srce, kri v teh srčnih votlinah pač počasneje kroži. Na takem razširjenem srcu se na stenah lahko tvorijo krvni zgruški. Nekega lepega dne pa se tak krvni zgrušek odlepi od srčne stene in odleti po žili, običajno v možgane. Po možganih s krvjo teče tako dolgo, dokler ne pride v eno izmed manjših možganskih žil, ki jo zamaši. Seveda so sedaj posledice enake, kot bi se na tem mestu žila sama zamašila. Mimogrede povedano, zdravniki take srčne bolnike, zlasti tiste, pri katerih obstaja srčna napaka, prihaja pa do popuščenja srčne zmogljivosti, tako rekoč počasi zdravimo. Počasi zdravimo zato, da se srce ne bi prehitro popravilo, da ne bi prehitro postalo močnejše, ker bi bila tedaj večja nevarnost, da bi se kak zgrušek iz srca odtrgal ter zaplaval v možgansko ožilje in povzročil možgansko kap.«

»Omenil si že, da so posledice kapi različne. Nekateri umrejo takorekoč na licu mesta, drugi ostanejo hromi celo življenje, tretji pa se pozdravijo. Kako si naj to razlagam?«

»Nekaj sem o tem že povedal, draga Bica, pa ste mogoče preslišali. Veliko ali največ odloča to, kako velika je možganska krvavitev, ali kako velika veja žile je prizadeta. Če je velika krvavitev, če je prizadeta velika veja žile, nastopi običajno smrt. Če pa je krvavitev manjša, če je prizadeta manjša žila, pa pride tudi samo do okvare manjšega dela možganov. Ta okvarjeni del možganov pa ima sedaj različno usodo. Ob kapi zdravnik ne more vedeti, v katero smer bo bolezen šla. Če je bolnik mlajši, če nima zvišanega krvnega pritiska, potem običajno zdravnik pričakuje, da se bo stvar zadovoljivo popravila, lahko celo v celoti. Popravljanje takega ohromelega stanja traja včasih tudi leto ali dve. Kar pa je ohromelosti ostalo po dveh letih od zadetja kapi, pa menimo, da ostane za vedno, da ne bo nobenega izboljšanja več. Seveda je to slaba tolažba za bolnika, tolažba je pa le v tem, da vsaj tudi ne bo poslabšanja. Če je bolnik starejši, močno prizadet ali z zelo visokim krvnim pritiskom, pa zdravnik ob kapi ne pričakuje bistvenega izboljšanja. Celo pričakuje, da se bo stanje iz dneva v dan slabšalo. Toda prerokovanja so dostikrat zelo goljufiva. Običajno zdravnik pove svojcem pač to, da gre za možgansko kap in da se bo v nekaj dneh, običajno po tednu do desetih dneh pokazalo, kako bo obolenje napredovalo. Ali v izboljšanje ali v poslabšanje. Po kakem tednu ali po desetih dneh je že veliko lažje prerokovati. Zlasti pri zboljševanju pa je zelo pomembno, da zdravnik in bolnik dosežeta medsebojno razumevanje. Pravzaprav morata napraviti zaroto proti bolezni. Zdravnik skuša bolnika namreč pridobiti za sodelovanje. Bolnik, ki ga je zadela možganska kap, se lahko tega zaveda ali pa ne. Če se zaveda svojega položaja, je zanj to tudi težek duševni pretres. Zdravnik skuša bolnika pomiriti, ga pridobiti za sodelovanje, mu vliti dovolj upanja in poguma. S tem začne bolnik s svojim zdravljenjem sodelovati. Vključi se v trud fizioterapevtke, sodeluje pri razgibavanju, jemlje re-

dno zdravila, ugotavlja uspeh zdravljenja, zadobi upanje v uspešnost zdravljenja. S tem pa je seveda bolniku veliko pomagano. S fizioterapijo oziroma z razgibavanjem pa začnemo zelo zgodaj. Običajno isti ali drugi dan po kapi sicer še ne, nato pa že začnemo z rahlim razgibavanjem prizadetih udov. Predvsem zato, ker sklepi, ki so nekaj časa negibni, zelo radi zatrdijo. Zato moramo zelo zgodaj začeti razgibavati, da preprečimo vsaj otrdelost sklepov, kolikor že ne obnovimo tudi aktivnega gibanja udov.«

»Spomnim se pa, dragi doktor, še iz svoje mladosti nečesa, česar ne morem razumeti. Nekega mojega strica je zadela možganska kap, vsaj tako je zdravnik dejal. Vsi so bili prepričani, da ga bo takoj poslal v bolnišnico. Zdravnik pa je dejal, da naj vsaj tri dni počaka doma, pa ga bo pozneje poslal v bolnico. Ali ni potrebno takega bolnika poslati v bolnico takoj?«

»Bica, na to vprašanje pravzaprav ne znam v celoti odgovoriti, mnenja o tem so različna. Nekateri, tudi svetovno znani zdravniki, zatrjujejo, da je najbolje poslati prizadetega v bolnico, kjer bo dobival razne injekcije, zdravila, pravočasno razgibavanje, pravilno dieto in podobno. Drugi zdravniki pa trdijo, da je veliko bolje nekaj dni, recimo tri dni, pustiti takega bolnika doma v mirovanju. Takega bolnika pri prevozu dostikrat trese, prenašajo ga in prevažajo po slabih poteh in podobno. Pri takem stresanju lahko pride pri možganski kapi, zlasti pri možganski krvavitvi, celo do poslabšanja, ker se pri tresenju pač krvavitev pojača. Zato v nekaterih državah, oziroma tudi v nekaterih predelih naše države, razni zdravniki postopajo različno. Oboji imajo svoj prav. Kdo ima prav, ostane še vedno odprto vprašanje. Pri nas je pač navada, da takega bolnika zdravnik takoj pošlje v bolnico, predvsem iz dveh razlogov. Res je, da bo imel v bolnici tak bolnik boljše strokovno oskrbo. Res pa je tudi, da se terenski zdravnik boji raznih obrekovanj in opravljanj ali pritožb, zlasti če tak bolnik umre, da je sokriv smrti, spet zato, ker ga ni pravočasno poslal v bolnico.«

»In kaj misliš ti, doktor?«

»Osebnost pač mislim tako-le: zdravnik bi naj skušal na mestu presoditi situacijo. Če svoji mislijo, da je boljši takojšnji transport, zlasti, če je bolnik toliko prisoben, da sam želi takoj v bolnico, potem je pač najbolje, da ga takoj napoti v bolnico. Če pa je ta napotitev povezana s prenašanjem po hribovitem ozemlju, če so težave s prevozom, če niso urejene ceste, potem bi osebnost pač svojcem svetoval, naj tega bolnika vsaj za nekaj dni obdržijo doma, dal bi mu predpisana zdravila, dal bi mu predpisana navodila glede razgibavanja, prehrane ter ostale nege. Kolikor pa bi svoji le dajali vtis, da s to odločitvijo niso zadovoljni, bi se pač včasih uklonil tudi njihovi volji.«

»Omenil si, da je treba upoštevati tudi željo bolnika. Ali pa so taki bolniki sposobni, da trezno presodijo, kaj bi bilo za njih bolje. Ali poslati v bolnico ali pa da ostanejo doma?«

»Res je, da pri možganskih kapeh postanejo bolniki dostikrat nemirni, nerazsodni, ter se njihove izjave in želje pravzaprav neobjektivne. Tudi to stanje mora zdravnik nekako pravilno preceniti. Dostikrat je seveda zdravnik v težki situaciji, vendar s primernim odnosom, s primerno obrazložitvijo, pa tudi z njegovim avtoritativnim nastopom, se običajno ta vprašanja vedno nekako zadovoljivo rešijo za obe strani.«

»Če bi mene zadela kap, ali bi me ti poslal v bolnico ali pa bi me pustil doma?«

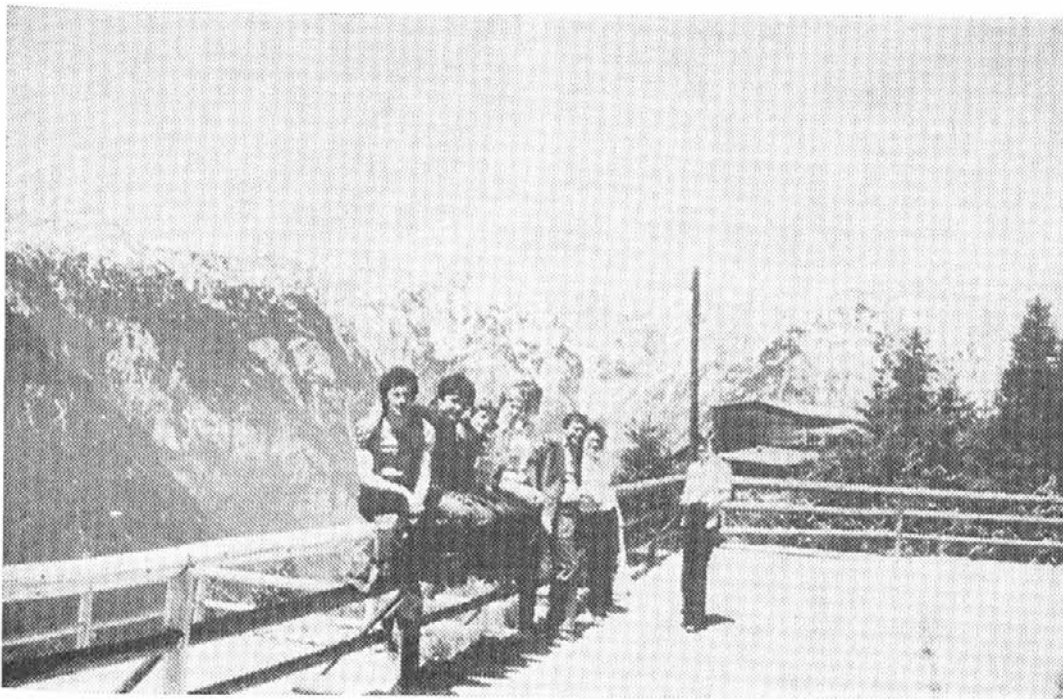
»Draga Bica, saj sami veste, da živite sami. Vsekakor bi se moral ozirati tudi na situacijo, v kateri bolnik živi. Razumljivo je, če nima doma nobene možnosti postrežbe, da je prvenstveno treba poskrbeti za bolnikove osnovne življenjske potrebe ter ga napotiti v ustanovo, kjer bo to imel. Vsekakor vas, Bica, ne bi pustil same doma.«

»Zdaj bi pa še rada vedela, ali se možganske kapi ne da preprečiti?«

»Zopet zelo težko vprašanje. Vemo namreč, da ljudje obolevajo in umirajo zaradi različnih bolezni. Če bi človek vnaprej ve-

Čeri

Velika planina (1760 m)

del, za kakšno boleznijo bo obolel, oziroma zaradi česa bo umrl, bi verjetno bilo obolenj manj, smrti pa ravno toliko, ker prej ko slej mora vsak človek umreti. Podaljšana pa bi vsekakor bila življenjska doba, smrt bi prihajala pozneje. Vemo seveda, da se marsikatero obolenje da preprečiti ali celo popolnoma odpraviti. Med takimi, ki smo jih skoraj v celoti odpravili, vsaj v tako imenovanem zdravstveno dobro razvitem svetu, so črne koze. Cel kup obolenj pa bi nastopilo pozneje, če bi na svoje zdravje bolj pazili, oziroma bi se izogibali škodljivih vzrokov, ali kot tudi bolj učeno rečeno — rizičnih faktorjev, ki lahko pripeljejo hitreje do kakega obolenja. Med taka obolenja, ki jih lahko odložimo vsaj za določen čas, spada tudi možganska kap. Z bolj zdravim življenjskim režimom lahko preprečujemo vsaj delno tudi pospešeno arteriosklerozo in premočno poapnenje ožilja. Ljudje, ki imajo zvišan krvni pritisk, so seveda bolj nagnjeni k možganski kapi. Mogoče celo nisem najboljši povedal; lahko bi rekel, da obstaja večja nevarnost, da bo prišlo do možganske kapi, in sicer do oblike krvavitve iz počene žile. Vzroki za zvišan krvni pritisk so seveda različni. Eden izmed njih je lahko obolenje ledvic. Mnogo ljudi, ki imajo zvišan krvni pritisk, pa ima tako rekoč prirojeno nagnjenje k zvišanemu krvnemu pritisku. Cel kup ljudi pa si ožilje tako rekoč namenoma kvari. To so predvsem ljudje, ki jih z grdim imenom imenujemo debeluh, z lepšim pa, da so preobilno rejeni. Ljudje, ki se ne znajo sporazumeti s svojim prevelikim apetitom, ki jim je želodec več kot zunanji videz, kot so težave s srcem, krvnim pritiskom, s hrbtenico, pa tudi s sklepi, ki so pri preobilnem človeku tudi preveč obremenjeni. Zelo mastna hrana, velika množina škrobnih jedi, zlasti pa preobilica vsega, zalitega z več ali manj alkohola, zelo okvarja ožilje pri človeku. Običajno pa se zdravnik takemu človeku le zameri, če mu očita njegove odvečne kilograme. Nema lokrat doživi bridko razočaranje, ko mu tak bolnik zabrusi dobresedno tako-le. Od take diete, kot jo vi priporočate, še pes crkne.

Take diete se kar sami držite! Dokler bom pač imel dovolj, bom pač jedel, kakor se mi ljubi. Zgodi se pa, da tak človek pozneje, ko pride do komplikacij, zopet obtožuje zdravnika, zakaj ga le ni pravočasno dovolj resno opozoril. Iz prakse pa vemo, da se le malo bolnikov odloči za shujševalne diete, oziroma za zmerno prehrano, čeprav so opozorjeni. Ko pa pride do komplikacij, potem pa je ogenj v strehi in oja-joj. Zdravnik tedaj zelo težko pripoveduje bolniku, saj sem vas pravočasno opozoril. Zopet ima pred seboj bolnika, s katerim mora človeško postopati pa imeti tudi razumevanje za vse človeške težave. Res pa je tudi, da vseh obilnejših ljudi le ne smemo obsoditi kot požrešneže, res je namreč, da nekaterim gre vse na špeh, drugi pa lahko pojedjo marsikaj več, pa ostanejo suhi. Tudi na tem polju še ni vse razčiščeno.

»Zdaj sva od kapi zašla v debelost. Dragi doktor, pa poznam marsikoga, ki je kljub debelosti dočkal precej lepa starostna leta.«

»Verjamem. Pozabili pa ste, Bica, na tiste, teh pa je veliko več, ki so zaradi te nesrečne debelosti umrli, ali pa dobili kakšne življenjsko težke komplikacije že v zelo mladih ali pa mlado-starostnih letih. Samo o tem sva že nekoč razpravljala, drži pa le, da je preobilna hrana vsekakor eden izmed vzrokov večje možnosti visokega krvnega pritiska, pa tudi možganske kapi. In sem že pri drugi neprijetni ugotovitvi, in sicer, da naše ožilje zelo okvarja tudi nikotin. To se pravi, zopet nesrečno kajenje. Zopet neskončne pridige, neskončno pisarjenje o škodljivosti nikotina, večna predavanja, vendar uspeh je skoraj vedno enak ničli. Pač živimo v času, ki je s seboj prinesel poleg dobrih stvari tudi razne razvade, ki so človeku bolj v škodo kot pa v korist. Tudi mehanizacija prinaša s svoje strani obilo dobrega za boljši standard in splošno počutje ljudi, z druge strani pa daje potuho nedelu oziroma manjši aktivnosti. Z drugimi besedami, hočem povedati tudi, da je fizična neaktivnost ena izmed vzrokov pospeševanja arterioskleroznih sprememb

našega ožilja. Pri tem se sploh ne smem spomniti preobilnega pitja alkohola, oziroma ga ne smem imenovati. Je pa vzrokov za pospešeno arteriosklerozo ožilja še veliko, končni imenovalec vsega pa je prehitra degeneracija ožilja ter razne komplikacije, med katere prištevamo eno najusodnejših: možgansko kap.«

»Človek bi moral potemtakem, če bi se hotel držati vseh zdravniških navodil, živeti pravo svetniško življenje. V večnem postu, brez kajenja, brez pitja alkoholnih pijač, v večnem garanju in podobno. Od takega življenja pa res nimaš veliko.«

»S tem pa se, Bica, popolnoma strinjam. Gre samo za večni problem: vsako pretiravanje v tem ali onem smislu je seveda nezdravo. Pretirano skrbeti za »šlank« linijo, ne popiti nobenega kozarčka, stalno garati, pa še in še se omejevati, od takega življenja res ni nič, pa tudi ni zdravo. Treba je pač najti neko zmernost, neko srednjo pot, pri tem se človek tudi običajno zelo zadovoljivo počuti, dobro osebno počutje pa je tudi eden izmed pogojev daljšega in prijetnejšega življenja. Toda zašla sva predaleč od najine kapi.«

»Torej se vrniva zopet h kapi. Dostikrat slišim pritožbo, da je tega ali onega zadela kap, zdravniki pa ga niso po končanem zdravljenju napotili v toplice.«

»Pa sva tam. Toplice, oziroma zdravljenje v toplicah je dolgo in široko vprašanje, o katerem bi se morala pogovoriti mogoče kak drug večer. Orientacijsko pa stoji stvari s toplicami in z možganskimi kapi tako-le. Nobene toplice ne bodo preprečile ponovne možganske kapi. Zdravljenje v toplicah po kapi pa je stvar številnejših kriterijev. Po možganski kapi, ki jo je bolnik preživel, ušel smrti, ko so se začele ohromitve popravljati, je treba pač težiti za tem, da se okvare kar najbolj odpravijo. V ta namen obstajajo tudi zavodi, kot sta, recimo, zavod za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani, ali pa zdravilišče Laško, kjer je cel kup zdravstvenega osebja usposobljenega za to, da razgiba in aktivira prizadete ohromele okončine. Tu so razne vaje, vse do plavanja v bazenih. Razumljivo pa je, da morajo biti te vaje tako pripravljene, da so pravilno dozirane, da pacientu ne škodijo v kakem drugem smislu, zlasti pri morebitni nevarnosti za ponovno kap. Potrebno je tudi, da bolnik pri teh vajah sodeluje, da jih je sposoben opravljati. Skratka, kjer pričakujemo, da bo rehabilitacija koristna, bolniku vedno omogočimo zdravljenje bodisi v zavodu za rehabilitacijo ali primernem zdravilišču. Kjer pa mislimo, da bolnik ne bo mogel sodelovati, ali pa ima srčno obolenje, zvišan krvni pritisk, že fiksirane okvare, v takih primerih pa je zdravljenje v toplicah nesmotno oziroma zelo škodljivo. Zgodi se tudi, da bolnika kdaj pošljemo v tako ustanovo, pa ga ustanova vrne bodisi nazaj v bolnico ali pa ga pošlje domov, ker pacient z zdravljenjem ne sodeluje, oziroma ni sposoben opravljati vaj.«

»Omenil si že, dragi doktor, da pravzaprav ne moremo predvidevati, ali bo takega bolnika možganska kap ponovno zadela?«

»Res tega ne moremo predvidevati. Bolnika, ki ga je že enkrat zadela možganska

kap, ga seveda lahko zadene drugič in tretjič ter še večkrat tudi. Z zdravili lahko to vsaj delno preprečujemo. Zato take bolnike večkrat kontroliramo, zasledujemo njihovo obolenje, zasledujemo stanje tudi drugih organov, skratka, bolnika nekako vodimo po ozki poti, da ponovno ne omahne v kako ponovno nesrečo. Ni pa seveda nobenega zdravila, nobenega načina življenja, nobenega čudežnega postopka, ki bi lahko stoodstotno izključil kakršnokoli ponovitev možganske kapi.«

»Nocoj si me pa slabo potrošal. Sem že kar v lepih letih, pa se mi ne obeta nič lepega. Me ne moreš z ničimer potolažiti, sicer bom celo noč mislila in se bala te nesrečne kapi.«

»Nekoč sem vam že povedal: ne smemo misliti predaleč naprej. Stvari se zasučejo včasih popolnoma drugače, kot se bojimo ali si predstavljamo. Človek mora znati živeti življenje, ki ga živi. Zato ponovno priporočam, kar sem priporočal že marsikomu v nekoliko poznih letih življenja. Ne misli na svojo smrt! Ne misli na to, kaj ti bo prinesel drugi dan, drugo leto ali kakšen konec te čaka. Potem se ti lahko celo zmeša. Pravilno živeti se pravi: nekaj in nekoliko je seveda treba misliti naprej. Res v tem smislu, kot da bi večno živel. Živimo pa danes, to življenje moramo znati živeti. Ko se zjutraj prebudimo, odpremo oči in smo veseli, da vidimo, pomigamo z ušesi in poslušamo tiktakanje ure, pa smo veseli, da slišimo, zgibamo svoje ude, pa smo veseli, da jih razgibavamo, skočimo ali zlezemo s postelje, pa vidimo,

da smo srečno prestali noč. Pred nami je nov dan, preživimo ga veselo, sami s seboj, zadovoljni z drobnimi stvarmi, z lastno srečo, z lastnim jazom, pa bomo imeli tudi lepa jesenska leta.«

»Pa zadovoljen z mojo kavico, pa se zopet braniš kozarčka?«

»Zadovoljen s kavico, se pa odrekam kozarčku, že zaradi znanega principa.«

»Vendar preden greš, bi te rada opozorila, da sva na začetku tega kramljanja veliko govorila o raznih kapeh. Ustavila sva se samo pri možganski kapi. Kdaj mi boš pa prišel povedat še o drugih kapeh, predvsem me seveda zanima srčna kap, naštel pa si cel kup kapi, o katerih pa se mi niti sanja ne.«

»O, moja draga Bica, sami vidite, kako čas teče. Že pri enem problemu se toliko zaklepetas, da večer kar mine. Vendar, midva bova še dolgo živela, še dostikrat se bova srečala, pa se bova imela čas in priložnost pogovoriti tudi o drugih kapeh.«

»Te že odnaša burja?«

»Če je to burja ali furija, ne vem točno. Zakaj imamo zdravniki vedno premalo časa? Mogoče nam ga pa res življenjska burja in furija odnašata. Pa lahko noč, Bica, drugič pol žličke sladkorja več v kavico!«

»Ti grdavš grdi, taka je hvaležnost tega sveta. Le čakaj, drugič ti bom nasula soli v kavico.«

»No, take kavice pa še nisem pil, sem radoveden, kak okus ima, zato se kmalu vidiva. Pa lahko noč in lepih sanj cel koš.«

Muzeji

Vodič po muzeju slovenskih premogovnikov. — Titovo Velenje, 1982.

Vuga, D.: Železnodobne Vače. — Ljubljana, 1982.

Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice. — Ljubljana, 1982.

Šlibar, V. — Z. Šmitek: Celjski muzej. Zbirka Alme Karlinove. — Maribor, 1982.

Kos, P.: Celjski muzej. 3. Numizmatična razstava. — Maribor, 1982.

Kolšek, V.: Celjski muzej. 4. Ob stoletnici. — Maribor, 1982.

Moškon, M.: Celjski muzej. 6. Zbirka stare libojske keramike. — Ljubljana, 1982.

FILOZOFIJA — MARKSIZEM — PSIHLOGIJA

Filozofija

Logar, C.: Eksistencialna filozofija. 1., 2. del. — Zagreb, 1981.

Bošnjak, B.: Sistematika filozofije. — Zagreb, 1981.

Kovač, V.: Filozofija i njena istorija. — Zagreb, 1981.

Sartre, J. P.: Filozofija — estetika — politika. — Ljubljana, 1981.

Riha, R.: Filozofija v znanosti. — Ljubljana, 1982.

Marksizem

Purg, D.: Temelji marksizma. — Kranj, 1981.

Bahro, R.: Alternativa. Kritika realnog socijalizma. — Zagreb, 1981.

Dopisna šola marksizma. — Ljubljana, 1981.

Kirn, A.: Izbrane teme iz marksistične filozofije. — Ljubljana, 1981.

Sruk, V.: Družboslovno in filozofsko branje. — Murska Sobota, 1981.

Lefebvre, H.: Misao postala svijetom. — Zagreb, 1981.

Schumpeter, J.: Kapitalizam, socijalizam i demokracija. — Zagreb, 1981.

Veljak, L.: Marksizam i teorija odraza. — Zagreb, 1979.

Engels, F.: Proti zaroti molka. Spisi o Marxovem Kapitalu. I. — Ljubljana, 1982.

Rus, V.: Pristop k ekonomskemu položaju delavcev v kapitalizmu. — Maribor, 1981.

Šter, J.: Prepričanje in dokazi. — Ljubljana, 1982.

Kračun, D.: Temelji ekonomske teorije marksizma. — Ljubljana, 1982.

Marx, K. — F. Engels: Izbrana dela. 6. Stvarno in imensko kazalo. — Ljubljana, 1982.

Riha, R.: Filozofija v znanosti. — Ljubljana, 1982.

Razgovori z Marxom in Engelsom. — Ljubljana, 1982.

Kirn, A.: Bibliografski priročnik za predmet Temelji marksizma. — Ljubljana, 1982.

Austromarksizam. — Zagreb, 1982.

Proudhon, P. J.: Što je vlasništvo. — Zagreb, 1982.

Mikecin, V.: Marksisti i Marx. — Zagreb, 1982.

Marx, K. — F. Engels: Manifest komunističke partije. Preveo Moša Pijade. — Mostar, 1982.

Mauke, M.: Marxova in Engelsova teorija razredov. — Ljubljana, 1982.

Majer, B.: Temelji marksizma. 1. del. — Ljubljana, 1982.

Psihologija — logika

Posvetovanje psihologov Slovenije. Portorož, 1980. — Ljubljana, 1981.

Posvetovanje psihologov. Portorož, 1981. — Ljubljana, 1982.

Brajša, P.: Človek, spolnost, zakon. — Ljubljana, 1982.

Harom, I.: Sanjska knjiga. — Trst, 1981.

Musek, J.: Osebnost. — Ljubljana, 1982.

Milošević, S.: Saobračajna psihologija. — Beograd, 1981.

Jacoby, R.: Družbena amnezija. — Ljubljana, 1981.

Đorđević, D.: Razvojna psihologija. — Gornji Milanovac, 1981.

Zvonarevič, M.: Socijalna psihologija. 3., dop. izd. — Zagreb, 1981.

Andrić, V.: Kako odrastao čovjek uči. — Zagreb, 1976.

Jurman, B.: Človek in delo. Psihologija dela. — Ljubljana, 1981.

Marija Suhodolčan

Novosti naše Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice

Med 4981 knjigami, ki jih je Koroška osrednja knjižnica — študijska knjižnica — Ravne na Koroškem odbila v letu 1982, so tudi tele:

SPLOŠNO — BIBLIOGRAFIJE — ZBORNIKI

Rupel, D.: Poskusi z resničnostjo. — Koper, 1982.

Družba, znanost, tehnologija. Zbornik razprav. — Ljubljana, 1982.

Rozsak, T.: Kontrakultura. — Zagreb, 1978

Katalog jugoslovanskih standardov. — Ljubljana, 1982.

Vloga znanosti pri oblikovanju strategije razvoja SR Slovenije. — Ljubljana, 1981.

Zakon o standardizaciji. 2. izd. — Ljubljana, 1981.

Kulturna politika i razvitak kulture u Hrvatskoj. — Zagreb, 1982.

Luhmann, N.: Teorija sistema. — Zagreb, 1981.

Vodovnik, L. — S. Reberšek: Dinamika sistemov. — Ljubljana, 1981.

Belak, J. — D. Lesjak: Informacijski sistemi. — Maribor, 1982.

Bibliografije

Anotirana bibliografija odgoja i obrazovanja. God. 7. — Zagreb, 1982.

Jahresbibliographie der Volksballadenforschung. — Ljubljana, 1980.

Bibliografija zdravstvenih delavcev Zdravstvenega centra Celje. — Celje, 1982.

Bibliografija delavcev univerzitetnega inštituta za gerontologijo. — Ljubljana, 1982.

Fabjančič, M.: Bibliografija publikacij Slovenske akademije znanosti in umetnosti v letih 1972—1980. — Ljubljana, 1982.

Bibliografija člankov strokovne revije »Delo in varnost« za obdobje 1977—1981. — Ljubljana, 1982.

Suhodolčan Marija: Bibliografija Karla Prušnika-Gašperja. Bibliografija Vestnika koroških partizanov. — Posebna številka Vestnika koroških partizanov. Ljubljana, 1982.

Knjižničarstvo

Otrok in knjiga, 12., 13., 14. zvezek. — Maribor, 1981.

Knjižnica. Letnik 25. — Ljubljana, 1981.

Gradivo s strokovnega posvetovanja Društva bibliotekarjev Slovenije 15. oktobra 1982 v Tolminu. — Ljubljana, 1982.

Korže-Strajnar, A.: Splošnoizobraževalno knjižničarstvo v Sloveniji. 1970—1980. — Ljubljana, 1982.

Gerold, D.: Obdelava člankov v slovenskih bibliografijah. Diplomsko delo. — Ravne na Koroškem, 1982.

Periodika — zborniki

Koroški koledar 1982, 1983. — Celovec, 1981, 1982.

Slovenski koledar '82, '83. — Ljubljana, 1981, 1982.

Koroško mladje. 45., 46., 47., 48. — Celovec, 1982.

Tepperwin, K.: Visoka šola hipnoze. — Zagreb, 1982.
 Ule, A.: Osnovna vprašanja sodobne logike. — Ljubljana, 1982.
 Keller, W.: Parapsihološki fenomen. 2. izd. — Zagreb, 1982.
 Pečjak, V.: Znameniti psihologi o psihologiji. — Ljubljana, 1982.

VERSTVO

Župnijski pastoralni sveti. 2. — Ljubljana, 1982.
 Verski razgovori s starši mladostnikov. — Ljubljana, 1982.
 Suenens, L. J.: Vsakdanje življenje — krščansko življenje. — Ljubljana, 1982.
 Akademsko leto 1982—1983. Teološka fakulteta v Ljubljani z oddelkom v Mariboru. — Ljubljana, 1982.
 Galub, I.: Hrepenenje po obličju. — Ljubljana, 1981.
 Lubich, C.: Človekov »da« Bogu. — Ljubljana, 1981.
 Kuzmič, M.: Budi uzor u riječi. — Ljubljana, 1981.
 Jenko, J.: Kruh za nov svet. Kdo je Marija? — Ljubljana, 1982.
 Naslovnik slovenskih škofij. — Koper, Ljubljana, Maribor, 1981.
 Kartuzija Pleterje. — Pleterje, 1982.
 Roter Z.: Vera in nevera v Sloveniji. 1968—1978. — Maribor, 1982.
 Bujak, A. — M. Malinski: Janez Pavel II. — Koper, 1982.
 Krešič, A.: Filozofija religije. — Zagreb, 1981.
 Pavičević, V.: Sociologija religije. 2., izmenj. i proš. izd. — Beograd, 1980.
 Testos, G. — J. Testos: Inkvizicija. — Zagreb, 1982.
 Kabala, Tajna nauka drevnih Hebreja. — Zagreb, 1982.
 Slovenik. 4. — Ljubljana, 1982.
 Russel, D. B.: Mit o đavolu. — Beograd, 1982.
 Lojolski, I.: Duhovne vaje. — Ljubljana, 1982.
 Vider, V.: Mož in žena. 2. izd. — Maribor, 1982.
 Caretto, C.: Jaz, Frančišek. — Koper, 1982.
 Prigonine, I. — I. Stegers: Novi Savez. Meta-morfoza znanosti. — Ljubljana, 1982.
 Cerkev in njena zgodovina. 1., 2., 9. in 10. zvezek. — Koper, 1981.
 Mitologija. Ilustrirana enciklopedija. — Zagreb, 1982.
 Pirš, A.: Baraga — božji človek. — Ljubljana, 1982.
 Tvoja in moja cerkev. — Ljubljana, 1982.
 Spisi sv. Frančiška in sv. Klare. — Celje, 1982.
 George, A. — P. Grelot: Uvod v Sveto pismo nove zaveze. — Celje, 1982.
 Snoj, A. S.: Kateheza kot celostni vzgojni izobraževalni proces. Ljubljana, 1982.
 Kolbe, M.: Vsak ima svojo pot. — Koper, 1982.
 Messori, V.: Kdo je Jezus? — Ljubljana, 1982.
 Kogoj, J.: Uršulinke na Slovenskem. — Izola, 1982.

DRUŽBENE VEDE — SOCIOLOGIJA — STATISTIKA — POLITIKA — POLITIČNA EKONOMIJA — PRAVO — JAVNA UPRAVA — SOCIALNO SKRBTSTVO — ŠOLSTVO — TRGOVINA, PROMET — NARODOPISJE

Sociologija — sociografija

Sruk, V.: Na temo družbene kritike. — Ljubljana, 1982.
 Splichal, S.: Množično komuniciranje med svobodo in odtujitvijo. Maribor, 1981.
 Sociološki preseki slovenske družbe. — Ljubljana, 1982.
 Bottomore, T. B.: Sociologija kao društvena kritika. — Zagreb, 1977.
 Savremeno jugoslovensko društvo, sociološko istraživanje uzroka krize i mogućnosti izlaska. — Ljubljana, 1982.
 Broz J.-Tito: Nastanek in razvoj ljudske fronte in socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije. — Ljubljana, 1982.
 Bratko, I.: Zibelka knjige. — Ljubljana, 1982.
 Rupnik, A.: V znamenju »D«. — Zagreb, 1982.
 Volfand, J.: Naši obrazi v Afriki. — Ljubljana, 1982.

Rus, V. — L. Sočan — S. Možina: Japonska: od posnemanja do izvornosti. — Ljubljana, 1982.
 Buvač, D.: Anatomija japonskog uspeha. — Zagreb, 1982.
 Akstentijević, M.: Nemoguće. Bliski istok juče, danas, sutra... — Beograd, 1982.
 Čizmić, J.: Hrvatu u životu Sjedinjenih država. — Zagreb, 1982.
 Baletić, M.: Povratak Židova u zemlju Izraelovu. — Zagreb 1982.

Statistika

Statistički godišnjak SFRJ 1982. God. 29. — Beograd, 1982.
 Statistični podatki po občinah SR Slovenije. Zv. 1—11/1982. Ljubljana, 1982.
 Pavešić, N. — F. Mihelić: Statistične metode. — Ljubljana, 1981.
 Statistisches Jahrbuch der Landeshauptstadt Klagenfurt. Berichtsjahr 1980. — Klagenfurt, 1982.
 Wahlen in Klagenfurt. — Klagenfurt, 1982.
 Statistični pregled za občine koroške regije: Dravograd, Radlje, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Št. 1., 2., 3., 4/1981 in št. 1/1982. Ravne na Koroškem, 1981, 1982.

Politika

Čuček, J.: Terorizem. — Ljubljana, 1981.
 Poulantaz, N.: Država, vlast, socijalizam. — Zagreb, 1981.
 Bibić, A.: Moč ljudskih množic. — Ljubljana, 1981.
 Urbančič, I.: Uvod v vprašanje naroda. — Maribor, 1981.
 Dolar, M.: Struktura fašističnega gospodstva. — Ljubljana, 1982.
 Basso, L.: Socijalizam i revolucija. — Zagreb, 1981.
 Ayres, R.: Nesigurna sutrašnjica. — Zagreb, 1981.
 Lapierre, D. — L. Collins: Peti jahač. — Zagreb, 1982.
 Ossowski, S.: Klasna struktura u društvenoj svijesti. — Zagreb, 1981.
 Kriza pod železnim pokrovom. Pota Poljske. 2. — Ljubljana, 1982.
 Velikovski, I.: Svetovi u sudaru. — Beograd, 1982.
 Herbig, J.: V blodnjaku tajnih služb. — Ljubljana, 1982.
 Vlač, S.: Sistem socialistične samoupravne demokracije v SFRJ. — Ljubljana, 1982.
 Družijanić, I.: Vjetrometine. — Zagreb, 1982.
 Pelikan, J.: Praško proljeće. — Zagreb, 1982.
 Šobajčić, V.: Judqe in Izrael. — Ljubljana, 1982.
 Mates, L.: Počelo je u Beogradu. — Zagreb, 1982.
 Appadorai, A.: The substance of politics. — Madras, 1978.

Narodne manjšine

Nacionalno vprašanje in graditev jugoslovenske federacije. — Ljubljana, 1982.
 Društvenoekonomske aspekti međunacionalnog odnosa u Jugoslaviji. — Ljubljana, 1982.
 Razprave in gradivo Inštituta za narodnostna vprašanja. 13.—14. Ljubljana, 1981.
 Pregnantstvo in upor. Vertreibung und Widerstand. — Celovec — Klagenfurt, 1982.
 Kärnten. Volksabstimmung 1920. — Wien, München, 1981.
 Der tägliche Abwehrkampf am Beispiel Sittersdorf — Žitara vas. — Celovec, 1981.
 Nećak, D.: Volitve na Koroškem po drugi svetovni vojni. — Ljubljana, 1982.

Delavsko gibanje — komunistična partija

Aktualni družbenoekonomske položaj v državi in naloge Zveze komunistov. — Ljubljana, 1981.
 Žižmond, E. — S. Soršak: Aktualni problemi in naloge komunistov v sistemu družbenoekonomske in političnih odnosov. — Ljubljana, 1981.
 Politična izhodišča za akcijo ZKJ v razvoju socialističnega samoupravljanja. — Ljubljana, 1981.
 Triindvajseta seja CK ZKJ. — Ljubljana, 1982.
 Štiriindvajseta seja CK ZKJ. — Ljubljana, 1982.

Sedemindvajseta seja CK ZKJ. — Ljubljana, 1982.
 Od kongresa do kongresa. 9. kongres ZKS. — Ljubljana, 1982.
 Statistični pregled gibanja in strukture članstva ZKS med 8. in 9. kongresom ZKS. — Ljubljana, 1982.
 Zveza komunistov v akciji. Ne le pojasnjevati, temveč spreminjati. — Ljubljana, 1982.
 Resolucija 9. kongresa ZKS. — Ljubljana, 1982.
 Dvanajsti kongres Zveze komunistov Jugoslavije. — Ljubljana, 1982.
 Fabjančič, M.: Odgovornost v Zvezi komunistov. — Ljubljana, 1982.
 Broz, J. — Tito: Jugoslovenska revolucija i socijalizam. 1., 2. — Zagreb, 1982.
 Šetinc, F.: Demokratični centralizem v Zvezi komunistov. — Ljubljana, 1982.
 Pahor, M.: Drugi tržaški proces. Pino Tomazič in soborci. — Ljubljana, 1981.
 Napredno delavsko gibanje v Trzinu leta 1941. — Tržič, 1979.
 Smole, J.: Sodobni tokovi v delavskem gibanju. — Ljubljana, 1982.
 Prispevki za zgodovino delavskega gibanja. Let. 21. — Ljubljana, 1981.
 Deželak, V.: Konferenca Komunistične partije Slovenije na Cinku julija 1942. — Ljubljana, 1982.
 Kutoš, A.: Oris zgodovine mednarodnega delavskega gibanja. 2., razširj. izdaja. — Ljubljana, 1982.
 Pot slovenskega delavstva v delavsko enotnost. — Ljubljana, 1982.
 Jelić, I.: Komunistička partija Hrvatske. 1937—1945. 1., 2. knj. — Zagreb, 1982.
 Gramsci, A.: Izbor političnih spisov. 1914—1926. — Ljubljana, 1982.
 Masnak, T.: H kritiki stalinizma. — Ljubljana, 1982.
 Aktualna idejnopolična vprašanja družbenoekonomske situacije in naloge ZK pri uresničevanju stališč 12. kongresa ZKJ. — Ljubljana, 1982.
 Miklja, D.: Treći put italijanskih komunisti. — Zagreb, 1982.
 Študentsko gibanje 1968—1972. — Ljubljana, 1982.
 Mladina in kultura. — Ljubljana, 1981.
 Tito in mladi. — Ljubljana, 1982.
 Mladina Slovenije '82. — Ljubljana, 1982.
 Pionirji v naši družbi. — Ljubljana, 1982.

Politična ekonomija

Ekonomski modeli in planiranje. — Ljubljana, 1981.
 U borbi za hranu. Mednarodni poljoprivredni sajam. — Novi Sad, 1982.
 Durjava, O.: Politična ekonomija. — Maribor, 1982.
 Žoher-Durjava, T.: Osnove politične ekonomije. 2. izd. — Ljubljana, 1982.
 Melave, D.: Upravljalna ekonomika. Spremenjen ponatis 1979. — Maribor, 1982.
 Vajić, I.: Ekonomika prehrane. — Zagreb, 1982.
 Škerjanc, J.: Ekonomski sistem in ekonomska politika Jugoslavije. 3. izd. — Maribor, 1982.
 Kovač, B.: Socializem in blagovna produkcija. — Ljubljana, 1982.
 Kržičnik, E.: Teorija in planiranje družbenega razvoja. — Maribor, 1982.
 Brandt, W.: Sjever i jug: program opstanka. — Zagreb, 1982.
 Elementi politike in sistema ekonomskih odnosov s tujino. — Ljubljana, 1982.
 Fiere, J.: Mednarodne organizacije in gospodarsko sodelovanje. — Ljubljana, 1982.
 Vežjak, D.: Izbiranje tujih tržišč. — Maribor, 1982.
 Gusel, L.: Zunanjetrgovinski sistem Jugoslavije. — Ljubljana, 1982.
 Znanstveno tehnološki posvet Znanost in praksa v proizvodnji hrane. — Ljubljana, 1981.
 Cizelj, B.: Ekonomsko sodelovanje z deželami v razvoju. — Ljubljana, 1982.
 Pretnar, B.: Industrijska lastnina v ekonomskih odnosih s tujino. — Ljubljana, 1982.
 Stanovnik, J.: Mednarodni gospodarski sistem. — Ljubljana, 1982.

Povzetki raziskovalnih nalog v Koroški kra-
jini. Poročilo o delu za leto 1981. — Ravne
na Koroškem, 1982.

Potočnik, V. — Đ. Haramija: Dolgoročni raz-
voj Koroške krajine. Razprava o projektu.
— Ravne na Koroškem, 1982.

Kozlar, V.: Analiza gospodarskega razvoja
občin Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne
na Koroškem in Slovenj Gradec v obdobju
1971—1980. — Ravne na Koroškem, 1982.

Mešl, M.: Analiza stanja inventivne dejavnosti
v organizacijah združenega dela na
območju Koroške regije. Raziskovalna na-
loga. — Ravne na Koroškem, 1981.

Almanah občine Ravne na Koroškem. Po-
membnejši splošni pokazatelji razvoja ob-
čine Ravne na Koroškem. — Ravne na Ko-
roškem, 1982.

Delo — samoupravljanje

Združeno delo. Zv. 34., 35., 36., 37., 38., 39.,
40 — Ljubljana, 1981, 1982.

Samoupravljanje v združenem delu. — Ljub-
ljana, 1981.

Samoupravljanje. — Ljubljana, 1981.

Ivanjko, Š.: Združeno delo. — Ljubljana,
1981.

Uvajanje v delo. Priročnik za neposredne
vodje pri uvajanju novincev v delo. —
Maribor, 1982.

Delavci o družbenoekonomskem razvoju in
nalogah sindikatov. — Ljubljana, 1982.

Škerlavaj, A.: Sindikalno gibanje v svetu. —
Ljubljana, 1981.

Vloga in naloge sindikatov pri uveljavljanju
delavcev kot nosilcev socialne politike. —
Ljubljana, 1982.

Kovač, J.: Struktura delovnega časa v pro-
izvodnih procesih lesarstva. — Ljubljana,
1981.

Oman, I.: Zaposlovanje določenih skupin de-
lavcev. — Kranj, 1981.

Cajkno, Z.: Zgodovinske in idejnoteoretične
osnove samoupravljanja. — Maribor, 1981.

Florjančič, J.: Planiranje in razvoj kadrov.
— Kranj, 1981.

Seznam (register) veljavnih predpisov s po-
dročja varstva pri delu. 2., razširj., dop. in
predel. izdaja. — Ljubljana, 1981.

Ergonomski aspekti optimalizacije uslova ra-
da. — Sarajevo, 1980.

Prevenција invalidnosti. — Sarajevo, 1981.

Delavci o svojem družbenem položaju. —
Ljubljana, 1981.

Kocjančič, R.: Delegatski mandat. — Ljub-
ljana, 1982.

Šinkovec, J. — C. Ribičič: Volitve v organi-
zacijah združenega dela. — 2., izpop. izda-
ja. — Ljubljana, 1982.

Izhodišča za sprotno obravnavanje rezulta-
tov gospodarjenja. — Ljubljana, 1980.

Đunderović, R.: Psihološki aspekti samo-
upravljanja. — Sarajevo, 1982.

Samoupravljanje. Izbrane, ilustrirane misli
Edvarda Kardelja. — Ljubljana, 1982.

Programi za družbenopolitično usposabljanje
v Zvezi sindikatov Slovenije. — Ljublja-
na, 1982.

Samoupravni splošni akti. 5. del. — Ljub-
ljana, 1982.

Samoupravljanje — put oslobođanja rada. —
Ljubljana, 1981.

Florjančič, J.: Kadrovska politika. — Kranj,
1982.

Zakon o varstvu pri delu. — Ljubljana, 1982.

Mrakar, J.: Predpisi o varstvu pri delu in o
inšpekcijah. 2. izd. — Ljubljana, 1982.

Samoupravljanje v združenem delu. — Ljub-
ljana, 1981.

Uresničevanje svobodne menjave dela. —
Ljubljana, 1982.

Politični sistem socialističnega samouprav-
ljanja. — Ljubljana, 1982.

Kultura dela. — Ljubljana, 1982.

Možina, S.: Nekateri vidiki planiranja in ra-
zvoj kadrov. — Ljubljana, 1982.

Polc, P.: Priročnik za člane samoupravne de-
lavske kontrole. — Ljubljana, 1982.

Kavčič, B. — J. Škerjanc: Boris Kidrič in sa-
moupravljanje. — Ljubljana, 1982.

Monetti, P.: Aktivnosti delavcev izven red-
nega delovnega časa. — Ljubljana, 1982.

Mežnarič, S.: Delavci iz drugih jugoslovan-
skih republik in pokrajin v Sloveniji. —
Ljubljana, 1982.

Strojin, T.: Prosti čas. — Ljubljana, 1982.

Odgovornost v samoupravni družbi. — Ljub-
ljana, 1982.

Samoupravljanje. 1., 2. — Zagreb, 1982.

Rozman, V.: Delovna razmerja v trgovini. —
Ljubljana, 1982.

Tanko, Z.: Vprašanje delitve dohodka in
osebnih dohodkov. — Ljubljana, 1982.

Zakon o razširjeni reprodukciji in minulem
delu. — Ljubljana, 1982.

Drezga, D.: Radnici govore o samoupravlja-
nju. — Zagreb, 1982.

Lešnik, R.: Prosti čas. — Ljubljana, 1982.

Družbeni dogovori o kadrovski politiki in
nekateri opisi poklicev v kadrovski dejavnosti.
— Ljubljana, 1982.

Skupščina Zveze sindikatov Slovenije občine
Ravne na Koroškem. — Ravne na Koro-
škem, 1982.

Finance

Pernek, F.: Družbene finance s finančnim
pravom SFRJ. — Maribor, 1981.

Rupnik, L.: Družbene finance. — Maribor,
1982.

Zbašnik, D.: Mednarodne poslovne finance.
— Maribor, 1982.

Pravo

Nemec, J. — J. Sekolec — H. Pivka: Sploš-
no gospodarsko pravo. 1., 2. del. — Mari-
bor, 1982.

Romac, A.: Latinske pravne izreke. — Za-
greb, 1982.

Zbirka odločb sodišč združenega dela v SR
Sloveniji. 3. knj. — Ljubljana, 1981.

Korže, B.: Pogodbe, dedovanje. — Ljubljana,
1981.

Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakul-
tete. Leto 41. — Ljubljana, 1981.

Pravilnik o izvrševanju pripora. — Ljub-
ljana, 1982.

Berden, A.: Družbenolastninska in premo-
ženjska razmerja. — Ljubljana, 1982.

Register veljavnih predpisov SFRJ in SR
Slovenije. — Ljubljana, 1981.

Zakon o volitvah in delegiranju v skupščine
s pojasnili dr. Cirila Ribičiča. — Ljublja-
na, 1981.

Cigoj, S.: Avtomobilist. — Ljubljana, 1982.

Korun, V.: Delovna razmerja v obrti. —
Ljubljana, 1982.

Zakoni in drugi predpisi o volitvah v zboru
skupščine SFRJ. — Ljubljana, 1982.

Strohsack, B.: Disciplinska odgovornost. 2.
izd. — Ljubljana, 1982.

Pravna ureditev združenega dela in sred-
stev. — Ljubljana, 1982.

Mavčič, A.: Urejanje medsebojnih razmerij
v združenem delu v praksi ustavnih sodišč.
— Ljubljana, 1982.

Deisinger, M.: Kazenski zakon SR Slovenije.
— Ljubljana, 1981.

Koman-Perenič, L.: Oblike, obseg in višina
nepremoženjske škode. — Ljubljana, 1982.

Zakon o stanovanjskih razmerjih. — Ljub-
ljana, 1982.

Predpisi o družbenopravnih razmerjih v
SFRJ. 1., 2. — Ljubljana, 1982.

Mrakar, J.: Predpisi o varstvu pri delu in o
inšpekcijah. 2., sprem. izd. — Ljubljana,
1982.

Končar, P.: Mednarodno delovno pravo. —
Ljubljana, 1982.

Geč-Korošec, M.: Medrepubliško kolizijsko
pravo. — Ljubljana, 1982.

Zakon o delovnih razmerjih. Zakon o zapo-
slovanju in zavarovanju za primer brezpo-
selnosti. — Ljubljana, 1982.

Strohsack, B.: Žival in škoda. — Ljubljana,
1982.

Polajnar-Pavčnik, A.: Stvarno pravo. —
Ljubljana, 1982.

Šorli, N.: Dedno pravo. — Ljubljana, 1982.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih raz-
merjih v teoriji in praksi. — Ljubljana,
1982.

Wedam-Lukič, D.: Sodno izvršilno pravo. —
Ljubljana, 1982.

Pavčnik-Polajnar, A.: Neveljavnost pogod-
be. — Ljubljana, 1982.

Vojvodič, B.: Zbirka pojasnil gospodarsko
finančnih predpisov. — Ljubljana, 1982.

Ogrinc-Rape, S.: Obligacijska razmerja. Po-
sebni del. — Ljubljana, 1982.

Goljar, S.-M. Krisper-Kramberger: Obliga-
cijska razmerja. Splošni del. — Ljubljana,
1982.

Novosti na področju urejanja delovnih raz-
merij. — Ljubljana, 1982.

Družbenoekonomske razmere v Jugoslaviji.
— Ljubljana, 1982.

Izvršni sveti. — Ljubljana, 1981.

Ribarič, M.-C. Ribičič: Kardeljeva zamisel
družbenoekonomskega in družbenopolitič-
nega sistema. — Ljubljana, 1982.

Društveno-ekonomski razvoj opština SFR
Jugoslavije. 1., 2. — Beograd, 1982.

Javna uprava — vojne vede

Občine kot komuna. 5., 6. — Ljubljana, 1982.

Aktivnosti občin pri materialnem razvoju sa-
moupravnih družbenoekonomskih odnosov
v procesu družbene reprodukcije. — Ljub-
ljana, 1981.

Kšela, D.: Združeno delo in sindikat v kra-
jevni skupnosti. — Ljubljana, 1981.

Kardelj, E.: O komuni. — Ljubljana, 1981.

Poročilo o delu izvršnega sveta skupščine
občine Ravne na Koroškem za obdobje
1978—1982. — Ravne na Koroškem, 1982.

Poslovnik izvršnega sveta skupščine občine
Ravne na Koroškem. — Ravne, 1982.

Bostič, A. — B. Filli — M. Nussdorfer: Zako-
nitost in oblike družbenega nadzora. 1., 2.
del. — Ljubljana, 1981.

Kako bomo pomagali sebi in drugim ob mo-
rebitni jedrski nesreči. — Ljubljana, 1982.

Sodniški zbor

Soršak, S. — J. Smrekar: Delovanje družbenopolitičnega ni družbenoekonomskega sistema v neposredni vojni nevarnosti in v vojni. — Ljubljana, 1981.

Oružane snage Socijalističke federativne republike Jugoslavije. — Beograd, 1982.

Valentinčič, J. Metodika obrambnega usposabljanja. — Ljubljana, 1982.

Mere civilne zaštite u urbanizmu. — Kranj, 1982.

Obuka u civilnoj zaštiti. — Kranj, 1982.

Zi, S.: Umjeće ratovanja. — Zagreb, 1982.

Socialno varstvo

Izbrani podatki o socialnem razvoju SR Slovenije. — Ljubljana, 1981.

Šefer, B.: Socialna politika v socialistični samoupravni družbi. — Ljubljana, 1981.

Bitežnik, B.: Razvoj zdravstvenega zavarovanja na Primorskem. — Koper, 1981.

Temeljne pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. — Ljubljana, 1982.

Šolstvo

Ciperle, J.: Klasični jeziki in učne ustanove pri Slovencih do leta 1918. — Ljubljana, 1981.

Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani. 3. knj. 1966—1976. 2. del. — Ljubljana, 1981.

Bezdanov, S.: Vzgoja in izobraževanje v dokumentih KPJ in ZKJ. — Ljubljana, 1981.

Pravna in organizacijska ureditev usmerjenega izobraževanja v OZD. — Bled—Maribor, 1981.

Druge spremembe in dopolnitve predpisov o vzgoji in izobraževanju v SR Sloveniji. 2., dop. izdaja. — Ljubljana, 1981.

Podhodnik, K.: Didaktika. — Ljubljana, 1981.

Kardeljev doprinos preobrazbi vaspitanja i obrazovanja. — Ljubljana, 1981.

Seznam predavanj filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani za študijsko leto 1981—1982. — Ljubljana, 1981.

Bezdanov, S.: Vzgoja in izobraževanje v mišti in delu Edvarda Kardelja. — Ljubljana, 1982.

Benedetič, A.: Pot do slovenske univerze. — Ljubljana, 1981.

Ocena idejnopolitičnih razmer v visokem šolstvu. — Ljubljana, 1981.

Valentinčič, J.: Estetsko izobraževanje. — Ljubljana, 1982.

Zindović-Vukadinović, G.: Grafoskop v vzgojno-izobraževalnem delu. — Ljubljana, 1982.

Malovrh, M.: Sodobna organizacija izobraževanja ob delu. — Ljubljana, 1982.

Odkrivajmo, doživljajmo! Estetska vzgoja. 3. del. — Ljubljana, 1982.

Voglar, M.: Mali kino. Estetska vzgoja. 2. del. — Ljubljana, 1982.

Sitar-Zerđin, T.: Integracija mejnih in lažje umsko manj razvitih učencev v osnovne šole. — Ljubljana, 1981.

Kolar, N.: Vstop otroka v šolo z zornega kota njegovih sposobnosti. — Ljubljana, 1981.

Jurman, B.: Vrednotenje vzgojnovarstvenega in drugega dela na predšolski stopnji. — Ljubljana, 1982.

Jurman, B.: Uresničevanje svobodne menjava dela med občinskimi izobraževalnimi skupnostmi in osnovnimi šolami. — Ljubljana, 1982.

Širec, J.: Korelacija med šolsko poklicno usposobitvijo in poklicno delovno storilnostjo kot kriterij za svobodno menjavo dela. — Ljubljana, 1981.

Plestenjak, M.: Vzroki migracijskih procesov med osnovnošolskimi učitelji. — Ljubljana, 1980.

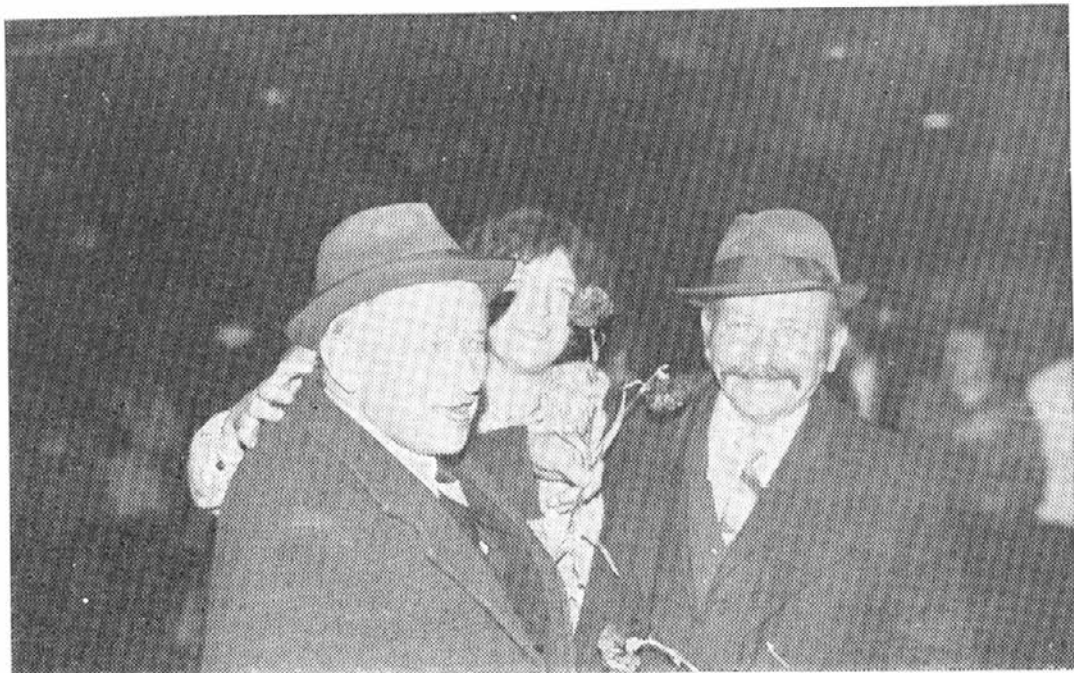
Vonta, T.: Spremljanje vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. — Ljubljana, 1981.

Jurman, B.: Metoda normalizacije oddelkov v vzgojnoizobraževalnih zavodih. — Ljubljana, 1979.

Kovačević, V.: Problemi resocializacije maloljetnika s delinkventnim ponašanjem. — Zagreb, Rijeka, 1981.

Krofič, B. — D. Gobec: Plesna vzgoja predšolskih otrok. — Ljubljana, 1982.

Zbornik za historiju školstva i prosvjete. 14. — Ljubljana, 1981.

Nageljni in veselje

Mrmak, I.: Planiranje izobraževanja v organizacijah združenega dela. — Ljubljana, 1982.

Soče, I.: Za samoupravno univerzo. — Ljubljana, 1982.

Kramar, J.: Pedagoški položaj v šoli samoupravne socialistične družbe. — Ljubljana, 1980.

Letno poročilo univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani za 1981. — Ljubljana, 1982.

Sagadin, J.: Osnovne statistične metode za pedagoške. 2., dop. izdaja. — Ljubljana, 1982.

Standardi in normativi za družbeno vzgojo in varstvo predšolskih otrok. — Ljubljana, 1982.

Jelenc, Z.: Svetovalno delo pri vzgoji in izobraževanju odraslih. — Ljubljana, 1982.

Krajnc, A.: Motivacija za izobraževanje. — Ljubljana, 1982.

Schmidt, V.: Socialistična pedagogika med etatizmom in samoupravljanjem. — Ljubljana, 1982.

Politehnična vzgoja in izobraževanje za ustvarjalno delo in samoupravljanje. — Ljubljana, 1981.

Novak, H.: Življenje in delo učencev v celodnevni šoli. — Ljubljana, 1981.

Novak, H.: Odnos staršev do celodnevne osnovne šole. — Ljubljana, 1981.

Režonja, J.: Eksperimentalno preučevanje programiranega pouka. — Ljubljana, 1982.

Tomšič, O. — J. Zalaznik — M. Zvokelj: Poti izobraževanja za delo. — Ljubljana, 1982.

Resman, M.: Sodobno pedagoško delo. — Ljubljana, 1982.

Kvale, S.: Izpiti in gospodstvo. — Ljubljana, 1981.

25. letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovene v Celovcu, 1981/1982. Celovec, 1982.

Strmčnik, F.: Diferenciacija in individualizacija pouka. — Ljubljana, 1982.

Vresje. Almanah maturantov Srednje šole tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve. 1982. — Ravne na Koroškem, 1982.

Našo dopr'našane. Glasilo Kluba koroških študentov v Ljubljani. Izdano ob akademskem plesu, 22. maja 1982.

Trgovina — turizem

Koroška. Počitnice na kmetiji. — Slovenj Gradec, 1982.

Pečnik, F. — D. Dretnik: Program razvoja kmečkoga turizma na območju občine Slovenj Gradec. — Ravne na Koroškem, 1982.

Polajner, H.: Razvoj drobnega gospodarstva v koroških občinah. — Ravne na Koroškem, 1982.

Narodopisje

Bogataj, J.: Mlinarji in žagarji v dolini zgornje Krke. — Novo mesto, 1982.

Prek, S.: Ljudska modrost. 3. razširj. izdaja. — Ljubljana, 1982.

Kuret, N.: Jaslice na Slovenskem. — Ljubljana, 1981.

Šprajc, I.: O razmerju med arheologijo in etnologijo. — Ljubljana, — Ljubljana, 1982.

Traditiones. Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje. Zv. 7—9. — Ljubljana, 1982.

Na poti k etnologiji. — Ljubljana, 1982.

Goljevšček, A.: Mit in slovenska ljudska pesem. — Ljubljana, 1982.

Puhar, A.: Prvotno besedilo življenja. — Zagreb, 1982.

Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. 20. stoletje. Občina Ljubljana. — Ljubljana, 1982.

Casas de Las, B.: Kratko izvješće o uništenju Indije. — Zagreb, 1982.

Makarovič, M.: Strojna in Strojanci. — Ljubljana, 1982.

MATEMATIKA — PRIRODOSLOVNE VEDE — ASTRONOMIJA — FIZIKA — KEMIJA — GEOLOGIJA — BIOLOGIJA — BOTANIKA — ZOOLOGIJA

Varstvo narave

Strojin, A.: Uvod v varstvo okolja. — Ljubljana, 1982.

Pavlovič, B. M.: Filozofija prirode. — Zagreb, 1981.

Četvrti simpozijum oštećenje zemljišta i problemi njegove zaštite. — Lipica, 1981.

Kärnten — Friuli—V. G. — Slovenija. Naturschutzgebiete — Zaščitena območja — Zonene protette. — Ljubljana, 1981.

Okolje. Leksikoni Cankarjeve založbe. — Ljubljana, 1982.

Ekologija. Določevanje indeksa kvalitete okolja. — Ljubljana, 1982.

Narava. Velika ilustrirana enciklopedija. — Ljubljana, 1982.

Matematika

Kac, M.: Matematika, 1. — Ljubljana, 1981.

Arih, L. — S. Indihar — I. Kavkler: Rešene naloge iz matematike. 2. del. — Maribor, 1979.

Indihar, S.: Matematične metode za ekonomiste. — Maribor, 1981.

Prijatelj, N.: Osnove matematične logike. 1. Simbolizacija. — Ljubljana, 1982.

Alt, Z.: Zbirka nalog iz matematike. — Maribor, 1981.

Lep, J.: Reševanje elastostatičnih problemov z analitičnimi funkcijami za Stevensonov model zmerno debele homogene izotropne plošče. — Maribor, 1982.

Poslovna matematika. — Ljubljana, 1982.

Vidav, I.: Banachove algebre. — Ljubljana, 1982.

Vidav, I.: Uvod v teorijo C^+ -algeber. — Ljubljana, 1982.

Vidav, I.: Linearni operatorji v Banachovih prostorih. — Ljubljana, 1982.

Tihožitje

Križanič, F.: Linearna analiza na grupah. — Ljubljana, 1982.
Križanič, F.: Nihalo, prostor in delci. — Ljubljana, 1982.

Astronomija

Weinberg, S.: Prve tri minute. Sodobni pogled na nastanek vesolja. — Ljubljana, 1981.

Fizika

Rosina, M.: Jedrska fizika. 3. natis. Ljubljana, 1981.
Duit, R. — P. Häussler — E. Kirchner: Unterricht Physik. — Köln, 1981.
Kumperščak, V. — M. Peternel: Naloge iz moderne fizike. — Maribor, 1982.
Fizika. 2., popr. izd. — Ljubljana, 1981.
Prelovšek, P. — I. Kuščer: Zbirka formul za vektorje in tenzorje. — Ljubljana, 1982.
Glavič, P.: Mednarodni sistem merskih enot in znakov. — Maribor, 1982.
Vodopivec, F.: Razdaljemerji in trilateracija. — Ljubljana, 1982.
Kladnik, R.: Reaktorska fizika. — Ljubljana, 1982.
Umek, A.: Trdnost z nalogami. — Maribor, 1982.
Ferbar, J. — H. Potočar: Poskusi iz statike. — Ljubljana, 1982.
Lane, M.: Kratka zgodovina fizike. — Ljubljana, 1982.
Strnad, J.: Fizika. — Ljubljana, 1982.

Kemija

Razvojne perspektive slovenske kemijske industrije. — Ljubljana, 1981.
Biokemija. 1. Navodila za vaje. — Ljubljana, 1981.
Komar, K. — J. Računski: Računske naloge iz fizikalne kemije. — Ljubljana, 1981.
Pilhofer, W.: Biochemische Grundversuche. — Köln, 1982.
Tišler, M.: Organska kemija. — Ljubljana, 1982.
Lazarini, F.: Kemija. 1., 2. — Ljubljana, 1982.
Elektrochemie. 2., neubearb. Aufl. — Köln, 1982.

Geologija

Geologija. Knj. 24. 2. del. Knj. 25. — Ljubljana, 1982.
Pleničar, M.: Osnove geologije. — Ljubljana, 1981.
Šifrer, M.: Katastrofalni učinki neurij v severovzhodni Sloveniji, avgusta 1980. — Ljubljana, 1980.

Zemlja. — Ljubljana, 1982.
Naše jame. Zv. 23.—24. — Ljubljana, 1982.
Cousteau, J. Y. — P. Dirole: Geheimnisse des Meeres. — Klagenfurt, 1982.
Štruel, I.: Raziskava pegmatitov v okolici Raven na Koroškem. Letno poročilo Raziskovalni skupnosti Ravne na Koroškem. — Ravne, 1981.

Biologija — botanika — zoologija

Biologie selbst erlebt. Das Biologie-Experimentierbuch. — Köln, 1982.
Biološki vestnik. Let. 30. — Ljubljana, 1982.
Spominski zbornik VDO biokemijske fakultete univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. 1947—1982. — Ljubljana, 1982.
Bomo preživeli? — Celje, 1982.
Gogala, N.: Fiziologija rastlin. 3., predel. izd. — Ljubljana, 1981.
Martinčič, A. — D. Vrhovnik — F. Batič: Ekologija rastlin. — Ljubljana, 1981.
Vrhovšek, D. — G. Kosi: Priročnik za določanje splošno razširjenih sladkovodnih alg v Sloveniji. — Ljubljana, 1982.
Zoološki atlas. — Beograd, 1981.
Geister, I.: Ptice okoli našega doma. 2. izd. — Ljubljana, 1982.
Matočkin, I.: Bezkrjaljšnjaci. — Zagreb, 1982.
MacGregor, P. — E. N. Edwards: The horse. — London, 1982.
The dog. — London, 1982.
The cat. — London, 1982.
Krže, B.: Divji prašič. Biologija, gojitev, ekologija. — Ljubljana, 1982.

UPORABNE VEDE — MEDICINA — TEHNIKA — KMETIJSTVO — GOZDARSTVO — VRTNARSTVO — ŽIVINOREJA — GO-SPODINJSTVO — VODSTVO IN ORGANIZACIJA INDUSTRIJE, TRGOVINE IN PROMETA — RAZNE INDUSTRIJE IN OBRTI — RAČUNALNIŠTVO — GRADBENIŠTVO

Medicina

Školjev, A.: Akupunkturologija. — Beograd, 1976.
Strmčnik, B.: Zdravstveno varstvo v socialističnem samoupravljanju. — Ljubljana, 1981.
Sedmi Derčevi pediatrični dnevi. — Ljubljana, 1981.
Navodila za nego telesa. Rastline za lepoto. — Ljubljana, 1981.
Černelč, D.: Alergijske bolezni. — Trst, 1981.
Pokazatelji o delu zdravstvene službe v SR Sloveniji za leto 1976 do 1980. — Ljubljana, 1981.
Zbornik predavanj 17. podiplomskega tečaja iz kirurgije za zdravnike splošne medicine. — Ljubljana, 1981.
Sondergaard, J. — V. Kassis: Dermatološki vodič za liječnike. — Novo mesto, 1982.
Drinovec, J. — J. Pir: Dieta pri ledvičnih boleznih. — Ljubljana, 1982.
Beritič, T.: Profesionalne bolezni. — Sarajevo, 1981.
Zbornik skrajšanih referatov 30. sestanka zveze znanstvenih društev za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije. — Novo mesto, 1981.
Zbornik referatov 29. medakademijskega in 4. znanstvenega sestanka medicinskih razredov in oddelkov jugoslovanskih akademij. — 1981.
Najpomembnejše značilnosti zdravstvenega stanja in zdravstvenega varstva na območju SR Slovenije. — Ljubljana, 1981.
Velikonja, T.: Kirurgija. 2., popr. in dop. izdaja. — Ljubljana, 1981.
Kastelic, I. — I. Bonač: Higiena. 2. — Ljubljana, 1981.
Lindemann, H.: Premagani stres. — Ljubljana, 1982.
Družinski zdravstveni leksikon. — Ljubljana, 1981.
Simpozij. Odstranjevanje zdravih učinkovin iz telesa. — Ljubljana, 1982.
Strokovna navodila za organiziranje in izvajanje zdravljenja in nege bolnika na domu. — Ljubljana, 1982.
Travmatizem otrok v predšolskem obdobju v letih 1964—1978 v SR Sloveniji. — Ljubljana, 1981.

Borko, E. — L. Andoljšek-Jeras: Načrtujemo potomstvo. 5., dop. izd. — Maribor, 1982.
Izbrana poglavja iz patološke fiziologije. 3., popr. in dop. izd. — Ljubljana, 1982.
Bradić, I.: Kirurgija. — Zagreb, 1982.
Rett, A.: Mongolizem z biološkega, vzgojnega in socialnega vidika. — Ljubljana, 1982.
Pardubsky, T.: Vaje iz patološke fiziologije. — Ljubljana, 1981.
Sto čajev Jožeta Tomažiniča. — Ljubljana, 1982.
Košiček, M. in T.: Spolnost skozi stoletja. — Ljubljana, 1982.
Predlog enotnega seznama zdravstvenih storitev in samoupravnega sporazuma o njegovi uporabi v svobodni menjavi dela. — Ljubljana, 1982.
Neplodnost u muškarca. — Zagreb, 1982.
Gradišek, A. — H. Požarnik: Zdravstvena vzgoja. — Ljubljana, 1982.
Lindemann, H.: Antistres program. Kako premagati stres. — Zagreb, 1982.
2. jugoslovanski gerontološki kongres. — Ljubljana, 1982.
Izbrana poglavja iz medicinske gerontologije. — Ljubljana, 1982.
Nadzor živih rastlinskega izvora. — Ljubljana, 1981.
Kolbas, V.: Alergologija dječje dobi. — Zagreb, 1982.
Lang, B.: Psihoterapija. 1. Terapijska zajednica alkoholičara. — Zagreb, 1982.
Nekateri pogostejši razvojni in psihosocialni problemi otrok in možnosti pomoči. — Ljubljana, 1982.
Pravo na život i pravo na smrt. — Zagreb, 1982.
Derganc, M.: Osnove prve pomoči za vsakogar. 5., dop. izdaja. — Ljubljana, 1982.
9. simpozij o virusnem hepatitisu. — Celje, 1982.
Lindemann, H.: Avtogeni trening. Sprostitev v stiski. 4. izd. — Ljubljana, 1982.
Rugelj, J.: Dolga pot. Vrnitev alkoholika in njegove družine v ustvarjalno življenje. 2. izd. — Ljubljana, 1982.
Janko, M.: Nevrologija. 1. — Ljubljana, 1982.
Novi aspekti u liječenju bronhialne astme. — Hercegnovi, 1981.
Dürriegl, T. — V. Vitulić: Reumatologija. — Zagreb, 1982.
Mörl, H.: Die koronare Herzkrankheit. — München, 1982.
Strojin, A.: Osnove zdravstvenega varstva in socialne varnosti. — Ljubljana, 1982.
Kansky, A.: Kožne i spolne bolezni. — Zagreb, 1982.
Pedopsihijatrija. 4. — Ljubljana, 1982.
Načela diagnostike, načrtovanja in pripravljalnih postopkov v fiksno protetični rehabilitaciji. — Celje, 1982.
Fortič, B.: Pljučni rak na koncu cigarete. — Ljubljana, 1982.
Kitzinger, S.: Trudnoća i porod. — Zagreb, 1982.
Apiterapija. Zdravljenje s čebeljimi izdelki. — Ljubljana, 1982.
Kerin, D.: Ekotopologija. — Maribor, 1982.
Ortodoncija. — Beograd, 1982.
Dittmar, F. W. — H. P. Legal: Ženska v klimakteriju. — Ljubljana, 1982.
Milčinski, L. — M. Kobal: Duševne motnje. — Ljubljana, 1982.
Preventiva in diagnostika v logopediji. — Bled, 1982.
Patofiziologija. — Ljubljana, 1982.
Psihoterapija. 9. zv. — Ljubljana, 1982.
Milčinski, J.: Medicinska etika in deontologija. — Ljubljana, 1982.
Borštner, R.: Načrtovanje zdravstvenega varstva v občini Ravne na Koroškem. Diplomsko delo. — Ravne na Koroškem, 1979.
Prpič-Majič, D.: Pračenje toka normalizacije nalaza bioloških pokazatelja izločenosti olovu u stanovnika oko talionice olova nakon postavljenih filtera... Raziskovalna naloga. — Zagreb, 1981.
Puhr, S. — I. Raišp: Sladkorna bolezen na slovenskem Koroškem. Raziskovalna naloga. — Slovenj Gradec, b. 1.
Novosel-Matovinovič, D.: Mogućnosti predikcije preosjetljivosti na buku. — Ravne na Koroškem, 1982.

Sušnik, J.: Razvoj biomehanske metode za analizo obremenitev notranjega longitudinalnega stopalnega loka. Raziskovalna naloga. — Ravne, 1981.

Gasilstvo

Kako in s čim gasimo in rešujemo. 2., izpop. izd. — Ljubljana, 1981.
Vrhovec, M.: Osnove požarne samozaščite. — Ljubljana, 1981.
Petintrideset let založniške dejavnosti Gasilske zveze Slovenije. — Ljubljana, 1981.
Zakoni, pravila in pravilniki, veljavni v gasilski organizaciji. — Ljubljana, 1981.
Požar na kmetiji. — Ljubljana, 1981.
Priročnik za gasilce. 1., 2. del. 2. izpop. izd. — Ljubljana, 1982.
Družeta, I. — M. Vrhovec: Gasilska tehnika. 2. — Ljubljana, 1982.

Veterinarstvo

Panjevič, Đ.: Zaraze domačih živali. — Beograd, 1979.
Zbornik biotehniške fakultete univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Veterinarstvo. Let. 18. — Ljubljana, 1981.
Valentinčič, S.: Bolezni divjadi. — Ljubljana, 1981.
Bradly, C. O.: Topografska anatomija psa. — Ljubljana, 1982.

Tehnika

Puharič, K. — L. Ude — M. Krisper-Kramberger: Predpisi o izrednih, tehničnih, izboljšavah in znakih razlikovanja. — Ljubljana, 1982.
Podlesnik, M.: Gonila z valjastimi voznički. 1., 2. del. — Maribor, 1981.
Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. Zv. 5., 6. — Ljubljana, 1981.
Juh, V.: Raba in ravnanje s tovornimi vozovi. 1. — Ljubljana, 1980.
Zavavlav, D.: Električni stroji. 2. Asinhronski stroji. — Maribor, 1981.
Razvoj orodij in postopkov izdelave. Knj. 1., 2. — Celje, 1981.
Vodilo za učenje strojnih elementov s konstrukcijskimi vajami. — Ljubljana, 1981.
Kunc, P.: Tehnologija avtomobilskega materiala. 3. izd. — Ljubljana, 1975.
Kavkler, S.: Teorija elektromehanskih relejev. — Ljubljana, 1981.
Zbornik del posvetovanja Jedske elektrarne in zaščita pred sevanji. — Čateške toplice, 1980.
Yutel '81. — 15. jugoslovanski simpozij o telekomunikacijah. 1., 2., 3. del. — Ljubljana, 1981.
Zbornik 2. jugoslovanskega simpozija Vodenje in avtomatizacija elektroenergetskih sistemov. — Ljubljana, 1981.
Zbornik 2. jugoslovanskega simpozija o elektroniki v prometu. — Ljubljana, 1982.
Bošnjaković, R.: Redukcija buke. — Ljubljana, 1981.
Rančin, G.: Leteči modeli. — Beograd, 1982.
Četrti jugoslovanski mednarodni simpozij o aluminiju. 1., 2. del. — Ljubljana, 1982.
Isakovič, S.: Nauk o trdnosti. — Ljubljana, 1982.
Burger, H.: Filozofija tehnike. — Zagreb, 1981.
Perhac, J.: Osnove letalskega modelarstva. Tečaj za začetnike. — Ljubljana, 1982.
Pregrad, B. — V. Musil: Tehnološki procesi in ekotehnika. 1., 2. — Maribor, 1982.
Albrecht, K. — M. U. Farber: Elektronik mit Halbleiter-Bauelementen. — Köln, 1982.
Alatne mašine Jugoslavije. — Beograd, 1982.
Avtomatizacija streg in montaže. — Ravne na Koroškem, 1982. [Lakos—seminar.]
Osnove tehnike in proizvodnje. 2., spremenj. dop. izd. — Ljubljana, 1982.
Mede, J.: Mehanske konstrukcije in elementi. — Ljubljana, 1982.
Posvetovanje o racionalni rabi energije. 1., 2. — Ljubljana, 1982.
Furlan, J.: Integrirana vezja. 1., 2. — Ljubljana, 1982.
Vehovec, M.: Linearna elektronika. — Ljubljana, 1982.
Cajhen, R.: Industrijski elektronski krmilni sistemi s prostim programiranjem. — Ljubljana, 1982.

Poniž, R. — M. Kenda: Elektronika. — Ljubljana, 1982.
Kraut B.: Strojarski priručnik. 7. hrv. ili srpsko dop. izd. — Zagreb, 1981.
Tehnička enciklopedija. 8. Meh-Mas. — Zagreb, 1982.
Šolc, L.: Zgradimo majhno hidroelektrarno. — Ljubljana, 1981.
Kenda, M. — R. Poniž: Elektrotehnika. 3. natis. — Ljubljana, 1982.
Sesartič, I.: Uvod v amatersko radio-goniometriiranje. — Ljubljana, 1982.
Spiller, B.: Rentgenska fototehnika. 2., popr. izd. — Ljubljana, 1982.
Stipanič, Lj.: Mehanizacija luka i lučkih terminala. — Pula, 1982.
Pozne, A.: Električna merilna tehnika. 1. del. — Ljubljana, 1982.
Kokelj, P.: Naloge iz osnov elektrotehnike. 1. del. — Ljubljana, 1981.
Rak, I.: Varilna tehnologija. — Maribor, 1981.
Gruden, M.: Elektromagnetno nihanje in valovanje. 1. del. — Ljubljana, 1981.
Dobeic, J.: Mehanska tehnologija. — Ljubljana, 1981.
Ocepek, D. — J. Stražišar — A. Rihar: Mehanska procesna tehnika. — Ljubljana, 1981.
Guid, N. — L. Mikola: Osnove električnih meritev. — Maribor, 1982.
Povše, R.: Energetski stroji in naprave. — Ljubljana, 1982.
Gerlič, I.: Tehnologija in obdelava nekovinskih materialov. — Maribor, 1982.
Zbornik referatov 10. jugoslovanskega posvetovanja o mikroelektroniki. — Banja Luka, 1982.
Pantič, D. M.: Televizijske in UKT antene. 4. izd. — Beograd, 1979.
Štruel, I.: Oksidacija Pb-Zn rude v mežiškem rudniku. Letno poročilo Raziskovalni skupnosti Ravne na Koroškem. — Ravne, 1981.
Vodeb, D.: Možnosti energetske oskrbe na Koroškem. Poročilo za 1981 Raziskovalni skupnosti Ravne na Koroškem. — Ravne, 1982.
Hauser, A.: Uporaba topolvodnih virov, ki nastajajo pri proizvodnji litine v Gorenju Muta. Raziskovalna naloga. — Radlje ob Dravi, 1982.

Kmetijstvo

Garvas, F.: Tehnično varstvo v kmetijstvu in gozdarstvu. — Ljubljana, 1982.
Slanovec, T.: Sirarstvo. — Ljubljana, 1982.
Mladi o kmetijstvu. — Ljubljana, 1982.
Preživninsko varstvo kmetov. — Ljubljana, 1982.
Feichter, V.: Biološko kmetovanje in vrtarjenje. — Vilach-Beljak, 1981.
Zagožen, F.: Ovčereja. — Ljubljana, 1981.
Cizej, D. — F. Černe: Prašičereja. — Ljubljana, 1981.
Kmetijski priročnik 1982. — Ljubljana, 1981.
Vrabl, S.: Varstvo sadnih rastlin in vinske trte. — Maribor, 1981.
Furlan, J.: Pomen soje za prehrano ljudi in živali. — Ljubljana, 1981.
Pridelovanje poljščin in krme na njivah in travnatem svetu. — Ljubljana, 1982.
Socialistična preobrazba kmetijstva. — Ljubljana, 1982.
Bajec, V.: Plastične mase v kmetijstvu. — Ljubljana, 1982.
Tehnologija mesa. — Beograd, 1981.
Znanost in praksa v govedoreji. — Ljubljana, 1982.
Zbornik biotehnične fakultete univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Kmetijstvo (živinoreja). — Ljubljana, 1981.
Raziskovalne in strokovne naloge s področja prašičereje. Poročilo za leto 1981. Ljubljana, 1982.
Električna razsvetljava v kmetijstvu. — Ljubljana, 1982.
Zasebne kmetije kot dejavniki razvoja kmetijstva in podeželja 1982. — Ljubljana, 1982.

Gozdarstvo — vrtarstvo — čebelarstvo

Remić, C.: Stanje mehanizacije v izkoriščanju gozdov SR Slovenije koncem leta 1980. — Ljubljana, 1981.

Naloge gojenja gozdov v zasebnih gozdovih Slovenije. — Ljubljana, 1981.
Lipoglavšek — Kumer — Kocijančič: Delo traktoristov v gozdarstvu. — Ljubljana, 1981.
Intenziviranje in racionaliziranje gospodarjenja z gozdovi v SR Sloveniji. — Ljubljana, 1981.
Gozd — divjad. Gozdarski študijski dnevi v Ljubljani. 1980. — Ljubljana, 1982.
Zbornik gozdarstva in lesarstva. Let. 19., 20. — Ljubljana, 1981, 1982.
Jazbec — Vrabl — Juvanec — Honzak: V sadnem vrtu. — Ljubljana, 1982.
Enciklopedija vrtnih rastlin. — Ljubljana, Zagreb, 1982.
Bernatzky, A.: Vrtni koledar. Svetovalec za vse leto. — Ljubljana, 1982.
Wickham, C.: Sobne rastline. — Zagreb, 1982.
Sladkovodna ribištva na Slovenskem. Ribiški zbornik. — Ljubljana, 1982.
Lipoglavšek, M.: Gozdni proizvodi. — Ljubljana, 1981.
Mencelj, M. — F. Kolenc: Priročnik za čebelarstvo. — Ljubljana, 1981.
Čebelarstvo. — Zagreb, 1982.
Sancin, V.: Aktinidija, sadež večne mladosti. — Ljubljana, 1982.
Pravila lovske družine Muta. — Muta, 1982.
Lesna Slovenj Gradec. — Slovenj Gradec, 1982.
Anko, B.: Krajinskoekološki pomen celkov v slovenski gozdnati krajini na primeru Kobanskega. — Ljubljana, 1980.

Gospodinjstvo

Krüger, A. — A. Wolter: Kuhajmo z veseljem. — Ljubljana, 1981.
Strohsack, B.: Ribje jedi. — Ljubljana, 1982.
Voss, A.: Pečenje na žaru in flambiranje. — Ljubljana, 1982.
Aduti dobre kuhinje. — Ljubljana, 1982.
Hafner, P.: Ta dobra stara kuha. — Ljubljana, 1982.
Kalinšek, F. S. M.: Slovenska kuharica. 19., posodoblj. dop. izd. — Ljubljana, 1982.
Istarska kuhinja. — Pula, 1982.
Nove surovine v živilstvu. Bitenčevi živilski dnevi '82. — Ljubljana, 1982.
Gostilne na Slovenskem. — Ljubljana, 1982.
Vse o pecivu. — Koper, 1982.
Vse o vlaganju in shranjevanju živil. — Koper, 1982.
Nekateri pomembni kazalci za oceno oskrbe z družbeno prehrano v občinah Koroške regije. Raziskovalna naloga. — Ljubljana, 1981.

Vodstvo in organizacija industrije, trgovine in prometa

Avtomatizacija proizvodnje. Zbornik. — Ljubljana, 1981.
Turk, I.: Poslovne informacije za poslovni organ. — Kranj, 1981.
Osmo posvetovanje o uresničevanju srednjeročnih planov. 1981—1985. — Portorož, 1981.
Potočnik, V.: Politika organizacije združene dela. — Kranj, 1981.
Ivanjko, Š.: Oris organizacijskih teorij. — Maribor, 1982.
Zec, S.: Društveno planiranje i prevencije invalidnosti. — Sarajevo, 1981.
Prelog, V. — M. Škerbinc — J. Kralj: Ekonomska organizacij združenega dela. — Maribor, 1981.
Lindič, M.: Organizacija poslovanja in dela. — Maribor, 1981.
Predpisi o celotnem prihodku, dohodku in sredstvih s komentarjem. 2., spremenj. in dopolnj. izd. — Ljubljana, 1981.
Meško, I.: Mrežno planiranje. — Maribor, 1981.
Senčar, P.: Strategija kot del politike OZD. — Ljubljana, 1981.
Mihelčič, M.: Temelji organizacijske teorije in uporaba organizacijskih načel v proizvodni funkciji. — Ljubljana, 1981.
Osmo posvetovanje o ekonomiki in organizaciji združenega dela. — Ljubljana, 1982.
Senčar, P.: Osnove gospodarjenja in organiziranja v združenem delu. Popr. izd. — Maribor, 1982.

Kavčič, B.: Samoupravna organizacija dela. — Ljubljana, 1982.

Štirinajsti simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. — Ljubljana, 1982.

Možina, S.: Sociologija organizacij združene-ga dela. — Maribor, 1981.

Melave, D.: Računovodstvo za ekonomiste in organizacije. — Maribor, 1982.

Sedmo posvetovanje ekonomskih propagandistov Jugoslavije. — Portorož, 1980.

Ekonomsko-organizacijski problemi izgradnje računalniško zasnovanega informacijskega sistema v OZD. — Portorož, 1982.

Humar, J.: Organizacija proizvodnje. Zv. 1. — Ljubljana, 1982.

Šinkovec, J.: Družbeno in samoupravno planiranje. — Ljubljana, 1982.

Ogorelec, A. — B. Pehani: Osnove informatike v elektroenergetskem sistemu. — Ljubljana, 1981.

Polajner, H.: Razvoj drobnega gospodarstva v koroških občinah. — Ravne na Koroškem, 1982.

Hauc, A.: Projekti v organizacijah združene-ga dela. — Ljubljana, 1982.

Kokotec-Novak, M.: Rešitve vaj za računovodstvo. — Maribor, 1982.

Kokotec-Novak, M.: Vaje za računovodstvo. — Maribor, 1982.

Pavlic, M.: Pisanje zapisnika sestanka i zapisnika utvrđivanja činjeničkog stanja. — Zagreb, 1982.

Mecanović, I.: Družbeni sistem informiranja. — Ljubljana, 1982.

Turk, I.: Uvod v ekonomiko temeljne organizacije združenega dela. 2. izd. — Kranj, 1982.

Turk, I.: Medsebojna razmerja financiranja in razporejanja dohodka v OZD. — Ljubljana, 1982.

Jugoslovenska privreda. Poslovni vodič 1982. — Beograd, 1982.

Rocco, F.: Teorija in praksa raziskovanja marketinga. — Ljubljana, 1982.

Raziskava tržišča za potrebe odločanja v združenem delu. — Maribor, 1982.

Posvetovanje o planiranju. — Portorož, 1982.

Toplak, L.: Odgovornost poslovodnega organa. — Ljubljana, 1982.

Pauk, F.: Gostinski marketing. — Maribor, 1982.

Turk, I.: Temelji kalkulacije stroškov v dohodkovnem sistemu. — Ljubljana, 1982.

Meško, I.: Optimiranje poslovanja. 1. — Maribor, 1982.

Ekonomska vloga standardizacije in kakovosti v našem gospodarstvu. — Bled, 1981.

Žnideršič, M.: Knjiga in trg. — Ljubljana, 1982.

Katalog poštanskih maraka jugoslovenskih zemalja. 1., 2. 1983. — Beograd, 1982.

Predpisi o cestah. — Ljubljana, 1982.

Međunarodna konferencija o bezbednosti saobraćaja na putevima. — Beograd, 1981.

Pravilnik o prometnih znakih na cestah. — Ljubljana, 1982.

Zakon o varnosti cestnega prometa. — Ljubljana, 1982.

Koprivnik, R.: Promet v družbenoekonomskem razvoju. — Ljubljana, 1982.

Mackay, J.: The Guinness book of stamps. — London, 1982.

Glavič, P.: Načrtovanje procesov. — Maribor, 1982.

Razne industrije in obrti

Tratnik, M.: Izbrana poglavja iz ekonomike lesarstva. — Ljubljana, 1981.

Popravi sam. — Ljubljana, 1982.

Čuk, F.: Konstrukcija oblačil. 1. — Maribor, 1981.

Sedemnajsti strokovni simpozij o novitetah v tekstilni industriji. — Ljubljana, 1982.

Čolni, motorji, jadra. — Ljubljana, 1982.

Pirkmaier, S.: Nadaljnje preizkušanje gradbenih plošč na osnovi melaminformaldehidnega lepila... Raziskovalna naloga. — Slovenj Gradec, 1982.

Računalništvo

Wirth, N.: Računalniško programiranje. — Ljubljana, 1981.

Informatika '81. 15. jugoslovanski mednarodni simpozij za računalniško tehnologijo in probleme informatike. — Ljubljana, 1981.

Virant, J.: Zanesljivost računalniških sistemov. — Ljubljana, 1981.

Bastič, M. — I. Meško: Naloge iz operacijskega raziskovanja. — Maribor, 1979.

Vuletič, V. — Č. Ljubović: Programiranje (fortran). — Sarajevo, 1981.

Programski jezik fortran. — Ljubljana, 1982.

Bratko, I. — V. Rajković: Uvod v računalništvo. 7. natis. — Ljubljana, 1982.

Bratkovič, F.: Metode programiranja. — Ljubljana, 1982.

Vodovnik, L. — S. Reberšek: Uvod v digitalno tehniko. Ponatis 2., spremenj. in dop. izd. — Ljubljana, 1982.

Mohar, B. — E. Zakrajšek: Uvod v programiranje. — Ljubljana, 1982.

Bratko, I.: Inteligentni informacijski sistemi. Seminar. — Ljubljana, 1982.

Kalinc, T.: Računalniške mreže. Seminar. — Ljubljana, 1982.

Osmi seminar o uporabi mikroprocesorjev v merilni tehniki. — Ljubljana, 1982.

Zbornik referentov s simpozija o uporabi računalništva in procesne tehnike v kemijski in farmacevtski industriji. — Kranjska gora, 1982.

Divjak, S.: O računalnikih za neračunalnikarje. — Ljubljana, 1982.

Žumer, V.: Računalnik. Zbrano gradivo. — Maribor, 1982.

Šegel, J.: Razvoj in koordinacija računalniško podprtih informacijskih sistemov v gospodarstvu Koroške krajine. Raziskovalna naloga. — Ravne na Koroškem, 1982.

Vravnik, M.: Konstruiranje z računalnikom. Diplomsko delo. — Maribor, 1982.

Gradbeništvo

Tretje zborovanje gradbenih konstruktorjev Slovenije. — Bled, 1981.

Cerar, S.: Osnove gradbene mehanike. Statika. 3., dop. izd. — Ljubljana, 1981.

Zbirka predpisov o graditvi objektov. Dopolnjena izdaja. — Ljubljana, 1982.

Fajfar, P.: Primerjava numeričnih in eksperimentalnih rezultatov za lastna nihanja treh armiranobetonskih zgradb. — Ljubljana, 1982.

Pravilnik o varstvu pri gradbenem delu. — Ljubljana, 1981.

Graditev objektov visokogradnje na seizmičnih območjih. — Ljubljana, 1982.

Seizmiško gradjevinarstvo u NR Kini. — Ljubljana, 1982.

UMETNOST — URBANIZEM — ARHITEKTURA — LIKOVNA UMETNOST — GLASBA — FILM — GLEDALIŠČE — IGRE — ŠPORT

Menaše, L.: Umetnostni zakladi Slovenije. — Beograd, 1981.

Moškon, M.: Stalna razstava umetnostne in kulturnozgodovinske zbirke Pokrajinskega muzeja v Celju. — Maribor, 1981.

Jugoslovanska ornamentika v grafiki. 19. international exlibris kongres. — Oxford, Ljubljana, 1982.

Bassin, A.: Med umišljenim in resničnim. — Maribor, 1981.

Zbornik za umetnostno zgodovino. Let. 17. — Ljubljana, 1981.

Menaše, L. — L. Menaše: Med ljudmi in spomeniki. Knj. 1. — Trst, 1982.

The medieval and renaissance world. — New York, 1982.

The history of furniture. — New York, 1982.

Urbanizem

Rotar, B.: Pomen prostora. — Ljubljana, 1981.

Raziskovalna in planerska dejavnost Urbanističnega inštituta SR Slovenije za 1978 in 1979. — Ljubljana, 1980.

Pirkovič-Kocbek, J.: Izgradnja sodobnega Maribora. — Ljubljana, 1982.

Metode za vrednotenje komunalne infrastrukture. — Ljubljana, 1981.

Komunalna zemljiška politika. — Ljubljana, 1982.

Financiranje komunalnega gospodarstva. — Ljubljana, 1982.

Varstvo spomenikov. Let. 24. — Ljubljana, 1982.

Občina Dravograd v prostoru. — Slovenj Gradec, 1981.

Gornik, F.: Ideja o jezeru »Dul«. — Ravne na Koroškem, 1958.

Arhitektura

Ljubljanska stolnica. — Ljubljana, 1982.

Valvazorjev Bogenšperk. — Ljubljana, 1982.

Koršič, V.: Travnik in cerkev sv. Ignacija v Gorici. — Ljubljana, 1981.

Sedej, I.: Prešernova hiša, cerkev sv. Marka, vas Vrba. — Ljubljana, 1982.

Meštrovič, M.: Teorija dizajna i problemi okoline. — Zagreb, 1980.

Silič-Nemec, N.: Javni spomeniki na Primorskem 1945—1978. — Koper, Trst, 1982.

Fister, P. — J. Marinko: Razvoj arhitekture. 1., 2. — Ljubljana, 1981.

Montažne hiše. — Maribor, 1982.

(Se nadaljuje)

Pomen in kulturno poslanstvo Koroškega fužinarja

Decembra 1982 se je zaokrožilo že 32. leto, odkar izhaja KOROŠKI FUŽINAR — RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV, ki je v občini Ravne na Koroškem zagotovo najbolj brano glasilo. Koroškega fužinarja izdaja ravenska železarna in opravlja s tem veliko kulturno poslanstvo.

Že prvi urednik in pobudnik Koroškega fužinarja, Avgust Kuhar, je v prvi številki leta 1951 začrtal uredniški in svojški profil tega glasila: »Postati moramo mojstri dela. Poleg stroke bomo objavljali vse, kar je značajno in veliko, kar je koristno in lepo, z naših strani bo dihala naša koroška dežela in naša domovina.« Ena bistvenih odlik Koroškega fužinarja je torej že od vsega začetka njegova širina, posluš njegovih urednikov in uredniških odborov za vso raznoliko problematiko naših kra-

jev in ljudi, za našo preteklost in sedanost, za načrtovanje naše prihodnosti. Ko je začel izhajati v železarni še Informativni fužinar, se je Koroški fužinar lahko še bolj odprl splošni in kulturni problematiki. Vsako leto je širil krog svojih sodelavcev, ki so mu omogočili tako širok in tako kulturn razmah njegove osnovne naravnosti. Vsi ti številni prispevki zgovorno pričajo o ustvarjalni volji, raziskovalni sili in izrazni sposobnosti naših ljudi. Koroški fužinar tako opravlja pomembno kulturno poslanstvo in je za našo občino velika pridobitev. V primeru, da ne bi izhajal, v naši dolini ne bi bilo nobenega časnika ali časopisa, ki bi se ukvarjal s koroško kulturno in tudi vso drugo problematiko.

Leta 1981 je v 4. številki Koroškega fužinarja izšel članek, ki je ob 30-letnici glasila tudi analiziral vsebino 30 letnikov.

V 30 letih je izšlo skupno 3.710 prispevkov, od tega po vsebini:

	prispevkov
1. domoznanstvo, biografije, potopisi, zgodovina, NOB	1.008
2. družbene vede	899
3. splošna problematika	508
4. uporabne vede	505
5. umetnost, glasba, šport	460
6. jezikoslovje in književnost	285
7. prirodoslovne vede	39
8. filozofija	6

Ta pregled nam torej nazorno prikaže, da je večina teh člankov taka, da zajema predvsem področje kulture (domoznanstvo, umetnost, glasba, jezikoslovje in književnost...) in da je poleg tega v Koroškem fužinarju zbranega tudi veliko drugega dragocenega gradiva. Skoraj da ne smemo pomisliti na to, kakšna škoda bi bila, če Koroški fužinar ne bi izhajal.

Občina Ravne na Koroškem je znana po svojem živem kulturnem utripu, del tega utripa pa je tudi izhajanje Koroškega fužinarja, kulturnih razgledov koroških železarjev, ki nam vse to živahno kulturno dogajanje ohranja za naše prihodnje rodove in dodaja nove kulturne usmeritve, ki so pomembne za razvoj kraja in celotne občine.

Koroški fužinar torej opravlja pomembno kulturno poslanstvo in hkrati zapolnjuje veliko vrzel. Precej je krajev in področij v Sloveniji, ki bolj ali manj redno izdajajo svoje zbornike in podobne publikacije. Mežiška dolina in tudi širša Koroška takega zbornika nimata, ga pa zelo uspešno nadomešča Koroški fužinar in s tem zgovorno dokazuje pomen in namen svojega kulturnega poslanstva.

Predsednik sveta za kulturo
pri OK SZDL Ravne:
Andrej Logar

Viktor Levovnik

OB BISERNI POROKI KRUŽNIKOVH STARŠEV

Kdo ne pozna številne Kružnikove družine z Zelovca št. 43! Mati in oče sta vzgojila štiri deklice in trinajst dečkov.

Bilo je lepo januarско jutro, ko sem se napotil k jubilejnomu, da jima izrečem čestitke za biserno poroko, za 60 let skupnega zakonskega življenja. Kružnikova domačija stoji na griču, od koder je lep razgled na Uršljo in Peco. V vznožju so Zgornje in Spodnje Sele. Niže se vije cesta proti Selam, ki se pri Ajnžiču odcepi ena proti Ravnam.

Od vzhoda pa to prijazno domačijo vsako jutro pozdravi sonce izza Pohorja. Posebno lepo je, kadar leži megla v nižinah, Videti je kakor morje, ki rahlo valovi nad dolino, ki ji pravimo Rožna dolina. To je dolina od Ajnžiča in vse do Žatlarja.

Presenetilo me je, da ob stari hiši že stoji skoraj dokončana nova, to je dokaz, da mladi gospodar zna pridno gospodariti.

Govoril sem s prijazno Kružnikovo mamo, ki so že 60 let zakonska žena. Rekli so: »Le vse zapiši, kar ti bom povedala!«

Biserna poroka, Franc in Frančiška Krivec

Še dobro se spominjam mrzlega februariskega zimskega jutra, ko je moj ženin prijučkal k mojemu domu, kjer se po domače pravi pri Napotniku. Moja domačija stoji nad Šentjanžem, od koder je odprt pogled na vse strani, celo na Laboško dolino.

Tako sem se, dvajsetletno dekle, poročila na kmete. Tudi doma smo imeli kmetijo, zato mi kmečko delo ni delalo težav.

Poročila sva se 24. februarja 1923. leta. Živita še dva godca, ki sta igrala na najini svatbi.

Z možem sva se lepo razumela in leta so nama kaj hitro zbežala. Kot vsaka kmečka družina doživlja vesele in žalostne trenutke, tudi nama ni bilo prizaneseno. Posebno je bilo težko v stari Jugoslaviji, ko je bilo težko za denar, ko je kmet, če je uspel kaj prodati, moral dati skoraj zastoj. Pri nas smo sekali les, ki pa ni imel velike cene. Tudi kakšno živino smo prodali.

Družina je naraščala in težko je bilo, ko so pričeli hoditi v šolo. Nismo jim kupili vsega za šolo, kot dandanes kupujejo starši otrokom. Nosili so obleko eden za drugim. Prav tako čevlje. Mož je šel na sejem, nakupil usnja in takrat je čevljar Šmon, ki je pozneje živel v Kotljah, takrat pa je imel svojo delavnico v Šentjanžu, prišel k nam s pomočniki in je v nekaj dneh naredil čevlje za otroke. Tudi krojači so prišli kar na dom. Imeli smo tudi domače platno, da niso bili preveliki stroški z nakupom blaga.

Naši otroci so hodili v šolo v Šentjanž; bila je zelo dolga, naporna pot. Silno težko je bilo pozimi, ko so bili hudi zameti. Večkrat je starejši brat šel naproti mlajšemu, da ni kje običal v snegu...

V zimskem času smo tudi vozili les, imeli smo vole ali pa konje. Treba je bilo živeti in nismo poznali mehkužnosti, kar danes marsikje objeda današnje otroke. Mnogim je težko, če morajo nekaj metrov peš v šolo. Saj pa danes itak vse otroke že prevažata avtobus, ali potujejo z vlakom. Naši otroci kaj takšnega niso poznali.

Kos domačega rženega kruha in kakšno jabolko, to je bila malica v šoli. Pa so vsi zrasli,« so povedali Kružnikova mati.

Oziral sem se naokoli, pa so me prehiteli z besedo: »Vem, koga iščeš, očeta, ja, on je že nekaj časa bolan, boluje na srcu, in tako

ga zdravnik vsak dan obiskuje. Pa le stopi v kamro k njemu.«

Podala sva si roke in Kružnikov oče Franc Krivec so mi rekli: »Ti bo že ona kaj povedala, veš, jaz sem postal pozabljiv, saj pa itak poznaš našo družino, boš že lahko kaj napisal. Rad bi še ozdravel, pa gre tako počasi. Kaj si hočem, leta so tu, imam že čez osemdeset let. Dovolj sem star. V življenju sem poznal le delo in skrbi za družino, kako jo bova z ženo preživela, imela sva ljubezen med seboj in sva vsako delo sprejela z vdanostjo, nikoli pri nas nismo kaj z nerganjem ali z jezo pričeli delati. Tako sva tudi naučila življenja najine otroke, le pogled jih, nobeno delo jim ni pretežko. Skoraj vsi delajo v železarni na Ravnah. Trdo sva jih vzgojila, predvsem pa pošteno. To je na stara leta za naju najlepše plačilo od najinih otrok, da so poštene. Še nikoli ni bilo slišati od nikogar, da bi grajal najine otroke.«

Med pogovorom so Kružnikov oče opešali, in tako sem se od njih poslovil. »Hvala za obisk,« so mi rekli.

Sominjam se, kako krepak kmet je bil Kružnikov oče v prejšnjih letih, prijazen do slehernega, ki se je z njim srečal, sedaj na starost, ko bi lahko s svojo ženo preživljal lepe večere jeseni, pa pride bolezen. Še smo se pogovarjali z mamo in z mladim gospodarjem, ki je šel na delo na popoldansko izmeno v železarno na Ravne.

Koroški mošt in pogača sta me okrepčala, saj od Kružnika nihče ne odide, ne da bi bil pogoščen. Zato pa imajo vsega v izobilju. Ko sem se vračal, sem premišljeval o tem, kako so živeli naši očetje. Imeli so težko življenje, pa se kljub temu niso žalostili. Bila je mlačev ali steljeraja, ali ne vem kakšno pomembno delo, vedno se je našel »mehovc«, ki je potegnil meh, in prijetni zvoki »frajtonarce« so zadoneli. In koj so zaropotali coklje po podu in juckanje je bilo dokaz, da je bilo težko delo poplačano z dobro voljo.

Nehote se mi vsiljuje misel: Kaj pa danes, kakšni smo danes? Če nam ni takoj ugodno, kot si želimo, postajamo že živčni, stres nas mori, in marsikje, kot beremo v časopisih, celo za malenkosti umorijo. Vsi poznamo vzrok takšnih dejanj. Žal pa nas je sram iskreno povedati, da smo zelo »scartljani«, kot pri nas pravimo. Že vsaka sapica nas pri-

vede v ambulante, pitamo se z ne vem kakšnimi zdravili, tabletami, si dopovedujemo, da nas bo to pomladilo, domišljamo si, da že imamo raka ali trombozo in ne vem, kaj še vse. Kaj pa naši predniki? Niso poznali takšne udobnosti, kot nas danes usužnjuje, niso poznali vseh vrst strojev, ki nam lajšajo delo, a kaj pomaga, ko pa ob njih postajamo tako nesrečni. Zakaj vse to? Le pogledjte kmečke otroke, ki še mnogi danes hodijo več kot uro daleč s hribov v šole ali odrasli na delo. Pa so zdravi, zimska burja jim pordeči lica, da zdravje kar žari iz njih. Koruzni močnik ali druga domača, naravna hrana jih krepí zdravje.

Kaj se danes zgodi, če moramo jesti nekaj dni star kruh. Kakšno nerganje, kakšna nezadovoljnost! Na kmetih so pekli kruh le enkrat tedensko, in bolj je bil star, bolj je bil dober, povedo kmečki otroci. Vse to so preživljali Kružnikoví otroci.

Danes so že vsi poročeni. Vsi imajo lastne hiše, mnogi celo kmetije. Vsi so srečno poročeni. Svoje otroke vzgajajo, kot so jih vzgajali oče in mama. Tako prenašajo lepe lastnosti, podedovane od staršev, na svoj rod. Veliko jih srečamo v železarni na Ravnah, nobeden ni cmerav, čeprav imajo nekateri težka dela. Zakaj so takšni? Zato, ker jih je oblikovala v otroštvu trda, toda lepa vzgoja očeta in matere.

Kako so pozorni do svojih staršev. Ob pomembnih obletnicah se vsi zberejo z družinami na domu, da obdarujejo svoje starše. S tem dokazujejo, koliko jim pomeni lepa vzgoja, prepojena z ljubeznijo, ki so jo prejeli od doma.

Mlajši sin Alojz poleg dela v tovarni še kmetuje doma. Vedno, kadar je košnja, žetev ali na jesen steljeraja, spravljanje silosa, pridejo vsi pomagat in s tem dokazujejo, da jim je medsebojna bratovska in sestrška ljubezne tako draga!

Med vojno je bila Kružnikova domačija partizanom drugi dom. Še danes pripovedujejo borci, ki so dočakali svobodo, da so bili pri Kružnikovih vedno lepo sprejeti.

Kružnikovim staršem želimo še veliko zdravja in sreče!

Ignac Zdovec

Terezija Osojnik

V Črni na Koroškem živi v svoji lepi hiši Osojnikova Terezka — Staneča Terezka z Ludranskega vrha. V mladosti je bila lepa, ponosna dekle in kljub temu, da je veliko pretrpela med vojno in da jo vsekozi spremlja bolezen, je še vedno postavna. Le na obrazu se ji poznajo izmučene poteze in iz njih je razbrati, da njena pot ni bila z rožicami postлана. Stari Črnjani jo poznajo kot nekdanjo Stanetovo gospodinjico visoko v hribih Ludranskega vrha.

Ko sem jo obiskal na domu v Črni, me je najprej začudeno pogledala, nato pa s prijazno besedo povabila, naj vstopim. Poprosil sem jo, naj mi pove kaj iz svoje preteklosti, predvsem pa iz časa minule vojne. Z roko se je dotaknila svojega čela in mi odgovorila: »Zaradi dolgoletne bolezni sem postala tako pozabljiva, da se verjetno ne bom mogla vsega spomniti. Težko je pripovedovati, če se ne spominjaš

Trezka Osojnik

več krajev, kjer sem hodila in ljudi, ki sem z njimi delala. Vseeno bom poskušala povedati, kar vem.« Prižgala je cigareto, ki jo je dolgo stiskala v pesti in puhnila dim pod strop kuhinje.

Leta 1942, v mesecu avgustu, se je pri nas — pri Stanetu — oglasil Milan Trtnik-Milanček, prvi partizan, ki je obiskal našo hišo. Povprašal je za svojimi partizani in povedali smo mu, da je prvi partizan v tem kraju. Milanček se je takrat zgubil od svojih in v teh krajih ni poznal ne terena in ne ljudi. Videti je bilo, da je zelo zaskrbljen. Pri nas je vzpostavil zvezo, enako pri drugih kmetih na Ludranskem vrhu, v Bistri in Koprivni.

V mesecu novembru 1942 se je pri nas oglasila večja skupina partizanov. To skupino je vodil Pavle Žaucer-Matjaž. Z njim so bili: Drago, Marko, Milan — tega sem že poznala — Harko, Servac, Muri, Ciril in drugi, imen katerih se ne spominjam več. Od tega dne sem bila na našem terenu obveščevalka in z Matjažem sem imela stalno zvezo. Spomladi leta 1943, bilo je v mesecu marcu in po hribih je bil še sneg, je bilo po hribih okoli Črne vse polno Nemcev. Hajkali so za partizani. Takrat se je oglasil pri meni Matjaž in me vprašal, če vem za kakšen skrit kraj, da bi se partizani lahko umaknili pred zasledovalci. pri nas v gozdu, v hudi strmini, smo imeli neuporaben star mlin in takoj sem se spomnila nanj. V ta mlin sem odpeljala partizane. Pozneje so ta mlin uporabili za partizansko tehniko. Tehniko v našem mlinu sta vodila Janko Kuster-Korošec in Kostja. Delala je do 5. maja 1943, nato je bila izdana.

Iz nemške vojske sta dezertirala dva nemška vojaka in s pomočjo političnih delavcev iz Črne našla Staneči mlin. Tja ju je pripeljal Jernej Ivan (Korošec). V mlinu sta bila nekaj dni, nato sta pobegnili in se prijavila policiji v Črni. Medtem ko sta bila v mlinu, je bil tam sestanek aktivistov črnškega kraja; sestanek je vodil Matjaž. Spominjam se, da so bili na tem sestanku kmetje z Ludranskega vrha in tovariši iz Črne: Ivan Hercog-Tim, Jernej Ivan-Korošec, Franc Šepul, moj dedi, in drugi. Vojaka sta videla, kdo je bil na tem sestanku in sreča, da si teh ljudi nista zapomnila.

Moja mama je šla 5. maja 1943 v Črno po živilske karte. Gestapo jo je v Črni aretiral in zaprl. Ko je to zvedela Geršakova Micka, gostilničarka iz Črne, mi je takoj

sporočila po kmetu Pavlu Gutovniku, ki je bil tistega dne v Črni, da so Nemci zaprli mamo. Vedela sem, kaj moram storiti. Nekaj časa sem se obotavljala, saj sem morala skrbeti za sinčka in nekaj starejšega polbrata. Pri kmetu Kogovniku v Ludranskem vrhu so v gozdu tik ob naši meji pasli živino. Med živino je bil tudi hud bik, ki ni trpel tujega človeka in če je kdo hodil tod blizu, je začel divje tuliti. Nenadoma zaslišim v hiši tuliti tega bika in skozi okno pogledam v tisto smer: vse zeleno nemških vojakov je prihajalo iz gozda in že so obkoljevali našo hišo. V lesenih cokljah, ki sem jih imela na nogah, sem začela bežati na drugo stran naše hiše in pritekla sem naravnost do nemškega vojaka. Bežala sem mimo njega, a on me je začudeno gledal, dokler nisem izginila v bližnji gozd. Ko so tega vojaka vprašali, zakaj me je pustil zbežati in zakaj ni streljal za menoj, je povedal, da sem tako bežala, da ni utegnil streljati. Bežala sem naravnost v naš mlin in sporočila tehniku, da naj se takoj umaknejo, ker je mlin izdan. Skupno s tehniko smo se umaknili globlje v gozd. Naslednji dan sem šla poizvedovat k sosedu Godcu, toda že pred Godčevo domačijo sem se ponovno srečala z Nemci. Tudi tokrat se mi je posrečilo, da sem jim pobegnila. Umaknili smo se skupno s tehniko v Rožijo k Rigelnikovim. Tam smo čez dan čakali na zvezo in zvečer je prišel Matjaž s svojo skupino. Takrat sem postala aktivna borka.

Iz Koroške so me premestili na Dolenjsko, in sicer v 12. brigado, ki je takrat taborila na nekem hribu nad Stično. V hudi borbi sem si izvinila nogo in poslali so me v partizansko bolnišnico nekje na Dolenjskem. V bolnišnici sem bila mesec dni, nato sem se vrnila v brigado. Ob razsulu Italije sem dobila tifus. Poslali so me v bolnišnico v Žumberaku na Hrvaškem. Tam sem ostala do aprila 1944. Zaradi šibkega zdravja nisem bila sposobna za borbo, zato so me premestili v propagandni oddelek k Bojanu Adamiču v osvobodjeni Črnomelj. Tu sem bila za kuharico vse do osvoboditve. Iz partizanov sem se vrnila v oktobru 1945.

Kot sem že povedala, so Nemci zaprli mojo mamo v Črni, nato so jo preteпали v celovških zaporih. Iz Celovca so jo najprej poslali v koncentracijsko taborišče v Dachau in pozneje v žensko koncentracijsko taborišče Auswitz, kjer je zaradi trpljenja umrla 8. septembra 1943.

Ko sem zbežala k partizanom, sem doma pustila sina Lipija, ki je danes gospodar na Stanetovi kmetiji, polbrata Maksa Grabnerja, ki danes kmetuje na Godčevi kmetiji na Ludranskem vrhu in pa hlapca Franca Buhnerja. Moj dedi Franc Šepul je poskrbel, da je prišel na Stanečo kmetijo Pavel Pečnik, ki je skrbel za sina Lipija in polbrata Maksa. Obdeloval je zemljo in prideloval vsakdanji kruh za vse pri hiši pa še partizani so ga bili večkrat deležni. Kmetija ni bila zanemarjena in vsega smo imeli, ko sem se vrnila iz vojske.

Po vrnitvi iz vojske sem se leta 1946 poročila s starim borcem Francem Osojnikom in skupno kmetovala na Stanetovi kmetiji do leta 1964. Medtem sva si v Črni zgradila novo hišo in posestvo prepustila mojemu sinu Lipiju. V zakonu sva imela dve hčerki. Mož Franc je tragično preminil

leta 1967 in od takrat sem s hčerkama ostala sama. Danes imam še vnučka, ki mi dela največje veselje. Prav lepo bi mi zdaj lahko bilo, ko bi mi bilo naklonjeno zdravje. Toda vse bolj pogosto moram iskati zdravje po bolnišnicah in raznih zdraviliščih, je pripomnila Trezka. Roke so se ji tresle od slabih živcev. Med pripovedovanjem je pokadila več cigaret. Iz rok ji je padel ogorek. Bila je zamišljena v svojo težko prehojeno pot v drugi svetovni vojni. Videti je bilo, da je bila žalostna in vesela hkrati. Želimo ji, da bi premagala svojo bolezen, kot je v mladosti premagala toliko trpljenja in gorja.

Rok Gorenšek

Slavje pri Ošvenu

Na severni strani Uršlje gore, pod strmimi stenami košate do vrha z drevjem obrasle Vranščice, leži kmetija Ošven.

Kmetija, ki je posebno pozimi dobro poznana daleč naokoli po svojem smučišču in smučarski vlečnici. Lovcem je prav tako

Ošvenova mama

dobro poznana, saj je na Ošvenovem vrhu lovska kočica lovske družine »Prežihovo«. Znan je tudi Ošvenov »kmečki turizem«, ki ga je po oceni gostov še veliko premalo, saj si ga večina želi še več in boljšega kot doslej.

Kakor je daleč naokrog poznana Ošvenova kmetija, tako je daleč poznana tudi Ošvenka, Ošvenova mama, Terezija Gostenčnik, ki je 6. oktobra lani skromno praznovala in proslavila svoj lepi jubilej, 70 let življenja. Obhajala ga je v krogu svojih domačih kot Ošvenova gospodinja, žena, mati, babica in prababica, saj danes pri Ošvenu žive že štirje rodovi, kar je pri nas pač bolj redko. Tam žive sedaj: Ošvenova mama Terezija z možem Albertom, sin Bertji z ženo Gelco in vnuk Janko s hčerko-pravnučko.

Naša slavljenka Ošvenka, kakor smo jo po domače navajeni klicati Hotuljci, je bila rojena pri Božanku, kmetiji v Podkrajju pod Homom. Tam je preživela svojo

mladost, svoje dekleštvo. Leta 1933 se je poročila z Janečim sinom Albertom iz Podgore. Dabila sta Ošvenovo, kamor sta se mladoporocenca preselila za stalno. Pri Ošvenu je bilo takrat vse narobe. Poslopje, polje, vse je bilo v zelo slabem stanju, zapuščeno in propadlo. Potrebno je bilo veliko dela, trpljenja in napora ter vlaganja, da sta vse uredila in popravila, ter je »grunt« pričel roditi. Pri tem je imela veliko zaslug prav naša mama, ki je bila pridna kot mravlja. Odločna in prizadevna je bila kot le malokdo. Kljub rojstvu treh otrok, ki jih je bilo treba vzgajati in spravljati pokonci, je opravljala tudi vsa gospodinjska in ženska dela v hiši, hlevu in na polju. To je trajalo nekaj let. Ko sta si z možem življenje nekoliko uredila in sta zaživela, so se pa že začeli zbirati, črni, grozeči oblaki druge svetovne vojske. Mož, ki je bil pred vojno sploh več na orožnih vajah kakor pa doma, je med okupacijo odšel v partizane. Vrnil se je težko bolan šele po svobodi. Ošvenka pa je bila vsa ta leta sama z otroki »na planini« pri Ošvenu, saj je nadmorska višina kmetije od 600 do 1200 m. Delala je, skrbela za dom, za živino. Opravljala je vsa dela na polju, če je bilo treba, je šla pa tudi v gozd. Gospodinjila je, vzgajala otroke, pri tem pa je bila noč in dan pripravljena za pomoč partizanom, ki so bili pri Ošvenu stalni, domači gostje. Toda kakor drugod po hotuljski soseski, tudi pri Ošvenu ni minilo brez strahu in groze, ki so ju povzročali obiski in pohodi Nemcev, ko so iskali in preganjali partizane. Slovenski pregovor pravi, da podpira dobra žena tri vogle pri hiši. Mož pa le enega. V tistih težkih časih pa je Ošvenka držala kar vse štiri na svojih ramenih, da je ohranila domačijo in otroke.

Ko se je po vojski vrnil domov mož Albert, so pri Ošvenu zopet poprijeli in zaživeli. Otroci so zrasli. Življenje je spet postalo lepše in boljše. Toda tudi povojno življenje je bilo polno težav, dela in odrekovanja. Mati Ošvenka je prihajala peš v Kotlje na sestanke AFŽ, socialistične zveze, na občne zbornice in sestanke kmetijske zadruga, zbornice volilcev. Skratka, bila je aktivna in sodelovala kljub obvezni oddaji in drugim »prijetnostim« povojnega časa. Sodelovala je tako dolgo, dokler je niso otroci, ki so zrasli, nadomestili. In vendar za Ošvenko še ni bilo miru. Sedaj, ko je življenje postalo zares lažje, ko je prišla tudi k Ošvenu elektrika, za njo pa še cesta, ko sta se pri Ošvenu začela »smučarija« in kmečki turizem. Tedaj, ko ji ni bilo treba več hoditi peš, ker je bil že avto pri hiši, je utrpela najtežjo izgubo. Umrta ji je starejša hčerka Urška-Jurčkinja. Njena prezgodnja smrt jo je globoko prizadela in užalila.

In vendar teče življenje dalje. Naše Ošvenke tudi smrt hčerke ni mogla ustaviti. Ostala je taka, kakor jo poznamo že dolga leta: živahna, zgovorna, pridna in prizadevna. Je še zmeraj gospodinja in mati. Babica in prababica. Soseba, dobra prijateljica in znanka. Žena, ki slovi po svoji gostoljubnosti. Žena, ki je skusila življenje. Žena, ki te šegavo pogleda in se zna tudi pošaliti in nasmejati, kar je danes tako potrebno. Pri tem pa skrbi za

moža in mu streže. Skrbi in pomaga vsem pri hiši. Kruh peče sama. Sama pripravlja domači sir in maslo, kajti tako kot ona, ne zna nihče drugi.

Naši slavljenki zato prisrčno čestitamo in ji iz srca želimo še veliko zdravih, srečnih let življenja pri Ošvenu pod našo goro, ki jo ljubi in obožuje, saj ji daje moč, da kljubuje viharjem življenja.

Dr. Franc Heber

Kako pripraviti alkoholika na zdravljenje

Alkoholik se z razvojem bolezni bliža čedalje bolj svojemu izničenju in čedalje bolj mu postaja edini smoter v življenju piti in biti pijan. Pijanstvo je zanj pravzaprav edina prava sreča in kdor mu hoče vzeti to, postane pač njegov največji sovražnik. Alkoholika je seveda z različnimi pritiski mogoče prisiliti, da bo krajši ali daljši čas abstinal — vendar se v tem obdobju počuti prizadetega, nesrečnega, nesproščena. Resnično bo alkoholik lahko zaživel, če bo s svojo abstinenco našel tudi smisel treznega življenja — svojo človečnost, mnogotero človeško potrebo.

Z alkoholikom se spreminja tudi njegovo okolje in življenje poteka v obliki usklajene igre. Dramatične stvari se dogodijo šele takrat, ko nekdo igre noče več igrati, takrat nastopi stiska. Alkoholik se ne želi zdraviti. O tem začne razmišljati, ko ga v to spravi stiska. Običajne takšne stiske so:

1. kadar v družini grozi razveza zakona
2. hude okvare zdravja
3. pritisk delovnega okolja

Vrstni red, ki sem ga navedel, je tudi sicer tak, saj se po številčnosti javljajo v takšnem vrstnem redu v posvetovalnici. Ko se alkoholik javi, seveda ne misli povsem resno, da bi se zdravil. Predvsem bi rad uredil, da bi igra tekla dalje. Tu pa potem igra odločilno vlogo okolje. Če okolje popusti, se alkoholik ne bo zdravil. Tudi če ne popusti, se sicer v manjšem odstotku ne bo zdravil (se bo razvezal in si našel alkoholično partnerko ali partnerko, ki bo imela sicer drugačen vpliv na njega — ali pa potrebujejo alkoholika, menjal službo, ali bo ostal brez službe, menjal zdravnika, ki mu ne bo omenjal alkoholizma).

Alkoholik se za zdravljenje ne odloči prostovoljno, ampak ga v to spravi stiska. Pa spet moramo povedati, da prisilno zdravljenje ne daje nobenih rezultatov. Tudi s samim prepričevanjem in rotnjem ne dosežemo ničesar.

Postopek bi bil tak:

Svojec alkoholika mora temeljito premisliti, ali ima še toliko moči, da se bo lahko še naprej šel igrati. Če ne, se mora v trenutku, ko je alkoholik trezen, o tem iskreno in temeljito pogovoriti z njim. Partner pove: tako ne moremo več naprej — sklenil sem, da se bom ločil, odselil itd., ali pa se odločimo za zdravljenje. Takšnemu pogovoru morajo slediti tudi ustrezni ukrepi. Samo grožnje ne zaležejo. Pred-

vsem menim, da je umestno, če se svojeje ali delovna organizacija — preden prične ukrepati — posvetuje z zdravnikom, ki alkoholika zdravi. Priskrbi naj si knjigo dr. Janeza Ruglja »Dolga pot«, jo temeljito prouči, saj se mu bodo na ta način odprle oči — kakšno je pravzaprav življenje z alkoholikom in smisel zdravljenja alkoholizma. Če se alkoholik ne odloči za zdravljenje, se morate zavedati, da morate rešiti svoje življenje in življenje otrok. Ko smo se sami trdno odločili, se lahko obrnemo tudi na dejavnike zunaj sebe — na obratnega zdravnika, delovno organizacijo, socialno službo itd.

V delovni organizaciji so seveda nadrejeni odgovorni za red in varnost na delovnem mestu. Sodelavci bi morali videti propadanje svojega tovariša. Pri kršitvah delovnih dolžnosti je potreben ustrezen postopek, ki je zapisan v samoupravnih aktih. Pogosto pa ga ne izvajajo in tako postajajo alkoholiki posebej privilegirani ljudje v delovni organizaciji (za izostajanje pa priznavamo dopust itd.). Potreben je disciplinski postopek — izrečen ukrep za kršitev. V teh primerih pa seveda lahko veliko pomaga pogovor urejenega sodelavca: pogled, velikokrat imaš težave, tudi v družini imaš problem — prav bi bilo, če bi se šel zdraviti, pomagali ti bomo. Odgovorni na vodilnih mestih bi se morali seznaniti z alkoholizmom, bodisi, da organizirajo ustrezne razgovore z alkohologi v svoji delovni organizaciji, bodisi da se izobrazijo iz knjige »Alkoholizem in združeno delo« dr. Janeza Ruglja.

Tudi zdravniki bi se morali z alkoholizmom več ukvarjati, saj povzročata mnogotere zdravstvene okvare in tudi druge bolezni imajo pri alkoholikih povsem drugačen tok zdravljenja. Vedno je potreben odkrit in jasen razgovor.

Brez zdravljenja alkoholizma se tudi zdravje ne more popraviti in, seveda, zaradi takšnih okvar mora biti priznan tudi stalež.

Ob koncu moram še enkrat povdariti: Alkoholika lahko motiviramo za zdravljenje le s povsem jasnimi stališči, ko nemo igrati igro z njim, ko mu tudi predočimo, da želimo drugačno vsebino življenja.

SODOBNO ZDRAVLJENJE ALKOHOLIZMA

Alkoholizem je izničenje človeka in njegovih hotenj. Enako kot alkoholik je prizadeto tudi njegovo okolje, njegova družina. Tu imam v mislih predvsem Marxov pogled na človekovo osebnost, kjer gre za mnogoterost interesov, človekovo potrebo po učenju, po medčloveških odnosih in skrbi za lastno zdravje. Alkohol pa človeka zasvoji in mu predstavlja edini smisel življenja.

Nič takega ne moremo dati alkoholiku, da bi se mu alkohol zagnusil, zato le z aktiviranjem človeških potreb lahko ustvarimo smisel treznega življenja. Tu pride do koncepta sodobnega zdravljenja, ki izhaja iz naslednjih predpostavk:

1. Zdravljenje se mora pričeti pravočasno, ko alkoholik še ni do kraja razčlovečen, ko postane neozdravljiv — socialni rak.
2. Skupaj z alkoholikom se zdravi tudi njegovo okolje (družina, delovno okolje).

Okolje je prav toliko bolno kot alkoholik.

3. Zdravljenje poteka na sodoben način.

Alkoholizem zdravimo danes v bolnišnici v terapevtski skupnosti ob sodelovanju svojcev in delovnega okolja.

Drugi način je ambulantno zdravljenje, saj so izhodišča sodobne socialne psihatrije taka, da se človek resocializira v svojih okoljih.

Alkoholizma ni mogoče prisilno zdraviti. Tudi je premalo, če alkoholik samo pristane na zdravljenje, ampak se mora v zdravljenje vdati. To so temeljna več kot 30 letna spoznanja klubov anonimnih alkoholikov.

Ko pride alkoholik v ordinacijo, njegova odločitev za zdravljenje ni povsem resna, pač pa le en način več, kako obvladati okolje. Potrebno je spoznati odločenost okolja, da se preneha igra, ki jo vsi skupaj igrajo. Problemi morajo dozoreti, kar pa ni mogoče, če se bolnik prehitro umakne v zavetje zdravstvene ustanove. Če nimajo vsi dovolj časa za premislek, se ne bodo uspešno zdravili. Neuspešno zdravljenje pa položaj še poslabša. Okolje izgubi upanje v uspešno zdravljenje, alkoholik pa uporablja vse, kar se je med zdravljenjem naučil, za nove manipulacije.

Največkrat se to lahko stori v okviru bolnišnice, saj svojci in delovno okolje teže pristno sodelujejo, reševanje nekaterih problemov je enostavnejše kot pa v vsakdanjem življenju. Rešiti pa moramo vprašanje zverženih odnosov, motenega vedenja in neskladij v družini. Govorimo o družinskem zdravljenju, kjer morajo vsi spreminjati in dograjevati medsebojne odnose.

Alkoholik in družina si morata obuditi zakrnele sposobnosti, ki so človeku potrebne za zdravo in ustvarjalno življenje. Zdravljenje mora imeti trdno načrtan program, ki mora biti izpolnjen z rednim delom, učenjem in s skrbjo za zdravje. Problemi, ki so nastali v okolju, morajo biti rešeni skupaj z okoljem in v okolju.

Velika večina alkoholikov, ki pridejo na pregled, je v nekaj dneh sposobna za delo in poleževanje v bolnišnici je nepotrebno razmetavanje sredstev.

Alkoholizem je kronična bolezen, zato je recidiva vedno možna.

Ni tak problem alkoholika strezniti, pač pa je potrebno ustvariti trajen program za trezno in ustvarjalno življenje. Klubi zdravljenih alkoholikov so osnovni pogoj za takšno kontinuirano delo. Tu pride do izraza vzpodbuda zdravljenecem za najrazličnejše dejavnosti, ki človeka usmerjajo v zdravo življenje, rešujejo se najrazličnejši življenjski problemi, kjer se tudi terapevti lahko veliko naučimo.

V letošnjem letu smo delo na tem področju v Dravogradu preimenovali v Šolo za zdravo življenje in skladne medsebojne odnose. V programu šole je skrb za zdravje (opustitev škodljivih navad, telovadba, tek, planinarjenje, zdrav način prehrane). Izobražujemo se v skladu s temeljno izobrazbo in mentalnimi sposobnostmi. Učimo se skladnih medsebojnih odnosov in jih tudi uresničujemo. Program zdravljenja mora biti zahteven, saj program, ki ne zahteva nič ali skoraj nič, tudi ne more pomagati. Alkoholik in svojci morajo narediti vse sami, nihče ne more ure-

jati stvari namesto njih. Da bi bil zastavljeni program realiziran, lahko samo vzpodbujamo drug drugega ter ob uresničevanju skupnega lahko postanemo iskreni prijatelji.

Alkoholizem je kot široka, umazana reka in kogar hočemo iz nje rešiti, ga moramo potegniti daleč v stran od spolzkega obrežja.

Ajnžnik

Prikeržnik

Z objavljanjem osmrtnic imajo uredništva težave. Preveč je tega, kajti ljudje mro vedno. Vseh ni mogoče objaviti, izbirati je težko. Uredniški odbor, še posebno urednik, sta čisto v škripcih, v težave pri-

Ferdo Rožej

dejo tudi pisci. Pri tem je izjema dnevni tisk, ki ima seveda svojo računico.

Uredniški odbor KF je že pred leti sprejel sklep, da osmrtnice omeji. Prednost daje predvsem takim, ki obenem nakažejo kakšen problem.

V pozni jeseni smo pokopali Ferda Rožaja, po domače Prikeržnika. Takega primera še ni doživel nobeden od pogrebcev, tudi najstarejši ne. Izpraznili smo namreč hišo. Odpeljali smo zadnjega stanovanca pri Prikeržniku! Kot pred stoletji, ko je razsajala kuga! Ko je krenil pogrebni sprevod od doma, je eno govedo žalostno zamukalo...

Na našem vrhu je to že drugi podoben primer. Leto prej smo odnesli Purka, kjer je sicer ostal še prav tako osamljen brat, a se je kmalu odselil.

V obeh primerih je prišlo do tega zato, ker sta gospodarja živela samsko življenje. Na žalost to ni osamljen primer. Samsko življenje živi še več kmečkih gospodarjev, mladih, v zrelih letih in tudi že ostarelih.

Za življenje v dvoje ima pravico vsak državljan, če izpolnjuje za to določene pogoje. Naš družbeni sistem daje pri tem vsakemu proste roke. Še v stari Jugoslaviji je moral vsak zaposlen v tovarni imeti dovoljenje od direktorja, da se je lahko oženil. Kakšno kratenje človečanskih pravic je bilo to, se zavedamo šele zdaj!

Našim kmečkim samcem te pravice nihče ne omejuje, vsaj neposredno ne. So žrtve

našega gospodarskega razvoja, ki je kmetijstvo kot pomembno gospodarsko panogo zanemaril in jo zato pustil ob strani! Posledice niso izostale, občutimo jih vsi, in to vsak dan bolj! Ljudje se zemlji odtujajo, bežijo z nje množično. Predvsem mladi. Vrača se malokateri. V polpretekli dobi je bila za dekletke čast, če se je priženila na grunt; zdaj se tega branijo in vsak kmet, ki pripelje na dom nevesto, ima posebno srečo! Ta sreča se nekaterim izmuzne! Kmetije životarijo, izumirajo, propadajo...

Nanti se zaradi samskega življenja ni grinil. Vsaj na zunaj ne. Za vsakega, ki je podrezal v to njegovo osebno zadevo, je imel pripravljen odgovor. Tudi duhovit. Ni ravno slab Prikerški grunt. Srednje veliko je, ne preveč brežen, predvsem pa ima veliko lesa. Tudi s cesto je povezan. Nanti je bil svoj čas tudi postaven ženin. Toda...

Kot smo že rekli, kmetijstvo je pri nas zapostavljeno.

»Moderna« kuga se širi.

Rok Gorenšek

Hrvatov oče

Komaj mesec dni pred izpolnjenim 91. letom starosti je 12. oktobra 1982 umrl Franc Herman — Hrvatov oče iz Kotljah.

Daleč naokoli je bil poznan kot trden kmet in dober gospodar. Pred II. svetovno vojno in po njej je bil član občinskega odbora takratne občine Kotlje. Več kot 50 let je bil cerkveni ključar farne cerkve

Hrvatov oče (Franc Herman)

sv. Marjete v Kotljah. Imel je velik igralški dar, zato v Kotljah ni bilo igre ali prireditve, pri kateri pokojni Hrvatov oče tako ali drugače ni sodeloval. Gasilec je bil prav od ustanovitve gasilskega društva. Zato je prejel tudi republiško priznanje »veteran gasilstva«, za svoje kulturno in prosvetno sodelovanje pa zlati »Prežihov spomenik«. Od vsega pa je Hrvatov oče v življenju najrajši prepeval. Na pamet je znal neštete slovenske narodne pesmi, posebno koroške. Mnoge je samo on ohranil pred pozabo.

Življenje Hrvatovega očeta Franca Hermana nam prav gotovo potrjuje resnico, da dobra volja, veselje, petje, šale in smeh človeku lajšajo, predvsem pa podaljšujejo življenje.

S Hrvatovim očetom smo Hotuljci resnično izgubili velikega in dobrega človeka.

Rok Gorenšek

Pusovnikov Anzi — hotuljski ljudski camar

Oj mati ta šruoka,
ste liepa, visoka,
pa le tak vodite nas,
da nam bo kratek čas
in nam bo hitro minil ta žalostni špas.

Tako bi nam najbrž po camarsko zapel naš Pusovnikov Anzi, naš hotuljski ljudski camar, če bi vstal in nas videl žalujoče okrog svojega groba.

Toda naš camar ne bo več zapel, nikoli več se ne bo prebudil, da bi lahko slišali njegov prešerni vrisk, s katerim je ob spremljavi godbe tolikokrat vodil svatbeno povorko, vodil tolikere mlade pare, ženine in neveste k poroki in v novo zakonsko življenje. Neizprosna smrt je za vedno prekinila pesem in vrisk dobremu, plemenitemu možu.

Pusovnikov Anzi je bil rojen 2. avgusta 1902. leta v Smartnem ob Paki. Starši so bili kmetje, najemniki. Kmalu po Anzijevo rojstvu se je družina preselila v Pliberk na Koroško k Vetrniku. Od tam pa k nam v Kotlje, k Riharju na Prežihov vrh. Po nekaj letih so se dokončno preselili v Pavšerjevo bajto v Podgori. Po tej bajti je dobil Anzi tudi svoje drugo ime, saj smo ga Hotuljci poznali tudi kot Pavšerjevega Anzija.

Od Pavšerjeve bajte je začel Anzi hoditi na delo v železarno na Ravnah. Tja ga je spravil pravzaprav Prežihov Voranc, ki mu je celo rekel pred zaposlitvijo: »Ti, Anzi, ti si kmečki sin, ali ti pa ne bo sitno delati v fabriki?« Ni mu bilo sitno, zapisal se je fabriki in ostal ji je zvest vse življenje.

Selitve našega Anzija pa s tem še niso bile končane. Komaj so Nemci leta 1941 dobro prišli v naše kraje, že so ga skupaj s sestro Micko že v maju odpeljali v izgnanstvo v Srbijo. Tako je okupacijo preživel v srbski vasi Rabenovac blizu Kragujevca. Tam je opravljal delo mežnarja in šolskega sluga. Zaradi vesele narave se je tudi tam hitro vživel, naučil se je več srbskih narodnih pesmi in sodeloval pri njihovih slavjih in igrankah.

Po osvoboditvi domovine sta se s sestro vrnila v Pavšerjevo bajto in tu je Anzi ostal do svoje upokojitve, oziroma do smrti sestre. Ko je ostarel in oslabil, je ostal čisto sam, v nadlego pri Pavšerjevih pa ni hotel biti, zato se je 1981. leta preselil v upokojenski dom v Črneče. V domu so ga vsi zelo radi imeli. Bilo mu je dobro. Toda pogrešal je svojo Pavšerjevo bajto, nas Hotuljce in našo Uršljo goro. Vrnil se je še poslednjič k Pavšerju, da se po svoji zadnji, poslednji selitvi, dokončno umiri in za vedno ostane med svojimi Hotuljci.

Pusovnikov Anzi je bil po značaju prava dobričina, vedno nasmejan in dobre volje. Rad se je šalil, rad si je pel. Celó če je s tabo govoril, ti je včasih odgovoril kar s pesmijo in v verzih. Če si ga pri tem začudeno pogledal, je smeje se odgovoril: »Veš, ti, ne čudi mi se, česar je polno srce, to sili ven, to mora priti ven, šele potem je človeku dobro in se dobro počuti.« Prav zato je bil Anzijevo drugi, toda zanj prav gotovo prvi in glavni poklic camar, ljudski camar. Na pamet je znal vse stare obrede in običaje ob poroki, vse nagovore in neštete pesmi. Nekoč mi je recitiral

Hotuljski camar

nad 500 kitic ženitovanjskih in camarskih pesmi, vse od poroke do štajriša. Človek se kar ni mogel načuditi, od kod Anziju vse to neprecenljivo staro »ljudsko znanje«, ki se ga je, kot je sam povedal, lahko kar mimogrede naučil, le da ga je enkrat samkrat slišal. Delokrog hotuljskega ljudskega camarja je bil obširen. Obsegal je ves koroški predel od Velenja, Soštanja do Pliberka, Mežiške doline do zadnjega kota, Mislinjsko dolino, Dravsko dolino do Radelj, Pohorje in Maribor. Povsod so ga poznali, od vsepovsod so vabili na ovseti našega camarja. Prav zares, Kotlje in z njimi vsi Hotuljci, smo s smrtjo našega Pusovnikovega Anzija, našega camarja, resnično izgubili velikega človeka, pravega ljudskega umetnika. Človeka, kakršnih je dandanes le še zelo malo na svetu. In vendar so prav takšni ljudski pevci, ljudski umetniki, bili pravzaprav svojevrstni prvi ustvarjalci naše sedanje kulture. Kulture, ki pa postaja počasi že premoderna in za navadne smrtnike že skoraj nerazumljiva. Prav zato ostajajo in postajajo preproste pesmi ljudskih pesnikov last celotnega ljudstva. Te pesmi nikoli ne bodo pozabljene in zato niso muhe enodnevnice, kakor pa so to, žal, naše moderne in supermoderne popevke.

Prežihov Voranc je nekoč o Pavšerjevem Anziju dejal: »Dobro si zapomnite, takšni ljudje, kot je naš hotuljski camar, Pavšerjev Anzi, so dragoceni, so pravi zaklad za naš slovenski narod, za njegovo ljudsko izročilo. Saj so prav taki ljudje, samouki, kakor je naš Anzi, skrbeli, da se je toliko lepih reči rešilo pozabe in iz davnih časov preneslo v današnje nove čase.«

Nad 600 ovseti je bilo, kjer je naš camar bil namestnik ženina. Nad 300 družic mu je bilo na voljo, toda bil je izbirčen, dokler je bil še čas, zato je Anzi moral ostati sam. Pa nič za to, lušno je pa le bilo, pa tudi naporno delo je bilo to. Tako mi je nekoč zaupal.

Zato, dragi naš hotuljski ljudski camar, hvala ti, prav lepa in iskrena hvala za vse tvoje dragoceno, neprecenljivo delo, ki si ga opravil v svojem življenju. Hvala ti tudi za tvojo veliko ljubezen do naših Kotelj in nas Hotuljcev, saj si s svojim delom ponesel naš glas daleč naokrog. Kadar pa nas bo pot pripeljala tod mimo, se bo

mo prav gotovo spomnili nove kitice pesmi, posvečene tebi:

Tu na pokopališču hotuljskem
je tiha, skromna gomila,
v njej pa naš camar, Pusovnikov Anzi
sladko, večno počiva.

Maks Hudopisk-Merkač

V spomin Žažetovemu Nantiju – Brzemu

Dne 27. 8. 1982 smo pri Barbari pokopali kmeta Žažeta, Ferdinanda Šumnika, s partizanskim imenom Brzi. Kakor je za odgovorne pri ZB moralna dolžnost poskrbeti za dostojno slovo od soborca, smo se ob težki uri slovesa od Nantija zavedali, da moramo in smemo o njem še ponovno spregovoriti. Zato je komisija za obujanje tradicij NOB poslala o njem zapis v objavo Koroškemu fužinarju. Trdno smo prepričani, da je bil rajni tak vsestranski lik z glednega borca in delovnega človeka, ki zaradi svoje skromnosti, priljudnosti in delavnosti zasluži še kaj več, kot bo mogel podati ta zapis. Predvsem nismo v zadregi glede resničnosti pozitivnega v njegovi osebnosti in da je to dobro tudi neprestano uresničeval.

Ker smo ga vedno doživljali kot kmeta borca, je gotovo potrebno najprej poudariti njegovo zvestobo zemlji, kar je treba posebej vrednotiti s stališča, da gre za hribovskega kmeta. V prid hribovski kmetiji pa velja vendar pristaviti, da je ta kmetija takemu, kakršen je bil, vedno budila zavest odgovornosti. Premagoval je vse težave in njegovo življenje bi potekalo po ustaljenem kmečkem redu, če vmes ne bi nastopila druga svetovna vojna in velike družbene in razvojne spremembe. Nanti je dokazal, da je enkratna osebnost. Čeprav je bila zaradi slabega predvojnega položaja kmeta in zaradi propagande osvajajočega fašizma zavednost marsikoga postavljena pod vprašaj, Nanti in Žažetovi pod Hitlerjevo zasedbo niso klonili. Nanti je ukrepal kot pravi samorastnik. Ker s partizani še ni imel zveze, se je kratkomalo skril na lastno odgovornost, da se je tako izognil vpoklicu v nemško vojsko. Sredi leta 1943 so se pojavili na Stražišču prvi partizani, spomladi 1944 pa je postal kurir na domačem terenu. Takrat je postal enako predan tem nalogam. Vztrajen, hiter, zanesljiv in preudaren se ni dal splasiti, čeprav je bil položaj večkrat skoraj brezizhoden. Menda je imel prirojen čut, da je pravi čas zaslutil nevarnost, in to ga je obvarovalo, ker je bil na nevarnost vedno pripravljen. Ne moremo govoriti samo o sreči, tudi njegova sposobnost ga je obvarovala, da je prišel iz vojske kljub neštetim težavam navidezno zdrav. Omenili bi samo, kaj je predstavljalo za kurirja, ko je tolikokrat breedel čez Mežo v vsakem letnem času.

Vojna, kot da so minile hude sanje. Zopet ga najdemo na opusteli domačiji, en brat je padel za svobodo, drugi je preстал koncentracijsko taborišče. Oče se je ravno tako vrnil iz partizanov, saj se je morala

Ferdo Šumnik-Žaže

vsa družina umakniti pred podivjanimi oblastniki. Začeli so skoraj iz nič, le malo je bilo tuje ali družbene pomoči. Dobil pa je dobro ženo in sta kljub težavam vztrajala, čeprav so težave prihajale še od tam, od koder jih ne bi bilo treba. Vzgojila sta pet sinov. Toda Nanti ne bi bil Nanti, če ne bi zmožel še kaj več kot samo skrb za dom in družino. Poznali in upoštevali smo njegove razmere, zato ga z delom v organizaciji ZB nismo obremenjevali. Kljub temu pa je vzorno pomagal pri urejanju in postavitvi spomenika na njegovem posestvu. Bil je dober sosed, kar razumemo kot medsebojno sosedsko pomoč. Mnogo bi naredil kar zastoj, če bi ga ljudje hoteli izkoriščati. Poleg vsega drugega je bil še porodničar pri živini in domač mesar za celo okolico. Po lastni izjavi je bil pri tolikem delu srečen, razumljivo pa je, da se je moral odreči marsikakemu udobju. Nanti ni poznal besede ne, ali ne morem. Posestvo se je počasi, vendar vztrajno dvigalo in urejalo. On se je še vedno počutil sposobnega, razmere so se zboljšale, sinovi so se zaposlili, a ostali so doma in pomagali. Prišle so snahe, vse to je bila solidna osnova za popolno modernizacijo kmetije, ki jo je hotel izvesti v najkrajšem času.

Pero se ustavlja, a se ne sme ustaviti. Njegov hitri korak in predano delo je ustavila mučna bolezen, ki se je, žal, končala s smrtjo, a morda vendar manj tragično, kot če bi ostal in bi živel s posledicami, ki jih možganske bolezni tako rade puščajo. Za Nantija mirno lahko trdimo, da je živel in uresničeval potrebe časa, po načelih NOB v najplemenitejšem pomenu, za ceno lastnega žrtvovanja. Njegovo smrt moramo še posebej obžalovati. Ob težki izgubi, združeni s takšno mučno boleznijo, ki jo mora bolnik pretrpeti v bolnici, se postavlja vprašanje, kako je poskrbljeno za takega bolnika z vseh vidikov humane skrbi.

Žažetovi so ponovno prestali veliko preizkušnjo. Nanti se je razdal. Ni mu bilo dano, da bi užival to, kar je vse življenje nalagal, kar je v korist drugim. Smemo zapisati, da je še umrl pripravljen. Kar je ustvaril, je zapustil domačim, da bodo kos težavam na hribovski kmetiji, naš skupni dolg rajnemu pa je zvestoba tradi-

ciji NOB v skrbi za dober razvoj in pravilne medčloveške odnose.

Živeti v lepih medsebojnih odnosih je bila njegova posebna odlika. Zato bomo skupno z domačimi na Nantija-Brzega — vedno ponosni.

Jerica Skrivarnik

Življenjska pot Štefke Mesnerjeve- Kuveznikove

Kuveznikova domačija leži na Breznici, na samoti. Domačija je obdana s travniki, njivami in gozdovi. V tej nizki kmečki hiši se je rodila Štefka Mesner 22. 12. 1916. leta, to je med prvo svetovno vojno. Tukaj je preživljala svoja otroška leta, na paši, na polju, saj je takrat moral delati vsak, komaj je začel hoditi. Na paši se je učila brati in pisati, kadar ji niso nagajale krave. Trdo je bilo njeno otroštvo in marsikatero solzo je potočila, ko je gledala v nižine, na Prevalje, in videla trška dekleta, ki so hodile lepo oblečene, ona pa je imela le bore malo, da je včasih čakala, da se ji je obleka posušila, da se je potem lahko oblekla. Služila je pri raznih kmetih, ker je bila njihova kmetija majhna in ni mogla preživljati številne Kuveznikove družine. Leta 1936 pa je šla služiti v Slovenj Gradec, kjer se je obenem učila za kuharico.

V letu 1938 se je poročila z Jožetom Mesnerjem, tovarniškem delavcem v takratnem Guštanju, kjer sta si tudi za silo opremila stanovanje, kakršno je pač takrat bilo mogoče dobiti. Z možem je živela pet let in sta se jima rodila dva otroka: sin Jože in hčerka Herminca. Druga svetovna vojna tudi njej in njeni družini ni prizanesla. Njej in možu, ki je bil tudi narodnjak in je ljubil svojo domovino, je krvavelo srce, ko so fašisti zasedli našo domovino in korakali po takratnem Guštanju. Zato sta tudi zelo veliko hodila iz trga in se pučutila varna v objemu Breznice — Kuveznikove domačije. Tako sta maja 1943 navezala stike s partizani. Bila sta obveščevalca za Koroški odred. Ker pa so bili povsod fašistični vohuni, se je moral njen mož kaj kmalu umakniti v partizane, da ga niso zaprli. Vstopil je maja 1944. Najprej je bil v Koroškem odredu, nato pa premeščen v Šercerjevo brigado, kjer je bil komandir tretje čete.

Ostala je sama z otrokoma, brez sredstev za preživljanje, zato se je večinoma zadrževala na Kuveznikovi domačiji, kjer so imeli otroci vsaj mleko. Tu je imela tudi zanesljivo varstvo za otroke, ko je hodila po poteh NOB. Prenesla je veliko pošte, sanitetnega materiala ipd. Nikoli se ni ustrašila ničesar, vedno je opravila vsako zapupano ji nalogo, kakor tudi cela Kuveznikova družina, saj je bilo na njihovi domačiji pretočenih mnogo solza zaradi krutega ravnanja fašistov.

Bili sva sosedji, zato sva se vedno, kadar sva imeli čas, ure in ure pogovarjali o hudih časih, ki so nas pestili.

Pripovedovala mi je, kako so nacisti takoj po vdoru v našo državo prihrumeli h Kuvezniku in odgnali njenega brata Pavleta, ki je bil duševno bolan in siromak, star je bil 19 let. Že leta 1941 so ga odgnali in se ni nikdar več vrnil. Koliko solza je pretočila njena mati za tem sirojetem pa tudi vsi drugi so bili žalostni. Ona tudi sama ni vedela, ali je mož še pri življenju, kajti boril se je nekje na Pohorju. Nacisti so vse bolj divjali, mo-

čili, požigali — vse to pa Kuveznikove družine in tudi Kuveznikove Štefke ni motilo, še naprej so podpirali in sodelovali z NOB.

Pozno jeseni, 13. decembra 1944, je bila Štefka pri Kuvezniku z otrokoma Jožetom in Herminco. Okrog 8. ure zjutraj sta prišla k hiši dva partizana; Krpan in Mirko, mož domače hčerke Angelce, vsa premražena in prezebla. Štefka je takoj pričela kuhati čaj, partizan Mirko pa je šel pogledat na svojo ženo in otroke. Vendar čaja nista utegnila spiti, ker je že policija obkolila hišo in kričala, naj se predajo. Tega pa partizana nista storila in sta pričela streljati in bežati. Na begu je bil smrtno zadet Mirko Močilnik — mož Kuveznikove hčerke Angelce, medtem ko je bil Krpan ranjen in ujet. Policija pa je še kar naprej streljala v hišo in kričala na predajo. Štefka se je stiskala k steni v kuhinji, k sebi pa je stiskala svoja otroka: Herminco, ki je bila rojena leta 1940, in Jožeta, ki je bil rojen 1939. leta. Hčerka se ji je mrtva zgrudila k nogam, sama pa je bila tudi ranjena v levo nogo in je močno krvavela. Sina Jožeta si je potisnila za hrbet in držala mrtvo hčerko na rokah, ko so fašisti planili z namrtvo hčerko na kuhinjo. Mrtvo hčerko perjenimi brzostrelkami v kuhinjo. Mrtvo hčerko je potem nesla od Kuveznika do Guštenja, kljub temu, da je imela ranjeno nogo, v spremstvu policije in jo oddala dediju in babici Mesnerjevima, da sta jo pokopala, njo pa so odpeljali v Slovenjegraško bolnico, da so jo obvezali in je bila pod policijskim nadzorstvom, potem pa so jo peljali v zapor v Dravograd, kjer je bila zaprta šest tednov. Od tam so jo premestili v zapore v Celovec, kjer je pričakala svobodo. Ko mi je po toliko letih pripovedovala o tem dogodku, je imela vedno solzne oči, njeno materinsko srce ni moglo pozabiti na tako zverinski način ustreljene štiriletne hčerke, krasila je njen grobek, dokler ni bilo raveno pokopališče zravnano.

Ni še prebolela ustreljene hčerke, ko je takoj po osvoboditvi domovine zvedela, da so njenega moža Jožeta na Pohorju ujeli fašisti, ga zverinsko mučili in februarja leta 1945 v Mariboru ustrelili. Ostal ji je samo sin Jože, ki pa je bil v Kotljah pri kmetu Metarniku in je bil ob koncu vojne star šest let.

Večkrat mi je rekla: »Najbrž imam volovsko srce, da sem mogla vse to prenesti«. V Dravogra-

du so jo v zaporu pretepali, brcali, stradali, mučili — zato ni čuda, da je bila vedno bolj bolehná, kljub temu, da je morala po osvoboditvi prijeti za delo, saj je imela še sina, ki ga je bilo potrebno vzgojiti in oskrbovati. V letu 1946 se ji je rodila hčerka Cvetka. Skrbeti je bilo potrebno tudi za njo. Vse težave so se ji zgrnile na hrbet, a prebrodila jih je. Kljub vsemu pa je našla še čas, da je sodelovala v AFŽ in drugih množičnih organizacijah. Vsa leta pa je sodelovala v odboru društva invalidov.

Polnih 30 let je delala v gostinstvu, da si je prislužila pokojnino. Sedaj je bila že nekaj let upokojenka, a še vedno ni mirovala. Pazila je vnuka Sandija, ki ga je neizmerno ljubila. Oklenila si ga je v svoje srce, ki je toliko pretrpelo in prežalovalo, da le malo katera mati prežaluje toliko. Tudi ji ni bilo hudo se usesti na letalo in se odpeljati v Južno Ameriko, kjer si je njena hčerka Cvetka ustvarila svoj dom. Njeno srce je bilo široko, bila je pridna, varčna in skrbeča mati in babica. Vedno jo je bolelo in skrbelo, če ni bilo vse prav. Vedno je pravila: »Oh, da bi le mojim otrokom šlo bolje, kot je meni, da jim ne bi bilo treba okušati vojnih grozot in morije in vsega, kar so hitlerjanci počenjali z nami.«

Zadnja leta je bolj bolehná kot poprej, vendar je vse vdano prenašala, sedaj, ko bi ji lahko šlo mnogo bolje, je njeno srce nenadoma obstalo.

Vsi, ki smo jo poznali, jo bomo pogrešali, saj je bila dobra prijateljica, soseda, mati in babica. Kako je bila priljubljena med ljudmi, se je pokazalo na dan njenega pogreba, 4. decembra 1982, ko smo se poslavljali od nje.

Ganljive besede je ob njenem grobu spregovoril Franc Pori, tako da se je marsikatero oko zarosilo, pogrebni sprevod pa se je vil od mrliške vežice do njenega preranega groba, saj bi bila 22. decembra 1982 izpolnila šele 66 let. Pa kaj si hočemo, taka je usoda, nobeden od nas ne bo živel posebno dolgo, saj smo generacija, ki je okušala vso bedo v predaprilski Jugoslaviji in grozote fašističnega okupatorja, zaporov in internacije, pa še napore povojne graditve naše domovine. Vsak pač bolj ali manj boleha. Zato pravim, da vse premalo pišemo o materah in ljudeh, ki so preživljali in na lastni koži občutili divjanje fašistov.

Štefki srce je prenehalo biti, počivalo bo na hriščku na Barbari, kamor bodo večkrat poletavale tudi naše misli.

Ignac Zdovec

FRANC PEČNIK — MIHA

Dne 23. 3. 1982 je v Mežici umrl eden koroških prvoborcev Franc Pečnik-Miha. Rodil se je pred 59 leti v borni leseni bajti na Mravljiji, to je na hribu med Toplo in Koprivno. Njegova mati je bila dninarica. Bajta pa je bila last nekega lesnega trgovca ali večjega kmeta.

Mati je vsak dan hodila na dnino in s tem preživljala več lačnih ust. Kmetje iz Tople in Koprivne so jo vedno vabili, da jim je prišla delat. Franček pa se je držal za krilo svoje matere in ni ga premagalo ne vroče sonce ne mraz. Rastel je kot planinski samorastnik na robu gozda in se upiral lakoti, soncu in mrazu. Ko mu je bilo šest let, je že moral za pastirja in pozneje je postal hlapec pri kmetu Kordežu v Topli, kjer je dočakal mesec december

Franc Pečnik-Miha, star 55 let, borec NOB od 1. 12. 1942

1942. 13. 1. 1943 so namreč Nemci klicali v vojsko vse fante, rojene leta 1923 in 1924. Ker pa se je tisto zimo zadrževala v skalovju Pece četa partizanov z Matjažem na čelu, jo je fant pobrisal k njim. To je bilo v začetku decembra 1942. leta. Ker je bila zemljanka tesna, v njej je bila vsa prva koroška četa s političnim vodstvom, je nastalo vprašanje, kje bo Franc prespal. Slednjič se ga je usmilil Karel Prušnik-Gašper in ga vzel k sebi. Tako sta s Prušnikom spala skupaj, dokler niso zapustili zemljanke.

Konec meseca marca 1943 so v Koprivni ustanovili Prvi koroški bataljon. Franc je bil dodeljen v prvo četo tega bataljona. Udeleževal se je večjih borbenih akcij, ognjeni krst pa mu je bil napad na Mežico med 3. in 4. aprilom 1943. V prvem bataljonu je bil do meseca avgusta 1943, nato je bil premeščen za kurirja in je deloval na večjih kurirskih postajah na Koroškem.

Spomladi leta 1944 je postal komandir kurirske postaje K-15 nad Toplo v Peci. To dolžnost je opravljal vse do konca vojne. Nato je bil v vojski vse do konca leta 1949. Po vrnitvi iz vojske se je zaposlil pri mežiškem rudniku. Delal je do leta 1962. Zaradi boleznij je moral v predčasni pokoj.

Za življenjsko družico si je izbral Florinovo Ido iz Tople. V zakonu sta imela troje otrok — danes so že vsi pri kruhu. V Mežici sta si zgradila hišico, dom, s katerim je imel toliko veselja. Vse do zadnjega je rad obiskoval svoje prijatelje in soborce.

Pokopali smo ga na pokopališču Mirje v Mežici.

Za svoje vojne zasluge je prejel več visokih odlikovanj, med drugim: orden za hrabrost, orden za zasluge za narod s srebrnim vencem, medaljo za zasluge za narod, medaljo za hrabrost, red dela s srebrnim vencem.

Posebno pa je bil ponosom na značko koroškega partizana in na značko slovenskega kurirja.

Ohranili ga bomo v večnem spominu!

Štefka Mesner

Štefan Lednik

FRANC DVORNIK

30. novembra 1982 smo pospremili na mežiško pokopališče na zadnji poti Franca Dvornika, nekdanjega znanega mežiškega telovadca, telesnovzgojnega delavca in predvojnega tajnika mežiškega delavskega društva Svoboda — pozneje Vzajemnosti.

Ob nenadnem slovesu smo morali ugotoviti in priznati, da odhaja z njim za vedno del krajevne športne preteklosti in da se z njegovim odhodom zaključuje bogat list knjige mežiške telesnovzgojne zgodovine.

Vse življenje je bil Franc s telovadbo in telesnovzgojnim delom sploh tesno povezan. Od rane mladosti pa do nekaj dni pred smrtjo, ko je odšel iz telovadnice naravnost v bolnišnico, od koder se, žal, ni več vrnil.

Vsi, ki smo z njim tesno sodelovali in se srečevali tudi poslednja leta ob popoldnevih in večerih v naši novi telovadnici, smo računali na to, da bo kljub sedmemu križu, ki ga je dopolnil pred nekaj meseci, lahko še veliko sezon opravljaj nalogo oskrbnika. Zanj je bil pač najbolj poklican in primeren kot bivši dolgoletni telovadec, športnik, poznavalec športne opreme in orodja, ljubitelj reda in discipline, ki je v takem objektu neogibno potrebna. Krajevna skupnost Mežica je kot lastnica te naše nove telovadnice ali športne dvorane, kot jo tudi imenujemo, imela v letu 1978, ko je bila zgrajena, z izbiro Franca Dvornika za oskrbnika pač zelo srečno roko.

Naj nekoliko razgrnem potek Frančeve življenjske poti, ki je bila — kot sem omenil — vseskozi povezana in prežeta s telesno kulturo, saj je njej posvetil vse svoje sile ne glede na težke življenjske razmere, ki se iz njih ni izkopal takorekoč prav vse življenje.

Rodil se je 5. septembra 1912 v Mežici. Že kot majhen deček je čutil veselje do telovadbe. Blizu »hauza«, na današnjem Trgu svobode št. 1, kjer je stanoval že takrat — in tu je bival v skromnem knapovskem stanovanju vse do danes — je stala na zelenici pred nekdanjo mežiško šolo — današnja pošta in milico — lesena bradlja za šolsko telovadbo. Če je bil le čas, se je obehal po njej in tu si je pridobil tudi prve spretnosti.

Leta 1926 je pristopil kot 14-letni mladinec k telovadnemu društvu Sokol. V njem je ob dobri strokovni vzgoji vidno napredoval in postajal najboljši mežiški telovadec. V sezoni 1930/31 je obiskoval šestmesečni tečaj za orodno telovadbo v Mariboru, kjer si je pridobil vaditeljske kvalifikacije. V tečaju ga je imel v rokah tudi slavni jugoslovanski olimpijski in svetovni prvak Leon Štukelj. Tu si je pridobil še novo telovadno znanje in veščine ter se priučil nekaterim težjim orodnim elementom in vajam, ki jih takrat ni obvladal nihče v koroški pokrajini.

Leta 1931 je kot član mariborske sokolske župne vrste nastopil in tekmoval v Beogradu, kjer je ta vrsta osvojila prvo mesto v svoji skupini.

Slovenska sokolska organizacija ga je nato izbrala, skupaj še z dvema drugima mladincema, za višje vaditeljsko šolanje v Pragi, od koder bi menda lahko šel še na študij telesne vzgoje na Dunaj. Vendar se je obrnilo drugače in Franc se je vrnil v

Mežico. Morda bi ob drugačni odločitvi dobili s Francem vidnega slovenskega telovadnega strokovnjaka.

V letu 1932 je zaradi nekega osebnega spora izstopil iz društva Sokol. V takratnih razmerah to ni bila enostavna stvar, saj zaradi tega ni dobil dela pri mežiškem rudniku. Zato je ostal vse do leta 1941 brez stalne zaposlitve in delil je usodo mnogih mežiških brezposelnih knapovskih sinov. Od takrat dalje se za 14 let prekinja Frančeva telovadna pot in razvoj.

Pristopil je k delavskemu prosvetnemu društvu Svoboda Mežica, pozneje Vzajemnost. Postal je njen tajnik in opravljaj to dolžnost do prihoda okupatorja leta 1941. V tem času, ko ni mogel telovaditi, je pogosto igral odbojko na »domačem« igrišču pri rdečem konzumu, kjer so se zbirali ob večerih delavci in mladina iz bližnjih knapovskih blokov. Odbojka je namreč v tem času ravno prodirala iz Maribora tudi na Koroško in Franc se je z njo spoznal že leta 1930, ko je bil na tečaju v Mariboru. Tudi kot odbojkar je bil Franc v domači konkurenci nedosegljiv.

V letih pred zadnjo vojno, ko je že grozila hitlerjanska nevarnost, je Franc kot tajnik Vzajemnosti dobival in prenašal tudi ilegalno literaturo in pošto za mežiške člane KP. Čeprav sam ni bil član partije, je bil močno povezan zlasti z Benediktom Žagarjem iz Mežice in Vinkom Eisingerjem iz Žerjava. Sodeloval je tudi s prevalsko organizacijo KP, ki jo je vodil Henrik Zagner, tudi še v dneh nemške okupacije. Le po naključju se je poleti 1941 izognil gestapovski aretaciji, ko se je s kolesom pripeljal na Prevalje, kjer so bili domenjani za sestanek v gozdu nad Barbaro. Še malo pred smrtjo mi je pripovedoval nekatere zanimive podrobnosti o mežiški predvojni socialni demokraciji, katere velik del je zašel povsem med Hitlerjeve hlapce, kljub temu da so prenekateri med njimi bili nekdanji celo člani KPS.

Po osvoboditvi leta 1945 se je Franc z vsem ognjem vključil v telesnokulturno delo, ki je zaživelo na novo in se je zlasti v našem kraju na široko razcvetelo. Postal je prvi tajnik fizikturnega društva Peca Mežica. To funkcijo je opravljaj do leta 1948, ko je postal načelnik, nato vaditelj raznih oddelkov do leta 1953. Od leta 1955 do leta 1960 je bil predsednik društva TVD Partizan Mežica. Iz tega obdobja, zlasti iz let po osvoboditvi, so znani številni nastopi, zleti, akademije, doma in v gosteh, pri katerih je Franc sodeloval kot telovadec in vaditelj vrst. V času njegovega predsedništva v društvu Partizan so se nakopičili težki gospodarski problemi, saj je društvo malo poprej udarniško obnovilo letno kopališče, dogradilo tam novo oskrbniško hišo, prevzeti je moralo v lastništvo in oskrbo narodni dom — bivši Sokolski dom, dograjeno je bilo letno telovadišče, novo kegljišče na kopališču.

Tihi in skromni Franc nikdar ni pričakoval in tudi ne prejemal zvonečih pohval in priznanj za svoje nesebično delo z mladino in s tem za celotno skupnost.

Zaradi dolgoletne brezposelnosti v bivši Jugoslaviji je moral potegniti na delu pri rudniku krepko čez šestdeseta leta, da si je prislužil preskromno pokojnino. Ko so si drugi, mlajši, po raznih točkovanjih itd., v kratkem času službovanja pridobili nova,

Franc Dvornik

udobna stanovanja, je bil Franc srečen, ko so pred kratkim v starosvetnem knapovskem hauzu, v katerem je preživel vse svoje proletarsko življenje — uredili v stanovanjih vodo in lastna stranišča z odplakovanjem; dotlej so bile te reči skupne ali »kolektivne«, kot bi tudi lahko rekli.

Za desetletja nesebičnega družbenega dela, prepolnega osebnih odpovedi in izjemnega tovariškega sodelovanja gre pokojnemu Francu Dvorniku iskrena zahvala vseh mežiških telesnovzgojnih delavcev.

Ignac Zdovec

Levarjevi Pepci v slovo

Zjutraj ne veš, kam boš drevi legel, nekdo te zdrami, ko zapreš oko. Kadar si svojemu dragemu v roko segel, nemara si za vedno vzel slovo.

Tudi mi, ki smo ji ob njenem zadnjem odhodu v bolnico stisnili roko z iskrenimi željami, da bi se zdrava vrnila med nas, med gasilce in k družini, si nismo mogli misliti, da je to zadnji stisk rok. Zato smo toliko bolj presenečeni ob vesti, da je morala podleči bolezni, ki je tudi vsa skrb in nega zdravnikov v bolnici v Slovenjgradcu ni mogla premagati.

Pred 61 leti, natančneje 5. 12. 1921, je stekla zibelka naši Pepci Levar. V tistih časih ni bilo redko, da so starši, ki so imeli številno družino, katerega od otrok poslali od doma že zelo zgodaj. Tako se je zgodilo tudi Pepci, ki je morala k novim staršem komaj šest tednov stara.

Pepco, ki se je takrat pisala Kutnik, je sprejela pod streho družina Červink iz Črne. Torej so njena otroška leta namesto med brati in sestrami tekla med drugimi ljudmi, ki so jo vzeli za svojo. Solske klopi je gulila v rojstni Črni. Po končani šoli pa je bilo brezskrbnih dni konec. Že zelo zgodaj si je morala sama služiti kruh. Opravljajala je razna priložnostna dela, ki so jih opravljajali Červinkovi za rudnik Mežica. Kot marljivo in pridno deklico pa so jo radi zaposlili tudi takratni učitelji, da jim je čistila stanovanje.

Kmalu je spoznala in vzljubila kasnejšega moža Anzija Levarja, s katerim se je 19-letna tudi poročila. Čez tri leta se jima je rodil edini sin Franci. V začetku junija 1944 je mož Anzi — rudar — odšel v partizane. Doma je pustil nezaposleno ženo Pepco in dveletnega sina Francija. Takrat so stanovali pri Drofelniku — v bivši Puncengrubarjevi žagi. Med odsotnostjo moža Anzija je morala sama skrbeti za otroka in zase. Povrhu pa ji še fašisti niso dajali kart za živež. Pomagali so ji dobri ljudje, predvsem njeni nepravni starši Červinkovi.

Po vojni, ko se je mož Anzi vrnil domov in se ponovno zaposlil pri rudniku Mežica, se je družina Levar preselila iz Pristave v gasilski dom v Črni. Od takrat je njeno življenje teklo le še za družino in za gasilstvo, ki ji je pomenilo toliko, kot otrok materi. Odtlej je bila v gasilskem domu vedno na razpolago gasilska mati, kot smo Pepco gasilci radi imenovali.

Skoraj bi jo lahko primerjali s partizanskimi materami, za katere vemo, koliko so pomenile v času NOB — toliko je za gasilce pomenila naša Pepca.

Leta 1956 je med prvimi opravila izpit za izprašano gasilko. Bila je tudi pobudnica za ustanovitev ženske gasilske desetine, ki jo je sama tudi uspešno vodila. Kaj pomeni biti gasilec, vsi dobro vemo. Vemo, koliko je treba za to humano dejavnost volje in elana. Toda malokdo se zaveda, kaj pomeni biti gasilec, ki ima v gasilskem domu tudi stanovanje. To bi najlažje povedala naša Pepca, čeprav se nad delom in težavami v gasilskem domu nikoli ni pritoževala. Ob alarmih — recimo sredi noči — tudi pozimi — je kar v spalni srajci odhitela v garažo, kjer je sprožila alarm. Čeprav bi se po končanem alarmiranju lahko vrnila v toplo sobo svojega stanovanja, je vedno vztrajala v garaži gasilskega doma, ker jo je skrbelo, ali bo prišlo dovolj gasilcev in ali morda ne bo potreben še en klic sirene na pomoč.

Koliko ji je pomenilo gasilstvo, se kaže tudi v tem, da je vsakdanje skrbi in delo v gasilstvu niso bile odveč — nasprotno — bila je pripravljena delati tudi v administraciji operative. Tako je od leta 1972 opravljala delo adjutanta, in to tako vestno, da je bila večkrat pohvaljena od občinske gasilske zveze Ravne. Za njeno delo in zasluge pa jo je odlikovala leta 1976 tudi gasilska zveza Slovenije. Za 30. obletnico delovanja v gasilstvu pa je prejela spominjsko značko.

Na žalost bolezen in smrt tudi pridnim in poštenim ljudem ne prizaneseta. Tako se je kruta bolezen priplazila tudi do naše Pepce in čeprav je še v zadnjih dneh kazala neizmerno voljo do življenja in je bila še polna načrtov, je bila smrt močnejša in neizprosna. Še njene zadnje misli so bile namenjene gasilcem. Želela je, da bi se naša dejavnost še bolj razširila. Opozarjala je na strpnost med člani.

Čeprav Pepce ni več med nami, bo še dolgo živela v našem spominu, saj bo najo spominjal vsak delček gasilske opreme in orodja v gasilskem domu.

Pepca je živela za gasilstvo in mi se dobro zavedamo, da ji tega ni mogel popla-

Pepca Levar

čati nihče. Vendar ji obljubljam, da bomo zavzeto delali za razvoj gasilstva v naši občini. S tem bomo dokazali, da smo spoštovali in cenili njo in njeno delo.

Gregor Klančnik

MAKS VEČKO

Hitro se odmika čas in z njim bledijo spomini na dogajanja, ko smo po osvoboditvi z neslučenim navdušenjem in z brezmejno predanostjo narodu složno in enotno začeli obnavljati gospodarstvo in industrializirati domovino. Generacija, ki je takrat, v pomanjkanju in težavnih življenjskih razmerah, orala ledino nacionalne in socialne enakopravnosti ter socialističnih odnosov in začela graditi temelje naše samoupravne ureditve, se počasi poslavlja. Družba nikoli ne bi smela zabrisati brazde, ki jih je ustvarjalno delo zarisalo na njihovih dlaneh, ob žetvi pa bi se vedno morala pokloniti tem sejalcem.

Sredi januarja nas je zapustil viden mož ustvarjalne povojne generacije, domačin, delavec in socialist Maks Večko. V Kotu, v globači Uršlje gore, je pognal korenine in iz Koroške zemlje 79 let srkal sok, ki mu je dajal življenjsko moč, delovno vnemo in narodnostno zavest. Čas, ki ga je doživljal, je za nas in naše narode pomembnejši od tisočletne predzgodovine.

Rodil se je leta 1906, v času, ko je Slovenski narod še služil cesarju. Prenašal je preganjanja, doživel vzhod sonca svobode, sodeloval pri oblikovanju slovenske domovine in lastne republike v sklopu federativno povezanih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Izredno bogato je bilo zato obdobje njegovega življenja, sreča in blagostanje pa sta bili tudi žetev njegove doline. Taljenje in kovanje jekla, delo ravenjskih fužinarjev skozi stoletja, je dobilo velike razsežnosti, postalo je vir razvoja vsega gospodarstva, prosvete, kulture, špor-

ta, družbene in življenjske ravni, bogatenja krajine.

Mlad, ponižen in skromen je stopil Maks po prvi svetovni vojni med koroške jeklarje, pridobival izkušnje in znanje ter v potu svojega obraza štirideset let koval in kalil jeklo, sebe in nas. Po vzponu jeklarne na Ravnah, ki se je že v devetnajstem stoletju vpisala med svetovne proizvajalce brzo-reznega jekla, je začutil posledice nacionalno pobarvanega kapitala in nazadovanje tovarne med izdelovalce betonskega železa. Maks se je zato dobro zavedal, da kapitalizem ni rešitev, se priključil naprednemu gibanju in tudi potem, ko so nacisti že visoko dvigali glave, pogumno izražal svoje mišljenje. Razumljivo je zato, da so ga delavci po nastanku ljudske oblasti volili med svoje delegate.

Maks Večko je sodeloval v upravnem odboru sindikata železarne in bil tudi njegov predsednik. Ko je nastopil zgodovinski trenutek in je bila jeklarne na Ravnah 9. 9. 1950 predana delavcem v upravljanje, ga je dosegla čast, da je postal predsednik prvega delavskega parlamenta — predsednik delavskega sveta železarne.

Čudoviti so bili tisti časi vzajemnega dela. Franc Meznar je vodil upravni odbor, Večko pa predsedoval delavskemu svetu. Nič se v tovarni in zunaj nje ni zgodilo, ne da bi se prej ne dogovorili. V kratkem, le dveletnem obdobju, pa se je takrat mnogo dogodilo. Ne da bi utihnila kladiva, je zrasla jeklena hala kovačnice, zasnovana in zgrajena je bila hala nove jeklarne, v kateri je že 1. maja iz obločne — elektro peči in 29. 11. 1952 iz nove SM peči steklo jeklo.

Maks Večko je, kakor vsi ostali, vse družbene dolžnosti opravljal ob svojem rednem delu, vse seje pa smo imeli v prostem popoldanskem času. Ko me je Franc Leskovšek-Luka vprašal, kako sem se ubral z upravnim odborom in delavskim svetom, sem odgovoril, da je to za mene preporod. »Ožje in stalno sodelovanje s sposobnimi in ustvarjalnimi delavci, ki imajo veliko izkušenj, pripelje do boljših rešitev, da pa bi tudi oni dobili širši pregled, sem moral redno pripravljati poročila, ki zopet pomagajo do učinkovitejših investicij in optimalnejših proizvodnih odločitev.« Maks je bil varčen in skrben gospodar, kar se je odražalo tudi pri njegovem sodelovanju v organih upravljanja. Plodovi njegovega dela bodo zato trajno vgrajeni v železarno in v rast kraja, ki je takrat zadihal s polnimi pljuči.

Maks pa ni miroval tudi potem, ko je po štiridesetih letih dela v tovarni leta 1963 odšel v zasluženi pokoj. Postal je predsednik društva upokojenec in to družbeno dolžnost je opravljal celo desetletje. Imenovanje za častnega predsednika tega društva je dodatni dokaz požrtvovalnosti te koroške korenine.

Maks Večko je živel in delal v času, ko delo še ni dajalo primerne plačila, sadovi so se pa že združevali v širši družbeni skupnosti. Užival je ob zdravem napredovanju naše družbene ureditve, zaslužitil pa je tudi že nevarnost, ko rast slame spodžira donosnost klasja. Ugotovil je, da plan gubi na veljavi, sposobnost pa vodilo kadrovanja, da nadgradnja že duši družbeno produktivnost in da širjenje obsega

Maks Večko

vodilnih funkcionarjev zmanjšuje njihovo učinkovitost, odgovornost pa potiska v ozadje. Zaupal je v zdrav del našega organizma in bil je prepričan, da bo z zavestjo in predanostjo iz prvih let po osvoboditvi mogoče premagati virus in po temeljiti preznovitvi družbe po začrtani smeri nadaljevati pot napredka naše samoupravne družbe. Železarna Ravne bo z zlahnimi izdelki še naprej osvajala svet.

Boris Florjančič

FRANC GOLOB

So noč in dan odprta groba vrata, a dneva ne pove nobena pratka. In tako smo se zbrali 6. februarja 1983 popoldne na Nicini, da smo se poslovili od Titovega partizana, borca narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, Franca Goloba-Luke.

Šest sinov se je rodilo v kmečki družini tam visoko v Koprivni. Najstarejši, Franc, je ugledal luč sveta 26. novembra 1920. leta. Oče ga je namenil za svojega naslednika. Mali Franc je obiskoval šolo pri župniku v Št. Jakobu. Oče je z odraščajočimi sinovi vodil kmetijo. S trdim delom so si pridelovali vsakdanji kruh.

Franc še ni bil vpoklican v vojsko, ko je že izbruhnila druga svetovna vojna. Bil je preprost kmečki sin, vendar izredno bister, in je takoj doumel, kje je njegovo mesto v okupirani deželi. Hitler je po zasedbi Jugoslavije prišel v Maribor in zahteval od svojih generalov, da morajo to deželo narediti nemško. Štajersko, Koroško in del Gorenjske so priključili k velikemu nemškemu Reichu. Zato je v te slovenske dežele prišlo ogromno nemškega vojaštva in vsak večji kraj je imel nemško postojanko. Nemški propagandni aparat je kar bruhal vesti o nemških zmagah na vseh frontah — na zahodu, vzhodu in v Afriki. — Toda tudi na Koroškem, na meji Reicha, so se že v 1942. letu pojavili prvi organizatorji osvobodilnega boja, med njimi Pavle Žaucer-Matjaž, s katerim se je Golob med prvimi spoznal in kmalu je začel sodelovati z narodnoosvobodilnim gibanjem.

Nemci so mlade slovenske fante mobilizirali v nemško vojsko. Tudi Franc Golob

je prejel poziv. 22. februarja 1943 bi bil moral postati Hitlerjev vojak.

Franc pa se je odločil drugače. Tega dne se je pridružil koroškim partizanom.

Bil je hraber partizan v I. koroški četi, nato soborec ob Pavletu Žaucerju-Matjažu, pa v brigadi Miloša Zidanška in v IV. operativni coni NOV in POS, nazadnje je bil komandir kurirske postaje 1/11.

Zaradi njegove vestnosti, skrajne discipliniranosti in požrtvovalnosti so ga že leta 1943 sprejeli v komunistično partijo Jugoslavije. Letos je dosegel 40-letni staž v ZKJ. To je štiri desetletja dolga pot njegovega življenjskega dela v revolucionarni Zvezi komunistov.

Zaradi njegove zanesljivosti ga je vodstvo NOV na Koroškem pošiljalo na odgovorne naloge, ki so jih zaupali le najhrabrejšim in zelo bistrim, ker so se morali v težkih situacijah bliskovito odločiti.

Bližnje in daljnje gore je prepešal v globokem snegu v zimah 1943 in 1944, postal je mnoge boje z Nemci in delil vso težo lakote in pomanjkanja z drugimi partizani na Koroškem in Štajerskem. Med boji je

Franc Golob

bil tudi ranjen. Toda vsi naporji so bili pozabljeni, ko je bil okupator dokončno poražen.

V neizmerno težkih bojih Titovih partizanov za svobodo Jugoslavije je vtkan tudi delež slovenskega partizana Franca Goloba-Luke in njegove družine, ki je v boju za svobodo izgubila dva sinova, Lukova brata.

Najsposobnejše partizane so po vojni poslali na šolanje in tudi 25-letni Golob je odšel v oficirsko šolo v Beograd in Zrenjanin. Po šolanju je bil v poveljstvu vojašnice v Pivki. Leta 1953 je bil demobiliziran in se je zaposlil v železarni Ravne, najprej kot vojaški referent, nato pa kot vodja kadrovske službe.

V prostem času je bil med najbolj delavnimi v družbenopolitičnih organizacijah, kjer je do zadnjega razdajal svoje moči. Deloval je v OO — ŽR v tovarni, v tovarniškem komiteju ZK, v občinskem komiteju ZK in v občinskem odboru zveze rezervnih vojaških starešin.

Za sodelovanje v NOV in za delo pri izgradnji Jugoslavije ga je predsednik Tito

odlikoval z visokimi državnimi odlikovanji: z medaljo za hrabrost, z redom za hrabrost, z redom za vojaške zasluge, z redom dela s srebrnim vencem in z redom jugoslovanske zastave s srebrno zvezdo.

Prejel je še več drugih pohval in priznanj.

Pred tremi leti ga je napadla težka bolezen in ga priklenila na bolniško posteljo. Potrpežljivo je prenašal bolezen. Pri tem mu je bila v veliko pomoč njegova življenjska družica.

V imenu Zveze borcev NOV in POJ in družbenopolitičnih organizacij se mu zahvalujemo za njegov življenjski prispevek naši skupnosti, narodu, kraju in železarni. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Listnica uredništva:

Članke s partizansko tematiko in ostale članke, ki jih tokrat zaradi pomanjkanja prostora nismo mogli objaviti, bomo objavili v naslednji številki Koroškega fužinarja.

Ponovno obveščamo vse naše cenjene bralce in sodelavce, da zahval svojcev umrlih v Koroškem fužinarju ne objavljamo.

Gradivo v predpisani obliki za naslednjo številko sprejemamo do 20. marca 1983.

Ponovno pozivamo vse bralce, ki Koroški fužinar dobivajo po pošti, da najkasneje do 20. marca 1983 obnovijo naročilo za letošnje leto, s tem da nakažejo letno naročnino 20 din na žiro račun številka 51830-607-48113, s pripombo za Koroški fužinar.

Fotografije so prispevali: naslovno fotografijo Študijska knjižnica, Franc Rotar, Jože Rodič, Mitja Šipek, Zlatka Strgar, Franc Kamnik, Štefan Lednik, Ajnžnik, Ignac Zdovec, Rok Gorenšek in foto arhiv Koroškega fužinarja.

STROŠKI KOROŠKEGA FUŽINARJA V LETU 1982

Po 41. členu o javnem obveščanju (Uradni list SRS 1973, št. 7) objavljamo podatke o stroških Koroškega fužinarja v letu 1982.

Lansko leto so izšle 4 številke Koroškega fužinarja, v povprečnem obsegu 52 strani.

Naklada je bila stalna — 4100 izvodov.

Avtorski honorarji	79.826,85 din
Stroški za tisk in poštnino	1.036.806,60 din
Skupaj	1.116.633,45 din

Izdaja delavski svet železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Ladislav Kukec, Janez Mrdavič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.